

HJALMAR SÖDEHBERG
SKRIFTER

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

S. 6813

SKRIFTER

AV

HJALMAR SÖDERBERG

FEMTE DELEN

DOKTOR GLAS

1718/3
29/5/22

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

DOKTOR GLAS

ROMAN

AV

HJALMAR SÖDERBERG

SJÄTTE UPPLAGAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1921

12 juni.

Jag har aldrig sett en sådan sommar. Röt månads-
hetta sedan mitten av maj. Hela dagen står ett
tjockt töcken av damm alldeles stilla över gatorna
och torgen.

Först på kvällen lever man upp en smula.
Jag tog en aftonpromenad nyss, som jag gör nästan
var dag efter mina sjukbesök, och de äro icke
många nu på sommaren. Det kommer en sval, jämn
luftström från öster, töcknet lyfter, seglar långsamt
bort och blir till en lång slöja av rött stoft bort
i väster. Intet skrammel av arbetsåkdon mera, bara
en droska då och då, och spårvagnen som ringer.
Jag går gatan ner i sakta mak, träffar emellanåt
en bekant och står och pratar en stund i ett gathörn.
Men varför skall jag jämt möta pastor Gregorius?
Jag kan inte se den mannen utan att jag kommer
att tänka på en anekdot jag en gång i världen hörde
om Schopenhauer. Den bistre filosofen satt en kväll
i ett hörn i sitt kafé, ensam som vanligt; dörren
öppnas och en person med ett osympatiskt utseende
stiger in. Schopenhauer betraktar honom med ett
ansikte, förvridet av vämjelse och fasa, rusar upp

och börjar dunka mannen i huvudet med sin käpp. Det var bara med anledning av hans utseende.

Nå, jag är nu ingen Schopenhauer; då jag såg prästen komma emot mig på långt håll, det var på Vasabron, stannade jag hastigt och ställde mig att se på utsikten med armarna stödda mot broräcket. Helgeandsholmens grå hus, den gamla badstuns söndriga götiska träarkitektur som speglades bruten i det rinnande vattnet, de stora gamla pilarna, som doppade sina blad i strömmen. Jag hoppades att prästen inte hade sett mig och att han inte heller skulle känna igen min ryggtavla, och jag hade redan i det närmaste glömt honom, då jag plötsligt fick se honom stå bredvid mig med armarna på broräcket liksom jag och huvudet på sned — i alldeles samma attityd som för tjugu år sen i Jakobs kyrka, då jag satt i familjebänken vid min salig mors sida och för första gången såg denna förskräckliga fysionomi skjuta upp i predikstolen som en otäck svamp och klämma i med sitt abba, käre fader. Samma feta, grådaskiga ansikte, samma smutsgula polisonger, litet gråa nu kanske, och samma outgrundligt gemena blick bakom glasögonen. Omöjligt att komma undan, jag är ju hans läkare nu liksom många andras, och han kommer till mig ibland med sina krämpor. — Se god afton, herr pastor, hur står det till. — Inte bra, inte riktigt bra, hjärtat är dåligt, bultar ojämnt, stannar ibland om nätterna, tycker jag. — Det gläder mig, tänkte jag, du kan gärna dö, din gamla rackare, så slipper jag se dig mera. Du har för resten en

ung och vacker hustru, som du förmodligen pinar livet ur, och när du dör gifter hon om sig och skaffar sig en mycket bättre man. Men högt sade jag: jåså, jaha, pastorn kanske kommer upp till mig en av dagarna, så får vi se hur det är fatt. Men han hade mycket mera att tala om, viktiga saker: det är ju en rent av onaturlig värme, och det är dumt att det skall byggas ett stort riksdagshus på den lilla holmen där, och min hustru är för resten inte heller riktigt kry.

Så gick han till sist, och jag fortsatte min väg. Jag kom in i gamla staden, uppför Storkyrko-brinken, in i gränderna. En kvav skymning i de smala rämnorna mellan husen, och besynnerliga skuggor utmed väggarna, skuggor som man aldrig ser till nere i våra kvarter.

— — — Fru Gregorius. Det var ett underligt besök hon gjorde mig häromdagen. Hon kom på min mottagning; jag såg mycket väl när hon kom och att hon kom i god tid, men hon väntade till sist och lät andra, som kommo senare, gå före. Så kom hon då in till slut. Hon rodnade och stammade. Till sist fick hon fram någonting om att hon hade ont i halsen. Ja, det var för resten bättre nu. — Jag kommer igen i morgon, sade hon, jag har så bråttom nu...

Ännu har hon inte kommit igen.

Jag kom ut ur gränderna, ner på Skeppsbron. Månen stod över Skeppsholmen, citrongul i det blå. Men hela min lätta och lugna stämning var borta, mötet med prästen hade fördärvat den. Att det

skall få finnas sådana människor till i världen som han! Vem minns inte det gamla problemet, som så ofta kommer under debatt när det sitter några fattiga satar tillsammans vid ett kafébord: om du kunde döda en kinesisk mandarin bara genom att trycka på en knapp i väggen, eller genom en ren viljeakt, och sedan ärva hans rikedomar — skulle du göra det? Den frågan har jag aldrig gittat svara på, kanske därför att jag aldrig riktigt hårt och bittert har känt fattigdomens elände. Men jag tror, att om jag kunde döda den där prästen genom att trycka på en knapp i väggen så skulle jag göra det.

Då jag gick hem i den onaturliga, bleka nattskymningen, tycktes mig hettan åter lika tryckande som mitt på dagen, liksom mättad med ångest, de röda stoftskyarna, som lågo lagrade bortom fabrikskorstenarna på Kungsholmen, hade mörknat och liknade sovande olyckor. Jag gick hemåt med långa steg ned åt Klara kyrka, med hatten i hand, ty svetten sipprade fram på min panna. Icke ens under kyrkogårdens stora träd fanns det svalka, men på nästan varje bänk satt det ett par och viskade, och några sutto i knä på varandra och kysstes med druckna ögon.

*

Jag sitter vid mitt öppna fönster nu och skriver detta — för vem? För ingen vän och för ingen väninna, knappt för mig själv ens, ty jag läser icke i dag vad jag skrev i går och kommer icke att

läsa detta i morgon. Jag skriver för att röra min hand, min tanke rör sig av sig själv; skriver för att döda en sömnlös timme. Varför får jag inte sova? Jag har ju inte begått något brott.

*

Det som jag skriver ned på dessa blad är icke någon bikt; för vem skulle jag bikta mig? Jag berättar icke allt om mig själv. Jag berättar blott det som behagar mig att berätta; men jag säger ingenting som icke är sant. Jag kan dock icke ljuga bort min själs eländighet, om den är eländig.

*

Där ute hänger den stora blå natten över kyrkogårdens träd. Det är tyst i staden nu, så tyst att suckarna och viskningarna från skuggorna där nere tränga ända hit upp, och en enstaka gång skär ett fräckt skratt igenom. Jag känner det som om i denna stund ingen i världen vore ensam mer än jag. Jag, medicine licentiaten Tyko Gabriel Glas, som stundom hjälper andra men aldrig har kunnat hjälpa mig själv, och som vid fyllda trettitre år aldrig har varit när en kvinna.

14 juni.

Vilket yrke! Hur kom det sig att jag bland alla näringsgrenar valde den, som passade mig minst? En läkare måste vara ett av de två: människovän

eller ärelysten. — Det är sant, på den tiden trodde jag mig vara bägge delarna.

Åter var här i dag en liten kvinna, som grät och tiggde och bad, att jag skulle hjälpa henne. Jag känner henne sedan flera år. Gift med en liten tjänsteman, fyra tusen om året eller något sådant, och tre barn. Barnen kommo slag i slag de tre första åren. Sedan har hon fått vara förskonad i fem eller sex år, hon har vunnit igen en smula hälsa och krafter och ungdom, och hemmet har hunnit ordna sig, resa sig litet efter olyckorna. Knappt om brödet naturligtvis, men det går ändå, tycks det. — Så med ens är olyckan där igen.

Hon kunde knappt tala för gråt.

Jag svarade naturligtvis med den vanliga utanläxan, som jag alltid läser upp i liknande fall: min plikt som läkare, och aktningen för människoliv, också det spädaste.

Jag var allvarlig och obeveklig. Så måste hon då gå till sist, skamsen, förvirrad, hjälplös.

Jag annoterade fallet; det var det adertonde i min praktik, och jag är likväl icke kvinnoläkare.

Det första glömmer jag aldrig. Det var en ung flicka, tjugutvå år eller så; en stor mörkhårig, litet vulgär ung skönhet. Man såg strax, att hon var av den sorten som måste ha uppfyllt jorden på Luthers tid, om han annars hade rätt då han skrev: det är lika omöjligt för en kvinna att leva utan man som att bita av sin egen näsa. Tjockt borgerligt blod. Fadern var en förmögen handlande; jag var husläkare i familjen, därför kom hon till mig.

Hon var upprörd och utom sig men icke mycket blyg.

— Rädda mig, bad hon, rädda mig. Jag svarade med plikten etc., men det var tydligen något som hon icke förstod. Jag förklarade för henne att lagen icke förstod sig på skämt i sådana fall. — Lagen? Hon såg bara frågande ut. — Jag råde henne att anförtro sig åt sin mor: så talar hon med pappa, och så blir det bröllop. — O, nej, min fästman har ingenting, och far skulle aldrig förlåta mig. De voro icke förlovade, hon sade "fästman" blott emedan hon icke kunde finna något annat ord, älskare är ett romanord som låter oanständigt i tal. — Rädda mig, har ni då ingen barmhärtighet! Jag vet inte vad jag gör, jag går i Norrström!

Jag blev litet otålig. Hon ingav mig icke heller något särskilt medlidande, sådant där arrangerar sig ju alltid, när det bara finns pengar. Det är bara stoltheten som får lida en smula. Hon snyftade och snöt sig och talade förvirrat, till sist kastade hon sig på golvet och sparkade och skrek.

Nå, det slutade naturligtvis som jag hade tänkt; fadern, en rå lymmel, gav henne ett par örfilar, gifte henne sedan i rykande fart med medbrottslingen och skickade ut dem på bröllopsresa.

Sådana fall som hennes ha aldrig gjort mig huvudbry. Men det gjorde mig ont om den lilla bleka kvinnan i dag. Så mycket lidande och elände för ett så litet nöje.

Aktningen för människoliv — vad är det i min

mun annat än ett gement hyckleri, och vad kan det vara annat för den, som då och då har tillbragt en ledig stund med att tänka. Det myllrar ju av människoliv. Och vid främmande, okända, osedda människoliv har aldrig någon på allvar fäst det ringaste avseende, kanske med undantag av några alltför påtagligt narraktiga filantroper. Man visar det i handling. Alla regeringar och parlament i världen visa det.

Och p l i k t e n, vilken förträfflig skärm att krypa bakom för att slippa göra det, som bör göras.

Men man kan ju inte heller sätta allt på spel, ställning, anseende, framtid, för att hjälpa främmande och likgiltiga människor. Att räkna på deras tystlåtenhet vore väl barnsligt. En väninna kommer i samma knipa, så viskas det ett ord om var hjälp står att få, och snart är man känd. Nej, bäst att hålla sig till plikten, om den också är en målad kuliss, som Potemkins byar. Jag är bara rädd att jag läser upp mitt pliktformulär så ofta, att jag till sist tror på det själv. Potemkin bedrog bara sin kejsarinna, hur mycket föraktligare är det icke att bedraga sig själv.

*

Ställning, anseende, framtid. Som om jag icke var dag och var stund vore beredd att packa dessa kollin om bord på det första skepp, som kommer lastat med en handling.

En verklig handling.

15 juni.

Åter sitter jag vid fönstret, den blå natten vakar där ute, och det viskar och prasslar under träden.

Jag såg ett äkta par i kväll på min aftonpromenad. Henne kände jag strax igen. Det är inte så många år sedan jag dansade med henne på baler, och jag har inte glömt, att hon var gång jag såg henne gav mig en sömnlös natt i present. Men det visste hon ingenting om. Hon var icke kvinna då ännu. Hon var jungfru. Hon var den levande drömmen: mannens dröm om kvinnan.

Nu gick hon stadigt gatan fram vid den äkta mannens arm. Dyrare klädd än förr, men tarvligare, mera borgerligt; något slocknat och tårt i blicken, på samma gång en belåten hustrumin som om hon bar sin mage framför sig på en nysilverbricka.

Nej, jag förstår det icke. Varför skall det vara så, varför skall det alltid bli så? Varför skall kärleken vara trollguldet, som andra dagen blir vissna löv, eller smuts, eller ölsupa? Ur människornas längtan efter kärlek har ju hela den sidan av kulturen spirat upp, som icke direkt syftar till hungerns stillande eller försvar mot fiender. Vårt skönhetsinne har ingen annan källa. All konst, all dikt, all musik har druckit ur den. Den tarvligaste moderna historiemålning likaväl som Rafaels madonnor och Steinlens små parisiska arbeterskor, "Dödens ängel" likaväl som Höga visan och Buch der Lieder, koralen och Wienervalsen, ja varje gipsornament på det tarvliga hus där jag bor, varje

figur i tapeten, formen på porslinsvasen där och mönstret i min halsduk, allt som vill pryda och försköna, det må nu lyckas eller misslyckas, stannar därifrån, fast på mycket långa omvägar ibland. Och det är intet nattligt hugskott av mig, utan bevisat hundra gånger.

Men den källan heter icke kärleken, utan den heter: drömmen om kärlek.

Och å andra sidan är allt, som står i samband med drömmens fullbordan, med driftens tillfredsställelse, och som följer av den, inför vår djupaste instinkt något oskönt och oanständigt. Detta kan icke bevisas, det är bara en känsla: min känsla, och jag tror egentligen allas. Människorna behandla alltid varandras kärlekshistorier som något lågt eller komiskt och göra ofta icke ens undantag för sina egna. Och sedan följderna... En kvinna i grossess är något förskräckligt. Ett nyfött barn är vedervärdigt. En dödsbädd gör sällan ett så ohyggligt intryck som en barnsbörd, denna förfärliga symfoni av skrik och smuts och blod.

Men först och sist själva akten. Jag glömmer aldrig, då jag som barn för första gången under ett av de stora kastanjeträden på skolgården hörde en kamrat förklara "hur det går till". Jag ville inte tro det; det måste komma flera andra pojkar till och bekräfta det och skratta åt min dumhet, och jag trodde det knappt ändå, jag sprang min väg i fullt ursinne. Hade alltså far och mor gjort på det sättet? Och skulle jag själv göra så när jag blev stor, kunde jag inte slippa ifrån det?

Jag hade alltid känt ett stort förakt för de dåliga gossar, som brukade rita fula ord på väggarna och planken. Men i den stunden var det mig som om Gud själv hade ritat något fult på den blå vårhimmeln, och jag tror egentligen att det var då jag först började undra, om det verkligen fanns någon gud.

Ännu i dag har jag inte riktigt hämtat mig från min förvåning. Varför måste vårt släktes liv bevaras och vår längtan stillas just genom ett organ som vi flera gånger om dagen begagna till avloppsrör för orenlighet; varför kunde det inte ske genom en akt, som det låg värdighet och skönhet i på samma gång som den högsta vällust? En akt, som kunde utföras i kyrkan, inför allas ögon, likaväl som i mörkret och ensamheten? Eller i ett rosentempel mitt i solen, under körsång och dans av bröllopsskaran.

*

Jag vet inte hur länge jag har gått av och an genom rummen.

Det ljusnar där ute nu, kyrktuppen blänker mot öster, sparvarna pipa hungrigt och vasst.

Besynnerligt, att det alltid går en rysning genom luften före soluppgången.

18 juni.

Det var litet svalare i dag, jag tog en ridtur för första gången på över en månad.

Vilken morgon! Jag hade lagt mig tidigt kvällen förut och sovit i ett hela natten. Jag sover aldrig utan att drömma, men den nattens drömmar voro blå och lätta. Jag red utåt Haga runt om eko-templet, förbi koppartälten. Dagg och spindelväv över alla buskar och snår och ett stort sus genom träden. Deva var vid sitt käckaste lynne, jorden dansade fram under oss, ung och frisk som på skapelsens söndagsmorgon. Jag kom till ett litet värdshus; jag kände till det, jag var ofta där i våras under mina morgonritter. Jag satt av och tömde en flaska öl i ett enda drag, så tog jag den brunögda flickan om livet och svängde henne runt ett varv, kysste henne på håret och red min kos. Som det står i visan.

19 juni.

Så, fru Gregorius. Det var alltså ärendet. Litet ovanligt, det är sant.

Hon kom sent denna gång, mottagningstiden var förbi, och hon var ensam kvar i väntrummet.

Hon steg in till mig, mycket blek, hälsade och blev stående mitt i rummet. Jag gjorde en gest åt en stol, men hon stod kvar.

— Jag narrades sist, sade hon. Jag är inte sjuk: jag är fullkomligt frisk. Det var något helt annat jag ville tala med doktorn om, jag kunde bara inte få fram det då.

En bryggarkärra skramlade förbi nere på gatan, jag gick fram och stängde fönstret, och i den plöts-

liga tystnaden hörde jag henne säga, lågt och fast, men med en liten darrning på orden, som om hon var nära gråt:

— Jag har fått en så förfärlig avsky för min man.

Jag stod med ryggen mot kakelugnen. Jag böjde på huvudet till tecken att jag följde med.

— Inte som människa, fortfor hon. Han är alltid god och vänlig mot mig; aldrig har han sagt mig ett hårt ord. Men han inger mig en så förfärlig motvilja.

Hon drog djupt efter andan.

— Jag vet inte hur jag skall uttrycka mig, sade hon. Det som jag tänkte begära av doktorn är något så besynnerligt. Och det strider kanske alldeles mot vad ni anser vara rätt. Jag vet ju inte vad doktorn tänker om sådana saker. Men det finns något hos er som inger mig förtroende, och jag vet ingen annan som jag skulle kunna anförtro mig åt i det här fallet, ingen annan i hela världen som skulle kunna hjälpa mig. Skulle doktorn inte kunna tala med min man? Kunde ni inte säga honom att jag lider av en sjukdom, något underlivslidande, och att han måste avstå från sina rättigheter, åtminstone för en tid?

Rättigheter. Jag for med handen över pannan. Jag ser rött för ögonen, när jag hör det ordet nämnas i den betydelsen. Gud i himlen, hur har det gått till i människornas hjärnor, när de gjorde rättigheter och plikter av detta!

Det stod genast klart för mig, att här måste

jag hjälpa, om jag kunde. Men jag fann icke strax något att säga, jag ville höra henne tala mera. Det är också möjligt, att min medkänsla för henne var blandad med en dosis rätt vanlig och enkel nyfikenhet.

— Förlåt, fru Gregorius, frågade jag, hur länge har ni varit gift?

— I sex år.

— Och har det som ni kallar er mans rättigheter alltid känts lika svårt för er som nu?

Hon rodnade litet.

— Det har alltid varit svårt, sade hon. Men nu på sista tiden har det blivit mig outhärdligt. Jag förmår inte mera, jag vet inte vad det skall bli av mig, om detta skall fortsätta.

— Men, inföll jag, pastorn är ju inte längre ung. Det förvånar mig att han vid sin ålder kan göra er så mycket... förtret. Hur gammal är han egentligen?

— Femtiosex år, tror jag — nej, han är kanske femtiosju. Men han ser ju äldre ut.

— Men säg mig, fru Gregorius — har ni aldrig själv talat med honom om detta? sagt honom hur mycket det plågar er, och bett honom vänligt och vackert att skona er?

— Jo, en gång har jag bett honom om det. Men han svarade med en förmaning. Han sade att vi inte kunde veta, om inte Gud har för avsikt att skänka oss ett barn, fast vi inte ha fått något hittills, och därför skulle det vara en mycket stor synd om vi slutade upp med det som Gud vill att

vi skall göra för att få barn... Och han har kanske rätt. Men det är så svårt för mig.

Jag kunde inte undertrycka ett leende. Vilken inpiskad gammal skojar!

Hon såg mitt leende, och jag tror att hon missförstod det. Hon stod tyst ett ögonblick, som om hon betänkte sig; så började hon tala igen, lågt och darrande, medan rodnaden steg allt högre och mörkare över hennes hy.

— Nej, ni måste veta allt, sade hon. Ni har kanske redan gissat det, ni ser ju mitt igenom mig. Jag begär ju att ni skall narras för min skull, då måste jag åtminstone vara uppriktig mot er. Ni får döma mig hur ni vill. Jag är en otrogen hustru. Jag tillhör en annan man. Och det är därför det har blivit så förfärligt svårt för mig.

Hon undvek min blick, medan hon sade detta. Men jag, jag såg henne egentligen först nu. Nu först såg jag, att det stod en kvinna i mitt rum, en kvinna med hjärtat överfullt av lust och elände, en ung kvinnoblomma med doft av kärlek omkring sig och med blygselrodnad över att doften var så mäktig och stark.

Jag kände att jag bleknade.

Äntligen såg hon upp och mötte min blick. Jag vet inte vad hon trodde sig läsa i den, men hon kunde icke hålla sig upprätt längre, hon sjönk ner på en stol, skakande av gråt. Kanske trodde hon att jag tog hela saken frivolt, kanske också att jag var likgiltig och hård och att hon till ingen nytta hade blottat sig för en främmande man.

Jag gick fram till henne, tog hennes hand, klap-pade den sakta: Seså, inte gråta, inte gråta mera nu. Jag vill hjälpa er. Jag lovar er det.

— Tack, tack...

Hon kysste min hand, hon vätte den med sina tårar. Bara en enda våldsamt snyftning till, så lyste det upp ett leende genom gråten.

Jag måste också le.

— Men ni var dum som talade om det där sista, sade jag. Inte för att ni behöver vara rädd att jag missbrukar ert förtroende; men sådant skall man hålla hemligt. Alltid, utan undantag, så länge man kan. Och jag hade naturligtvis hjälpt er ändå.

Hon svarade:

— Jag ville säga det. Jag ville, att någon som jag aktar högt och ser upp till skulle veta det och likväl inte förakta mig.

Så kom en lång historia: hon hade en gång för ungefär ett år sedan hört på ett samtal mellan mig och hennes man, pastorn — han var dålig, och jag var där på sjukbesök. Vi hade kommit att tala om prostitutionen. Hon mindes allt vad jag hade sagt och upprepade det för mig — det var något mycket enkelt och vanligt, dessa stackars flickor äro också människor och böra behandlas som människor o. s. v. Men hon hade aldrig hört någon tala så förr. Sedan dess hade hon sett upp till mig, och det var därför hon nu hade fått mod att anförtro sig åt mig.

Allt det där hade jag glömt, totalt... Gömt i snö, kommer upp i tö.

Jag lovade alltså att tala med hennes man ännu samma dag, och hon gick. Men hon hade glömt handskar och parasoll, hon kom tillbaka och hämtade dem och försvann igen. Hon strålade och lyste, glad och yr som ett barn, som har fått sin vilja fram och som väntar sig något mycket roligt.

*

Jag gick dit på eftermiddagen. Hon hade förberett honom; det var överenskommet. Jag hade ett samtal med honom i enrum. Han var ännu gråare i ansiktet än vanligt.

— Ja, sade han, min hustru har ju redan sagt mig hur det står till. Jag kan inte säga hur ont det gör mig om henne. Vi hade så innerligt hoppats och önskat, att vi en gång skulle få ett litet barn. Men jag vill inte vara med om skilda sovrum, det måste jag bestämt säga ifrån. Det är ju så ovanligt i våra kretsar, det skulle bara ge anledning till prat. Och jag är ju för resten en gammal man.

Han hostade ihåligt.

— Ja, sade jag, jag betvivlar naturligtvis inte att pastorn sätter sin hustrus hälsa framför allt annat. Och för övrigt är det ju gott hopp om att vi skall kunna få henne frisk igen.

— Det ber jag till Gud om, svarade han. Men hur länge tror doktorn att det kan dra om?

— Det är svårt att säga. Men ett halvt års absolut avhållsamhet blir säkert nödvändigt. Sedan få vi ju se...

Han har ett par smutsbruna fläckar i ansiktet;

de blevo ännu mörkare och tydligare nu mot den färglösa hyn, och ögonen liksom krympte ihop.

*

Han har varit gift en gång förr; bra synd att hon dog, den första hustrun! I hans arbetsrum hänger det ett porträtt av henne i svartkritisförstoring: en simpel och knotig och "fromsinnlig" pigtyp, inte alltför olik den goda Katarina von Bora.

Hon passade honom säkert. Synd att hon dog.

21 juni.

Vem är den lycklige? Det har jag nu frågat mig sedan i förrgår.

Besynnerligt, att jag skulle få veta det så snart, och att det just skulle vara en ung man som jag känner, om än flyktigt. Det var Klas Recke.

Ja, ja, det är verkligen något helt annat än pastor Gregorius.

Jag mötte dem nyss, på min kvällspromenad. Jag gick utan mål genom gatorna i den varma rosenskygningen, gick och tänkte på henne, den lilla kvinnan. Jag tänker ofta på henne. Jag kom in på en tom och avsides gata — där såg jag dem plötsligt komma emot mig. De kommo ut ur en port. Jag drog hastigt upp näsduken och snöt mig för att dölja mitt ansikte. Det var för resten onödigt; han känner visst knappt igen mig, och hon såg mig icke, hon var blind av lycka.

22 juni.

Jag sitter och läser bladet som jag skrev i går afton, läser det om och om igen, och jag säger till mig själv: så, gamle vän, du har alltså blivit kopplare?

Dumheter. Jag har befriat henne ur något förfärligt. Jag kände det som något som m å s t e göras.

Vad hon så gör med sig själv är hennes sak.

23 juni.

Midsommarnatt. Ljusa, blå natt. Jag minns dig ju från barndomen och ungdomen som den lättaste, yraste, luftigaste av alla årets nätter, varför är du så kvav och ängslande nu?

Jag sitter vid fönstret och tänker över mitt liv, forskar efter orsaken varför det kom att gå i en så helt annan fåra än alla de andras, så långt på sidan om allmänna vägen.

Låt mig tänka.

Nyss, då jag gick hemåt över kyrkogården, såg jag åter en av dessa scener, om vilka de moraliska insändarna i pressen brukar säga, att de trotsa all beskrivning. Det är tydligt, att en drift, som kan förmå dessa stackars människor att väcka allmän förargelse på en kyrkogård, måste vara oerhört mäktigt och stark. Den driver lättsinniga män till alla slags galenskaper, och hederliga och förståndiga män driver den till att underkasta sig stora um-

bäranden och försakelser i andra hänseenden. Och den driver kvinnorna till att övervinna den blygselkänsla, som all flickuppfostran i generationer efter generationer har varit anlagd på att väcka och förstärka, till att uthärda förfärliga kroppsliga lidanden, och ofta till att störta sig på huvudet i det djupaste elände.

Blott mig har den ännu icke drivit till någonting. Hur är det möjligt?

Mina sinnen vaknade först sent, vid en tidpunkt, då min vilja redan var en mans vilja. Jag var mycket ärelysten som barn. Jag vande mig tidigt vid självbehärskning, vid att göra skillnad mellan det som var min innersta och konstanta vilja, och det som var viljan för stunden, ögonblickets lust; att lyssna till den ena rösten och att ringakta den andra. Jag har sedan märkt, att detta är något rätt sällsynt bland människorna, kanske mera sällsynt än talang och geni, och det förefaller mig därför ibland, som om jag egentligen borde ha blivit något ovanligt och betydande. Jag var ju också ett stort ljus i skolan; ständigt yngst i klassen, student vid femton år och medicine licentiat vid tjugutre. Men där stannade jag. Inga fortsatta specialstudier, ingen doktordisputation. Folk ville nog låna mig pengar, hur mycket som helst nästan; men jag var trött. Jag kände ingen lust att specialisera mig ytterligare, och jag ville förtjäna mitt bröd. Skolgossens ärelystnad efter vackra betyg var mättad och dog bort, och besynnerligt nog, det kom aldrig en mans ärelystnad i stället. Jag tror det berodde

på att det var då jag började tänka. Jag hade inte haft tid till det förut.

Men under hela den tiden låg mitt driftliv i en halvslummer, levande nog att väcka obestämda drömmar och begär, som hos en ung flicka, men icke mäktigt och bjudande som hos andra unga män. Och om jag också emellanåt vakade en natt igenom i heta fantasier, föreföll det mig dock alltid otänkbart att jag skulle kunna finna tillfredsställelse hos de kvinnor som mina kamrater besökte, kvinnor, som de ibland hade pekat ut för mig på gatorna och som föreföllo mig motbjudande. Det gjorde väl också till, att min fantasi alltid hade fått växa på egen hand och sköta sig själv nästan utan all beröring med kamraternas. Jag var ju alltid så mycket yngre än de, jag förstod i början ingenting när de talade om sådana saker, och emedan jag ingenting förstod, vände jag mig att icke höra på. Så förblev jag "ren". Icke ens gossårens synder gjorde jag någonsin bekantskap med, visste knappt ens vad det var. Jag hade ingen religiös tro som höll mig tillbaka, men jag gjorde mig drömmar om kärleken, o, mycket vackra drömmar, och jag var viss om att de skulle förverkligas en gång. Jag ville inte sälja min förstfödslorätt för en grynvälling, ville inte smutsa min vita mössa.

Mina drömmar om kärleken — det tycktes mig en gång att de voro så nära, så nära att bli verklighet. Midsommarnatt, underliga bleka natt, alltid väcker du upp det minnet igen, det minnet som egentligen är mitt livs enda, det enda som står, när

allting annat sjunker undan och blir stoft och ingenting. Och ändå var det så obetydligt, det som skedde. Jag var ute på min morbrors lantställe över midsommarhelgen. Där var ungdom och dans och lekar. Bland ungdomsskaran fanns en flicka, som jag hade träffat några gånger förr, på bjudningar i familjer. Jag hade icke tänkt på henne mycket förut, men då jag nu såg henne där, rann det mig plötsligt i sinnet vad en kamrat till mig hade sagt om henne en gång på en bjudning: den där flickan har allt ett gott öga till dig, hon har suttit och sett på dig hela kvällen. Detta erinrade jag mig nu, och fast jag inte trodde det utan vidare, gjorde det i alla fall att jag såg mera på henne än jag kanske annars skulle ha gjort, och jag märkte också att hon såg på mig ibland. Hon var kanske inte vackrare än många andra, men hon stod i de tjugu årens fulla blomma, och hon hade ett tunt vitt blusliv över det unga bröstet. Vi dansade några gånger med varandra kring majstången. Inemot midnatt gingo vi allesammans upp på ett berg för att se på utsikten och tända ett midsommarbål, och det var meningen att vi skulle stanna där tills solen gick upp. Vägen gick genom skogen mellan höga raka tallar; vi gingo par om par, och jag gick med henne. Då hon snubblade mot en trädrot i skogsdunklet räckte jag henne min hand, det gick en ilning av glädje igenom mig då jag kände hennes lilla mjuka, fasta, varma hand i min, och jag behöll den sedan också där vägen blev jämn och lätt. Vad talade vi om? Jag vet inte,

inte ett ord har stannat i mitt minne, jag minns bara att det gick som en hemlig ström av tyst och beslutsam hängivenhet genom hennes röst och genom alla hennes ord, som om detta att hon gick där i skogen hand i hand med mig var något som hon länge hade drömt om och hoppats på. Vi kommo upp på berget, andra ungdomar voro där före oss och hade redan tänt bålet, och vi lägrade oss i grupper och parvis här och där. Från andra höjder och berg flammade andra eldar. Över oss hängde rymden stor och ljus och blå, nedanför lågo vikarna och sunden och den vida fjärden isigt blanka och djupa. Jag höll ännu alltjämt hennes hand i min, jag tror också att jag vågade smeka den sakta. Jag betraktade henne förstulet och såg, att hennes hy glödde i nattens blekhet och ögonen stodo fulla av tårar, men hon grät icke, hon andades jämnt och lugnt. Vi sutto tysta, men inom mig sjöng det, en sång, en gammal visa som kom för mig, jag vet inte hur:

Det brinner en eld, han brinner så klart, han flammar
som tusen kransar —
skall jag in i elden gå och med min käraste dansa?

Vi sutto länge så. En och annan av de andra reste sig och gick hemåt, och jag hörde någon säga: det är stora moln i öster, vi få inte se någon soluppgång. Skaran på berget glesnade, men vi sutto kvar, till sist voro vi ensamma. Jag såg på henne länge, och hon mötte stadigt min blick. Då tog jag hennes huvud mellan mina händer och

kysste henne, en lätt och oskyldig kyss. I detsamma var det någon som ropade henne, hon ryckte till, gjorde sig lös och sprang sin väg, sprang på lätta fötter nedåt genom skogen.

Då jag hann upp henne var hon redan bland de andra, jag kunde bara trycka hennes hand i tysthet, och hon tryckte min tillbaka. Därnere på ängen gick dansen ännu kring majstången, pigor och drängar och herrskapsfolkets ungdom om varandra, som det brukas den enda natten på året. Jag förde henne i dansen på nytt, en vild och yr dans blev det; det var redan full dager, men med midsommarnattens häxeri ännu kvar i luften, hela jorden dansade under oss, och de andra paren susade förbi än högt över oss, än långt nedanför, allt gick upp och ner och runt omkring. Så kommo vi till sist ut ur de dansandes virvel, vi vågade icke se på varandra men smögo oss bort tillsammans utan ett ord, bakom en syrenhäck. Där kysste jag henne åter. Men det var något annat nu, hennes huvud låg tillbakalutat mot min arm, hon slöt ögonen, och hennes mun blev ett levande väsen under min kyss. Jag tryckte min hand mot hennes bröst, och jag kände hennes hand lägga sig över min — kanske var det hennes mening att värja sig, att föra undan min hand, men i verkligheten tryckte hon den blott hårdare mot sitt bröst. Men under tiden steg det ett skimmer över hennes ansikte, först svagt, sedan starkare, till sist som ett våldsammt eldsken, hon öppnade ögonen men måste sluta dem på nytt, bländad, och när vi så äntligen hade

kysst den långa kyssen till slut, stodo vi kind mot kind och stirrade häpna rakt in i solen, som bröt fram ur molnscockarna i öster.

Sedan såg jag henne aldrig mera. Det är tio år sedan dess, tio år just i natt, och ännu i dag blir jag sjuk och galen när jag tänker på detta.

Vi stämde inte något möte till dagen därpå, vi tänkte inte på det. Hennes föräldrar bodde på ett ställe i närheten, och vi togo det som något självklart att vi skulle träffas och vara tillsammans dagen därpå, alla dagar, hela livet. Men nästa dag blev en regndag, den gick utan att jag såg henne, och på kvällen måste jag resa in till staden. Där läste jag ett par dagar senare i en tidning, att hon var död. Drunknad under badning, hon och en annan ung flicka.

— — — Ja, ja, det är nu tio år sedan dess.

Jag var bedrövad först. Men jag måste egentligen vara en rätt stark natur. Jag arbetade som förut, jag tog min examen på hösten. Men jag led också. Jag såg henne för mig om natten, ständigt. Jag såg den vita kroppen ligga bland sjögräs och slam och lyftas upp och ner av vattnet. Ögonen stodo vidöppna, och öppen stod munnen som jag hade kysst. Så kom det människor i en båt, med en dragg. Och draggen fäste sin klo i hennes bröst, i samma unga flickbröst som min hand hade smekt så nyss.

Det drog lång tid om efter detta, innan jag åter kände något av att jag var man och att det fanns

kvinnor till i världen. Men då var jag härdad. Nu hade jag dock en gång känt en gnista från den stora flamman, och jag var mindre än någonsin böjd för att hålla till godo med talmikärlek. Andra må vara mindre nogräknade i den punkten, det får bli deras sak, och jag vet inte om hela frågan har någon så stor betydelse. Men jag kände, att den hade betydelse för mig. Och det vore dock väl naivt att tro, att icke en mans vilja skulle kunna reglera dessa bagateller, om blott viljan finns där. Käre Martin Luther, du pastor Gregorius' värdige lärofader, vilken syndare i köttet måste du inte ha varit, eftersom du pratade så mycket dumheter när du kom in på det kapitlet. Men du var dock uppriktigare än dina bekännare nu för tiden, och det skall man väl alltid hålla dig räkning för.

Så gick det år efter år, och livet drog mig förbi. Jag såg många kvinnor som tände min längtan på nytt men just de kvinnorna märkte aldrig mig, det var som om jag inte fanns till för dem. Hur kom det sig? Jag tror att jag förstår det nu. En kvinna, som älskar, har just den förtrollning över sin gång och sin hy och över hela sitt väsen, som tar mig fången. Det var alltid sådana kvinnor som tände mitt begär. Men eftersom de redan älskade andra män, kunde de ju icke se mig. Andra sågo i stället på mig; jag var ju utexaminerad läkare vid unga år och med början till en god praktik, jag ansågs följaktligen för ett utmärkt parti och blev naturligtvis föremål för en hel del efterhängsenhet. Men det var nu alltid spilld möda.

Ja, åren gingo, och livet drog mig förbi. Jag verkar i mitt kall. Människorna komma till mig med sina sjukdomar, alla sorter, och jag kurerar dem så gott jag kan. Några bli friska, andra dö, de flesta släpa sig vidare med sina krämpor. Jag gör inga underkurer; en och annan, som jag icke har kunnat hjälpa, har vänt sig från mig till kloka gubbar och till notoriska charlataner, och blivit frisk. Men jag tror att man anser mig för en samvetsgrann och försiktig läkare. Snart är jag väl den typiske husläkaren, han med den stora erfarenheten och den lugna, förtroendeväckande blicken. Människorna skulle kanske ha mindre förtroende för mig om de visste hur illa jag sover.

Midsommarnatt, ljusa blå natt, du var ju dock förr så lätt och luftig och yr, varför ligger du nu som en ångest över mitt bröst?

28 juni.

På min kvällspromenad i afton kom jag förbi Grand Hôtel; där satt Klas Recke vid ett bord på trottoaren, ensam med sin whisky. Jag fortsatte ännu några steg, så vände jag om och tog plats vid ett bord i närheten för att iakttaga honom. Han såg mig icke, eller ville icke se mig. Den lilla kvinnan har naturligtvis berättat för honom om sitt besök hos mig och om det lyckliga resultatet — för det senare är han förmodligen tacksam, men det gör honom kanske litet obehag att veta, att det finns en som är invigd i hemligheten. Han satt

orörlig och såg ut över strömmen och rökte på en mycket lång och smal cigarr.

Det gick en tidningspojke förbi; jag köpte ett Aftonblad att begagna till skyddande förklädnad och betraktade honom över tidningskanten. Och åter for det igenom mig samma tanke som då jag för många år sedan såg honom för första gången: varför har den mannen fått just det ansiktet, som jag borde ha haft? Så ungefär skulle jag se ut, om jag kunde göra om mig själv. Jag, som på den tiden led så bittert av att jag var ful som hin onde. Nu gör det mig detsamma.

Jag har knappt sett en vackrare man. Kalla, ljusgrå ögon, men i en inramning som gör dem drömmande och djupa. Alldeles raka och horisontala ögonbryn, som gå långt bortåt tinningarna; en marmorvit panna, ett mörkt och rikt hår. Men i ansiktets nedre hälft är munnen det enda som är fullkomligt vackert, eljes finns där några små bisarrerier, en oregelbunden näsa, en mörk och lik-som förbränd hy, kort sagt allt som behövs för att rädda honom från det slags felfri skönhet, som mest väcker löje.

Hur ser den mannen ut inuti? Det vet jag så gott som ingenting om. Jag vet bara att han galler för att vara ett mycket gott huvud, ur vanlig karriärsynpunkt sett, och jag tror mig minnas, att jag oftare har sett honom i sällskap med hans överordnade i departemanget, där han tjänstgör, än med hans jämnåriga kamrater.

Det for hundra tankar igenom mig när jag såg

på honom, där han satt orörlig med blicken ut i det obestämda — sitt glas rörde han icke, och cigarren höll på att slockna. Hundra gamla drömmar och fantasier vaknade på nytt, när jag tänkte på det liv som är hans och jämförde det med mitt eget. Ofta har jag sagt till mig själv: *b e g ä r e t* är det ljuvaste i världen och det enda som en liten smula kan förgylla upp detta eländiga liv; men begärets tillfredsställelse måtte det inte vara mycket bevänt med, att döma av alla dessa konsuler och generalkonsuler som i den vägen icke neka sig något och som likväl aldrig ha ingivit mig någon avund. Men när jag ser en man sådan som han där borta, känner jag en bitter avund längst inne. Det problem, som förgiftade min ungdom och som tynger mig ännu långt in i mannaåren, har för honom löst sig av sig själv. Det är sant, det har det väl också gjort för de flesta andra, men den lösningen på problemet inger mig icke avund, utan äckel, eljest skulle det för länge sedan vara löst också för mig. Men honom har kvinnornas kärlek ända från början fallit till som en naturlig rätt, aldrig har han stått i valet mellan hunger och ruttet kött. Jag tror knappast heller att han någonsin har hunnit med att tänka särdeles mycket, aldrig har han fått tid att låta reflexionen drypa gift i sitt vin. Han är lycklig, och honom avundas jag.

Och jag tänkte också med en frysning på henne, på Helga Gregorius, jag såg hennes lyckodränkta blick genom skymningen. Ja, de två höra ihop, det är naturligt urval. — Gregorius; varför skall

hon släpa det namnet och den människan med sig genom livet? Det är ju meningslöst.

Det började skymma, det föll ett rött aftonsken över den sotflammiga slottsfasaden. Det gick människor förbi på trottoaren; jag lyssnade till deras röster, det var magra yankees med sin sud-diga slang, små feta handelsjudar med sina nasal-toner och vanligt borgarfolk med belåtna lördags-aftonstonfall i rösten. En och annan nickade åt mig och jag nickade tillbaka, en och annan lyfte på hatten, och jag lyfte på min hatt. Några be-kanta slog sig ned vid ett bord alldeles intill mitt, det var Martin Birck och Markel och en tredje herre, som jag har träffat någon gång, men vars namn jag har glömt eller kanske aldrig vetat — han är mycket flintskallig, och när jag har träffat honom förut har det varit inomhus, därför kände jag inte igen honom förrän han tog av sig hatten för att hälsa. Recke nickade åt Markel, som han känner, och reste sig strax efteråt för att gå. Då han kom nära mitt bord, tycktes han plötsligt känna igen mig och hälsade ytterst artigt, men litet främmande. Vi voro du i Uppsala, men det har han glömt.

Sällskapet bredvid började genast tala om honom, så snart han var utom hörhåll, och jag hörde den flintskallige herrn vända sig till Markel och fråga:

— Jaså, du känner den där Recke, det lär ju vara en framtidsman — det sägs att han är ärelysten?

Markel: — Ja, ärelysten... Om jag skall kalla honom ärelysten så är det väl mest för vår stora vänskaps skull, annars uttrycker man sig nog riktigare om man säger, att han vill komma fram. Ärelystnad är något så sällsynt. Vi ha vant oss att kalla en person för ärelysten om han vill bli statsråd. Statsråd, vad är det? Inkomster som en mindre grosshandlare och knappt så mycket makt att han kan hjälpa fram sina släktingar, långt mindre driva igenom sina idéer, om han har några. Det hindrar naturligtvis inte att jag själv gärna skulle vilja bli statsråd, det är ju alltid en förmånligare plats än den jag har — men man skall bara inte kalla det ärelystnad. Det är något annat. På den tiden då jag var ärelysten gjorde jag upp en för resten mycket vackert uttänkt plan att erövra hela jorden och ordna om förhållandena, så att allt blev som det skulle vara; och när det så till sist blev så bra, att det nästan började bli tråkigt, då skulle jag stoppa på mig så mycket pengar jag behövde och smyga mig bort, försvinna i någon millionstad och sitta i ett kaféhörn och dricka absint och ha min glädje av att se på hur galet allting gick sedan jag drog mig tillbaka... Men jag tycker nu om Klas Recke i alla fall, därför att han är vacker, och därför att han har en ovanlig talang att ställa det litet hyggligt och trevligt för sig här i jämmerdalen.

Ja, Markel; han är sig lik i det hela. Han är politiker i en stor tidning nu och skriver ofta i upprymd sinnesstämning artiklar, som äro ämnade

att läsas på allvar och som ibland också förtjäna det. Litet orakad och ruggig om förmiddagarna, men alltid elegant om kvällarna och med ett humör, som lyser upp samtidigt med gaslyktorna. Bredvid honom satt Birck med frånvarande ögon, klädd i en stor regnkappa mitt i värmen; han drog den omkring sig med en frusen gest.

Markel vände sig till mig och frågade vänligt om jag ville slå mig ned i en utvald krets av gamla alkoholister. Jag tackade och svarade, att jag strax skulle gå hem. Det var också min mening, men jag kände i verkligheten ingen längtan efter mina ensamma rum, jag satt ännu länge kvar och lyssnade till musiken från Strömparterren, som tydlig och stark trängde fram genom den kvällstysta staden, och jag såg hur slottet speglade sina blindade och stirrande fönsterrader i strömmen — ty det är ingen ström just nu, den ligger blank som en skogstjärn. Och jag såg på en liten blå stjärna som stod och darrade över Rosenbad. Jag hörde också på samtalet vid bordet bredvid. De talade om kvinnorna och om kärleken, och frågan gällde, vad som är den viktigaste förutsättningen för att man skall kunna ha riktigt roligt med en kvinna.

Den flintskallige herrn sade: Att hon är sexton år, att hon är svarthårig och mager, och att hon har ett hett blod.

Markel, med ett drömmande uttryck: Att hon är tjock och mullig.

Birck: Att hon håller av mig.

2 juli.

Nej, detta börjar bli ohyggligt. Åter stod fru Gregorius i mitt rum i dag, vid tiotiden på morgonen. Hon såg blek och förstörd ut, och ögonen stirrade så stora emot mig. — Hur är det, frågade jag ovillkorligen, vad har hänt — har det hänt något?

Hon svarade, lågt:

— I natt tog han mig med våld. Så gott som med våld.

Jag satte mig i min stol vid skrivbordet, min hand fingrade visst med en penna och en papperslapp, som om jag tänkte skriva ett recept. Hon satte sig i ett soffhörn. — Stackars liten, sade jag, liksom för mig själv. Jag kunde icke hitta på något att säga.

Hon sade:

— Jag är gjord att trampas på.

Vi tego ett ögonblick, så började hon berätta. Han hade väckt henne mitt i natten. Han hade inte kunnat somna. Han tiggde och bad; han grät. Han talade om att hans salighet stod på spel, han visste inte vilka svåra synder han kunde komma att begå, om hon inte gjorde honom till viljes. Det var hennes plikt att göra det, och plikten gick

före hälsan. Gud skulle hjälpa dem, Gud skulle göra henne frisk i alla fall.

Jag satt stum av häpnad.

— Är han då en hycklare? frågade jag.

— Jag vet inte. Nej, det tror jag inte. Men han har vant sig att begagna Gud till allt möjligt, som det bäst passar sig för honom. Det göra de alltid, jag känner ju så många präster. Jag hatar dem. Men han är ingen hycklare, tvärt om, han har visst alltid ansett det som något självklart, att hans religion är den rätta, och snarare tror han att de som förkasta den måste vara bedragare, elaka människor, som ljuga med flit för att föra andra i fördärvet.

Hon talade lugnt, bara med en liten darrning i rösten, och det hon sade överraskade mig på ett sätt; jag hade icke vetat förr, att denna lilla kvinnö- varelse tänkte, att hon kunde bedöma en man, sådan som den hon talade om, så klart och liksom utifrån, fast hon ju måste känna ett dödligt hat till honom, en djup vämjelse. Jag kände vämjelsen och hatet i hennes rösts darrning och i alla hennes ord, och det smittade också mig, medan hon berättade saken till slut: hon ville stiga upp, klä på sig, gå ut, gå ute på gatan hela natten tills det blev morgon; men han höll henne fast, och han var stark, han släppte henne icke — — —

Jag kände att jag blev het, mina tinningar bultade. Jag hörde en röst inom mig så tydligt, att jag nästan blev rädd för att jag tänkte högt, en röst som viskade mellan tänderna: Akta dig,

präst! Jag har lovat den lilla kvinnan där, den lilla kvinnoblomman med det ljusa silkeshåret, att jag skall skydda henne mot dig. Akta dig, ditt liv är i min hand om jag vill, jag kan göra dig salig förrän du önskar. Akta dig, präst, du känner mig inte, mitt samvete har inte den ringaste likhet med ditt, jag är min egen domare, jag är av en människosort som du inte anar att den finns till!

Satt hon verkligen och lyssnade till mina hemliga tankar? Det gick en liten isning igenom mig, när jag plötsligt hörde henne säga:

— Jag skulle kunna mörda den mannen.

— Kära fru Gregorius, svarade jag småleende, det är ju ett talesätt naturligtvis, men man bör inte begagna det ens som sådant.

Jag hade så när sagt: allra minst som sådant.

— Men, fortsatte jag nästan i samma andedrag, för att vika in på ett annat ämne, men säg mig, hur gick det egentligen till att ni blev gift med pastor Gregorius? Påtryckning från föräldrarna, eller kanske ett litet konfirmationssvärmeri?

Hon skakade till som av en frysning.

— Nej, ingenting av allt detta, sade hon. Det skedde så besynnerligt, det var ingenting sådant som ni kan gissa er till eller förstå av er själv. Jag var naturligtvis aldrig kär i honom, aldrig det ringaste. Inte ens den vanliga flickförtjusningen för konfirmationsprästen — ingenting alls. Men jag skall försöka berätta och förklara alltsammans för er.

Hon makade sig längre in i soffhörnet och

satt där hopkrupen som en liten flicka. Och med en blick, som såg förbi mig och ut i det obestämda, började hon tala.

— Jag var så lycklig i min barndom och min första ungdom. Den tiden står för mig som en saga, när jag tänker på den. Alla tyckte om mig, och jag höll av alla och trodde alla om gott. Så kom den där åldern, ni vet. Men det gjorde ingen förändring i början, jag var ännu alltjämt lycklig, ja lyckligare än förut — ända till mitt tjugonde år. En ung flicka har också sin sinnlighet, det förstår ni nog, men i den allra första ungdomen gör den henne bara lycklig. Åtminstone var det så med mig. Blodet sjöng i mina öron, och jag sjöng också själv — sjöng ständigt, när jag gick i mina sysslor i hemmet, och smågnolade när jag gick på gatan... Och jag var jämt förälskad. Jag hade växt upp i ett mycket religiöst hem; men jag trodde ändå inte att det var någon så förfärligt svår synd att kyssas. När jag var förälskad i någon ung man och han kysste mig, så lät jag det ske. Jag visste ju också att det fanns något annat, som man måste akta sig för och som var en förfärlig synd, men det stod för mig som något så oklart och avlägset, och det frestade mig inte. Nej, inte alls; jag förstod inte ens att det kunde fresta någon, jag trodde bara att det var något som man måste underkasta sig när man var gift och skulle ha barn, men ingenting som kunde ha någon betydelse i och för sig. Men när jag var tjugu år blev jag mycket förälskad i en man. Han såg bra ut

och var god och fin — åtminstone trodde jag det då, och jag tror det ännu när jag tänker på honom. Ja, det måste han vara — han gifte sig sedan med en ungdomsväninna till mig, och han har gjort henne mycket lycklig. — Det var en sommar vi träffades, på landet. Vi kysstes. En dag förde han mig med sig långt in i skogen. Där försökte han förföra mig, och det var nära att han hade lyckats. O, om han hade lyckats, om jag inte hade sprungit min väg — vad allting kunde vara annorlunda då mot nu! Då hade jag kanske blivit gift med honom — åtminstone hade jag aldrig blivit gift med den, som nu är min man. Jag hade kanske fått små barn och ett hem, ett verkligt hem; aldrig hade jag då behövt bli en otrogen hustru. — Men jag blev alldeles vild av blygsel och förskräckelse, jag vred mig ur hans armar och sprang min väg, sprang för brinnande livet.

Det kom en förfärlig tid sedan. Jag ville inte se honom mera, vågade inte se honom. Han sände mig blommor, han skrev brev på brev och bad mig förlåta. Men jag trodde att han var en usling; breven svarade jag inte på, och blommorna kastade jag ut genom fönstret. — Men jag tänkte på honom, ständigt. Och nu var det inte längre bara kyssar jag tänkte på; nu visste jag vad frestelsen var. Jag kände det som om det hade försiggått en förändring med mig, fast ingenting hade skett. Jag föreställde mig att man kunde se det på mig. Ingen kan förstå hur jag led. På hösten, när vi hade flyttat in till staden, var jag ute och gick

ensam en eftermiddag i skymningen. Blåsten pep kring husknutarna och det föll en regndroppe då och då. Jag kom in på den gatan, där jag visste att han bodde, och förbi huset. Jag stannade och såg att det lyste i hans fönster, jag såg hans huvud i lampskenet, lutat över en bok. Det drog mig som magnet, jag tyckte att det skulle vara så bra att vara där inne, hos honom. Jag smög mig in genom porten och uppför halva trappan — där vände jag om.

Om han hade skrivit till mig i de dagarna, skulle jag ha svarat. Men han hade tröttnat på att skriva och aldrig få svar, och sedan träffades vi aldrig — inte på många år, och då var ju allting så annorlunda.

Jag har visst redan sagt er, att jag var mycket religiöst uppfostrad. Nu sjönk jag alldeles ner i religionen, jag blev sjuksköterskeelev, men måste sluta därför att min hälsa hade blivit klen; så var jag åter hemma, gick i mina sysslor där i hemmet som förut och drömde och längtade och bad Gud befria mig från mina drömmar och min längtan. Jag kände att det som var var outhärdligt, att en förändring måste ske. Så en dag fick jag veta av far, att pastor Gregorius hade begärt mig till hustru. Jag stod alldeles häpen, han hade aldrig närmat sig till mig på något sådant sätt att jag kunnat ana något. Han hade umgåtts länge hos oss, mor beundrade honom, och far var lite rädd för honom, tror jag. Jag gick in i mitt rum och grät. Det var alltid något hos honom som bjöd mig emot på

ett särskilt sätt, och jag tror att det just var detta som gjorde att jag till sist bestämde mig för att säga ja. Ingen lade något tvång på mig, ingen övertalade mig. Men jag trodde att det var Guds vilja. Man hade ju lärt mig att tro, att Guds vilja alltid var det, som allra mest bjöd vår egen vilja emot. Ännu natten förut hade jag ju legat vaken och bätt till Gud om befrielse och ro. Jag trodde nu, att han hade hört mina böner — på sitt sätt. Jag tyckte mig se hans vilja lysa alldeles klart för mina ögon. Jag trodde, att vid den mannens sida skulle min längtan slockna och mina begär dö bort, och att det var på det sättet Gud hade ordnat det för mig. Och att han var en god och bra man var jag ju säker på, eftersom han var präst.

Det gick ju annorlunda. Han kunde icke döda mina drömmar, han kunde bara smutsa dem. I stället dödade han så småningom min tro. Det är det enda jag kan tacka honom för, ty jag längtar icke tillbaka till den. När jag nu tänker på den, förefaller den mig bara besynnerlig. Allt det som man längtade efter, allt som var ljuvt att tänka på, det var synd. En mans famntag var synd, om man längtade efter det och gärna ville det; men om man fann det oskönt och motbudande, ett gissel, en plåga, ett äckel — då var det synd att icke vilja det! Säg, doktor Glas, är inte det besynnerligt?

Hon hade talat sig varm och het. Jag nickade åt henne över glasögonen:

— Jo, nog är det besynnerligt.

— Eller säg, tror ni att min kärlek nu är synd? Den är inte bara lycka, den är kanske mera ångest, men tror ni att den är synd? Om den är synd, då är allt hos mig synd, eftersom jag inte kan upptäcka något hos mig, som är bättre eller värdefullare än den. — Men det förvånar er kanske att jag sitter här och talar med er om detta. Jag har ju nu en annan att tala med. Men när vi träffas är tiden så kort, och han talar så litet med mig — hon rodnade plötsligt — han talar så litet med mig om det, som jag mest tänker på.

Jag satt lugn och tyst med huvudet i handen och betraktade henne genom halvslutna ögonlock, där hon satt i mitt soffhörn, blommande röd under det stora gula håret. Jungfru Sammetskind. Och jag tänkte: om det nu vore för mig hon kände så, att tiden icke räckte till för att tala. När hon nu börjar tala härnäst — så tänkte jag — då går jag fram till henne och sluter till hennes mun med en kyss. Men hon satt tyst nu. Dörren stod halvöppen till det tomma väntrummet, och jag hörde min hushållerskas steg i korridoren.

Jag bröt tystnaden:

— Men säg mig, fru Gregorius, har ni aldrig tänkt på skilsmässa? Ni är ju inte bunden vid er man av något ekonomiskt nödtvång — er far lämnade ju förmögenhet efter sig, ni var enda barnet, och er mor lever ännu, i goda omständigheter, inte sant?

— Ack, doktor Glas, ni känner honom inte.

Skilsmässa — en präst! Han skulle aldrig gå in på det, aldrig, vad jag än gjorde, vad som än hände. Han skulle hellre "förlåta" mig sju och sjuttio resor, och upprätta mig och allt möjligt... Han skulle vara i stånd till att hålla förböner för mig i kyrkan. — Nej, jag är gjord att trampas på.

Jag reste mig:

— Ja, kära fru Gregorius, hur vill ni att jag skall göra nu? Nu ser jag ingen utväg mera.

Hon skakade rådvill på huvudet.

— Jag vet inte. Jag vet ingenting mera. Men jag tror att han kommer hit till doktorn i dag, för sitt hjärta; han talade om det i går. Kunde ni inte säga honom något ännu en gång? Men naturligtvis utan att låta honom ana att jag har varit här i dag och talat med er om detta?

— Ja — vi få se.

Hon gick.

Då hon hade gått, tog jag till ett häfte av en facktidskrift för att förströ mig. Men det hjälpte inte, jag såg henne alltjämt för mig, såg henne sitta uppkrupen där i soffhörnet och berätta om sitt öde och om hur det gick till, att hon råkade komma så alldeles på galen kant här i världen. Vems var felet? Var det den mannens, som ville förföra henne i skogen en sommardag? Ack, vad har mannen för uppgift gent emot kvinnan annat än att förföra henne, det må nu ske i skogen eller i brudsängen, och sedan hjälpa och stödja henne i allt, som följer av förförelsen. Vems var då felet — var det prästens? Han hade ju bara begärt

henne, som myriader män ha begärt myriader kvinnor, begärt henne i tukt och ära till på köpet, som det heter på hans besynnerliga språk — och hon hade samtyckt, utan att veta eller förstå, bara i förtvivlan och under påverkan av den besynnerliga begreppsförvirring som hon hade växt upp i. Hon var inte vaken då hon gifte sig med den människan, hon gjorde det i sömnen. I drömmen ske ju ofta de besynnerligaste saker, och de förefalla fullkomligt naturliga och vanliga — i drömmen. Men då man vaknar och erinrar sig vad man har drömt, häpnar man och gapskrattar eller ryser. Nu har hon vaknat! Och föräldrarna, som dock borde ha vetat vad ett äktenskap är och som likväl gävo sitt samtycke och kanske till och med voro förtjusta och kände sig smickrade — voro de vakna? Och prästen själv: hade han inte den ringaste känsla av det onaturliga och grovt oanständiga i sitt förhållande?

Aldrig har jag haft en så stark känsla av att moralen är en karusell, som går runt. Det visste jag egentligen förut, men jag hade alltid tänkt mig, att svängningstiderna måste vara sekler eller tidevarv — nu föreföllo de mig som minuter och sekunder. Det skimrade för mina ögon, och som den enda ledtråden genom häxdansen förnam jag åter en gång rösten i mitt inre, rösten som viskade mellan tänderna: akta dig, präst!

Mycket riktigt. Han kom på mottagningstimmen. Det klack till i mig av en plötslig och hemlig munterhet, när jag öppnade dörren och såg honom sitta där ute i väntrummet. Det var bara en patient före honom, en gammal fru som ville ha ett recept förnyat — så blev det hans tur. Han bredde ut rockskörten och tog med långsam värdighet plats i samma soffhörn, där hans hustru hade suttit uppkrupen några timmar förut.

Han började naturligtvis med att prata en massa strunt, som vanligt. Det var nattvardsfrågan han underhöll mig med. Hjärtfelet kom bara fram i förbigående, i en bisats, och jag fick det intrycket att han egentligen hade kommit för att höra min mening som läkare angående den heliga nattvardens hälsofarlighet, som nu är under debatt i alla tidningar till omväxling med storsjöödjuret. Jag har inte följt med denna diskussion, jag har nog då och då sett en artikel om saken i en tidning och läst den till hälften, men jag var långt ifrån orienterad i ämnet, och det blev i stället pastorn som fick utveckla frågans läge för mig. Vad skall man göra för att förebygga smittoöverföring vid kommunionen? Det var frågan. Pastorn beklagade mycket att en sådan fråga hade blivit väckt; men nu var den en gång väckt och måste besvaras. Man kunde tänka sig åtskilliga lösningar på frågan. Det enklaste vore kanske att det för varje kyrka anskaffades ett antal små bägare, som av klockaren kunde rengöras vid altaret efter varje omgång — men det skulle bli dyrt; kanske till och med omöj-

ligt för fattiga landsförsamlingar att anskaffa ett tillräckligt antal silverbägare.

Jag anmärkte i förbigående, att det i vår tid, då det religiösa intresset befinner sig i stadigt stigande, och då det anskaffas massor av silverbägare till varenda velocipedtävlan, väl inte borde vara omöjligt att anskaffa alldeles likadana bägare till ett religiöst ändamål. För resten kan jag inte erinra mig, att det i instiftelseorden till nattvarden förekommer ett enda ord om silver, men den reflexionen behöll jag för mig själv. — Vidare hade man tänkt sig den möjligheten — fortfor prästen — att varje nattvardsgäst kunde medföra sin bägare eller sitt glas. Men hur skulle det se ut, om den rike kom med en konstnärligt arbetad silverbägare och den fattige måhända med ett brännvinsglas?

Jag tyckte för min del att det kunde se ganska pittoreskt ut, men jag teg och lät honom fortsätta. — Vidare hade en präst av den moderna, frisinnaade riktningen föreslagit att taga in vår frälsares blod i kapslar. — Jag undrade först om jag hade hört rätt; i kapslar, som ricinolja? — Ja, i kapslar, kort sagt. Och slutligen hade en hovpredikant konstruerat en alldeles ny sorts nattvardskalk, tagit ut patent på den och bildat ett aktiebolag — pastorn beskrev den utförligt för mig, den tycktes vara byggd på ungefär samma idé som trolleriprofessorernas glas och buteljer. — Nå, pastor Gregorius är för sin del ortodox och inte det ringaste frissinnad, dessa nyheter förefalla honom därför alle-

sammans högst betänkliga, men bacillerna äro ju också betänkliga, och vad skall man göra?

Bacillerna — det gick upp ett ljus för mig då jag hörde honom uttala detta ord. Jag kände alldeles tydligt igen tonfallet, jag erinrade mig att jag hade hört honom tala om baciller någon gång förut, och det stod med ens klart för mig, att han led av den sjukdom som kallas bacillskräck. Bacillerna stå tydligen i hans ögon på något mystiskt sätt utanför både religionen och den sedliga världsordningen. Det kommer sig av att de äro så nya. Hans religion är gammal, nära nitton hundra år, och den sedliga världsordningen daterar sig åtminstone från århundradets början, från den tyska filosofin och Napoleons fall. Men bacillerna ha kommit över honom på hans ålderdom, alldeles oförberett. De ha i hans föreställning först i dessa yttersta dagar börjat sin obehagliga verksamhet, och det har aldrig fallit honom in, att det efter allt att döma fanns massor av baciller också i det enkla lerkrus, som gick bordet runt vid avskedsmåltiden i Getsemane.

Omöjligt att avgöra, om han är mera får än räv.

Jag vände honom ryggen och lät honom prata medan jag ordnade något i mitt instrumentskåp. Jag bad honom i förbigående att taga av rock och väst, och vad nattvardsfrågan beträffar bestämde jag mig utan långt betänkande för att ge mitt förord åt metoden med kapslarna.

— Jag medger, sade jag, att denna idé i första ögonblicket föreföll litet stötande till och med för

mig, oaktat jag inte kan skryta med någon särskilt varm religiositet. Men vid närmare eftertanke måste alla betänkligheter förfalla. Det väsentliga i nattvarden är ju inte brödet och vinet, inte ens kyrksilvret, utan tron; och den äkta tron får naturligtvis inte låta påverka sig av sådana yttre ting som silverpokaler och gelatinkapslar...

Under de sista orden satte jag stetoskopet till hans bröst, bad honom att vara tyst en liten stund och lyssnade. Det var ingenting märkvärdigt jag fick höra, bara den lilla oregelbundenhet i hjärtörelserna som är så vanlig hos en äldre man, när han fått den vanan att äta litet mera till middagen än han behöver och att sedan rulla ihop sig på en soffa och sova. Det kan komma ett slaganfall en dag, det vet man aldrig, men det är ingen nödvändighet eller ens någon särskilt hotande sannolikhet.

Men jag hade nu en gång föresatt mig att göra ett allvarligt nummer av den här konsultationen. Jag lyssnade mycket längre än jag egentligen behövde, flyttade på hörröret, knackade och lyssnade om igen. Jag märkte hur det pinade honom att sitta tyst och passiv under allt detta — han är ju van att prata jämt, i kyrkan, i sällskap, i sitt hem; han har en avgjord begåvning för att prata, och troligtvis var det just denna lilla talang som först drog honom till hans yrke. Undersökningen var han litet rädd för, han skulle nog helst ha velat fortsätta en stund till med sina nattvardsbaciller för att sedan plötsligt se på klockan och rusa på dörren. Men

nu hade jag honom där i soffhörnet, och jag släppte honom inte. Jag lyssnade och teg. Ju längre jag lyssnade, desto krångligare blev hans hjärta.

— Är det allvarligt? frågade han till sist.

Jag svarade icke strax. Jag gick några slag över golvet. Det låg en plan och jäste inom mig, en rätt enkel liten plan i och för sig; men jag har ingen vana vid intrigstycken, därför tvekade jag. Jag tvekade också därför, att planen helt och hållet var byggd på hans dumhet och okunnighet — och var han verkligen dum nog, skulle jag våga? Eller är det för groft, genomskådar han mig kanske?

Jag avbröt min promenad och betraktade honom ett par sekunder med min allra skarpaste läkarblick. Det gråbleka, slappfeta ansiktet låg i fåraktigt fromma veck, men blicken kunde jag inte fånga, glasögonen reflekterade bara mitt fönster med gardinerna och fikusen. Men jag bestämde mig för att våga. Han må vara räv eller får — tänkte jag -- också en räv är dock alltid mycket dummare än en människa. Med honom kunde man bestämt utan risk leka charlatan en liten stund — han tyckte om charlatanfasoner, det märktes tydligt; min tankfulla promenad över golvet och min långa tystnad efter hans fråga hade redan imponerat på honom och gjort honom mjuk.

— Besynnerligt, mumlade jag slutligen liksom för mig själv.

Och jag närmade mig honom på nytt med hör-röret:

— Förlåt, tillade jag, jag måste höra efter ännu ett litet tag, för att vara säker på att jag inte misstar mig.

— Ja, sade jag till sist, skall jag döma efter vad jag hör i dag, så är det inte något bra hjärta pastorn har. Men jag tror inte att det är lika dåligt i vardagslag. Jag tror att det har sina speciella skäl att krångla i dag!

Han försökte i en hast göra om sitt ansikte till ett frågetecken, men det ville inte lyckas riktigt. Jag såg strax, att hans onda samvete hade förstätt mig. Han gjorde munnen i ordning för att börja tala, kanske för att fråga vad jag menade, men han kom sig inte för, utan hostade bara. Han ville nog helst undgå en närmare förklaring — men det ville nu inte jag.

— Låt oss vara uppriktiga mot varandra, pastor Gregorius, började jag. Han hoppade till av förskräckelse vid denna inledning. Pastorn har säkert inte glömt det samtal som vi hade med varandra för ett par veckor sedan med anledning av er frus hälsotillstånd. Jag vill inte göra någon ogrannliga fråga om hur pastorn har hållit den överenskommeelse vi då träffade. Men jag vill bara säga, att om jag då hade vetat hur det var fatt med pastorns hjärta, skulle jag ha kunnat anföra ännu starkare skäl för det råd jag tillät mig att ge. För er fru gäller det hennes hälsa, för längre eller kortare tid; men för pastorn själv kan det lätt gälla l i v e t.

Han såg ohygglig ut, medan jag talade — han fick ett slags färg i ansiktet, men ingenting rött, bara grönt och gredelint. Han var så förfärligt

ful att se på, att jag måste vända mig bort. Jag gick till det öppna fönstret för att få en smula frisk luft i lungorna, men det var nästan mera kvavt ute än inne.

Jag fortsatte:

— Min ordination är enkel och klar: den lyder på skilda sovrum. Jag påminner mig att pastorn inte tycker om det, men det kan inte hjälpas. Det är nämligen inte bara själva den yttersta tillfredsställelsen som i detta fall innebär en stor fara; det är också av vikt att undvika allt som kan egga och hetsa begäret. — Ja, ja, jag vet vad pastorn vill säga: att ni är en gammal man, och dessutom präst; men jag är ju läkare och kan ha rätt att tala öppet med en patient. Och jag tror inte att jag är alltför ogrannlaga om jag påpekar, att den ständiga närheten till en ung kvinna, på natten till, måste göra ungefär samma verkan på en präst som på envar annan man. Jag har ju legat i Uppsala, jag kände rätt många teologer där, och jag fick inte just det intrycket att det teologiska studiet mera än något annat var ägnat att brandförsäkra unga kroppar mot den sortens eldsvåda. Och vad åldern beträffar — ja, hur gammal är det pastorn är? — femtiosju år; det är en kritisk ålder. I den åldern är begäret sig likt, ungefär som förr — men tillfredsställelsen hämnar sig. Nå, det är sant, det finns så många olika sätt att se på livet, och olika sätt att värdera det; och om det vore en gammal vivör jag talade med, skulle jag naturligtvis få vara beredd på det från hans synpunkt

ganska logiska svaret: det ger jag tusan, det är ingen mening med att försaka det som ger livet värde bara för att få behålla livet. Men jag vet ju, att ett sådant sätt att resonera är helt och hållet främmande för pastorns världsåskådning. Min plikt som läkare är i detta fall att upplysa och att varna — det är allt vad jag kan göra, och jag är säker om att nu, då pastorn vet, att det gäller allvar, är det också allt som behövs. Jag har svårt att föreställa mig, att det skulle vara i pastorns smak att knall och fall dö samma död som salig kung Fredrik I, eller nu senast herr Felix Faure...

Jag undvek att se på honom, medan jag talade. Men då jag hade slutat, såg jag att han satt med handen över ögonen och att hans läppar rörde sig, och jag gissade mera än jag hörde: Fader vår, som är i himmelen, helgat varde ditt namn... Inled oss icke i frestelse, utan fräls oss ifrån ondo...

Jag satte mig ner vid skrivbordet och skrev litet digitalis åt honom.

Och jag tillade, då jag räckte honom receptet: — Det är inte heller bra för pastorn att gå i staden hela denna varma sommar. En badsejour på sex veckor skulle göra pastorn mycket gott: Porla eller Ronneby. Men då måste pastorn naturligtvis resa ensam.

5 juli.

Sommarsöndag. Damm och kvalm överallt, och bara fattigt folk i rörelse. Och fattigt folk är tyvärr mycket osympatiskt.

Vid fyratiden satte jag mig på en liten ångslup och for ut till Djurgårdsbrunn för att äta middag. Min hushållerska var bjuden på begravning och skulle dricka kaffe i det gröna efteråt. Det var ingen nära anförvant eller vän till henne som var död, men en begravning är i alla fall ett stort nöje för en kvinna av hennes klass, och jag hade inte hjärta att neka henne permission. Jag kunde alltså inte få någon middag hemma. Egentligen var jag också bortbjuden till bekanta på en villa i skärgården; men jag kände ingen lust. Jag tycker inte så mycket om varken bekanta eller villor eller skärgården. Framför allt inte skärgården. Ett landskap hackat till kalops. Små holmar, små vatten, små bergknallar och små mariga träd. Ett blekt och fattigt landskap, kallt i färgen, mest grått och blått, och likväl inte fattigt nog att äga ödslighetens storhet. När jag hör människor berömma skärgårdens vackra natur misstänker jag alltid att de ha helt andra saker i tankarna, och vid närmare undersökning visar det sig nästan alltid att misstanken bekräftas. Den ena tänker på den friska luften och de sköna baden, den andra på sin segelbåt och den tredje på abborrharna, och allt detta går för dem under rubriken vacker natur. Häromdagen talade jag med en ung flicka, som var förtjust i skärgården, men det visade sig under samtalets gång att hon egentligen tänkte på solnedgångarna, och kanske också på en student. Hon glömde att solen går ned överallt och att studenten är flyttbar. Jag tror inte att jag är alldeles otillgänglig för

naturskönhet, men då måste jag resa längre bort, till Vättern eller Skåne, eller till havet. Det har jag sällan tid till, och på de tre eller fyra närmaste milens omkrets från Stockholm har jag aldrig träffat på något landskap som kan jämföras med Stockholm självt — med Djurgården och Haga och trottoarkanten vid strömmen utanför Grand. Därför stannar jag för det mesta i staden sommar och vinter. Jag gör det så mycket hellre som jag har ensittarens ständiga begär att se folk omkring mig — främmande människor väl att märka, som jag inte känner och inte behöver tala med.

Jag kom alltså till Djurgårdsbrunn och fick ett bord vid glasväggen i den låga paviljongen. Kyparen skyndade fram med matsedeln och bredde diskret en ren servett över de rester av kalvstekssås och Battys senap som ett tidigare middagssällskap lämnat kvar, och då han i nästa ögonblick räckte mig vinlistan, røjde han med den korta, hastigt framkastade frågan: Chablis? att hans minne rymde kanske lika omätliga fonder av detaljkunskaper som mången professors. Jag är ingen flitig källarkund, men det är sant att jag nästan aldrig dricker något annat vin än chablis, när jag då och då äter middag ute. Och han var gammal i facket och kände sina pappenheimare. Den första ungdomsyran hade han stillat med att balansera punschbrickor i Berns, med en mognare ålders allvar hade han fyllt mera invecklade plikter som matsalskypare på Rydberg och Hamburger börs, och vem vet vilken tillfällig ogunst av ödet som var skuld till att han nu med glesnande

hjässa och litet flottigare frack verkade i sitt kall på ett något enklare ställe. Han hade med åren fått en prägel av att höra hemma överallt, där det luktar mat och korkas upp buteljer. Det gladdde mig att se honom, och vi växlade en blick av hemligt förstånd.

Jag såg mig omkring bland publiken. Vid bordet näst intill satt den sympatiska unge man, som jag brukar köpa cigarrer av, och smorde kråset med sin flicka, en täck liten bodfröken med kvicka råttögon. Litet längre bort satt en aktör med hustru och barn och torkade sig om munnen med slätrakad prästerlig värdighet. Och borta i en vrå satt ett ensamt gammalt original, som jag känner igen från gatan och kaféerna sedan väl tjugu år tillbaka, och delade sin middag med sin hund, gammal och litet grå i pälsen också han.

Jag hade fått min chablis och satt och njöt av solstrålarnas lek med den lätta ljusa drycken i mitt glas, då jag helt nära mig hörde en fruntimmersröst som jag tyckte mig känna igen. Jag såg upp. Det var ett herrskap som just kom in, en herre, en fru och en liten gosse på fyra, fem år, ett mycket vackert barn, men dumt och löjligt utstyrt i ljusblå sammetsblus och spetskrage. Det var frun som förde ordet, och hennes röst föreföll mig bekant: där ska vi sitta — nej, inte där — där skiner solen — nej, där har vi ingen utsikt — var är vaktmästarn?

Plötsligt kände jag igen henne. Det var samma unga kvinna som en gång hade vridit sig i gråt

på golvet i mitt rum och tiggt och bett att jag skulle hjälpa henne — att jag skulle befria henne från barnet som hon väntade. Så blev hon gift med den bodknodden som hon så gärna ville ha, och fick sitt barn — litet för raskt, men det gör ingenting nu — och här ha vi alltså *corpus delicti* i sammetsblus och spetskrage. Nå, min lilla fru, vad säger ni nu — fick jag inte rätt? Skandalen, den gick över, men er lilla gosse har ni kvar, och har glädje av honom . . .

Men jag undrar i alla fall om det verkligen är det barnet. Nej, det kan det ju inte vara. Gossen är fyra, högst fem år, och det är minst sju eller åtta år sedan den där historien passerade: det var ju strax i början av min praktik. Vad kan det då ha blivit av det första barnet? Kanske det förolyckades på något sätt. Nå, det gör heller ingenting, eftersom de tyckas ha reparerat skadan sedan.

Jag tycker inte så mycket om herrskapet för resten, när jag ser närmare på dem. Frun är ung och rätt vacker ännu, men hon har lagt litet på hullet och fått nästan väl blomstrande hy. Jag misstänker att hon går på konditorier om förmiddagarna och dricker porter med bakelser och skvallrar med sina väninnor. Och herrn är en bod-donjuan. Skall jag döma honom efter utseendet och fasonerna, så är jag böjd för att tro att han är så otrogen som en tupp. Dessutom ha bägge det där sättet att gräla på kyparen i förskott för den försumlighet som de vänta av honom: ett sätt, som gör mig illamående. Patrask, med ett ord,

Jag sköljde ner mina blandade intryck med en stor klunk av det lätta, syrliga vinet och såg ut genom det stora öppna skjutfönstret. Därute låg landskapet rikt och lugnt och varmt i eftermiddags-solen. Kanalen speglade strändernas grönska och himlens blå. Ett par kanoter med roddare i randig trikå ilade tyst och lätt in under bron och blevo borta, bicyklister rullade fram över bron och spredos över vägarna, och i gräset under de stora träden sutto människorna i grupper och njöto av skuggan och den vackra dagen. Och över mitt bord fladdrade två gula fjärilar.

Och medan jag satt så och lät blicken sjunka in och vila i den djupa sommargrönskan där ute, gled mina tankar in på en fantasi som jag roar mig med ibland. Jag har litet sparade pengar, ett tiotusental kronor eller litet mer, i goda värdepapper. Om fem sex år eller så har jag kanske samlat nog för att kunna bygga mig ett hus på landet. Men var skall jag bygga det? Det måste vara vid havet. Det skall vara på en öppen kust, utan holmar och skär. Jag vill ha fri horisont, och jag vill höra havet. Och jag vill ha havet i väster. Solen skall gå ner där.

Men det är också en annan sak som är lika viktig som havet; jag vill ha rik grönska och stora susande träd. Inga tallar och granar. Ja, tallarna gå ändå an, när de äro höga och raka och starka och ha lyckats bli vad de äro ämnade till; men den naggade konturen av en granskog mot himlen pinar mig på ett sätt som jag inte kan förklara.

Dessutom regnar det ju ibland på landet som i staden, och en granskog i regnväder gör mig alldeles sjuk och eländig. Nej, det skall vara en arkadisk ängd med långsam sluttning ned mot stranden och grupper av stora bladrika träd, som slå gröna valv över mitt huvud.

Men tyvärr, kustnaturen är icke sådan; den är rå och snål. Och av blåsten från havet bli träden knotiga och små och förkrympta. Den kust, där jag vill bygga och bo, får jag aldrig se.

Och så att bygga ett hus; det är också en historia. Först tar det ett par år innan det blir färdigt, och troligtvis dör man under tiden; så tar det ytterligare ett par tre år innan det blir i ordning, och sedan dröjer det ännu bortåt femtio år innan det blir riktigt trevligt...

En hustru borde väl egentligen också höra till saken. Men det har nu sina sidor. Jag har så svårt att fördraga den tanken att någon ser på mig medan jag sover. Ett barns sömn är vacker, en ung kvinnas också, men knappast en mans. Man säger att en hjältes sömn vid lägerelden, med ränslan till huvudgård, skall vara vacker att se, och det är möjligt, ty han är så trött och sover så gott. Men hur kan mitt ansikte se ut, när tanken ligger i dvala? Jag ville knappt se det själv om jag kunde, än mindre bör någon annan se det.

Nej, det finns ingen lyckodrom som inte till sist biter sig själv i svansen.

Ofta undrar jag också, vilken natur jag helst skulle välja ut åt mig, om jag aldrig hade läst en

bok och aldrig sett ett konstverk. Kanske jag aldrig ens skulle tänka på att välja då — kanske skärgården med sina knallar vore god nog åt mig då. Alla mina tankar och drömmar om natur äro troligtvis byggda på intryck från dikt och konst. Av konsten har jag lärt min längtan efter att få lustvandra på de gamla florentinarnas blomsterängar och gunga på Homeros' hav och böja knä i Böcklins heliga lund. Ack, vad skulle mina egna fattiga ögon se i världen, lämnade åt sig själva, utan alla dessa hundra eller tusen lärare och vänner bland dem som ha diktat och tänkt och sett för oss andra. Ofta tänkte jag i min ungdom: den som fick vara med; den som kunde vara med. Den som kunde få giva något en gång, icke bara ständigt taga emot. Det är så ödsligt att gå ensam med en ofruktbar själ; man vet inte vad man skall hitta på för att känna sig vara något och betyda något och få litet aktning för sig själv. Det är troligtvis en stor lycka att de flesta äro så anspråkslösa i den vägen. Jag var det icke, och det har pinat mig länge, fast jag tror att det värsta är över nu. Diktare kunde jag ju inte bli. Jag ser ingenting, som icke andra redan ha sett och givit form och gestalt. Jag känner ju några författare och konstnärer; underliga figurer i mitt tycke. De vilja ingenting, eller när de vilja något, göra de motsatsen. De äro bara ögon och öron och händer. Men jag avundas dem. Icke så att jag ville avstå från min vilja för deras syner, men jag skulle önska mig deras ögon och öron på köpet. Ibland, när jag ser

en av dem sitta tyst och frånvarande och se ut i det tomma, tänker jag för mig själv: kanske ser han just nu något som ingen har sett förr och som han inom kort skall tvinga tusen andra att se, och bland dem också mig. Vad de yngsta bland dem producera förstår jag mig visserligen inte på — inte ännu! — men jag vet och förutser, att om de bara en dag bli erkända och berömda, kommer också jag att förstå och beundra dem. Det är som med de nya moderna i kläder, möbler och allting annat; det är bara de stelnade och förtorkade, de för länge sedan färdiga, som kunna stå emot. Och diktarna själva, är det då verkligen de som skriva tiden lagar? Ja, gud vet. Det tycker jag ändå knappt att de se ut till. Jag tänker snarare att de äro instrument som tiden spelar på, eolsharpor som vinden sjunger i. Och vad är jag? Inte ens så mycket. Jag har inga egna ögon. Jag kan ju inte ens se på supen och rädisorna på bordet där borta med mina egna ögon, jag ser på dem med Strindbergs och tänker på en sexa på Stallmästargården som han åt i sin ungdom. Och då kano-tiärerna nyss ilade förbi på kanalen i sina randiga tröjor, var det mig ett ögonblick som om Mau-passants skugga ilade före dem.

Och nu, när jag sitter vid mitt öppna fönster och skriver detta vid ett fladdrande ljus — ty jag har motvilja mot att röra vid fotogenlampor, och min hushållerska sover för gott efter sitt begravningskaffe med dopp för att jag skulle ha hjärta att väcka henne — nu, då ljuslågan flämtar i draget

och min skugga på den gröna tapeten fladdrar och skälver liksom lågan och vill få liv — nu tänker jag på Andersen och hans saga om skuggan, och det tycks mig att jag själv är skuggan som ville bli människa.

6 juli på morgonen.

Jag måste anteckna min dröm, som jag hade i natt:

Jag stod vid pastor Gregorius' bädd; han låg sjuk. Övre delen av hans kropp var blottad, och jag lyssnade på hans hjärta. Sängen stod i hans arbetsrum; en kammarorgel stod i ett hörn, och någon spelade på den. Ingen koral, knappt en melodi. Bara formlösa fugaartade tongångar fram och tillbaka. En dörr stod öppen; det orcade mig, men jag kunde inte komma mig för att få den stängd.

— Är det allvarligt? frågade prästen.

— Nej, svarade jag, allvarligt är det inte; men det är farligt.

Jag menade, att det som jag tänkte på var farligt för mig själv. Och jag tyckte i drömmen att jag uttryckte mig djupsinnigt och fint.

— Men för säkerhets skull, tillade jag, kan vi ju skicka till apoteket efter några nattvardskapslar.

— Skall jag opereras? frågade prästen.

Jag nickade.

— Det torde bli nödvändigt. Pastorns hjärta duger inte alls, det är för gammalt. Vi får lov att ta bort det. Det är för resten en alldeles ofarlig operation, den kan utföras med en vanlig papperskniv.

Detta föreföll mig som en helt enkel vetenskaplig sanning, och jag hade just en papperskniv i handen.

— Vi lägger bara en näsduk över ansiktet.

Prästen stönade högt under näsduken. Men i stället för att operera honom tryckte jag hastigt på en knapp i väggen.

Jag tog bort näsduken. Han var död. Jag kände på hans hand; den var iskall. Jag såg på min klocka.

— Han har varit död i minst två timmar, sade jag för mig själv.

Fru Gregorius steg upp från orgeln, där hon hade suttit och spelat, och kom fram till mig. Hennes blick tycktes mig bekymrad och sorgsen, och hon räckte mig en knippa mörka blommor. Och då först såg jag att hon smålog tvetydigt, och att hon var naken.

Jag sträckte armarna emot henne och ville draga henne till mig, men hon vek undan, och i det samma stod Klas Recke i den öppna dörren.

— Doktor Glas, sade han, i min egenskap av tillförordnad kanslisekreterare förklarar jag er häktad!

— Det är för sent nu, svarade jag honom. Ser du ingenting?

Jag pekade på fönstret. Ett rött eldsken slog in genom rummets bägge fönster, det var plötsligt ljusst som mitt på dagen, och en kvinnoröst, som tycktes komma från ett annat rum, jämrade och kved: världen brinner, världen brinner!

Och jag vaknade.

Morgonsolen stod rätt in i rummet, jag hade inte dragit ned gardinen på kvällen då jag kom hem.

Besynnerligt. De senaste dagarna har jag ju alls inte tänkt på den fula prästen och hans vackra hustru. Inte velat tänka på dem.

Och Gregorius har ju rest till Porla.

*

Jag skriver inte ner alla mina tankar här.

Jag skriver sällan ner en tanke första gången den kommer till mig. Jag väntar och ser, om den kommer igen.

7 juli.

Det regnar, och jag sitter och tänker på obehagliga saker.

Varför sade jag nej åt Hans Fahlén den där gången förra hösten, då han kom till mig och bad att få låna femtio kronor? Det är visserligen sant att jag kände honom bra litet. Men han skar halsen av sig veckan därpå.

Och varför lärde jag mig inte grekiska då jag gick i skolan? Det retar mig så att jag kan bli sjuk. Jag läste det ju i fyra år. Var det kanske för att min far hade tvingat mig att välja det i stället för engelska som jag föresatte mig att ingenting lära? Hur kan man vara så djuriskt dum! Allt annat lärde jag mig ju, till och med det nonsens som kallades logik. Men jag läste grekiska i fyra år, och jag kan ingen grekiska.

Och det kan omöjligt ha varit min lärars fel, ty han blev statsråd sedan.

Jag har lust att leta fram skolböckerna igen och se till om jag kan lära mig något nu, det är kanske inte för sent.

*

Jag undrar hur det kan vara att ha ett brott att ångra.

*

Jag undrar om inte Kristin har middagen färdig snart...

*

Blåsten ruskar om i träden på kyrkogården, och regnet skvalar i takrännan. En fattig slusk med en butelj i fickan har sökt skydd under kyrktaket, i en vrå invid en strävpelare. Han står stödd mot den röda kyrkomuren, och hans blick irrar from och blå bland de drivande molnen. Det dryper av de två magra träden vid Bellmans grav. Snett över kyrkogårdshörnet ligger ett beryktat hus; en flicka i lentyget tassar fram till ett fönster och rullar ner gardinen.

Men nere bland gravarna går församlingens kyrkoherde försiktigt genom smutsen med paraply och galoscher, och nu kryper han in genom den lilla dörren till sakristian.

*

Apropå, varför går prästen alltid in i kyrkan genom en bakport?

9 juli.

Det regnar alltjämt. Dagar som dessa äro släkt med allt hemligt gift i min själ.

Nyss, då jag var på hemväg från mina sjukbesök, växlade jag i ett gathörn en hastig hälsning med en man, som jag inte tycker om att möta. Han har förnärmat mig en gång — djupt, fint, och under sådana omständigheter att jag inte ser någon möjlighet att betala det.

Sådant tycker jag inte om. Det angriper min hälsa.

*

Jag sitter vid chiffonjéklaffen och drar ut den ena lådan efter den andra och tittar på gamla papper och saker. Ett litet gulnat tidningsurklipp faller mig i händerna:

Finns det ett liv efter detta? Av theol. dr H. Cremer. Pris 50 öre.

John Bunyans uppenbarelser. En framställning av det kommande livet, himlens härlighet och helvetets fador. Pris 75 öre.

Människans egna kraft. Rätta vägen till utmärkelse och rikedom av S. Smiles. Pris 3: 50, eleg. inb. i klotb. med guldsnitt 4: 25.

Varför har jag gömt denna gamla annons? Jag minns, jag klippte ur den när jag var fjorton år,

det året då min fars förmögenhet gick upp i rök. Jag sparade på mina små fickpengar, och till sist köpte jag mr Smiles' bok, dock inte med guldsnitt. Då jag hade läst den sålde jag den strax i ett antikvariat; den var för överdrivet dum.

Men annonsen har jag kvar. Den är också värdefullare.

Och här är en gammal fotografi: landstället, som vi hade några år. Mariebo hette det, efter min mor.

Fotografen är gulnad och blekt, och det ligger som en dimma över det vita huset och granskogen där bakom. Ja, så såg det ut där under gråa och regniga dagar.

Jag hade just aldrig så roligt där. Om somrarna fick jag alltid så mycket stryk av min far. Jag var visst ett svårhanterligt barn på de tider, då jag inte hade skolan och läxläsningen.

En gång fick jag stryk orättvist. Det hör nästan till mina bästa barndomsminnen. Det gjorde ont i skinnet naturligtvis, men gott i själen. Jag gick ner till sjön efteråt, det blåste nästan storm och skummet yrde ända upp i mitt ansikte. Jag vet inte om jag någonsin senare har känt en så behaglig översvämning av ädla känslor. Jag förlät min far; han hade ett så häftigt lynne, och han hade också så mycket bekymmer för sina affärer.

Svårare var det att förlåta honom alla de gånger han gav mig stryk rättvist; jag vet inte om jag har förlåtit honom det riktigt ännu. Som den gången då jag trots det strängaste förbud åter igen hade bitit sönder mina naglar. Vad han slog mig!

Och i timmar efteråt drev jag omkring i ösregn i den eländiga granskogen och grät och svor.

Det var aldrig något riktigt lugn över min far. Han var sällan glad, och då han icke var det kunde han icke heller fördraga andras glädje. Men fester tyckte han om; han hörde till de dystra slösarna. Han var rik och dog fattig. Jag vet inte om han var fullt hederlig; han låg ju i så stora affärer. Hur jag undrade som barn över ett skämtsamt ord, som jag en gång hörde honom fälla till en av sina affärsvänner: "Ja, min kära Gustav, det är inte så lätt att vara hederlig när man förtjänar så mycket pengar som vi"... Men han var sträng och hård och hade fullkomligt klara och bestämda begrepp om plikten, när det gällde andra. För sig själv finner man ju alltid omständigheter, som ursäkta ett undantag.

Men det värsta var, att jag alltid kände en så stark fysisk motvilja mot honom. Hur jag pinades, då jag som liten pojke måste bada tillsammans med honom och han ville lära mig simma. Jag slingrade mig som en ål ur hans händer, jag tyckte gång på gång att jag höll på att drunkna och var nästan lika rädd för döden och för beröringen med hans nakna kropp. Han anade väl icke heller hur denna rent kroppsliga motvilja skärpte min pina de gånger, då han gav mig stryk. Och ännu långt senare var det mig en plåga då jag på resor eller eljes tillfälligtvis måste sova i samma rum som han.

Och ändå höll jag av honom. Kanske mest därför att han var så stolt över mitt goda huvud.

Och också därför att han alltid var så fint klädd. En tid hatade jag honom också, därför att han inte var god mot min mor. Men så blev hon ju sjuk och dog. Jag märkte då, att han sörjde henne mera än jag själv förmådde med mina femton år, och då kunde jag ju inte hata honom längre.

Nu äro de borta bägge. Och borta äro de alla -- alla de som gingo och stodo bland möblerna i min barndoms hem. Ja, inte alla, men de som jag brydde mig något om. Bror Ernst, som var så stark och så dum och så snäll, min hjälp och mitt beskydd i alla skolpojkslivets äventyrligheter -- borta. Till Australien for han, och ingen vet om han lever eller är död. Och min vackra kusin Alice, som stod så blek och rak vid pianot och sjöng med en sömngångerskas ögon och med en röst som skimrade och brann, sjöng så att jag skakades av frossa där jag satt hopkrupen i en vrå av den stora glasverandan, sjöng så som jag aldrig får höra någon sjunga mer, vad blev det av henne? Gift med fattigdomen, med en lärare i en småstad, och gammal redan och sjuk och förtärd. Jag föll i en plötslig gråtkramp då jag träffade henne förra julen hos hennes mor, det smittade henne, och vi gräto bägge... Och hennes syster Anna med de heta kinderna, hon som hade samma feber i dansen som systemen i sången, hon rymde från sin lymmel till man med en annan lymmel, och blev övergiven. Nu lever hon av sin kropp i Chicago, säger man. Och deras far, den goda, vackra, kvicka morbror Ulrik, som de alltid sade

att jag liknade, fast jag liknade honom fult, han drogs med i samma krasch som störtade min far och dog som han i en knappt maskerad misär... Vad var det för en pest som rev bort dem alla på några få år, till graven eller till ett skuggliv i elände, alla, alla, också de flesta av vännerna som fordom fyllde våra rum i festernas dagar?

Gud vet vad det var. Men det är borta alltsammans.

Och Mariebo, det heter visst nu Sofielund.

10 juli.

Vid chiffonjéklaffen.

Det föll mig in att trycka på den fjäder, som öppnar den lilla lönnlådan. Jag vet ju vad som finns där: bara en liten rund ask med några piller. Jag vill inte ha dem i mitt medikamentskåp, det kunde möjligtvis ske en förväxling någon gång, och det vore inte bra. Jag har lagat till dem själv, för flera år sedan, och det är litet cyankalium i dem. Jag gick inte just i aktuella självmordstankar då jag gjorde i ordning dem åt mig; men jag ansåg, att en vis man alltid bör vara beredd.

Om man tar in litet cyankalium i ett glas vin eller något liknande, följer döden ögonblickligen, glaset faller ur handen ner på golvet, och det är tydligt för var och en att det föreligger ett självmord. Det är inte alltid bra. Om man däremot tar ett av mina piller och dricker ett glas vatten på, dröjer det en eller annan minut innan pillret

hinner lösas upp och göra verkan, man kan lugnt ställa glaset tillbaka på brickan och sätta sig i en bekväm stol framför brasan och tända en cigarr och vika upp Aftonbladet. Plötsligt sjunker man ihop. Läkaren konstaterar ett slaganfall. Sker obduktion, upptäcks naturligtvis giftet. Men då inga misstänkta eller ur medicinsk synpunkt särskilt intressanta omständigheter föreligga, sker ingen obduktion. Och man kan icke säga att det föreligger några sådana omständigheter om en person får slag medan han läser Aftonbladet vid sin middagscigarr.

Det känns dock lugnt och gott att veta, att dessa små inmjölade kulor, som likna blyhagel, ligga där och vänta på den dag, då de kunna behövas. I dem slumrar det en kraft, ond och förhatlig i sig själv, människans och allt levandes huvudfiende från begynnelsen. Och man frigör den först då, när den är den enda och hett åtrådda befriaren från ett värre.

Vad var det jag mest tänkte på, då jag lagade till dessa små svarta kulor åt mig? Ett självmord av olycklig kärlek har jag aldrig kunnat föreställa mig. Förr då av fattigdom. Fattigdomen är förfärlig. Av all så kallad yttre olycka är det nog den, som verkar djupast inåt. Men den tycks inte vara mig nära; själv räknar jag mig till de bättre lottade, och samhällsvetenskapen hänför mig till de rika. Vad jag närmast tänkte på var nog sjukdom. Lång, obotlig, vidrig sjukdom. Jag har ju sett så mycket... Kräfta, ansiktsslupus, blindhet, förlamning... Hur många olyckliga har jag inte sett,

som jag utan den ringaste tvekan skulle ha givit ett av dessa piller, om inte hos mig som hos annat gott folk det egna intresset och respekten för polisen talade starkare än barmhärtigheten. Och i stället, hur mycket odugligt, hopplöst fördärvat människomaterial har jag inte på ämbetets vägnar varit med om att konservera — och inte ens blygts att taga emot betalning.

Men sådant är bruket. Man gör alltid klokt i att följa bruket; och i ting, som icke beröra oss djupt personligt, göra vi kanske också rätt i att följa det. Och varför skulle jag göra mig till martyr för en uppfattning, som förr eller senare blir alla civiliserade människors, men som i dag ännu är brottslig?

Den dag skall och måste komma, då rätten att dö blir erkänd som en långt viktigare och mera oförytterlig människorätt än den att lägga en sedel i valurnan. Och när den tiden är mogen, skall varje obotligt sjuk — och varje "brottsling" också — äga rätt till läkarens hjälp, om han vill befrielsen.

Det låg något vackert och stort i den giftbägare, som atenarna läto läkaren räcka Sokrates, när de nu en gång hade trott sig finna att hans liv var farligt för staten. Vår tid skulle, förutsatt att den hade bedömt honom på samma sätt, ha släpat honom upp på en tarvlig schavott och slaktat ner honom med en yxa.

God natt, du onda kraft. Sov gott i din lilla runda dosa. Sov, tills jag behöver dig; så vitt det beror på mig skall jag icke väcka upp dig i otid. Det regnar i dag, men i morgon skiner kanske solen. Och först om den dagen gryr, då själva solskenet tyckes mig förpestat och sjukt, skall jag väcka dig för att få sova själv.

11 juli.

Vid chiffonjéklaffen en jämngrå dag.

I en av smålådorna hittade jag nyss en liten lapp, på vilken det stod skrivet några ord med mig egen handstil, sådan den var för ett antal år sedan — ty var människas handstil förändras oavbrutet, en liten smula vart år, kanske ömärkligt för henne själv, men lika oundvikligt och säkert som ansiktet, hållningen, rörelserna, själen.

Det stod skrivet:

”Ingenting förringar och drar ned en människa så, som medvetandet att icke vara älskad.”

När skrev jag det? Är det en reflexion av mig själv, eller är det ett citat som jag har antecknat?

Minns inte.

*

De ärelystna förstår jag. Jag behöver bara sitta i en vrå på Operan och höra kröningsmarschen i Profeten för att känna ett hett ehuru visserligen snabbt förflyktigt begär efter att härska över människorna och låta kröna mig i en gammal domkyrka.

Men det skall vara medan jag lever; resten må gärna vara tystnad. Aldrig har jag förstått dem som jaga efter ett odödligt namn. Mänsklighetens minne är bristfälligt och orättvist, och våra äldsta och största välgörare ha vi glömt. Vem uppfann vagnen? Pascal uppfann skottkärran och Fulton lokomotivet, men vem uppfann vagnen? Vem uppfann hjulet? Ingen vet det. Till gengäld har historien bevarat namnet på konung Xerxes' livkusk: Patiramfes, son av Otanes. Han körde storkonungens vagn. — Och den drummeln som satte eld på Dianatemplet i Efesus för att människorna icke skulle glömma hans namn, han vann mycket riktigt sitt mål och står nu i Brockhaus.

*

Man vill bli älskad, i brist därpå beundrad, i brist därpå fruktad, i brist därpå avskydd och föraktad. Man vill ingiva människorna någon slags känsla. Själen ryser för tomrummet och vill kontakt till vad pris som helst.

13 juli.

Jag har gråa dagar och svarta stunder. Jag är inte lycklig. Dock känner jag ingen som jag ville byta med; mitt hjärta krymper ihop vid föreställningen att jag kunde vara den eller den bland mina bekanta. Nej, jag ville inte vara någon annan.

I min första ungdom led jag mycket av att jag icke var vacker, och i mitt brinnande begär efter

att vara vacker tyckte jag mig vara ett vidunder av fulhet. Nu vet jag ju att jag ser ut ungefär som folket är mest. Det gör mig just inte heller glad.

Jag tycker inte särdeles mycket om mig själv, varken skalet eller innanmätet. Men jag ville inte vara någon annan.

14 juli.

Välsignade sol, som förmår leta dig ner till oss, ända ner till gravarna under träden...

Ja, det var nyss; nu är det mörkt. Jag kommer från min kvällspromenad. Staden låg som tvagen i ett rosenbad, och över de södra höjderna vilade lätta rosendimmor.

Jag satt en stund ensam vid ett bord på trottoarkanten utanför Grand och drack litet sockerdricka med citron; då kom fröken Mertens förbi. Jag reste mig och hälsade, och till min överraskning stannade hon, räckte mig handen och sade några ord, innan hon fortsatte, något om sin mors sjukdom och om den vackra aftonen. Medan hon talade blev hon litet röd, som om hon kände att det hon gjorde var ovanligt och kunde misstydas.

Jag misstydde det nu i vart fall inte. Jag har ju många gånger sett hur mjukt och vänligt och oberört av all form hennes sätt är mot nästan alla, och det har alltid intagit mig.

Men i alla fall — hur hon strålade! Älskar hon någon?

Hennes familj hörde till de många som blevo lidande på min fars fall. På senare år har gamla överstinnan varit sjuklig och anlitar mig ofta. Jag har aldrig velat taga emot något honorar, och de förstå ju skälet.

Hon rider också; på sista tiden har jag sett henne några gånger på mina morgonritter, i går senast. Med ett muntert "god morgon" red hon förbi mig i raskt tempo, sedan såg jag henne sakta av långt borta vid en krökning av vägen, hon föll i skritt och red en lång sträcka med slappa tyglar, som i drömmar... Men jag höll min jämna takt, och på det sättet redo vi förbi varandra ett par gånger på en kort stund.

*

Hon är inte egentligen vacker, men det är något hos henne som på ett alldeles särskilt sätt står i förbindelse med vad som i många år och ända till helt nyligen var min dröm om kvinnan. Sådant kan inte förklaras. En gång — det är väl nu ett par tre år sedan — lagade jag med mycket besvär att jag blev bjuden i en familj, där jag visste att hon umgicks, bara för att få träffa henne. Hon kom också mycket riktigt dit, men den gången såg hon mig knappt, och vi kommo inte att säga många ord åt varandra.

Och nu: henne känner jag väl igen, hon är densamma som då. Det är mig själv jag inte mera känner igen.

17 juli.

Nej, ibland tycks det mig att livet ser alltför gement ut i ansiktet.

Jag är nyss hemkommen från ett nattligt sjukbesök. Jag väcktes av en ringning i telefon, fick ett namn och en adress — det var helt nära — och en antydning om vad saken gällde: ett barn hade plötsligt sjuknat svårt, troligen strypsjuka, hos grosshandlare den och den. Omsvärmad av druckna nattsvirare och av skökor som röcko mig i rocken skyndade jag genom gatorna. Det var fyra trappor upp i ett hus vid en sidogata. Namnet, som jag hört i telefon och som jag nu läste på dörren, tycktes mig bekant, utan att jag kunde reda ut varifrån jag hade det. Jag mottogs av frun i natttröja och underkjol — det var damen från Djurgårdsbrunn, densamma som jag kände sedan den där gången för många år tillbaka. Så, den lilla vackra gossen alltså, tänkte jag. Genom en trång matsal och ett idiotiskt förmak, för tillfället belyst av en flottig kökslampa, ställd på hörnet av en atenienn, fördes jag in i sängkammaren, som tydligen var gemensam för hela familjen. Mannen såg jag dock inte till, han var inte hemma. "Det är vår äldsta pojke som är sjuk", förklarade frun. Jag fördes fram till en liten säng. Det var inte den lilla vackra gossen som låg i den. Det var en annan, ett vidunder. Enorma apkäkar, hoptryckt kranium, små onda och slöa ögon. En idiot, det var klart vid första ögonkastet.

Så — det var alltså den förstfödde. Det var honom hon bar under sitt hjärta den gången. Det livsfröt var det som hon på sina knän tiggde mig om att befria henne från; och jag svarade henne med plikten. Liv, jag förstår dig inte!

Och nu vill döden äntligen förbarma sig över honom och dem och taga honom bort från det liv som han aldrig borde kommit in i. Men han får det inte! De önska ingenting hellre än att bli honom kvitt, det är ju inte möjligt annat, men i sina hjärtans djupa feighet skicka de likväl efter mig, läkaren, för att jag skall driva undan den goda och barmhärtiga döden och hålla missfostret vid liv. Och i min lika stora feighet gör jag "min plikt" — gör den nu, som jag gjorde den då.

Jag tänkte ju inte alla dessa tankar strax, där jag stod yrvaken i det främmande rummet, vid en sjukbädd. Jag bara verkade i mitt kall och tänkte ingenting — stannade så länge jag behövdes, gjorde det som skulle göras, och gick. I tamburen mötte jag mannen och fadern, som just kom hem, litet dragen.

*

Och apgossen kommer att leva — kanske många år ännu.

Det vidriga djuransiktet förföljer mig ända hit in i mitt rum med sina små onda, slöa ögon, och jag sitter och läser hela historien i dem.

Han har fått just de ögon med vilka världen såg på hans mor, då hon gick havande med honom.

Och med samma ögon narrade världen henne också att själv se på det hon gjort.

Här är nu frukten — se vilken vacker frukt!

Den råa fadern som slog henne, modern med huvudet fullt av vad släktingar och bekanta skulle säga, tjänarna som tittade på henne under lugg och fnissade och gladdes i sina hjärtan åt att få en tydlig bekräftelse på att de "bättre" inte äro bättre än de sämre, mostrar och farbröder med ansikten som blevo stela av idiotförtrytelse och idiotmoral, prästen som fattade sig kort och torrt på det snöpliga bröllopet, med en viss rätt kanske litet generad av att på vår herres vägnar uppmana kontrahenterna att göra vad som ögonskenligen redan var gjort — alla drogo de sitt strå till stacken, alla ha de en liten del i det som blev. Inte ens läkaren saknades — och läkaren, det var jag.

Jag hade ju kunnat hjälpa henne den gången, då hon i högsta nöd och förtvivlan kröp på sina knän i det här rummet. I stället svarade jag henne med plikten, som jag inte trodde på.

Men jag kunde ju inte heller veta eller ana...

Hennes fall var dock ett av dem, där jag kände mig säker. Om jag också inte trodde på "plikten" — inte trodde att den var den över allt annat bindande lag, som den gav sig ut för att vara — så stod det dock alldeles klart för mig att det rätta och kloka i detta fall var att göra det, som de andra kalla plikten. Och jag gjorde det utan tvekan.

Liv, jag förstår dig inte!

”När ett barn födes vanskapligt, dränker man det.”
(Seneca.)

*

Varje idiot på Eugeniahemmet kostar mera i årligt underhåll än en frisk ung kroppsarbetare har i årlig inkomst.

24 juli.

Afrikahettan har kommit igen. Hela eftermiddagen ligger det som en rök av guldstoff i tung vindstilla över staden, och först med skymningen kommer svalka och lindring.

Nästan var kväll sitter jag en stund på trottoarkanten utanför Grand och suger en lätt citronsyrad dryck ur ett smalt vassrör. Jag håller av den stunden då lyktorna börja tindra upp i krökningen längs strömmens kanter, det är min bästa timme på dagen. Oftast sitter jag ensam, men i går satt jag där med Birck och Markel.

— Jag prisar gud, sade Markel, för att de äntligen ha börjat tända lyktorna igen. Jag känner inte igen mig själv i det här sommarnattsmörkret utan lyktor som vi nu ha irrat omkring i en rund tid. Fast jag vet att anordningen har kommit till uteslutande av sparsamhetsskäl, ett fullt aktningsvärt motiv alltså, har den i alla fall en gemen bismak av att vara arrangerad för turistsmaken. ”Midnattssolens land” — fy katten.

— Ja, sade Birck, man kunde åtminstone nöja sig med att hålla lyktorna släckta ett par tre nätter vid midsommar, då det verkligen nästan är ljust. På landet är sommarnattsskymningen ett helt trolleri, men här hör den inte hemma. Tända ljus tillhör staden. Aldrig har jag känt lyckan och stolt-heten över att höra hemma i en stad starkare än då jag som barn kom in från landet någon höstkväll och såg det tindra av ljus runt kajerna. Nu, tänkte jag, nu måste de stackarna där borta på landet hålla sig inne i stugan eller också stövla omkring i mörker och smuts.

— Men det är sant, tillade han, på landet har man i stället en helt annan stjärnhimmel än här. Här duka stjärnorna under i konkurrensen med gaslyktorna. Och det är synd.

— Stjärnorna, sade Markel, duga inte att lysa oss på våra irrfärder i natten. Det är sorgligt i vilken grad de ha förlorat all praktisk betydelse. Förr reglerade de hela vårt liv; och när man öppnar en vanlig fjortonöres almanacka skulle man kunna tro att de göra det ännu. Det vore svårt att leta upp ett mera slående exempel på traditionens seg-het än detta, att den mest spridda folkbok som finns är fylld med noggranna uppgifter om saker som ingen människa längre bryr sig om. Alla dessa astronomiska tecken, som den fattigaste bonde för två hundra år sedan förstod på ett ungefär och som han studerade med iver och flit, då han trodde, att all hans välfärd berodde av dem, äro i dag okända och obegripliga för mängden av bildade.

Om vetenskapsakademien hade sinne för skämt, kunde den roa sig med att blanda om Kräftan, Lejonet och Jungfrun i almanackan som lotter i en hatt, allmänheten skulle inte märka det ringaste. Stjärnhimmeln har sjunkit ner till en rent dekorativ roll.

Han tog en klunk ur sin grogg och fortfor:

— Nej, stjärnorna kan inte längre glädja sig åt samma popularitet som förr i världen. Så länge man trodde att ens öde hängde på dem, voro de fruktade men också älskade och dyrkade. Och som barn ha vi ju alla tyckt mycket om dem i tanke att de voro små vackra ljus, som Gud tände om kvällarna för att glädja oss, och vi tänkte att det var åt oss de blinkade. Nu åter igen, då vi ha fått veta litet mera om dem, äro de för oss bara en ständig, plågsam, oförskämd erinran om vår egen obetydlighet. Här går man till exempel en natt på Drottninggatan och tänker storartade, underbara, ja epokgörande tankar, tankar som man känner med sig att ingen människa i världen förr har förmått eller vågat tänka. Låt vara att en mångårig erfarenhet sitter på lur långt nere i vårt undermedvetna jag och viskar, att vi nästa morgon utan det ringaste tvivel antingen ha glömt dessa tankar eller icke längre ha blick för det storartade och epokgörande i dem — det gör detsamma, det minskar inte lyckan i tankeruset så länge det räcker. Men man behöver bara råka titta uppåt och få se en liten stjärna sitta alldeles stilla mellan ett par plåtskorstenar och lysa och blinka, så förstår man

att man lika gärna kan glömma dem strax. Eller man går och tittar i rännstenen och undrar, om man verkligen gör rätt i att supa ihjäl sig eller om man kanske kunde finna på något bättre att fylla ut tiden med. Så stannar man plötsligt — som det hände mig härom natten — och stirrar på en liten tindrande punkt i rännstenen. Man finner efter en stunds reflexion att det är en stjärna som speglar sig — det var för resten Deneb i Svanen. Och med ens står det klart för en hur löjligt oviktig hela frågan är.

— Nå, tillät jag mig att inskjuta, detta kan man nu visserligen kalla att betrakta fylleriet under evighetens synvinkel. Men den är knappast fullt naturlig för oss i nyktert tillstånd och lämpar sig i vart fall inte till dagligt bruk. Om stjärnan Deneb föll på den idén att betrakta sig själv *sub specie æternitatis*, skulle den kanske finna sig alltför obetydlig för att anse det mödan värt att lysa längre. Emellertid sitter den nu där troget på sin post sedan en längre tid tillbaka och lyser mycket vackert, och speglar sig både i världshaven på de okända planeter, vilkas sol den trofigtvis är, och också någon gång i en rännsten på den lilla mörka jorden. Följ exemplet, käre vän! Ja, jag menar i det stora och hela och på ett ungefär, och inte bara beträffande rännstenen.

— Markel, inföll Birck, överskattar mycket räckvidden hos sin tanke, om han tror att han kan betrakta ens den minsta och svagaste av sina groggar under evighetens synvinkel. Det står inte i

hans förmåga, och han skulle inte komma levande ifrån det. Jag tror mig ha läst någonstans att den synpunkten uteslutande är förbehållen vår herre. Och det är kanske därför han har upphört att existera. Receptet var visst för kraftigt till och med för honom.

Markel teg. Han såg allvarlig och sorgsen ut. Åtminstone föreföll det mig så efter vad jag kunde se av hans ansikte där i dunklet under det stora rödrandiga suntältet, och då han drog en tändsticka för att få eld på sin slocknade cigarr slog det mig att han hade blivit gammal. Han kommer att dö mellan fyrtio och femtio, tänkte jag för mig själv. Och han är visst för resten redan ett gott stycke över fyrtio.

Plötsligt sade Birck, som satt så att han kunde se ut över trottoaren i riktning åt staden:

— Där borta kommer fru Gregorius, hon som är gift med den där vidriga prästen. Gud vet hur det kan ha gått till då hon blev fast för honom. När man ser de två tillsammans måste man vända sig bort, man har en känsla av att den enklaste grannlagenhet mot henne kräver det.

— Är prästen med? frågade jag.

— Nej, hon är ensam...

Ja visst, prästen var ju i Porla ännu.

— Jag tycker att hon ser ut som en blond Delila, sade Birck.

Markel: Låt oss hoppas att hon fattar sin uppgift i livet rätt och sätter enorma horn på Herrans nazir.

Birck: Det tror jag knappt. Hon är naturligtvis religiös, på annat sätt vore det äktenskapet oförklarligt.

Markel: Efter mitt enkla förstånd vore det tvärt om oförklarligt om hon hade den ringaste bråkdel av religion i behåll efter en passande tids äktenskap med pastor Gregorius — och för resten kan hon i vart fall omöjligt vara mera religiös än madame de Maintenon. Den sanna tron är en ovärderlig hjälp i alla livets förhållanden och har aldrig hindrat trafiken.

Vårt prat tystnade, då hon gick förbi, i riktning åt museet och Skeppsholmen. Hon bar en enkel svart dräkt. Hon gick varken långsamt eller fort, och hon såg varken åt höger eller vänster.

Ja, hennes gång... Jag måste ofrivilligt sluta ögonen, då hon gick förbi. Hon har en gång som en, som går mot sitt öde. Hon gick med huvudet litet sänkt, så att en bit av halsen lyste vit under den ljushåriga nacken. Log hon? Jag vet inte. Men jag kom plötsligt att tänka på min dröm härom natten. Det slags leende, som hon hade i den hemska drömmen, har jag aldrig sett henne le i verkligheten, och vill heller aldrig se det.

Då jag såg upp på nytt, såg jag Klas Recke gå förbi åt samma håll. Han nickade i förbigående åt Birck och Markel, kanske också åt mig, det var litet obestämt. Markel gestikulerade åt honom att slå sig ned hos oss, men han gick förbi utan att låtsas märka det. Han gick i hennes spår. Och jag tyckte mig se en stark hand, som höll dem

bägge i en och samma osynliga tråd och drog dem åt ett och samma håll. Och jag frågade mig själv: vart bär vägen för henne och honom? — Å, vad kommer det mig vid! Den väg hon går skulle hon ha gått också utan min hjälp. Jag har bara röjt undan litet av den otäckaste smutsen för hennes små fötter. Men hennes väg är för visso tung ändå, det måste den vara. Världen är inte god för dem som älska. Och in i mörkret bär det ju alltid till sist, för dem och för oss alla.

— Recke är svår att få fatt i på sista tiden, sade Markel. Jag är säker om att den lymmeln har något särskilt för sig. Jag har hört sägas att han slår för en liten flicka med pengar. Ja, ja, det måste väl gå den vägen till sist, han har skulder som en tronföljare. Han är i procentarhänder.

— Hur vet du det? frågade jag, kanske litet omotiverat vresigt.

— Jag vet det inte alls, svarade han fräckt. Men jag förstår det. Låga själar bruka bedöma en man efter hans affärsställning. Jag går den motsatta vägen och bedömer affärsställningen efter mannen. Det är mera logiskt, och jag känner Recke.

— Nu får du inte dricka mera whisky, Markel, sade Birck.

Markel slog i en ny whisky åt sig själv och en åt Birck, som satt och stirrade ut i tomma luften och gjorde min av att icke se något. Min grogg var nästan orörd, och Markel betraktade den med en blick full av bekymmer och ogillande.

Birck vände sig plötsligt till mig:

— Säg mig en sak, frågade han, strävar du efter lycka?

— Jag förmodar det, svarade jag. Jag känner ingen annan definition på lyckan än att den är sammanfattningen av det som var och en i sin stad finner eftersträvansvärt. Så är det väl alltså självklart att man strävar efter lycka.

Birck: Ja visst. På det sättet är det självklart. Och ditt svar erinrar mig för hundrade gången om att all filosofi lever och har sin näring utslutande av språkliga tvetydigheter. Mot den vulgära lyckopannkakan sätter den ena sin frälsningskrokan och den andra "sitt verk"; och bägge förneka all bekantskap med något som helst strävande efter lycka. Det är en avundsvärd gåva att på det sättet kunna bedraga sig själv med ord. Man har ju alltid ett begär att se sig själv och sin strävan i ett ljus av idealitet. Och den djupaste lyckan ligger kanske till sist i den illusionen, att man icke traktar efter lycka.

Markel: Människan strävar icke efter lycka, utan efter vällust. "Det är möjligt", sade cyrenaikerna, "att det kan finnas människor som icke söka efter vällust, men orsaken därtill är, att deras förstånd är missbildat och deras omdöme fördärvat."

— Då filosoferna, fortfor han, säga att människan strävar efter lycka, eller efter "frälsning", eller efter "sitt verk", tänka de därvid blott på sig själva, eller i vart fall på vuxna personer av en viss bildningsgrad. Per Hallström berättar i en av sina noveller, hur han som liten var kväll brukade

läsa: "lyktan kommer, lyktan går, den Gud älskar lyktan får". Han kände tydligen vid denna späda ålder inte betydelsen av ordet "lyckan" och ersatte därför omedvetet det obekanta och obegripliga ordet med ett lättfattligt och välbekant. Men cellerna i vår kropp veta lika litet som små barn någonting om "lycka" eller "frälsning" eller ett "verk". Och det är de som bestämma vår strävan. Allt vad organiskt liv heter på jorden flyr smärtan och söker vällusten. Filosoferna tänka blott på sin egen medvetna strävan, sin v e l a d e strävan, vilket vill säga: sin inbillade strävan. Men den omedvetna delen av vår varelse är tusenfalt större och mäktigare än den medvetna, och det är den som ger utslaget.

Birck: Allt vad du där säger överbevisar mig bara om att jag har rätt i det jag sade nyss och att språket måste göras om från början om man skall kunna tala filosofi med något resultat.

Markel: Ja herregud, behåll din lycka, jag tar vällusten. Skål! Men om jag också går med på ditt språkbruk, så blir det inte därför sant att alla sträva efter lycka. Det finns människor som sakna alla anlag för lycka och som känna det med pinsam, obeveklig klarhet. Sådana människor sträva inte efter lycka utan efter att få litet form och stil på sin olycka.

Och han tillade plötsligt, oförmodat:

— Glas hör till dem.

Det sista kom så förbluffande att jag satt svarslös. Ända tills jag hörde honom nämna mitt namn trodde jag att han talade om sig själv. Jag

tror det ännu, och att det var för att dölja det som han slog ner på mig. Det blev en tryckande tystnad. Jag såg ut över glittret på strömmen. I skymmassorna över Rosenbad öppnades en ljus månbristning, och det föll ett blekt silver över det gamla Bondeska husets pelarfasad. Ute över Mälaren seglade långsamt ett rödviolett moln för sig själv, lösryckt från de andra.

25 juli.

Helga Gregorius: alltjämt ser jag henne för mig. Ser henne som jag såg henne i drömmen: naken, sträckande emot mig ett knippe mörka blommor. Kanske röda, men mycket mörka. Ja, rött blir ju alltid så mörkt i skymningen.

Ingen natt går jag till sängs utan en önskan att hon åter ville komma till mig i drömmen.

Men det tvetydiga leendet har min fantasi så småningom arbetat bort, och jag ser det inte längre.

*

Jag önskar prästen vore väl tillbaka. Så kom hon säkert hit igen. Jag vill se henne och höra hennes röst. Jag vill ha henne hos mig.

26 juli.

Prästen: också hans ansikte förföljer mig — förföljer mig med just det uttryck som det fick vid

vårt sista sammanträffande, då jag förde samtalet in på de könsliga sakerna. Hur skall jag kunna skildra detta uttryck? Det är uttrycket hos en, som luktar på något ruttet och i hemlighet finner lukten god.

2 augusti.

Det är månsken. Alla mina fönster stå öppna. I mitt arbetsrum brinner lampan; jag har ställt den på chiffonjéklaffen för att den skall vara i lä för nattvinden, som svagt susande fyller gardinen som ett segel. Jag går av och an genom rummen, då och då stannar jag vid klaffen och kastar ner en rad. Jag har stått länge vid ett av fönsterna i salen och sett ut och lyssnat efter alla nattens underliga ljud. Men denna natt är det tyst där nere under de mörka träden. Det sitter bara en ensam kvinna på en bänk; hon har suttit där länge. Och månen skiner.

*

Då jag kom hem i middags låg det en bok på mitt skrivbord. Och när jag öppnade den föll det ur ett visitkort: Eva Mertens.

Jag minns att hon talade om den boken häromdagen, och att jag sade, helt löst, att det skulle vara roligt att läsa den. Jag sade det av artighet för att inte göra mig skyldig till ringaktning för

något som intresserade henne. Sedan har jag inte tänkt på den saken mer.

Men hon har alltså tänkt på den.

Är jag nu mycket dum om jag tror, att hon är litet förtjust i mig? Jag ser ju på henne att hon älskar. Men om hon älskar en annan, hur kan hon då ha så mycket intresse över för mig?

Hon har två klara, uppriktiga blå ögon och ett rikt brunt hår. Näsan är litet felmodellerad. Munnen — munnen kommer jag inte ihåg. Åjo, den är röd och litet stor; men jag ser den inte riktigt för mig. Och riktigt känner man väl bara den mun som man har kysst, eller som man har längtat mycket efter att kyssa. — Jag vet en mun som jag känner.

Jag sitter och ser på det lilla enkla, korrekta visitkortet med namnet i blek litograferad skrift. Men jag ser mer än namnet. Det finns ett slags skrift, som bara blir synlig under inflytande av stark värme. Värmen vet jag inte om jag har, men jag läser den osynliga skriften ändå: "kyss mig, var min man, giv mig barn, låt mig älska. Jag längtar efter att få älska."

"Här gå många unga jungfrur, som ännu ingen man har rört, och som icke hava gott av att sova ensamma. Sådana skola hava goda män."

Så ungefär talade Zarathustra. Den riktiga Zarathustra, den gamla, inte han med piskan.

Är jag en "god man"? Skulle jag kunna bli hennes goda man?

Jag undrar vilken bild hon kan ha gjort sig av

mig. Hon känner mig inte. I hennes lätta hjärna, som bara rymmer några ömma och vänliga tankar på dem, som stå henne nära, och dessutom kanske litet skröp, har det formats en bild som har några yttre drag av mig, men som icke är jag, och i den bilden har hon funnit behag, vill det synas — gud vet varför, kanske huvudsakligen därför att jag är ogift. Men om hon kände mig, om hon till exempel av en slump skulle råka få läsa vad jag skriver på dessa lappar om kvällarna, ja, då tänker jag att hon med en skygg men riktig instinkt skulle draga sig undan från de vägar där jag går fram. Jag tänker att svalget mellan våra själar är litet väl stort. Eller vem vet: om man skall ge sig i äktenskap, är det kanske tvärt om en lycka att svalget är så stort — vore det mindre, kunde jag bli frestad att söka fylla det, och det slutade aldrig väl! Den kvinna, som jag kan blotta mig för, finns inte! Men ändå: att leva sida vid sida med henne och aldrig släppa henne in i det som verkligen är jag och mitt — får man göra så med en kvinna? Låta henne famna en annan i tron att det är jag — får man göra så?

Åja, nog får man det. Så går det väl egentligen alltid till; man vet så litet om varandra. Man famnar en skugga och man älskar en dröm. Och vad vet för resten jag om henne?

Men jag är ensam, och månen skiner, och jag längtar efter en kvinna. Jag kunde ha lust att gå till fönstret och ropa henne hit upp, hon som sitter ensam på bänken där nere och väntar på någon som

icke kommer. Jag har portvin och brännvin och öl och god mat och en bäddad säng. Det vore ju himmelriket för henne.

*

Jag sitter och tänker på Markels ord häromkvällen om mig och lyckan. Jag kunde sannerligen ha lust att gifta mig och bli så lycklig som en julgris bara för att förarga honom.

3 augusti.

Ja, månen. Där är den igen.

Jag minns så många månar. Den äldsta jag minns är den som satt bakom fönsterrutan i min första barndoms vinterkvällar. Den satt alltid över ett vitt tak. En gång läste min mor Viktor Rydbergs "Tomten" högt för oss barn; då kände jag strax igen den. Men den hade ännu ingen av de egenskaper som den sedan fick, den var varken mild och sentimental eller kall och hemsk. Den vara bara stor och blank. Den hörde till fönstret, och fönstret hörde till rummet. Den bodde hos oss.

Sedan, då man hade märkt att jag var musikalisk och låtit mig taga pianolektioner och jag var så långt kommen att jag kunde fingra litet på Chopin, då blev månen ny för mig. Jag minns en natt, jag var väl tolv år ungefär, då jag låg vaken och icke kunde sova, därför att jag hade Chopins tolfte nocturne i huvudet, och därför att det var månsken.

Det var på landet, vi hade nyss flyttat ut och det fanns ännu ingen rullgardin i rummet där jag låg. Månljuset rann i en stor vit flod in i rummet och över sängen och huvudgården. Jag satt upprätt i sängen och sjöng. Jag måste sjunga den underbara melodien utan ord, jag kunde icke komma ifrån den. Den blev till ett med månskenet och i bägge låg det ett löfte om något oerhört, som en gång skulle komma på min lott, något jag vet icke vad, en osalig lycka eller en olycka som var mera värd än all jordens lycka, något brinnande och ljuvt och stort som väntade mig. Och jag sjöng tills min far stod i dörren och röt åt mig att sova.

Det var Chopins måne. Och det var samma måne som sedan skälvde och brann över vattnet i augustikvällarna, då Alice sjöng. Jag älskade henne.

Så minns jag min Uppsalamåne. Aldrig har jag sett en måne med ett så kallt och frånvarande ansikte som den. Uppsala har ett helt annat klimat än Stockholm, ett inlandsklimat med torrare och klarare luft. En vinternatt gick jag av och an med en äldre kamrat på de vita snögatorna med deras gråa hus och svarta skuggor. Vi talade filosofi. Med mina sjutton år trodde jag knappt på Gud; men jag satte mig på tvären mot darwinismen: med den tycktes mig allt bli meningslöst, dumt, tarvligt. Vi gingo in under ett svart tunnvalv och uppför några trappsteg och stodo tätt under domkyrkans murar. Med sina byggnadsställningar liknade den skelettet av något oerhört djur från döda formationer. Min

vän talade med mig om vår släktskap med våra bröder djuren; han talade och bevisade och skrek med en gäll och okultiverad röst, som ekade mellan murarna, och han bröt på något landsmål. Jag svarade inte mycket, men jag tänkte för mig själv: Du har orätt, men jag har ännu läst och tänkt för litet för att kunna vederlägga dig. Men vänta — vänta bara ett år, och jag skall gå med dig på denna samma plats, i månsken liksom nu, och jag skall bevisa för dig hur orätt du hade och hur dum du var. Ty det som du säger kan inte, får inte på några villkor vara sant; om det är sant, då vill jag inte vara med längre, i en sådan värld har jag ingenting att skaffa. Men kamraten pratade och gestikulerade med ett litet tyskt häfte, som han höll i handen, och som hade försett honom med hans argument. Plötsligt stannade han mitt i månskenet, slog upp boken på ett ställe, där det var några illustrationer i texten och räckte mig den: Månen sken så klart att man både kunde se vad de föreställde och läsa underskriften. Det var bilderna av tre kranier, tämligen snarlika —: skallarna av en orangutang, en australneger och Immanuel Kant. Med avsky slängde jag boken långt ifrån mig. Kamraten blev ond och flög på mig, vi brottades och slogs i månskenet, men han var starkare och fick mig under sig och "tvättade" mig på det gamla skolpojksättet i ansiktet med snö.

Det gick ett år och det gick flera, men jag kände mig aldrig vuxen att överbevisa honom; jag fann, att jag måste låta den uppgiften ligga. Och fast

jag inte rätt förstod vad jag hade att skaffa i denna värld, stannade jag ändå kvar.

Och många månar har jag sett sedan dess. En blid och sentimental måne mellan björkar vid kanten av en sjö... Månen ilande genom dimmorna över havet... Månen på flykt genom rivna höstmoln... Kärleksmånen, som lyste på Gretchens trädgårdsfönster och Julias balkong... En icke längre ung flicka, som gärna ville bli gift, sade mig en gång, att hon måste gråta då hon såg månen lysa över en liten stuga i skogen... Månen är liderlig och lysten, säger en poet. En annan försöker lägga in en etiskt-religiös tendens i månstrålarna och liknar dem vid trådar, som av kära avlidna spinnas till ett nät att fånga en vilsekommen själ i... Månen är för ungdomen ett löfte om allt det oerhörda som väntar, för den äldre ett vårdtecken över att löftet sveks, en erinran om allt som brast och gick sönder...

Och vad är månskenet?

Solsken i andra hand. Försvagat, förfalskat.

*

Den måne, som nu kryper fram bakom kyrkornet, har ett olyckligt ansikte. Det synes mig som om dragen vore vanställda, upplösta, uppfrätta av ett namnlöst lidande. Stackars man, varför sitter du där? Är du dömd som förfalskare — har du förfalskat solskenet?

I sanning, det är icke något litet brott. Den som blott vore säker att aldrig begå detsamma.

7 augusti.

Ljus!

... Jag reste mig i bädden och tände ljuset på nattduksbordet. Jag kallsvettades, håret klubbade vid pannan... Vad var det jag hade drömt?

Åter igen detsamma. Att jag dödade prästen. Att han måste dö, emedan han redan luktade lik, och att det var min plikt som läkare att göra det... Jag fann det svårt och obehagligt, det var något som aldrig förr hade förekommit i min praktik — jag ville gärna konsultera en kollega, ville inte bära ansvaret ensam i en så allvarlig sak... Men fru Gregorius stod naken i en vrå långt borta i halvmörkret och försökte skylla sig med ett litet svart flor. Och då hon hörde mig nämna ordet "kollega", fick hon ett så förskrämt och förtvivlat uttryck i ögonen att jag förstod att det måste ske strax, att hon var förlorad annars, på något sätt som jag inte kunde reda ut, och att jag måste göra det ensam och så att ingen någonsin kunde få veta det. Så gjorde jag det då med bortvänt huvud. Hur gick det till? Jag vet inte. Jag vet bara att jag höll för näsan och vände bort huvudet och sade för mig själv: seså, nu är det gjort. Nu luktar han inte mer. Och jag ville förklara för fru Gregorius, att det var ett mycket sällsynt och egendomligt fall: de flesta människor lukta ju först efter döden och då begraver man dem; men om någon luktar redan som levande, måste man döda honom, på vetenskapens nuvarande ståndpunkt finns det ingen annan utväg... Men fru Gregorius var borta, det

var bara ett stort tomrum omkring mig, i vilket allt tycktes vika undan och fly för mig... Mörkret ljusnade till en askgrå månskymning... Och jag satt upprätt i bädden alldeles vaken och lyssnade till min egen röst...

Jag steg upp, klädde på mig en smula, tände ljus i alla rummen. Jag gick av och an, regelbundet som ett urverk, jag vet inte hur länge. Till sist stannade jag framför spegelbordet i salen och stirrade på mitt bleka och förryckta jag som på en främmande. Men av fruktan att ge vika för en plötslig impuls och slå sönder den gamla spegeln, som sett min barndom och nästan hela mitt liv och mycket av det som skedde innan jag fanns, gick jag bort och ställde mig vid ett öppet fönster. Det var icke månsken nu längre, det regnade, och regnet blåste mig mitt i ansiktet. Det var skönt.

"Drömmar fara som strömmar"... Jag känner dig, gamla ordspråksvisdom. Och det mesta man drömmer är i verkligheten icke värt en tanke — lösa skärvor av det man upplevat, ofta av det likgiltigaste och dummaste, av det som medvetandet inte funnit värt att taga vara på men som ändå lever sitt skuggliv för sig själv i någon av hjärnans skräpkamrar. Men det finns också andra drömmar. Jag minns en gång hur jag som pojke satt och grubblade en hel eftermiddag över ett geometriskt problem och måste gå till sängs utan att ha löst det: i sömnen arbetade hjärnan vidare för sig själv och gav mig lösningen i drömmen. Och den var riktig. Det finns också drömmar som äro bubblor

från djupet. Och när jag rätt tänker efter: — många gånger har en dröm lärt mig något om mig själv. Många gånger har drömmen avslöjat för mig önskningsar, som jag icke ville önska, begär, som jag icke ville veta av vid dagsljus. De önskningsarna och begärens har jag sedan vägt och provat i fullt solsken. Men de tålde sällan ljuset, och merendels stötte jag dem tillbaka ner i de skumma djup dit de hörde. I nattens drömmar kunde de sedan komma igen på nytt, men jag kände igen dem och hånlog åt dem även i drömmen, tills de uppgåvo alla krav på att stiga upp och leva i verkligheten och ljuset.

Men detta är något annat. Och jag vill veta vad det är; jag vill väga och pröva. Det är en av grunddrifterna i mitt väsen att icke tåla något halvmedvetet och halvklart hos mig själv, där det står i min makt att taga fram det och hålla det upp i ljuset och se efter vad det är.

Alltså, låt oss tänka efter:

En kvinna kom till mig i sin nöd, och jag lovade att hjälpa henne. H j ä l p a, ja — vad det betydde eller kunde komma att betyda hade ju ingen av oss tänkt sig in i då. Det som hon begärde av mig var ju så enkelt och lätt. Det kostade mig varken möda eller betänkligheter, det hela roade mig snarast, jag gjorde den vackra unga kvinnan en delikat tjänst på samma gång som jag spelade den vidriga prästen ett elakt spratt, och i min tjocka svartgrå spleen kom denna episod och lyste upp som en rosengnista från en värld, stängd för mig... Och

för henne betydde det ju lyckan och livet — så som hon såg det och som hon fick mig att se det. Så lovade jag då att hjälpa henne, och gjorde det — det som skulle göras då.

Men sedan har det hela så småningom fått en annan uppsyn, och den här gången får jag se till att komma till botten på affären innan jag går vidare.

Jag lovade att hjälpa henne; men jag tycker inte om att göra en sak till hälften. Och nu vet jag ju, och har vetat det länge: hon är inte hjälpt med mindre än att hon blir fri.

Om ett par dar kommer prästen tillbaka — så börjar den gamla historien på nytt. Jag känner ju honom nu. Men det är inte bara detta; det fick hon väl till sist se till att komma över på egen hand, hur svårt det må vara, och fast det river sönder hennes liv och gör henne till en trasa. Men det är något som säger mig så visst, som om det redan hade skett, att hon snart skall bära ett barn under sitt hjärta. Så, som hon älskar nu, lär hon inte komma förbi den saken. Hon vill det kanske inte ens. Och då: om detta sker — när detta sker — vad så...? Då måste prästen bort. Alldeles bort.

Det är sant: om detta sker, så kan det ju hända att hon kommer till mig och ber mig att "hjälpa" henne med samma slags hjälp som så många förgäves ha tiggat mig om — och gör hon det: — ja, så får jag väl då göra henne till viljes, ty jag vet inte hur jag skall kunna göra henne emot i

något. Men så är jag också led vid det hela, och så får historien vara slut, vad min andel beträffar.

Men jag känner, jag känner och vet att det inte kommer att gå till på det sättet. Hon är inte lik de andra, hon kommer aldrig att be mig om den hjälpen.

Och då måste prästen bort.

Hur jag vänder det, ser jag ingen annan lösning. Att bringa honom till förnuft? Att få honom att inse, att han inte längre har någon rätt att smutsa hennes liv, att han måste giva henne fri? Nonsens. Hon är hans hustru; han är hennes man. Allt ger honom rätt mot henne: världen, gud, hans eget samvete. Kärleken är naturligtvis detsamma för honom som den var för Luther: ett naturbehov, som hans gud en gång för alla har givit honom lov att tillfredsställa med just denna kvinna. Att hon möter hans begär med kyla och olust kan aldrig ett ögonblick komma honom att tvivla på sin "rätt". För övrigt föreställer han sig kanske, att hon i dessa ögonblick i hemlighet känner detsamma som han, men han finner det vara alldeles i sin ordning att en kristen kvinna och prästhustru icke vidgår något sådant ens för sig själv. Till och med för egen del tycker han inte riktigt om att kalla den där saken ett nöje; han vill hellre att den skall heta "plikt" och "guds vilja"... Nej, bort med en sådan, bort med honom, bort!

Hur var det: jag sökte ju en gärning, jag tiggde om den. Är detta alltså gärningen — m i n gärning? Den som skall göras, den som jag ensam ser att

den måste göras och som ingen kan och vågar göra mer än jag?

Man skulle kunna säga att den ser litet besynnerlig ut. Men det är intet skäl, varken mot eller för. "Storheten", "skönheten" i en handling, det är reflexskenet av dess verkan på publiken. Men som det naturligtvis är min anspråkslösa mening att hålla allt vad publik heter utanför den här saken, kommer den synpunkten inte i betraktande. Jag har bara med mig själv att göra. Jag vill syna min gärning i sömmarna; jag vill se hur den ser ut inuti.

Först och främst: det är alltså verkligen allvar att jag vill döda prästen?

"Vill" — ja, vad betyder det? En människovilja är ingen enhet; den är en syntes av hundra stridiga impulser. En syntes är en fiktion; viljan är en fiktion. Men vi behöva fiktioner, och ingen fiktion är nödvändigare för oss än viljan. Alltså: vill du?

Jag vill, och jag vill icke.

Jag hör stridiga röster. Jag måste hålla förhör med dem; jag måste veta varför den ena säger: jag vill, och den andra: jag vill icke.

Först du som säger "jag vill": — varför vill du? Svara!

— Jag vill handla. Liv är handling. Då jag ser något som upprör mig vill jag gripa in. Jag griper icke in var gång jag ser en fluga i ett spindelnät, ty spindlarnas och flugornas värld är icke min, och jag vet att man måste begränsa sig, och jag tycker

inte om flugor. Men om jag ser en liten vacker insekt med guldkimrande vingar i nätet, då river jag sönder det och dödar spindeln om det behövs, ty jag tror inte på att man inte får döda spindlar. — Jag går i skogen; jag hör nödrop; jag springer efter skriket och finner en man i begrepp att våldföra en kvinna. Jag gör naturligtvis vad jag kan för att befria henne, och om det blir nödvändigt, dödar jag mannen. Lagen ger mig ingen rätt därtill. Lagen ger mig rätt att döda en annan blott till nödvärn, och med nödvärn menar lagen blott värn i yttersta nöd för eget liv. Lagen tillåter mig icke att döda någon för att rädda min far eller min son eller min bästa vän, och icke för att skydda min älskade för misshandel eller våldtäkt. Lagen är löjlig, kort sagt, och ingen anständig människa låter sitt handlingssätt bestämmas av den.

— Men den oskrivna lagen? Moralen...?

— Käre vän, moralen befinner sig, det vet du likaväl som jag, i flytande tillstånd. Den har undergått märkbara förändringar till och med på de ilsabba ögonblick som vi två ha levat i världen. Moralen, det är den berömda kriticirkeln kring hönan: den binder den som tror på den. Moralen, det är andras åsikter om det rätta. Men här var det ju fråga om min! Det är sant, i en mängd fall, kanske i de allra flesta och oftast förekommande, stämmer min åsikt om det rätta någorlunda överens med de andras, med "moralen"; och i en mängd andra fall finner jag divergensen mellan mitt jag och moralen icke vara värd de risker som

en avvikelse kan draga med sig, och underordnar mig därför. På så sätt blir moralen för mig medvetet vad den i praktiken är för alla och envar, ehuru icke alla veta av det: — icke en fast och över allting bindande lag, men en i vardagslag brukbar modus vivendi i det ständiga krigstillståndet mellan jaget och världen. Jag vet och erkänner, att den gängse moralen så väl som den borgerliga lagen i sina stora allmänna grunddrag uttrycker en rättsuppfattning, som är frukten av ööverskådliga tiders från släkte till släkte ärvda, långsamt ökade och ändrade erfarenhet om de nödvändigaste villkoren för människors sammanlevnad med varandra. Jag vet, att i stort sett dessa lagar någorlunda allmänt måste respekteras, om livet alls skall kunna levas här på jorden av varelser sådana som vi, varelser, otänkbara inom varje annan ram än samhällsorganisationens och uppfödda med alla dess växlande rätter, bibliotek och museer, polis och vattenledning, ljus på gatorna, natthämtning, vaktparad, predikningar, operabalett och så vidare. Men jag vet också, att de människor som det har varit något bevänt med aldrig ha tagit dessa lagar pedantiskt. Moralerna hör till husgerådet, inte till gudarna. Den skall begagnas; den skall inte härska. Och den skall begagnas med urskillning, "med ett litet saltkorn". Det är klokt att ta seden dit man kommer; det är enfaldigt att göra det med övertygelse. Jag är en resande i världen; jag ser på människornas seder och tar upp vad jag har bruk för. Och moral kommer av "mores", seder; den

vilar helt och hållet på seden, bruket; den har ingen annan grund. Och att jag genom att döda den där prästen begår en handling som strider mot bruket behöver du inte undervisa mig om. Moralen — du skämtar!

— Jag tillstår att jag gjorde frågan mera för formens skull. Jag tror att vi förstå varandra beträffande moralen. Men jag släpper dig inte därför. Frågan gällde från början väsentligen inte hur du kan våga göra detta som vi tala om, ehuru det strider mot bruk och moral; den gällde väsentligen, varför du vill göra det. Du svarade med liknelsen om våldsmannen som skändar en kvinna i skogen. Vilken jämförelse! Å ena sidan en rå förbrytare, å den andra en oförvitlig och aktningsvärd gammal präst!

— Ja, jämförelsen haltar en smula. Den gällde en okänd kvinna och en okänd man och ett blott ofullständigt känt förhållande mellan dem. Det är inte säkert, att den okända kvinnan är värd att man dödar en man för hennes skull. Det är inte heller säkert, att den okände mannen, som möter en ung kvinna i djupa skogen och plötsligt blir besatt och överväldigad av Pan, därför är värd att dödas. Det är slutligen inte säkert att någon sådan fara är för handen som gör ett ingripande nödvändigt! Flickan skriker för att hon är rädd och för att det gör ont, men det är inte sagt att skadan bör mätas efter skriket. Det kan hända att de två bli goda vänner innan de skiljas åt. På landsbygden ha många äktenskap börjat med våld-

täkt och inte blivit sämre än andra, och kvinnorov var en gång i tiden den normala formen för förloving och giftermål. Om jag alltså i det exempel, som jag valde, dödar mannen för att befria kvinnan — ett handlingssätt som jag tänker att mängden av moraliskt tänkande människor skulle gilla, utom juristerna, och som inför en fransk eller amerikansk jury skulle inbringa mig ett eklatant frikännande med applåd av publiken — så handlar jag rent impulsivt, utan överläggning och gör kanske en stor dumhet. Men vår affär är helt annorlunda beskaffad. Här är det inte fråga om ett enstaka fall av våldtäkt utan om ett lifsvarigt förhållande, som väsentligen består i fortsatt, upprepad våldtäkt. Här gäller det inte en okänd man av okänt värde, utan en som du känner alltför väl: pastor Gregorius. Och här gäller det att hjälpa och rädda, inte en okänd kvinna, utan din hemligt älskade...

— Nej, tyst, det är nog, var tyst...!

— Kan en man låta den som han älskar skändas och smutsas och trampas inför sina ögon?

— Var tyst! Hon älskar en annan. Det här är hans sak, inte min.

— Du vet att du älskar henne. Alltså är det din sak.

— Var tyst!... Jag är läkare. Och du vill att jag skall smyga döden på en gammal man som kommer till mig för att söka min hjälp!

— Du är läkare. Hur ofta har du inte uttalat frasen: min plikt som läkare. Här har du den nu: jag tycker att den är tydlig. Din plikt som läkare

är att hjälpa den som kan och bör hjälpas, och att skära bort det ruttna köttet som fördärvar det friska. Det är visserligen ingen ära att skörda: du kan inte låta någon få veta det, då sätter man dig på Långholmen eller Konradsberg.

Jag erinrar mig nu efteråt, att en vindfläkt plötsligt tog gardinen och förde den mot ljuset, det tog eld ytterst i kanten, men jag kvävde strax den lilla blå lågan i min hand och stängde fönstret. Jag gjorde dessa saker automatiskt, nästan utan att veta det. Regnet piskade fönsterglasets. Ljusens brunno stelt och stilla. På det ena av dem satt en liten spräcklig grå nattfjäril.

Jag satt och stirrade på ljusens stela lågor och blev liksom borta. Jag tror att jag sjönk i ett slags dvala. Kanske sov jag en stund. Men plötsligt spratt jag till som vid en häftig stöt och mindes allt: frågan som måste lösas, beslutet som måste fattas innan jag kunde söka vila.

Alltså, du som inte vill: — varför vill du inte?

— Jag är rädd. Först och främst rädd för upptäckt och "straff". Jag underskattar inte din omtänksamhet och klokhets, och jag tror nog att du kommer att ordna det så att det går bra. Jag håller det för sannolikt. Men risken finns där ändå. Slumpen... Man vet aldrig vad som kan hända.

— Man måste kunna riskera något här i världen. Du ville en handling. Har du glömt vad du skrev här i dagboken för inte så många veckor sedan,

innan vi ännu visste något om allt detta som har kommit sedan: — ställning, anseende, framtid, allt det där var du beredd att packa in på det första skepp som kom lastat med en handling... Har du glömt det? Skall jag visa dig bladet?

— Nej. Jag har inte glömt det. Men det var inte sant. Det var skryt. Jag känner det annorlunda nu, när jag ser skeppet komma. Du kan väl förstå att jag inte hade tänkt mig ett sådant satans spökskepp! Det var skryt! Det var lögn! Det är ingen som hör oss; jag kan vara uppriktig. Mitt liv är tomt och eländigt och jag ser ingen mening i det, men jag hänger fast vid det ändå, jag tycker om att gå i solskenet och se på folket, och jag vill inte ha något att gömma på och vara rädd för, låt mig vara i fred!

— Fred, nej — det blir ingen fred ändå. Vill du att jag skall se den jag älskar drunkna i en smutspöl, då jag kan hjälpa henne upp med ett enda djärvt och raskt grepp — blir det fred då, kan jag någonsin få fred om jag vänder henne ryggen och går ut i solskenet och ser på folket? Blir det fred?

— Jag är rädd. Inte så mycket för upptäckt; jag har ju alltid mina piller och kan dra mig ur spelet om det skulle börja osa katt. Men jag är rädd för mig själv. Vad vet jag om mig själv? Jag är rädd för att komma in i något som binder mig och snärjer mig och aldrig släpper mig mera. Det som du begär av mig möter inte något hinder i mina åsikter; det är en handling som jag skulle

gilla hos en annan, förutsatt att jag visste det som jag vet; men den passar inte mig. Den strider mot mina böjelser, vanor, instinkter, mot allt det som väsentligen är jag. Jag är inte byggd för sådant. Det finns tusentals raska, präktiga karlar, som döda en människa lika lätt som en fluga, varför kan inte någon av dem göra det? Jag är rädd att få dåligt samvete; man får det av att försöka krypa ur sitt skinn. Att "hålla sig i skinnet" betyder att känna sina gränser: jag vill hålla mig i skinnet. Människorna handla dagligen med största lätthet och behag tvärt emot sina uppriktigaste och mest välgrundade åsikter, och deras samveten må som fisken i vattnet; men försök att handla mot din innersta struktur, då får du höra hur samvetet skriker! Då blir det kattmusik! Du säger att jag har tiggat och bitt om en handling — det är omöjligt, det är inte sant, det måste vara något missförstånd. Det är otänkbart att jag kan ha haft en så vanvettig önskan — jag är född till åskådare, jag vill sitta bekvämt i en loge och se på hur folk mördar varandra på scenen, men själv har jag ingenting där att göra, jag vill vara utanför, låt mig vara i fred!

— Lump! Du är en lump!

— Jag är rädd. Detta är ju en mardröm. Vad har jag att göra med dessa människor och deras smutsiga affärer! Prästen är mig så vidrig att jag är rädd för honom... Jag vill inte ha någon beblandelse mellan hans öde och mitt. Och vad vet jag om honom? Det som är mig vidrigt är

inte "han", han själv, utan det intryck han gjort på mig — han har säkert träffat hundra och tusen människor utan att verka på dem som han gör på mig. Den bild han har avsatt i min själ kan inte plånas ut för att han försvinner, allraminst om han försvinner genom mig. Han har redan som levande "besatt" mig mer än jag tycker om, vem vet vad han kan hitta på som död? Jag känner till det där, jag har läst Raskolnikov, jag har läst Thérèse Raquin. Jag tror inte på spöken, men jag vill inte ställa så till att jag kan komma att tro på dem. Vad har jag med allt det här att göra? Jag vill resa bort. Jag vill se skogar och berg och floder. Jag vill gå under stora gröna träd med en liten vackert inbunden bok i fickan och tänka vackra, fina, goda, lugna tankar, tankar som man kan säga högt och få beröm för. Släpp mig, låt mig resa, i morgon...

— Lump!

Ljusen brunno med smutsröda lågor mot den grå gryningsdagern. Natfjäriln låg på skrivbordet med svedda vingar.

Jag kastade mig på sängen.

8 augusti.

Jag har ridit och badat, jag har haft min mottagning och gjort mina sjukbesök som vanligt. Och åter kommer kvällen. Jag är trött.

Kyrkans tegeltorn står så rött i kvällsolen. Träd-kronornas grönska är så mäktig och mörk just

nu, och det blå därbakom är så djupt. Det är lördagskväll; små fattiga barn hoppa hage nere på sandgången. I ett öppet fönster sitter en man i skjortärmarna och blåser flöjt. Han blåser intermezzot ur *Cavalleria rusticana*. Det är underligt med melodier och deras smitta. För knappt tio år sedan steg denna melodi upp ur kaos och smög sig på en fattig italiensk musiker, kanske en kväll i skymningen, kanske en kväll som denna. Den befruktade hans själ, den födde andra melodier och andra rytmer och gjorde honom i förbund med dem i ett slag till en världsberömdhet och gav honom ett nytt liv med ny glädje och nya sorger och en förmögenhet att spela bort i Monte Carlo. Och melodien breder ut sig som en plötslig smitta hela världen runt och gör sin ödesbestämda gärning på gott och ont, färgar kinder röda och kommer ögon att glänsa, blir beundrad och älskad av otaliga och väcker leda och äckel hos andra, ofta hos de samma som älskade den först; ringer envist och obarmhärtigt i den sömnlöses öron om natten, retar affärs-
mannen som ligger och grämer sig över att aktierna som han sålde i förra veckan ha stigit, stör och pinar tänkaren som vill samla sin tanke till att formulera en ny lag, eller dansar omkring i tomrummet i en idiots hjärna. Och medan mannen, som "skapade" den, kanske är mera utpinad och led vid den än någon annan, river den ännu kväll efter kväll skallande applådsalvor av publiken på all världens förlusteställen, och mannen där borta blåser den med känsla på sin flöjt.

9 augusti.

Att vilja är att kunna välja. Å, att det skall vara så svårt att välja!

Att kunna välja är att kunna försaka. Å, att det skall vara så svårt att försaka!

En liten prins skulle göra en utfärd; man frågade honom: vill prinsen åka med häst eller fara i båt? Och han svarade: jag vill åka med häst och fara i båt.

Allt vilja vi ha, allt vilja vi vara. Vi vill ha all lyckans lust och allt lidandets djup. Vi vill ha handlingens patos och åskådandets ro. Vi vill både ha öknens stillhet och larmet på forum. På en gång vilja vi vara den ensammes tanke och folkets röst; vi vilja vara både melodi och ackord. På en gång! Hur vore det möjligt!

”Jag vill åka med häst och fara i båt.”

10 augusti.

Ett ur utan visare har något utslätat och tomt som erinrar om ansiktet hos en död. Jag sitter just och ser på ett sådant ur. Det är för resten inte något ur, det är bara en tom boett med en gammal vacker urtavla. Jag såg den nyss i fönstret hos den puckelryggige urmakaren i gränden, då jag gick hemåt i den heta gula skymningen — en underlig skymning; så har jag tänkt mig slutet på en dag i öknen... Jag gick in till urmakaren,

som har reparerat min klocka en gång, och frågade vad det var för ett ur som inte hade några visare. Han log med sitt koketta puckelryggsleende och visade mig den vackra gamla silverboetten, ett fint arbete; han hade köpt klockan på auktion, men verket var utslitet, obrukbart, och han tänkte sätta dit ett nytt. Jag köpte boetten som den var.

Jag tänker lägga in några av mina piller i den och bära den i högra västfickan som pendang till klockan. Det är bara en ny variant av Demostenes' idé med giftet i pennan. Det finns ingenting nytt under solen!

*

Nu kommer natten; en stjärna blinkar redan genom bladverket i den stora kastanjen. Jag känner att jag får sova gott i natt; det är svalt och lugnt i mitt huvud. Ändå har jag svårt att slita mig från trädet och stjärnan.

Natten. Ett så vackert ord! Natten är äldre än dagen, sade de gamla gallerna. De trodde att den korta förgängliga dagen var född av den oändliga natten.

Den stora, oändliga natten.

Nå, det är nu också ett talesätt... Vad är natten, vad är det som vi kalla natten? Det är den smala koniska skuggan av vår lilla planet. En liten spetsig kägla av mörker mitt i ett hav av ljus. Och detta ljushav, vad är det? En gnista i rymden. Den lilla ljuskretsen kring en liten stjärna: solen.

Å, vad är det för en pest som har gripit män-

niskorna att fråga om allting vad det är? Vad är det för ett gissel som har piskat dem ut ur den övriga syskonringen av krälände och gående och springande och klättrande och flygande varelser på jorden, ut att se på sin värld och sitt liv uppifrån, utifrån, med kalla främmande ögon, och finna det smått och ingenting värt? Vart bär det hän, hur skall det sluta? Jag måste tänka på den klagande kvinnorösten som jag hörde i min dröm, jag hörde den ännu i mina öron, en gammal, förgråten kvinnas röst: världen brinner, världen brinner!

Du skall se på din värld från din egen synpunkt och icke från någon tänkt punkt ute i rymden; du skall blygsamt mäta med ditt eget mått, efter ditt stånd och dina villkor: människan-jordbebyggarens stånd och villkor. Då är jorden stor nog och livet en viktig sak, och natten oändlig och djup.

12 augusti.

Så grant solen lyser på kyrktuppen i kväll!

Jag håller av det vackra och förståndiga djuret som alltid svänger efter vinden. Det är mig en ständig erinran om den hane som vid ett visst tillfälle gol tre resor, och en sinnrik symbol av den heliga kyrkan, som lever av att förneka sin mästare.

På kyrkogården promenerar församlingens herde långsamt av och an i den vackra sommarkvällen, stödd på en yngre ämbetsbroders arm. Mitt fönster står öppet, och det är så stilla att ett och annat ord av vad de säga tränger ända hit upp. De tala

om det förestående valet till pastor primariiämbetet, och jag hörde att kyrkoherden nämnde namnet Gregorius. Han uttalade detta namn utan någon för-tjusning och med en icke helt oblandad sympati. Gregorius hör till de präster som alltid ha haft menigheten för sig och som följd därav ämbets-bröderna emot sig. Jag hörde på tonfallet, att kyrkoherden nämnde hans namn mera i förbigående och att han icke ansåg honom ha några allvarliga ut-sikter.

Det är också min mening. Jag tror inte att han har några utsikter. Det skulle överraska mig mycket om han blev pastor primarius...

*

Det är den 12 augusti i dag; han for till Porla den 4 eller 5 juli och skulle vara där i sex veckor. Då dröjer det alltså inte många dar innan man har honom här igen, pigg och kry efter sin badsejour.

13 augusti.

Hur det skall gå till? Det har jag vetat länge. Slumpen har gjort, att lösningen på problemet så gott som ger sig själv: mina cyankaliumpiller, som jag en gång i världen lagade i ordning utan en tanke på någon annan än mig själv, få naturligtvis nu göra tjänst.

En sak faller av sig själv: det går inte an att låta honom ta in dem hemma hos sig. Hos mig

måste det ske. Det blir inte behagligt, men jag ser ingen annan utväg, och jag vill ha ett slut på det här. Om han tar ett piller hemma hos sig på min ordination och kreverar strax efteråt, är det att befara att polisen möjligen kan konstruera upp ett samband mellan dessa båda fakta. Till på köpet skulle den, som jag vill rädda, lätt kunna bli misstänkt och indragen och nedstänkt med smuts för lifstiden, kanske dömd för mord...

Naturligtvis bör ingenting ske som kan vara ägnat att oroa polisen. Ingen får veta av att prästen har fått något piller: han måste dö en fullt naturlig död, av hjärtslag. Inte heller hon får ana något annat. Att han dör hos mig är naturligtvis litet fatalt för mitt anseende som läkare och kommer att ge mina vänner stoff till dåliga kvickheter, men det får vara detsamma...

Han kommer upp till mig en dag och pratar om sitt hjärta eller någon annan smörja och vill ha konstaterat att han är bättre efter badkuren. Ingen kan höra vad vi tala om; den stora, tomma salen ligger mellan väntrummet och mitt mottagningsrum. Jag lyssnar och knackar, förklarar att han är märkbart bättre, men att det i alla fall är en sak som oroar mig en smula... Jag tar fram mina piller, förklarar att det är ett nytt medel mot vissa hjärtsjukdomar (ett namn får jag väl också hitta på) och råder honom att ta ett med detsamma. Jag bjuder honom på ett glas portvin att skölja ner det med. Dricker han vin? Ja visst, jag har hört honom stödja sig på bröllopet i Kana... Han skall

få ett litet gott vin. Grönstedts grådask. Jag ser honom för mig: han läppjar först litet på vinet, så lägger han pillret på tungan, tömmer glaset och sköljer ner det. Glasögonen spegla fönstret och fikusen och dölja hans blick... Jag vänder mig bort, går till fönstret och ser ut på kyrkogården, står och trummar på rutan... Han säger något, att det var ett gott vin till exempel, men stannar i halva meningen... Jag hör en duns... Han ligger på golvet...

Men om han inte vill ta pillret? Å, han tar det som en läckerhet, han svärmar för medicin... Men om? Ja, då kan jag inte hjälpa det, då får det vara; jag kan inte slå ihjäl honom med en yxa.

... Han ligger på golvet. Jag plockar undan pillerasken och vinbuteljen och glaset. Jag ringer på Kristin: pastorn är sjuk, ett svimningsanfall, det går snart över... Jag känner på pulsen, på hjärtat:

— Det är en slagattack, säger jag till sist. Han är död.

Jag telefonerar till en kollega. Ja — till vem? Låt mig tänka. Den duger inte; han skrev en avhandling för sju år sedan som jag recenserade litet skeptiskt i en facktidskrift... Den: för klok. Den och den och den: bortresta. Den ja, honom får vi ta. Eller också den, eller i nödfall den.

Jag visar mig i dörren till väntrummet, troligtvis ganska lagom blek, och förklarar dämpat och behärskat att det har inträffat en händelse som tvingar mig att avbryta mottagningen för i dag.

Kollegan kommer; jag förklarar vad som hänt:

pastorn har länge haft svårt hjärtlidande. Han beklagar mig vänligt för den gemena oturen att dödsfallet skulle inträffa just uppe hos mig och skriver på min begäran ut dödsattesten... Nej, jag ger inte prästen något vin; han kan spilla på sig, eller det kan kännas på lukten att han druckit vin, och det kan bli trassligt att förklara... Han får nöja sig med ett glas vatten. Jag är för resten av den åsikten att vin är skadligt.

Men om det kommer till obduktion? Ja, då får jag ju ta ett piller själv. Det är en illusion att tro, att man kan inlåta sig på ett företag av det här slaget utan någon risk, det har jag vetat hela tiden. Jag får vara beredd på det yttersta.

Egentligen fordrar ju situationen att jag själv begär obduktion. Någon annan lär knappast göra det — ja, det vet man för resten inte... Jag säger åt min kollega, att jag tänker begära obduktion; han svarar förmodligen att det sakligt sett naturligtvis är onödigt, eftersom dödsorsaken är klar, men att det ju kan vara riktigt för formens skull... Sedan låter jag frågan falla. Hur som helst, här är i alla fall en lucka i planen. Jag får tänka över det där litet närmare.

Man kan för resten inte ordna alla detaljer på förhand; något ändrar ändå slumpen; något litet måste man räkna med sin improvisationskonst.

En annan sak — pest och satan, en sådan idiot jag är! Jag har ju inte bara mig själv att tänka på. Antag, att det kommer till obduktion och att jag tar ett piller och försvinner genom min falllucka

och gör sällskap med Gregorius på färden över Styx, vad skall man då finna på för en förklaring på den sällsamma förbrytelsen? Människorna äro så nyfikna. Och när de döda ha tagit sina hemligheter med sig, kommer man inte då att söka förklaringen hos någon av de levande — hos h e n n e? Släpa henne inför rätta, förhöra henne, trakassera henne... Att hon har en älskare vädra de snart upp; att hon måste ha önskat prästens död och längtat efter den faller nästan av sig själv. Det gitter hon kanske inte ens förneka. Det blir svart för mina ögon... Och det skulle bli jag som gjorde dig detta, du allra ljuvaste lilla kvinnoblomma!

Jag grubblar mig blind och grå på detta.

Men kanske — kanske ändå att jag har en idé. Om jag ser, att det måste bli obduktion, får jag i god tid låta några tydliga symtom på galenskap framträda innan jag tar mitt piller. Och ännu bättre — ja, det ena goda förskjutet inte det andra —: jag skriver ett dokument och lägger det öppet på skrivbordet här i rummet, där jag skall dö, ett papper fullskrivet med gallimatias tydande på förföljelsevansinne, religionsgrubbel och så vidare: prästen har förföljt mig i årtal; han har förgiftat min själ, därför har jag förgiftat hans kropp; jag har handlat till nödvärn, etc. Några bibelspråk kan man också fläta in, det finns alltid några som kunna passa. På så sätt kommer det ljus i saken: mördaren var galen, det är förklaring nog, man behöver inte söka efter någon annan, jag får en kristlig begravning och Kristin får bekräftelse

på vad hon alltid i stillhet har misstänkt — ja, inte just alltid i stillhet. Hon har sagt mig hundra gånger att jag är tokig. Hon kan avge ett förmanligt vittnesmål, om det behövs.

14 augusti.

Jag önskar att jag hade en vän att anförtro mig åt. En vän, som jag kunde rådgöra med. Men jag har ingen, och om jag hade någon — så finns det i alla fall gränser för de anspråk man kan ställa på sina vänner.

Jag har ju alltid varit litet ensam. Jag har burit min ensamhet med mig i människovimlet som snigeln sitt hus. För några är ensamheten icke en omständighet som de ha råkat i, utan en egenskap. Och än större lär min ensamhet bli genom detta; hur det än går, antingen det går bra eller illa — för mig blir "straffet" i vart fall ensam cell på lifstid.

17 augusti.

Narr! Lump! Kretin!

Å, vad tjäna invektiv till — man förmår ändå ingenting mot sina nerver och sin mage.

Mottagningstiden var slut för länge sedan; den sista hade nyss gått; jag stod vid fönstret i salen och tänkte på ingenting. Plötsligt får jag se Gregorius komma gående snett över kyrkogården, rakt på min port. Det blev grått och grumligt för mina

ögon. Jag väntade honom inte, jag visste inte av att han var återkommen. Jag kände svindel, yrsel, kväljningar, alla symtom på sjösjuka. Jag hade bara en tanke i huvudet: inte nu, inte nu. En annan gång, inte nu. Han är i trappan, han står utanför dörren, vad skall jag göra... Ut till Kristin: Om någon söker mig så säg att jag har gått ut... Jag förstod av hennes uppspärrade ögon och gap att jag måste ha sett besynnerlig ut. Jag störtade in i sängkammaren och reglade dörren. Och jag hann nätt och jämnt fram till lavoaren: där kräktes jag.

*

Min fruktan hade alltså rätt? Jag duger inte!

Ty det var just nu det borde ha skett. Den som vill handla måste kunna gripa tillfället. Ingen vet om det kommer igen. Jag duger inte!

21 augusti.

I dag har jag sett henne och talat med henne.

Jag gick ett slag ut på Skeppsholmen på eftermiddagen. Strax jag kommit över bron mötte jag Recke; han kom ned från höjden där kyrkan ligger. Han gick långsamt och tittade i marken med framskjuten underläpp och petade undan småsten med käppen, och han såg inte ut att vara riktigt nöjd med sin värld. Jag trodde inte att han skulle se mig, men just som vi passerade varann såg han upp och nickade markerat hjärtligt och muntert, med en blixtnabb omläggning av hela ansiktsut-

trycket. Jag fortsatte min väg, men hejdade mig efter ett par steg: hon är säkert inte långt härifrån, tänkte jag. Kanske står hon kvar där uppe på höjden. De ha haft något att säga varandra och stämt möte där uppe, dit sällan någon kommer, och för att inte bli sedd tillsammans med honom har hon låtit honom gå ner först. Jag satte mig på bänken, som går runt kring stammen på den stora balsampoppeln, och väntade. Jag tror att det är det största träd som finns i Stockholm. Många vårkvällar satt jag som barn under det trädet med min mor. Far var aldrig med; han tyckte inte om att gå ut och gå med oss.

... Nej, hon kom inte. Jag trodde att jag skulle få se henne komma ner från höjden, men hon hade kanske gått ner en annan väg, eller aldrig varit där.

Jag gick dit upp i alla fall, en omväg, förbi kyrkan — då fick jag se henne sitta hopkrupen på ett av trappstegen utanför kyrkporten, framåtböjd, med hakan i handen. Hon satt och såg rakt in i solen, som höll på att gå ner. Därför såg hon mig inte strax.

Redan första gången jag såg henne slog det mig hur olik hon är alla andra. Hon liknar varken en dam av värld eller en medelklassfru eller en kvinna av folket. Kanske dock mest det sista, i synnerhet som hon nu satt där på kyrktrappan med det ljusa håret bart och fritt i solen, ty hon hade tagit av hatten och lagt den bredvid sig. Men en kvinna av ett ursprungligt folk eller av ett som aldrig funnits, ett där ingen klassbildning ännu begynt,

där "folket" ännu icke blivit underklass. En dotter av en fri stam.

Plötsligt såg jag att hon satt och grät. Inte med snyftningar, bara med tårar. Grät som en, som har gråtit mycket och knappt märker att hon gråter.

Jag ville vända om och gå bort, men i detsamma märkte jag att hon hade sett mig. Jag hälsade litet stelt och ville gå förbi. Men hon reste sig strax från det låga trappsteget, lika lätt och mjukt som från en stol, och gick fram och räckte mig handen. Hon torkade hastigt bort tårarna, satte på sig hatten och drog ett grått flor över ansiktet.

Vi stodo tysta en sekund.

— Det är vackert här uppe i kväll, sade jag till sist.

— Ja, sade hon, det är en vacker afton. Och det har varit en vacker sommar. Nu är den snart slut. Träden gulna redan. — Se, en svala!

En ensam svala ilade förbi oss så nära att jag kände en kylig fläkt över ögonlocken, den gjorde en snabb kurva som för ögat blev en pilskarp vinkel, och försvann i det blå.

— Det blev så tidigt varmt i år, sade hon. Då brukar det bli tidig höst.

— Hur står det till med pastorn? frågade jag.

— Jo jag tackar, svarade hon. Han kom hem från Porla för ett par dar sen.

— Och har han blivit något bättre?

Hon vände huvudet litet ifrån mig och kisade med ögonen mot solen.

— Inte från min synpunkt sett, svarade hon lågt.

Jag förstod. Det var således som jag hade tänkt. Nå, det var heller inte svårt att gissa . . .

En gammal gumma gick och sopade vissna löv. Hon kom oss närmare och närmare, och vi gingo sakta undan längre ut på kullen. Jag gick och tänkte på prästen. Jag skrämde honom först med hans hustrus hälsa, det hjälpte knappt två veckor; jag skrämde honom med hans egen och med den bleka döden, det hjälpte i sex. Och det hjälpte så länge bara därför att han var skild från henne. Jag börjar tro att Markel och hans cyrenaiker ha rätt: människorna bekymra sig inte om lyckan, de söka efter vällusten. De söka efter vällusten även mot sitt intresse, mot sina åsikter och sin tro, mot sin lycka . . . Och den unga kvinnan som gick vid min sida med en så rak och stolt rygg men nacken med allt det ljusa silkesvirret djupt böjd under sina bekymmer — hon hade gjort alldeles detsamma: sökt vällusten och icke bekymrat sig om lyckan. Och för första gången slog det mig nu, att det var alldeles samma slags handlingssätt som fyllde mig med vämjelse för den gamle prästen och med en oändlig ömhet för den unga kvinnan, ja, med en försagd vördnad som inför gudomens närhet.

Solen glödde mattare nu genom den tjocka dunst-kretsen över staden.

— Säg, fru Gregorius — får jag fråga er om en sak?

— Ja, gärna.

— Den som ni älskar — jag vet ju inte alls vem det är — vad säger han om det här, och om allt-

sammans; vad vill han göra? Hur vill han att det skall bli? Ty han kan ju inte gärna vara nöjd med det som det är —?

Hon teg länge. Jag började tro att jag hade frågat dumt och att hon inte ville svara.

— Han vill att vi skall resa, sade hon till sist. Jag studsade.

— Kan han det också? frågade jag. Jag menar, är han en fri man, förmögen, oberoende av anställning eller yrke, en man som gör vad han vill?

— Nej. Då hade vi ju gjort det för länge sen. Han har hela sin framtid här. Men han vill bryta sig en ny bana i ett främmande land, långt bort. Kanske Amerika.

Jag måste le invärtes. Klas Recke och Amerika! Men jag blev stel då jag tänkte på henne. Jag tänkte: där borta kommer han att gå till botten genom alldeles samma egenskaper som han flyter på här. Och vad blir det så av henne...

Jag frågade:

— Och ni själv — vill ni det?

Hon skakade på huvudet. Ögonen stodo fulla av tårar.

— Jag vill helst dö, sade hon.

Solen drucknade småningom i det grå töcknet. Ett kyligt vinddrag susade genom träden.

— Jag vill inte förstöra hans liv. Inte bli en börda för honom. Varför skulle han resa? Det skulle bara vara för min skull. Han har hela sitt liv här, sin ställning, sin framtid, sina vänner, allting.

Jag kunde ingenting svara på detta, hon hade ju så alltför rätt. Och jag tänkte på Recke. Hela förslaget syntes mig så underligt från honom. Jag skulle aldrig ha väntat något sådant av honom.

— Säg, fru Gregorius — jag får ju vara er vän, ni betraktar mig så, inte sant? Ni tycker inte illa om att jag talar med er om de här sakerna?

Hon log mot mig genom tårarna och floret — ja, hon log!

— Jag håller mycket av er, sade hon. Ni har gjort sådant för mig som ingen annan kunde eller ville ha gjort. Ni får tala med mig om allt vad ni vill. Jag tycker så mycket om när ni talar.

— Har han, er vän — har han velat det länge, att ni skulle resa bort tillsammans? Har han talat om det länge?

— Aldrig förrän i kväll. Vi träffades här uppe kort innan ni kom. Han har aldrig talat med mig om det förr. Jag tror knappt ens han har tänkt på det förr.

Jag började förstå... Jag frågade:

— Har det alltså stött till något särskilt just nu... eftersom han kom på den tanken? Något oroande...?

Hon böjde på huvudet:

— Kanske.

Den gamla med kvasten sopade åter sina löv alldeles inpå oss, vi gingo tillbaka mot kyrkan, långsamt, under tystnad. Vi stannade vid trappan där vi först hade mötts. Hon var trött: hon satte

sig åter på trappsteget och stödde hakan mot handen med blicken ut i den grånande skymningen.

Vi tego länge. Det var stilla omkring oss, men över oss susade vinden med en skarpare ton än nyss genom trädkronorna, och det var ingen värme mer i luften.

Hon skälvde till i en frysning.

— Jag vill dö, sade hon. Jag vill så förfärligt gärna dö. Jag känner att jag har fått allt mitt, allt det jag skulle ha. Jag kan aldrig bli så lycklig mer som jag har varit dessa veckor. Det har sällan gått någon dag som jag inte har gråtit; men jag har varit lycklig. Jag ångrar ingenting, men jag vill dö. Och ändå är det så svårt. Jag tycker att självmord är fult, i synnerhet för en kvinna. Jag har en sådan avsky för allt våld på naturen. Och jag vill inte heller göra honom någon sorg.

Jag teg och lät henne tala. Hon kisade smalt med ögonen.

— Ja, självmord är fult. Men det kan vara ännu fulare att leva. Det är förskräckligt att man så ofta bara har det som är mer eller mindre fult att välja på. Den som kunde få dö!

Jag är inte rädd för döden. Inte ens om jag trodde att det fanns någonting efter döden skulle jag vara rädd för den. Jag har varken gjort något ont eller något gott som jag hade kunnat göra annorlunda; jag har gjort vad jag har måst göra, i smått som stort. Minns ni att jag en gång talade med er om min ungdomskärlek och att jag ångrade, att jag inte gav mig åt honom? Jag ångrar det

inte längre. Jag ångrar ingenting, inte ens mitt giftermål. Ingenting hade ändå kunnat ske annorlunda än det har skett.

Men jag tror inte att det finns någonting efter döden. Som barn tänkte jag mig alltid själen som en liten fågel. I en illustrerad världshistoria som min far hade såg jag också att egypterna avbildade den som en fågel. Men en fågel flyger inte högre än luften räcker, och den räcker inte långt. Den hör till jorden den också. I skolan hade vi en lärare i naturkunnighet som förklarade för oss att ingenting av det som finns på jorden kan komma bort från den.

— Det är jag rädd att han hade fått om bakfoten, insköt jag.

— Det är nog möjligt. Men jag uppgav i alla fall min fågeltro, och själen blev mera obestämd för mig. För några år sedan läste jag allt vad jag kom över om religionen och sådant, både för och emot. Det hjälpte mig ju att reda upp mina begrepp i mycket, men jag fick ändå inte veta det jag ville. Det finns människor som skriver så utmärkt väl, och jag tror att de kan bevisa vad som helst. Jag tyckte alltid att den hade rätt som skrev bäst och vackrast. Viktor Rydberg dyrkade jag. Men jag kände och förstod, att om liv och död visste ändå ingen någonting.

Men — och det kom en hög och varm färg över hennes kind i mörkret — men på sista tiden har jag fått veta mer om mig själv än förut i hela mitt liv. Jag har lärt känna min kropp. Jag har

lärt mig känna och förstå, att min kropp är jag. Det finns ingen glädje och ingen sorg och inte något liv alls annat än genom den. Och min kropp vet ju att den måste dö. Den känner det, liksom ett djur kan känna det. Därför vet jag nu, att det finns ingenting för mig bortom döden.

Det hade mörknat. Sorlet från staden steg starkare upp till oss nu i mörkret, och lyktorna började tändas där nere i krokarna längs kajer och broar.

— Ja, sade jag, er kropp vet att den skall dö en gång. Men den vill inte dö; den vill leva. Den vill inte dö förrän den är utsliten och tyngd av år. Förtärd av lidande och förbränd av lust. Då först vill den dö. Ni tror att ni vill dö, därför att allting ser så svårt ut nu. Men ni vill det inte, jag vet att ni inte kan vilja det. Låt tiden gå. Tag dagen som den kommer. Allting kan bli annorlunda förr än ni tror. Också ni själv kan bli annorlunda. Ni är stark och sund; ni kan bli ännu starkare; ni hör till dem som kan växa och förnyas.

Det gick en frysning genom hennes gestalt. Hon reste sig:

— Det är sent, jag måste gå hem. Vi kan inte gå ner härifrån tillsammans, det vore inte bra om någon såg oss. Gå den där vägen, så går jag åt andra hållet. God natt!

Hon räckte mig sin hand. Jag sade:

— Jag skulle så gärna vilja kyssa er kind. Får jag det?

Hon tog upp floret och böjde fram sin kind.
Jag kysste den.

Hon sade:

— Jag vill kyssa er panna. Den är vacker.

Vinden slet i mina glesnande hårtestar när jag blottade mitt huvud. Och hon tog det mellan sina varma och mjuka händer och kysste min panna — högtidligt, som en ceremoni.

22 augusti.

Vilken morgon! En lätt känning av höst i den glasklara luften. Och stilla.

Mötte fröken Mertens på min morgonritt och växlade några muntra ord med henne i förbifarten. Jag tycker om hennes ögon. Jag tror att det är mera djup i dem än man ser strax. Och så håret . . . Men sen finns det heller inte stort mera på meritlistan. Jo, en liten god karaktär har hon bestämt också.

Jag red Djurgården runt och tänkte hela tiden på henne som satt på trappan där uppe vid kyrkan och såg in i solen och grät, och som längtade efter att få dö. Och sannerligen: om ingen hjälp kommer, om ingenting inträffar — om inte det inträffar som jag tänker på — då är varje försök att trösta henne med ord bara löjligt prat, det kände jag själv medan jag talade till henne. Då har hon rätt, hundra gånger rätt i att söka döden. Hon kan varken resa eller stanna. Resa — med Klas Recke? Bli honom en börda och en black om foten? Jag välsignar

henne för att hon inte vill det. De skulle gå under bägge. Han har det bra förspänt här, sägs det, med ena foten i sitt departement och den andra i finansvärlden; jag har hört folk kalla honom en framtidsman, och om han har skulder så är det nog inte värre för honom än för många andra "framtidsmän" innan deras position är gjord. Han har precis det lagom av begåvning som brukar hjälpa fram sin man — inom den rätta miljön, naturligtvis; någon elementarkraft är han inte. "Bryta sig en ny bana"... nej, det ligger inte för honom. Och hon kan inte heller bli kvar i sitt gamla liv. En fånge i fiendeland. Föda sitt barn under den främmande mannens tak och vara nödd att hyckla och ljuga för honom och se hans äckliga fadersglädje — kanske uppspädd med misstankar som han inte törs tillstå men som han kommer att begagna för att ytterligare förgifta hennes liv... Nej, hon kan det helt enkelt inte, det slutar med någon katastrof om hon försöker det... Hon måste bli fri. Hon skall vara sin egen och råda över sig själv och sitt barn. Då ordnar sig allting för henne, då blir livet möjligt och gott för henne att leva. Jag har gjort en ed vid min själ: hon skall bli fri.

Jag var i en ohygglig spänning nyss, under min mottagning. Jag trodde att han skulle komma i dag, jag tyckte, att jag kände det i huden... Han kom inte, men lika gott; när helst han kommer skall han inte finna mig oberedd. Det som hände i torsdags skall inte upprepas.

Nu går jag ut och äter middag. Jag skulle önska att jag träffade Markel, så kunde jag bjuda honom på middag på Hasselbacken. Jag vill prata och dricka vin och se folk.

Kristin har redan middagen färdig och blir ursinnig, men det får vara detsamma.

(Senare.)

Det är färdigt; det är gjort. Jag har gjort det.

Så underligt det kom. Så sällsamt slumpen ordnade det för mig. Jag kunde nästan bli frestad att tro på en försyn.

Jag känner mig tom och lätt som ett urblåst ägg. Nyss, då jag kom inom salsdörren och såg mig själv i spegeln, studsade jag inför uttrycket i mitt ansikte: något visst tomt och utslätat, något jag vet inte vad, som kom mig att tänka på uret utan visare, som jag bär i min ficka. Och jag måste fråga mig själv: det där som du har gjort i dag — var det alltså hela ditt innehåll, finns det ingenting kvar nu där inne?

Dumheter. Det är en känsla som går över. Jag är lite trött i huvudet. Det kan jag ha lov till.

Klockan är halv åtta; solen har nyss gått ned. Hon var en kvart över fyra då jag gick ut. Tre timmar alltså... Tre timmar och några minuter.

...Jag gick alltså ut för att äta middag; jag sneddade över kyrkogården; jag gick genom gränden; jag stannade ett ögonblick framför urmakarens fönster, fick en smilande puckelryggig hälsning av

mannen där innanför och besvarade den. Jag minns att jag gjorde denna reflexion: var gång jag ser en puckelrygg, känner jag mig av sympati en smula puckelryggig själv. Förmodligen en reflexverkan av den från barndomen inlärd medkänslan med olyckan... Jag kom upp på Drottninggatan; jag gick in i Havannamagasinet och köpte ett par ordentliga Upmann. Jag vek om hörnet vid Fredsgatan. När jag kom på Gustav Adolfs torg kastade jag en blick in genom Rydbergs fönster i tanke att Markel möjligen kunde sitta där vid sin absint, som han brukar ibland, men där satt bara Birck med ett glas citron. Det är en tungus, honom kände jag ingen lust att äta middag med på tu man hand... Utanför tidningskontoret köpte jag ett Aftonblad och stoppade det i fickan. Där finns kanske något nytt om Dreyfusaffären, tänkte jag... Men jag gick hela tiden och undrade hur jag skulle få fatt i Markel. Att telefonera till hans tidning lönade sig inte, han är aldrig där vid den tiden; och medan jag tänkte detta gick jag in i en cigarrbod och telefonerade. Han hade nyss gått... På Jakobs torg såg jag på långt håll pastor Gregorius komma emot mig. Jag gjorde mig redan i ordning att hälsa då jag med ens upptäckte att det inte var han. Det var inte ens någon nämnvärd likhet.

— Så, tänkte jag, då möter jag honom snart.

Ty enligt en allmänt spridd folktro, som jag dunkelt påminde mig att min erfarenhet vid något tillfälle hade bekräftat, skall ett misstag på person av denna art vara ett slags varsel. Jag erinrade

mig till och med, att jag i en pseudovetenskaplig tidskrift "för psykiska undersökningar" hade läst en historia om en man, som efter ett sådant "varsel" tvärt vek in på en sidogata för att undgå ett möte som var honom obehagligt — och kom rakt i armarna på den som han ville undvika... Men jag trodde inte på dessa dumheter, och mina tankar fortsatte hela tiden i tysthet sin razzia efter Markel. Det kom för mig att jag ett par gånger vid samma tid på dagen hade träffat honom i vattenbutiken i torget; jag gick dit. Han var naturligtvis inte där, men jag satte mig i alla fall i en av sofforna under de stora träden invid kyrkogårdsmuren för att dricka ett glas vichyvatten medan jag ögnade igenom mitt Aftonblad. Jag hade knappt vecklat upp det och fäst ögonen på den stående fetstilsrubriken: Dreyfusaffären — förrän jag hörde tunga knastrande steg i sanden, och pastor Gregorius stod framför mig.

— Se doktorn, god dag, god dag. Får jag lov att slå mig ner? Jag tänkte dricka ett litet glas vichyvatten före middagen. Det kan väl inte vara farligt för hjärtat?

— Ja, kolsyran är ju inte bra, svarade jag, men ett litet glas någon gång kan inte göra stor skada. Hur står det till efter badsejouren?

— Mycket bra. Jag tror att den har bekommit mig riktigt bra. Jag sökte doktorn för några dagar sen, i torsdags tror jag det var, men jag kom för sent. Doktorn var utgången.

Jag svarade, att jag oftast brukar kunna träffas

även en eller annan halvtimme efter mottagnings- tidens slut, men att jag den dagen tyvärr hade blivit tvungen att gå ut litet tidigare än vanligt. Jag bad honom komma i morgon. Han visste inte om han hade tid, men han skulle försöka.

— Det är vackert i Porla, sade han.

(Det är mycket fult i Porla. Men Gregorius är som stadsbo van att alltid finna "landet" vackert, hur det än ser ut. Dessutom hade han betalat och ville till det yttersta ha valuta för sina pengar. Därför fann han det vackert.)

— Ja, svarade jag, det är ganska vackert i Porla. Fast mindre vackert än på de flesta andra ställen.

— Ronneby är kanske vackrare, medgav han. Men det är ju så lång och dyr resa.

En halv vuxen flicka serverade vattnet, två små kvartsbuteljer.

Plötsligt fick jag en ingivelse. Eftersom det ändå måste ske: — varför inte här? Varför inte nu? Jag såg mig omkring. Det fanns ingen i närheten just nu. Vid ett bord långt borta suto tre gamla herrar, av vilka jag kände en, en pensionerad gammal ryttmästare; men de pratade högt med varandra och talade om historier och skrattade och kunde icke höra vad vi sade eller se vad vi gjorde. En liten smutsig och barfota flickunge tassade fram till oss och bjöd ut blommor, vi skakade på huvudena, och hon försvann lika tyst. Framför oss låg torgets sandplan nästan tom i den sena middags- timmen. Från hörnet vid kyrkan sneddade då och då en fotgängare ned mot östra alléen. En varm

sensommarsol förgyllde Dramatiska teaterns gamla gula fasad mellan lindarna. På trottoaren stod teaterns direktör och pratade med regissören. Avståndet gjorde dem till miniatyrer, vilkas linjespel blott ett öga som kände dem förut kunde uppfatta och tolka. Regissören røjdes av sin röda fez, som blev till en liten gnista i solen, direktören av dessa delikata handrörelser som tycktes säga: ja, herregud, var sak har två sidor! Jag kände mig övertygad om att det var något i den vägen han sade, jag såg den lätta axelryckningen, jag tyckte mig höra tonfallet. Och jag tillämpade orden på mig och mitt. Ja, var sak har två sidor. Men man må aldrig så väl ha ögonen öppna för dem bägge, man måste dock till sist välja den ena. Och jag hade för längesedan gjort mitt val.

Jag tog upp urboetten med pillerna ur västfickan, tog ett piller mellan tummen och pekfingret, vände mig litet åt sidan och låtsades taga in det. Så tog jag en klunk ur mitt vattenglas liksom för att skölja ner det. Pastorn blev strax intresserad:

— Jag tror att doktorn medicinerar? sade han.

— Ja, svarade jag. Vi ha dåliga hjärtan lite var. Mitt är inte heller som det skall vara. Det kommer sig av att jag röker för mycket. Kunde jag bara lägga bort att röka, skulle jag aldrig behöva den här smörjan. Det här är ett tämligen nytt medel; jag har sett det mycket rekommenderat i tyska facktidsskrifter, men jag ville gärna pröva det på mig själv innan jag använde det i min praktik. Nu har jag hållit på med det i över en månad, och jag har

funnit det utmärkt. Man tar ett piller en stund före middagen; det hindrar "matfebern", den där oron och hjärtklappningen strax efter måltiden. Får jag lov?

Jag räckte honom dosan med locket uppslaget och vänt så, att han icke kunde se att det var en urtavla; det skulle ha kunnat ge honom stoff till onödiga frågor och prat.

— Jag tackar, sade han.

— Jag kan skriva ett recept på dem i morgon, tillade jag.

Han tog ett piller utan vidare frågor och sväljde ner det med en klunk vatten. Jag tyckte att mitt hjärta stod stilla. Jag stirrade rätt framför mig. Torget låg tomt och ökentorrt. En ståtlig polis-konstapel gick långsamt förbi, stannade, knäppte med fingrarna bort ett dammkorn från sin väl-lorstade syrtut och fortsatte sin rond. Solen sken alltjämt lika varmt och gult på Dramatiska teaterns vägg. Direktören gjorde nu en gest som han sällan använder, den judiska gesten med utvända händer, affärsmannens gest som betyder: jag vänder insidan ut, jag döljer ingenting, jag lägger korten på bordet. Och den röda fezen nickade två gånger.

— Den här vattenbutiken är gammal, sade pastorn. Det är visst den äldsta i sitt slag i Stockholm.

— Ja, svarade jag utan att vända på huvudet, den är gammal.

Klockan slog tre kvart på fem i Jakobs kyrka.

Jag tog mekaniskt upp min klocka för att se

efter om den gick rätt, men min hand fumlade och darrade så att jag tappade klockan i marken och glaset gick sönder. Då jag böjde mig ned för att ta upp den, såg jag att det låg ett piller på marken; det var det som jag nyss hade låtsats ta in. Jag trampade sönder det med min fot. I det samma hörde jag pastorns vattenglas falla omkull på brickan. Jag ville inte se ditåt, men såg ändå hans arm falla slappt ned och hans huvud nicka till mot bröstet och de bristande ögonen vidöppna . . .

Det är löjligt, det var nu tredje gången sedan jag kom hem som jag steg upp och kände efter om min dörr är väl stängd. Vad har jag att frukta? Ingenting. Inte det ringaste. Jag har gjort min sak nätt och delikat, vad man än må säga om den för resten. Slumpen hjälpte mig också. Det var tur att jag såg pillret på marken och trampade sönder det. Om jag inte hade tappat min klocka, skulle jag förmodligen inte ha sett det. Det var alltså tur att jag tappade min klocka . . .

Prästen är död av hjärtslag, jag skrev själv ut attesten. Han hade gått sig varm och andfådd i den starka sommarhettan; så drack han ett stort glas vichyvatten alldeles för häftigt och utan att låta det slå av sig. Jag förklarade detta för den ståtliga poliskonstapeln, som hade vänt och kommit tillbaka, för den lilla uppskrämda serveringsflickan och för några nyfikna, som samlat sig. Jag hade rått pastorn att låta vattnet stå och slå av sig en liten stund, innan han drack det, men han var

törstigt och ville inte höra på mig. ”Ja”, sade konstapeln, ”jag såg just hur häftigt och törstigt den gamle herrn drack sitt vatten, då jag gick förbi ryss, och jag tänkte: det där är inte bra för honom”... Bland de förbigående, som stannade, var en ung prästman som kände den döde. Han åtog sig att underrätta fru Gregorius, så skonsamt som möjligt.

Jag har ingenting att frukta. Varför känner jag då oupphörligt på min dörr? Därför att jag har en känsla av att det oerhörda atmosfäriska trycket av andras meningar, de levandes, de dödas och de ännu oföddas, ligger samlat där ute och hotar att spränga dörren och krossa mig, pulvrисera mig... Därför känner jag på låset.

... När jag äntligen kunde komma därifrån, satte jag mig upp på en spårvagn, den första jag fick fatt i. Den förde mig långt ut på Kungsholmen. Jag fortsatte landsvägen ända ner till Tranebergsbro. Vi bodde där en gång, en sommar då jag var fyra eller fem år. Där metade jag min första lilla abborrpinne på en krökt knappnål. Jag mindes precis fläcken där jag hade stått. Jag stod där länge också nu och söp in den välkända lukten av stillastående vatten och saltorkad tjära. Nu liksom då kilade små kvicka abborrar av och an i vattnet. Jag mindes hur girigt jag hade sett på dem den gången och hur hett jag hade önskat att jag kunde fånga dem. Och när det äntligen lyckades och en liten, liten abborre, knappt tre tum lång, sprattlade

på kroken, gallskek jag av förtjusning och sprang rakt hem till mamma med den lilla fisken sprittande och skälvande i min knutna hand... Jag ville att vi skulle äta den till middagen, men mamma gav den åt katten. Och det var också roligt. Att se honom leka med den och sedan höra hur benen knastrade mellan hans rovtänder...

På hemvägen gick jag in på Piperska muren för att äta middag. Jag trodde inte att jag skulle träffa någon bekant där, men där sutto två läkare och vinkade åt mig att slå mig ner hos dem. Jag drack bara ett glas pilsner och gick.

Var skall jag göra av dessa lappar? Hittills har jag brukat lägga dem i lönnlådan i chiffonjén: men det är inte bra. Ett bara någorlunda erfaret öga ser strax på en gammal möbel sådan som denna att det måste finnas en lönnlåda i den och tar lätt reda på den. Om trots allt någonting skulle inträffa, något som icke kunnat förutses, och man föll på den idén att göra en husundersökning här, så skulle man strax hitta dem där. Men var skall jag då göra av dem? Jag vet: jag har en mängd kartonger på bokhyllan, attrapper i form av böcker, fyllda med vetenskapliga anteckningar och andra gamla papper, omsorgsfullt ordnade och med etiketter på ryggar. Jag kan sticka in dem bland anteckningarna i gynekologi. Och jag kan blanda dem med mina äldre dagbokslappar, jag har ju fört dagbok förr också, aldrig regelbundet någon längre tid, men periodiskt... För resten kan det

göra detsamma tills vidare. Jag får alltid tid att bränna dem om det skulle behövas.

Det är färdigt, jag är fri. Nu vill jag skaka av mig detta, nu vill jag tänka på annat.

Ja — på vad då?

Jag är trött och tom. Jag känner mig alldeles tom. Som en blåsa som jag stuckit hål på.

Jag är hungrig, det är hela saken. Kristin får värma upp middagen och ta in den.

23 augusti.

Det har regnat och blåst hela natten. Den första höststormen. Jag låg vaken och hörde två grenar gnissla mot varandra i den stora kastanjen utanför mitt fönster. Jag minns att jag steg upp och satt vid fönstret en stund och såg skytrasorna jaga varandra. Reflexen från gaslyktorna gav dem ett smutsigt tegelrött och brandfärgat sken. Jag tyckte att kyrkspiran krökte sig för stormen. Skyarna formade sig till gestalter, de blevo till en vild jakt av smutsiga röda djävlar, som tutade i lurar och visslade och skreko och fläkte trasorna av varandras kroppar och gjorde alla sorters hor. Och medan jag satt där brast jag plötsligt i skratt: jag skrat-tade åt stormen. Jag tyckte att den gjorde för mycket väsen av affären. Det gick mig som juden, då åskan slog ner just medan han åt en fläskkotlett: han trodde att det var för fläskbitens skull. Jag tänkte på mig och mitt, och jag trodde att stormen tänkte på detsamma. Till sist somnade

jag på min stol. En köldrysning väckte mig, jag gick till sängs men somnade inte mer. Och så blev det då till sist en ny dag.

Nu är det morgongrått och stilla, men regnar och regnar. Och jag har en förskräcklig snuva och har redan blött ner tre näsdukar.

Då jag vek upp tidningen vid mitt morgonkaffe, såg jag att pastor Gregorius är död. Helt plötsligt, av slag... i vattenbutiken i Kungsträdgården... En av våra mera kända läkare, som händelsevis befann sig i hans sällskap, kunde blott konstatera att döden inträtt... Den avlidne var en av huvudstadens helst hörda och mest omtyckta predikanter... En sympatisk och vidhjärtad personlighet... Femtioåtta år gammal... Sörjd närmast av maka, född Waller, samt åldrig moder.

Ack ja, herregud, vi måste alla den vägen gå. Och han hade länge haft dåligt hjärta.

Men han hade alltså en gammal mor. Det visste jag inte. Hon måste vara förskräckligt gammal.

... Det är något visst dystert och otrevligt med det här rummet, i synnerhet sådana här regnvädersdagar. Allting här är gammalt och mörkt och litet malätet. Men jag trivs inte med nya möbler. I alla fall tror jag att jag får lov att skaffa mig nya gardiner för fönstret, de äro för mörka och tunga och hålla ljuset ute. Den ena är också litet bränd i kanten sedan den där natten i somras, då ljuset fladdrade till och den tog eld.

"Den där natten i somras"... Låt mig tänka, hur länge sen kan det vara? — Två veckor. Och jag tycker att det är en hel evighet sedan dess. Vem kunde ana att han hade sin mor i livet...

Hur gammal skulle min mor vara om hon levde nu? Å, inte så värst gammal. Knappt sextio år.

Hon skulle ha vitt hår. Hon skulle kanske gå litet tungt i backar och trappor. De blå ögonen, som voro ljusare än alla andras, skulle vara ännu ljusare nu av ålder och de skulle le gott under det vita håret. Hon skulle glädja sig åt att det har gått så bra för mig, men ännu mera skulle hon sörja över bror Ernst som är i Australien och aldrig skriver. Hon hade aldrig annat än sorg och bekymmer av Ernst. Därför tyckte hon mest om honom. — Men vem vet, han hade kanske blivit annorlunda om hon fått leva.

Hon dog för tidigt, min mor.

Men det är gott att hon är död.

(Senare.)

Nyss, då jag kom hem i skymningen, stannade jag som förstenad på tröskeln till salen. På bordet framför spegeln stod ett knippe mörka blommor i ett glas. Det var skymning. De fyllde rummet med sin tunga doft.

Det var rosor. Mörka, röda rosor. Ett par nästan svarta.

Jag stod alldeles stilla mitt i det tysta, skymningsstora rummet och vågade knappt röra mig och

knappt andas. Jag tyckte mig gå i en dröm. Blommorna på spegeln — det var ju de mörka blommorna från min dröm.

Ett ögonblick blev jag rädd. Jag tänkte: detta är en hallucination; jag börjar gå sönder, det lider mot slutet med mig. Jag vågade icke gå fram och taga blommorna i min hand av fruktan att gripa i tomma luften. Jag gick in i mitt arbetsrum. På skrivbordet låg ett brev. Jag bröt det med darrande fingrar i tanke att det kunde ha något samband med blommorna; men det var en middagsbjudning. Jag läste det och skrev ett ord till svar på ett visitkort: "kommer". Så gick jag åter ut i salen: blommorna voro kvar. Jag ringde på Kristin; jag ville fråga henne vem som hade kommit med blommorna. Men ingen kom på min ringning; Kristin var utgången. Det fanns ingen i våningen mer än jag.

Mitt liv börjar blanda sig med mina drömmar. Jag kan inte längre hålla dröm och liv isär. Jag känner till det där, jag har läst om det i stora böcker: det är början till slutet. Men en gång måste ju slutet komma, och jag fruktar ingenting. Mitt liv blir mer och mer dröm. Och det har kanske aldrig varit annat. Jag har kanske drömt hela tiden, drömt att jag är läkare och att jag heter Glas och att det fanns en präst som hette Gregorius. Och jag kan när som helst vakna som gatsopare eller biskop eller skolpojke eller hund — vad vet jag...

Å, dumheter. När drömmar och varsel börja slå

in, och det icke är fråga om pigor och gamla fruntimmer utan om högre organiserade individer, då säger psykiatrien att det är ett tecken till begynnande andlig desorganisation. Men hur förklaras det? Det förklaras så, att man i de allra flesta fall aldrig har drömt det som "slår in"; man t y c k e r att man har drömt det, eller också att man har upplevat alldeles detsamma en gång förr in i de minsta detaljer. Men min dröm med de mörka blommorna har jag uppskriven! Och blommorna själva, de äro ingen hallucination, de stå där och dofta och äro levande, och någon har kommit hit med dem.

Men vem? Det finns ju bara en att gissa på. Skulle hon alltså ha f ö r s t å t t ? Förstått och gillat och sänt dessa blommor som ett tecken därpå och ett tack? Det är ju vansinne, det är omöjligt. Något sådant händer inte, kan inte få hända. Det vore alltför förskräckligt. Det vore inte tillständigt. Det finns gränser för vad en kvinna får förstå! Är det så, då förstår jag ingenting längre, då vill jag inte leka med längre.

Det är ändå vackra blommor. Skall jag ställa dem på mitt skrivbord? Nej. De få stå där de stå. Jag vill inte röra vid dem. Jag är rädd för dem. Jag är rädd!

24 augusti.

Min snuva blev en hel liten influensa. Jag har stängt min dörr för mina patienter för att inte

smitta ner dem, och håller mig inne. Jag har sänt återbud till middagen hos Rubins. Jag kan ingenting göra, inte ens läsa. Jag har nyss lagt patiens med en gammal kortlek som jag har kvar efter min far. Jag tror att det ligger väl ett dussin gamla kortlekar i lådan till det förtjusande mahognyspelbordet, en möbel som ensamt den skulle kunna föra mig i fördärvet om jag hade den ringaste lust för spel. Skivan är klädd med grönt kläde när man slår upp den, den har avlånga gropar i kanten för markerna, och de delikataste inläggningar.

Ja, stort mera lämnade han mig heller inte i arv, min goda far.

Regn och regn... Och det regnar inte vatten, utan smuts. Atmosfären är inte grå längre, den är brun. Och när regnet ibland saktar av på en stund, ljusnar den till ett smutsigt gult.

Över patienskorten på mitt bord ligga bladen av en sönderplockad ros. Jag vet inte varför jag satt och plockade bladen av den. Kanske för att jag kom att tänka på hur vi barn förr i världen brukade stöta rosenblad i en mortel och rulla dem till hårda kulor, som vi trädde upp på snören och gav mamma till halsband på hennes födelsedag. De luktade så gott, de där kulorna. Men efter några dar skrumpnade de ihop som russin och kastades bort.

Rosorna — ja, det var nu också en historia. Det första jag såg då jag kom ut i salen i morse var ett visitkort som låg på spegelbordet bredvid blomglaset: Eva Mertens. Jag förstår ännu i denna

stund inte hur jag kunde undgå att se det i går. Och hur ända längst bort i andra ändan av helvete har den goda, söta flickan kunnat falla på den idén att skicka blommor till mig ovärdige syndare? Den djupare orsaken kan jag visserligen med ansträngande av mitt skarpsinne och med övervinande av min blygsamhet gissa mig till; men anledningen? Förevändningen? Hur jag grubblar, kan jag inte tänka ut någon annan förklaring än denna: Hon har läst eller hört talas om hur jag råkade vara närvarande vid det sorgliga dödsfallet; hon antar att jag är djupt uppskakad och har därför velat sända mig detta bevis på sin sympati. Hon har handlat plötsligt och impulsivt och så som det föll sig naturligt för henne. Det är ett gott hjärta på den flickan...

Om jag skulle låta henne älska mig? Jag är så ensam. Förra vintern hade jag en gråstrimmig katt, men han sprang bort på vårsidan. Jag kommer ihåg honom nu, när skenet av den första höstbrasan dansar på den rödflammiga mattan: just där framför kakelugnen brukade han ligga och spinna. Jag ansträngde mig förgäves att vinna hans tillgivenhet. Han lapade min mjölk och värmdes vid min eld, men hans hjärta förblev kallt. Vad blev det av dig, Murre? Du hade dåliga anlag. Jag fruktar att du har kommit på dekadans, om du ännu vandrar här på jorden. I natt hörde jag en katt skrika på kyrkogården, och jag tyckte alldeles att jag kände igen din röst.

Vem var det som sade: "Livet är kort, men timmarna äro långa." Det borde ha varit en matematiker som Pascal, men det var visst Fénélon. Synd, att det inte var jag.

*

Varför törstade jag efter en handling? Kanske mest för att råda bot på ledsnaden. "L'ennui commun à toute créature bien née", som drottning Margot av Navarra uttryckte det. Men det är länge sedan den var ett privilegium för "varelser av börd". Att döma av mig själv och några som jag känner, ser det ut som om den med stigande upplysning och välstånd vore på väg att sprida sig också bland populacen.

Handlingen kom till mig som ett stort underligt moln, sköt en blixtnad och drog förbi. Och ledsnaden blev kvar.

Men det är också ett rent fördömt influensaväder. Dagar som dessa tycker jag att det stiger upp gammal liklukt från kyrkogården och tränger in genom väggar och fönster. Regnet droppar på fönsterblecket. Jag känner det som om det droppade på min hjärna för att urholka den. — Det är något fel med min hjärna. Jag vet inte om den är för dålig eller för bra, men den är inte som den borde vara. Till gengäld vet jag åtminstone med mig själv att jag har hjärtat på rätta stället. Dropp — dropp — dropp. Varför äro de två små träden vid Bellmans grav så eländiga och tunna?

Jag tror att de äro sjuka. Kanske gasförgiftade. Han borde sova under stora susande träd, den gamle Karl Mikael. Sova, ja — få vi sova? Riktigt? Den som visste det... Det kommer för mig ett par rader ur en berömd dikt:

L'ombre d'un vieux poète erre dans la gouttière
avec la triste voix d'un fantôme frileux.

”En gammal skalds skugga irrar i takrännan med den sorgsna rösten hos ett fruset spöke.” Det var tur för Baudelaire att han slapp höra hur det låter på svenska. Det är på det hela taget ett förbannat språk vi ha. Orden trampa varandra på tårna och knuffa varandra i rännstenen. Och allt blir så påtagligt och rått. Inga halvtoner, inga lätta antydningar och mjuka övergångar. Ett språk som tycks vara skapat till bruk för den outrotliga pöbelvanan att plumpa ut med sanningen i alla väder.

Det mörknar mer och mer: decembermörker i augusti. De svarta rosenbladen ha redan skrynklats sig. Men kortlapparna på mitt bord lysa i gälla skrattande färger i allt det grå som för att påminna om att de en gång blevo uppfunna för att skingra en sjuk och galen furstes svårmod. Men jag fasar vid blotta tanken på arbetet att samla ihop dem och vända de aviga rätt och blanda dem till en ny patiens, jag kan bara sitta och se på dem och lyssna till hur ”hjärterknekt och spaderdam viska dystert om sin begravda kärlek”, som det står i samma sonett,

Le beau valet de cœur et la dame de pipue
causent sinistrement de leurs amours défunts.

Jag kunde ha lust att gå upp i det smutsiga gamla rucklet där snett över och dricka porter med flickorna. Röka en sur pipa och dra en spader med värdinnan och ge henne goda råd för hennes reumatism. Hon var här i förra veckan och klagade sin nöd, fet och präktig. Hon hade en tjock guldbrusch under isterhakan och betalade en femma kontant. Hon skulle bli smickrad av en kontravisit.

Det ringde på tamburdörren. Nu öppnar Kristin... Vad kan det vara? Jag har ju sagt till att jag inte tar emot i dag... En detektiv?... Som låtsas vara sjuk, uppträder som patient... Kom in du, min gubbe, jag skall nog sköta om dig...

Kristin gläntade på dörren och slängde ett brev med svarta kanter på mitt bord. Inbjudning att bevista jordfästningen...

*

— Min handling, ja... "Vil Monsieur have den Historie paa heroiske Vers, saa koster det 8 skilling..."

25 augusti.

Jag såg i drömmen gestalter från min ungdom. Jag såg henne som jag kysste en midsommarnatt för länge sedan, då jag var ung och icke hade dödat någon. Jag såg också andra unga flickor av dem

som hörde till vår krets den tiden; en, som gick och läste det året jag blev student och som alltid ville tala med mig om religionen; en annan, som var äldre än jag och som gärna stod och viskade med mig i skymningen bakom en jasminhäck i vår trädgård. Och en annan, som alltid gjorde narr av mig, men som blev så ond och häftig och föll i krampgråt en gång då jag gjorde narr av henne... De gingo bleka i en blek skymning, deras ögon stodo vidöppna och förskrämda, och de gjorde tecken åt varandra då jag närmade mig. Jag ville tala till dem, men de vände sig bort och svarade mig icke. Jag tänkte i drömmen: det är helt naturligt, de känna inte igen mig, jag har blivit så förändrad. Men på samma gång förstod jag att jag bedrog mig själv, och att de mycket väl kände igen mig.

Då jag vaknade, brast jag i gråt.

28 augusti.

I dag var jordfästningen, i Jakobs kyrka.

Jag gick dit: Jag ville se henne. Jag ville se om jag kunde fånga en gnista från hennes stjärnögon genom floret. Men hon satt djupt böjd under sitt svarta dok och lyfte icke på ögonlocken.

Officianten utgick från Syrachs ord: "Från morgon till afton kan mycket ändra sig, och Herren kan allting med hast förvandla." Han galler för att vara ett världens barn. Och det är sant att

jag ofta har sett hans blanka kranium lysa på teatrarnas parkett och hans vita händer forma sig till diskreta applåder. Men han är en framstående andlig vältalare, och han var tydligen själv djupt gripnen av de gamla orden, som i oöverskådliga släktled ha ljudit vid oförmodade dödsfall och hastigt öppnade gravar och som ge ett så skakande uttryck åt människobarnens bävan under den okända handen som skuggar över deras värld och lika gåtfullt sänder dem dag och natt och liv och död. "Stillastående och förblivande är oss icke givet", sade prästen. "Det vore oss icke nyttigt, icke möjligt, icke ens uthärdligt. Förvandlingens lag är icke blott dödens: den är först och främst livets lag. Och likväl stå vi var gång på nytt lika överraskade och gripna av rysning inför förvandlingen, när vi se den så plötsligt fullbordad och så annorlunda än vi hade tänkt... Det borde icke så vara, mina bröder. Vi borde tänka: Herren visste att frukten var mogen, fast det icke syntes så för oss, och lät den falla i sin hand"... Jag kände mina ögon fuktas och dolde min rörelse i hatten. Jag glömde i denna stund nästan bort vad jag visste om orsaken till att frukten så hastigt hade mognat och fallit av... Eller rättare: jag kände att jag i grunden icke visste mera därom än någon annan. Jag visste blott litet om de närmaste anledningarna och omständigheterna, men bakom dem förlorade sig den långa orsakskedjan i dunklet. Jag kände min "handling" som länk i en kedja, som våg i en rörelse; en kedja och en rörelse, som hade begynt långt

före min första tanke och långt före den dag, då min far första gången såg med begärelse på min mor. Jag kände nödvändigheten s lag: kände den rent kroppsligt som en ilning genom märke och ben. Jag kände ingen skuld. Det finns ingen skuld. Den rysning jag kände var densamma som jag stundom får av mycket stor och allvarsam musik eller mycket ensamma och ljusa tankar.

Jag hade inte på årtal varit i en kyrka. Jag mindes hur jag som fjorton, femton års pojke hade suttit i dessa samma bänkar och bitit ihop tänderna i ursinne mot den feta utspökade skurken vid altaret och tänkt för mig själv, att den där humbugen kanske skulle kunna räcka i tjugu, högst trettio år ännu. En gång under en lång, tråkig predikan fattade jag det beslutet att själv bli präst. Jag tyckte att de präster jag sett och hört voro stympare i sitt yrke och att jag skulle kunna göra allt det där mycket bättre än de. Jag skulle stiga högt, bli biskop, ärkebiskop. Och när jag väl blivit ärkebiskop — då skulle man få höra på roliga predikningar! Då skulle det bli folk i Uppsala domkyrka! Men innan prästen hunnit till amen var min historia redan slut: jag hade en god vän i skolan som jag talade med om allting; jag var kär i en flicka; och så hade jag min mor. För att kunna bli biskop måste jag ju ljuga och göra mig till också för dessa, och det var omöjligt. Några måste man ha, som man kan vara uppriktig mot... Ja, herregud, den tiden, den oskyldiga tiden... Det är underligt att sitta och tänka sig tillbaka in i en stämning

och en tankekrets från länge sedan gångna år. På sådant känner man tidens flykt. Förvandlingens lag, som prästen sade (det har han för resten huggit ur någon Ibsenpjäs). Det är som att se en gammal fotografi av sig själv. Och jag tänkte vidare: hur lång tid kan jag ännu ha kvar att irra omkring på måfå i denna gåtornas och drömmarnas och de otydbara fenomenens värld? Kanske tjugu år, kanske mer... Vem är jag om tjugu år...? Om jag vid sexton år genom något spökeri hade fått se i en syn mitt liv som det är nu, hur skulle det ha känts? — Vem är jag om tjugu år, om tio år? Vad tänker jag då om mitt liv av i dag? Jag har gått i väntan på erinnyerna i dessa dagar. De ha inte kommit. Jag tror inte att det finns några. Men vem vet... De göra sig kanske ingen brådska. De tycka kanske att de ha god tid. Vem vet vad de kunna göra av mig med åren. — Vem är jag om tio år?

Så fladdrade mina tankar som spräckliga fjärilar, medan ceremonien led mot sitt slut. Kyrkans portar slogos upp, man trängdes mot utgången under klockornas dån, kistan vacklade och gungade som ett skepp i portvalvet, och en frisk höstvind slog emot mig. Ute var det en gråblandad himmel och en tunn blek sol. Jag kände mig själv litet gråblandad och tunn och blek, som man blir av att sitta länge inklämd i en kyrka, i synnerhet när det är begravning eller nattvardsgång. Jag gick till badhuset vid Malmtorgsgatan för att få en finsk badstu.

Då jag hade klätt av mig och kom in i badstun hörde jag en välkänd röst:

— Här är varmt och gott som i ett litet avdelningskontor av helvete. Stina! Borstning om tre minuter!

Det var Markel. Han satt uppkrupen på en hylla tätt under taket och dolde ofullständigt sina avgnagda knotor bakom ett färskt Aftonblad.

— Titta inte på mig, sade han då han fick se mig. Präster och murvlar skall man inte se nakna, säger predikaren.

Jag virade en våt handduk om huvudet och sträckte ut mig på en lave.

— Apropå präster, fortfor han, så ser jag att pastor Gregorius begrovs i dag. Du var kanske i kyrkan?

— Ja, jag kommer just därifrån.

— Jag hade vakten på tidningen när underrettelsen om dödsfallet kom. Mannen, som kom med notisen, hade gjort en lång sensationshistoria och blandat in ditt namn. Det tyckte jag var onödigt. Jag vet att du inte bryr dig så mycket om reklam. Jag gjorde om alltsammans och strök det mesta. Som du vet representerar vår tidning den upplysta opinionen och gör inte så stor affär av att en präst får slag. Men några vackra ord måste i alla fall sägas, och det gjorde mig ju alltid litet besvär... "Sympatisk" gav sig ju självt, men det räckte ju inte. Så kom jag att tänka på att han troligtvis hade fetthjärta eller någonting i den vägen, eftersom han dog av slag, och så hade jag

karaktistiken färdig: en sympatisk och vidhjärtad personlighet.

— Käre vän, sade jag, du har en vacker lifsuppgift.

— Ja, den skall du inte skratta åt! svarade han. Jag skall säga dig en sak: det finns tre slags människor — tänkare, murvlar och boskap. Till murvlarna räknar jag visserligen i hemlighet de allra flesta som kallas tänkare och diktare, och de flesta murvlar höra till boskapen, men det hör inte hit. Tänkarnas sak är att skaffa rätt på sanningen. Men det finns en hemlighet med sanningen, som eget nog är mycket litet känd, fast jag tycker att den borde ligga i öppen dag — det är den, att det är med sanningen som med solen: dess värde för oss beror uteslutande på den rätta distansen. Om tänkarna finge hållas, skulle de styra vårt klot rakt in i solen och bränna oss till aska. Det kan knappt förvåna att deras verksamhet tidtals gör boskapen ängslig, så att den ropar: släck solen, släck för satan, släck! Vi murvlar ha till uppgift att bevara den rätta och nyttiga distansen till sanningen. En riktigt god murvel — det finns inte många! — förstår med tänkaren och känner med boskapen. Det är vår sak att skydda tänkarna mot boskapens raseri och boskapen mot alltför starka sanningsdoser. Men jag medger gärna att den senare uppgiften är den lättare och den som vi i vardagslag fyller bäst, och jag medger också att vi däri ha en värdefull hjälp av en mängd oäkta tänkare och klokare boskap...

— Kära Markel, svarade jag, du talar visa ord, och oaktat jag har en svag misstanke om att du varken räknar mig till tänkarna eller murvlarna utan till den tredje sorten, skulle det vara mig ett verkligt nöje att äta middag med dig. Den där olycksdagen då jag träffade prästen i vattenbutiken hade jag nyss förut sprungit och sökt dig överallt i just den avsikten. Kan du slå dig lös i dag? Så kör vi ut till Hasselbacken...?

— En utmärkt idé, svarade Markel. En idé som ensamt den ställer dig i tänkarnas rangklass. Det finns tänkare som ha den finessen att dölja sig bland boskapen. Det är den allra gentilaste sorten, och jag har alltid räknat dig dit. Hur dags? Så, klockan sex, det är utmärkt.

Jag gick hem för att befria mig från de svarta byxorna och den vita halsduken. Hemma väntade mig en angenäm överraskning: min nya mörkgrå redingotekostym, som jag beställde i förra veckan, var färdig och hemskickad. En blå, vitprickig väst hör också till. Det är svårt att åstadkomma en riktigare dräkt för en Hasselbacksmiddag en vacker sensommandag. Men jag var litet orolig för Markels apparition. Han är nämligen alldeles oberäknelig i det fallet, den ena dagen kan han vara kostymerad till diplomat och den andra dagen till slusk — han känner ju alla människor och är van att röra sig i offentligheten som hemma i sina rum. Min oro berodde varken på fåfänga eller människo-fruktan: jag är en känd man, jag har min position, och jag kan äta middag på Hasselbacken med en

droskkusk om det roar mig; och vad Markel beträffar känner jag mig alltid hedrad av hans sällskap utan att tänka på hans kläder. Men det sårar mitt skönhetssinne att se en vårdslös dräkt vid ett fint dukat bord på en elegant restaurang. Det kan ta bort mer än halva nöjet för mig. Det finns storgubbar som tycka om att stryka under sin storhet genom att gå klädda som lumpsamlare: sådant är oanständigt.

Jag hade stämt möte med Markel vid Tornbergs klocka. Jag kände mig lätt och fri, förnygrad, förnyad, liksom tillfrisknad från en sjukdom. Den friska höstluften tycktes mig kryddad med en doft från ungdomsåren. Kanske det kom av cigarretten som jag rökte; jag hade fått fatt i en sort som jag var förtjust i förr i världen men som jag inte har rökt på många år... Jag fann Markel vid ett pärlande humör, med en halsduk som liknade ett fjälligt grönt ormskinn, och i det hela taget riggad så att konung Salomo i all sin härlighet inte var på långt när så chic som han. Vi satte oss upp i en droska, kusken skyltrade med piskan, slog en klatsch för att stimulera sig själv och hästen och körde i väg.

Jag hade bett Markel att pr telefon försäkra oss om ett bord vid verandaräcket, han har nämligen mera auktoritet på stället än jag. Vi fördrevo tiden med en akvavit, ett par sardiner och några salta oliver, medan vi gjorde upp programmet: Potage à la chasseur, sjötungsfilet, vaktel, frukt. Chablis; Mumm extra dry; Manzanilla.

— Du kom inte ut till Rubins i torsdags? frågade Markel. Vårdinnan saknade dig mycket. Hon säger att du har ett så trevligt sätt att tiga på.

— Jag var förkyld. Alldeles omöjlig. Satt hemma och lade patients hela förmiddagen, och när det blev middagstid gick jag till sängs. Vad var det för folk där?

— Ett helt menageri. Birck bland andra. Han har lyckats bli av med sin binnikemask. Rubin berättade hur det gick till: Birck fattade för en tid sedan det högtidliga beslutet att ge fan i sitt ämbetsverk och ägna sig uteslutande åt litteraturen. Och när binnikemasken fick nys om den saken, fattade det kloka djuret också sitt beslut och gav sig av till en annan marknad.

— Nå, tänker han göra allvar av beslutet? Jag menar Birck?

— Inte. Han nöjer sig med det redan vunna resultatet och stannar kvar i tullen. Och nu vill han försöka göra troligt att det bara var en krigslist . . .

Jag tyckte mig se Klås Reckes ansikte skymta fram vid ett bord långt borta. Det var verkligen han. Han var i *partie carrée* med en annan herre och två damer. Jag kände ingen av dem.

— Vilka är det Recke sitter med där borta? frågade jag Markel.

Han vände sig om men kunde inte få ögonen varken på Recke eller hans sällskap. Sorlet steg runt om oss i tävlan med orkestern, som intonerade Boulangermarschen. Markel mörknade. Han är lidelsefull dreyfusard och såg i detta musiknummer

en antidreyfusistisk demonstration, tillställd av något löjtnantskoteri.

— Klas Recke? återtog han. Jag ser honom inte. Men han är väl ute och gycklar med sina blivande släktingar. Han seglar snart in i hamnen, tänker jag. En flicka med pengar har kastat sina för resten mycket vackra ögon på honom. Men apropå vackra ögon, så hade jag en ung fröken Mertens till bords vid middagen hos Rubins. En rar flicka, rent förtjusande. Jag har aldrig träffat henne där förr. Jag minns inte hur det föll sig, men jag råkade nämna dig, och så snart hon fått klart för sig att vi voro goda vänner, talade hon bara om dig hela tiden och frågade mig om allt möjligt som jag inte kunde svara på... Så med ens tvärtystnade hon och blev röd i örsnibbarna. Jag kan inte förstå annat än att hon är kär i dig.

— Du är litet hastig i dina slutsatser, insköt jag.

Men jag tänkte på vad han hade sagt om Recke. Jag visste inte vad jag skulle tro: Markel pratar så mycket som det inte är något i. Han har nu en gång den svagheten. Och jag ville inte fråga. Men han talade alltjämt om fröken Mertens, och talade så varmt att jag fann mig föranledd att skämta:

— Du är tydligen kär i henne själv, det bränner ju genom västen! Tag henne, kära Markel, jag blir ingen farlig rival. Mig slår du lätt ur brädet.

Han skakade på huvudet. Han var allvarlig och blek.

— Jag är ur leken, svarade han.

Jag sade ingenting, och det blev tyst. Kyparen serverade champagnen med en tempeltjänares allvar. Musiken började förspelet till Lohengrin. Den gångna dagens skyar hade drivit undan och lagrat sig i rosiga strimmor vid horisonten, men där uppe hade rymden blånat till ett djupt oändligt blått, blått som denna underbara blå musik. Jag lyssnade till den och glömde mig själv. Den sista tidens tankar och grubbel och den handling som det mynnat ut i tycktes mig flyta långt bort i det blå som något redan borta och redan överkligt, något avsondrat och frånskilt som aldrig skulle bekymra mig mer. Jag kände att jag aldrig skulle komma att vilja eller kunna göra något sådant mer. Var det alltså en villfarelse? Jag hade ju dock handlat efter bästa förstånd. Jag hade vägt och prövat, för och mot. Jag hade gått till botten med saken. Var det en villfarelse? Det fick vara detsamma. I orkestern bröt just nu det hemlighetsfulla ledmotivet igenom: "Du skall icke fråga!" Och jag tyckte mig i denna mystiska tonserie och dessa fyra ord läsa en plötslig uppenbarelse av en urgammal och hemlig visdom. "Du skall icke fråga!" Icke gå till botten med tingen: då går du själv till botten. Icke söka efter sanningen: du finner den icke och förlorar dig själv. "Du skall icke fråga!" Den sanningsmängd, som är dig tjänlig, får du till skänks; den är blandad med villfarelse och lögn, men det är för din hälsas skull, oblandad skulle den bränna dina inälvor. Försök inte att rensa bort lögnen ur din själ, det följer så mycket med som du inte

har tänkt på, du tappar bort dig själv och allt som är dig kärt. "Du skall icke fråga!"

— När man vill ha anslag till operan av riksdagen, sade Markel, måste man plugga i den att musiken har ett "förädlande inflytande". Jag skrev själv något liknande nonsens i en ledare härom året. Det är för resten ett slags sanning, fast uttryckt i en för våra lagstiftare fattbar översättning. På originalspråket skulle det heta: musiken eggjar och styrker; den stegrar och bekräftar. Den bekräftar den fromme i hans menlöshet, krigaren i hans mod, den utsvävande i hans laster. Biskop Ambrosius förbjöd kromatiska gångar i kyrkomusiken, emedan de efter hans personliga erfarenhet väckte okyska föreställningar. På 1730-talet fanns det en pastor i Halle, som i Händels musik såg en tydlig bekräftelse på augsburgiska bekännelsen. Jag har boken. Och en god wagnerian bygger upp en hel lifsåskådning på ett motiv ur Parsifal.

Vi hade kommit till kaffet. Jag räckte Markel mitt cigarrfodral. Han tog en cigarr och betraktade den uppmärksamt.

— Den här cigarren har en allvarlig uppsyn, sade han. Den är bestämt riktig. Jag var eljest litet orolig för cigarrfrågan. Som läkare vet du nog att de goda cigarrerna äro de giftigaste. Därför var jag ängslig för att du skulle ge mig någon förbannad smörja.

— Käre vän, svarade jag, ur hygienisk synpunkt är hela den här middagen ett hån mot förnuftet.

Och vad cigarren beträffar, så tillhör den den esoteriska riktningen inom tobaksindustrien. Den vänder sig till de utvalda.

Publiken hade glesnat omkring oss, det elektriska ljuset skruvades upp, och det började skymma där ute.

— Jo, sade Markel plötsligt, nu ser jag Recke. Jag ser honom i spegeln. Och han är mycket riktigt i sällskap med den dam som jag gissade. De andra i sällskapet känner jag inte.

— Nå, och vem är hon?

— Fröken Lewinson, dotter till fondmäklaren som dog häromåret... Hon har en halv million.

— Och du tror att han tänker gifta sig för pengar...?

— För all del, visst inte. Klas Recke är en fin man. Du kan vara lugn för att han sköter om att han först blir lidelsefullt förälskad i henne, och sedan gifter han sig av kärlek. Det där kommer han att göra så bra, att pengarna nästan bli en överraskning för honom.

— Känner du henne?

— Jag har träffat henne ett par gånger. Hon ser mycket bra ut. Näsbenet är bara litet för skarpt, och förståndet för resten också. En ung dam som med omutlig rättrådighet skiftar sol och vind mellan Spencer och Nietzsche och säger "där och där har den rätt, men där och där har den andra träffat pricken" — hon inger mig en viss oro, men inte av den rätta sorten... Vad var det du sa?

Jag hade inte sagt någonting. Jag satt i tankar,

och mina läppar hade kanske rört sig med tankarna, jag hade kanske mumlat något för mig själv utan att veta det . . . Jag såg henne för mig, henne som jag ständigt tänker på. Jag såg henne gå av och an i skymningen på en tom gata och vänta på någon som icke kom. Och jag mumlade för mig själv: — Kära, det här är ditt eget. Det här måste du gå igenom själv. Här kan jag inte hjälpa dig, och om jag också kunde så ville jag inte. Här måste du vara stark. Och jag tänkte vidare: Det är gott att du är fri och din egen nu. Så kommer du lättare igenom det.

— Nej, Glas, det här går inte längre, sade Markel bekymrad. Hur länge tänker du att vi skall sitta här utan en droppe whisky?

Jag ringde på kyparen och beställde whisky och ett par filter, ty det började bli kallt. Recke bröt upp med sitt sällskap och passerade vårt bord utan att se oss. Han såg över huvud taget ingenting. Han gick med den snörräta gången hos en man som tagit fast sikte på ett mål. En stol stod litet i vägen, han såg den inte och stötte omkull den. Det hade blivit tomt omkring oss. Det susade höstligt i träden. Skymningen grånade och tätnade. Och draperade i våra filter som i röda mantlar sutto vi länge kvar och talade om både låga och upphöjda ting, och Markel sade saker som voro alltför sanna att kunna fästas med skriftecken på ett papper, och som jag har glömt.

27 augusti.

Åter en dag som gått, och det är natt igen och jag sitter vid mitt fönster.

Du ensam, du kära!

Vet du det redan? Lider du? Stirrar du med vakna ögon i natten? Vrider du dig i ångest i din bädd?

Gråter du? Eller har du inga tårar mer?

Men han kanske narrar henne i det längsta. Han är hänsynsfull. Han tar hänsyn till att hon har sorg efter sin man. Han har inte låtit henne ana något än. Hon sover gott och vet om ingenting.

Kära, du måste vara stark när det kommer. Du måste komma över det. Du skall se att livet ännu har mycket för dig.

Du skall vara stark.

4 september.

Dagarna komma och gå, och den ena är den andra lik.

Och osedligheten, den florerar fortfarande, kan jag märka. I dag var det för ombytes skull en mansperson, som ville att jag skulle hjälpa hans fästmö ur knipan. Han påstod att vi hade varit skolkamrater. Han talade om gamla minnen och rektor Snuffe i Ladugårdslandet.

Jag var obeveklig. Jag läste upp min läkared för honom. Den imponerade på honom till den grad att han bjöd mig två hundra kronor kontant och en växel på samma belopp jämte obrottslig vänskap för livet. Det var nästan rörande; han såg ut att ha det smått.

Jag körde ut honom.

7 september.

Från mörker till mörker.

Liv, jag förstår dig inte. Jag känner ibland en andlig yrsel, som viskar och varnar och mumlar om att jag har gått vilse. Jag kände så helt nyss.

Då tog jag fram mitt rättegångsprotokoll: de dagboksblad, där jag höll förhör med de båda rösterna i mitt inre: den som ville och den som icke ville. Jag läste det om och om igen, och jag kunde inte finna annat än att den rösten, som jag till sist lydde, var den som hade rätta klangen, och att det var den andra som var ihålig. Den andra rösten var kanske den klokaste, men jag skulle ha mist den sista aktningen för mig själv om jag lytt den.

Och ändå — ändå —

Jag har börjat drömma om prästen. Det var ju att förutse, och just därför förvånar det mig. Jag hade tänkt att jag skulle slippa ifrån det just därför att jag hade förutsett det.

*

Jag förstår att konung Herodes icke tyckte om sådana profeter som gingo omkring och uppväckte döda. Han högaktade dem i övrigt, men denna gren av deras verksamhet ogillade han...

*

Liv, jag förstår dig inte. Men jag säger inte att det är ditt fel. Jag håller det för mera troligt att jag är en vanartig son än att du är en ovärdig mor.

Och det har till sist börjat gå upp för mig som en aning —: det är kanske icke meningen att man skall förstå livet. Allt detta raseri att förklara och förstå, all denna sanningsjakt är kanske en avväg.

Vi välsigna solen, därför att vi leva just på det avstånd ifrån den som är oss nyttigt. Några miljoner mil närmare eller längre bort, och vi skulle förbrinna eller förfrysa. Om det nu vore med sanningen som med solen?

Den gamla finska myten säger: den som ser guds ansikte måste dö.

Och Ödipus. Han löste sfinxens gåta och blev den eländigaste bland människor.

Icke gissa gåtor! Icke fråga! Icke tänka! Tanken är en syra som fräter. Du tänker i början, att den blott skall fräta på det som är murket och sjukt och som skall bort. Men tanken tänker inte så: den fräter blint. Den börjar med det rovt som du helst och gladast kastar åt honom, men du skall inte tro att det mättar honom. Han slutar inte förrän han gnagt sönder det sista du har kärt.

Jag borde kanske inte ha tänkt så mycket; jag borde hellre ha fortsatt mina studier. "Vetenskaperna äro nyttiga därigenom att de hindra människan från att tänka." Det är en vetenskapsman, som har sagt det. Jag borde kanske också ha levat livet, som det heter, eller "levat lusen", som det också heter. Jag borde ha åkt på skidor och sparkat fotboll och levat friskt och muntert med kvinnor och vänner. Jag borde ha gift mig och satt barn i världen: borde ha gjort mig plikter. Sådant blir hållhakar och stöd. Det är kanske också dumt, att jag inte har kastat mig i politiken och uppträtt på valmöten. Också fosterlandet har krav på oss. Nå, det kan jag kanske hinna med ännu...

Första budet: du skall icke förstå för mycket.

Men den som förstår det budet, han — har redan förstått för mycket.

Jag yrar, det går i cirkel för mig.

Från mörker till mörker.

9 september.

Jag ser henne aldrig.

Ofta går jag ett slag ut på Skeppsholmen, bara därför att det var där jag talade med henne sist. I kväll stod jag på höjden vid kyrkan och såg solen gå ner. Det slog mig hur vackert Stockholm är. Jag har inte tänkt mycket på det förr. Det står jämt i tidningarna att Stockholm är vackert, därför fäster man sig inte vid det.

20 september.

På middagen hos fru P. i dag talades det om Reckes förestående förlovning som om en känd sak.

... Jag blir allt omöjligare i sällskap. Jag glömmmer att svara när man talar till mig. Ofta hör jag det inte. Jag undrar om min hörsel börjar bli försvagad?

Och så dessa masker! De gå med mask allesammans. Till på köpet är det deras största förtjänst. Jag skulle inte vilja se dem utan. Ja, inte heller själv visa mig utan! Inte för dem!

För vem då?

Jag gick därifrån så tidigt jag kunde. Jag gick

och frös på hemvägen; det har plötsligt blivit kalla nätter. Jag tror att det blir en kall vinter.

Jag gick och tänkte på henne. Jag mindes första gången hon kom till mig och bad om min hjälp. Hur hon plötsligt blottade sig och røjde sin hemlighet utan att det alls behövdes. Hur varmt hennes kind brann den gången! Jag minns att jag sade: sådant skall man hålla hemligt. Och hon: Jag ville säga det. Jag ville att ni skulle veta vem jag är. — Om jag nu skulle gå till henne med min nöd liksom hon kom till mig? Gå till henne och säga: jag härdar inte ut att ensam veta vem jag är, att gå med mask, ständigt, för alla! En måste jag blotta mig för; en måste veta vem jag är...

Å, vi skulle bara bli vansinniga bägge.

Jag drev på måfå genom gatorna. Jag kom till huset där hon bor. Det lyste i ett av hennes fönster. Det var ingen rullgardin nerfälld; hon behöver ingen, det är stora obebyggda tomter med brädgårdar och sådant på andra sidan gatan, ingen kan se in. Jag såg heller ingenting, ingen mörk gestalt, ingen arm eller hand som rördes, bara gult lampsken på muslingardinen. Jag tänkte: vad gör hon nu, vad sysslar hon med? Läser i en bok, eller sitter med huvudet i händerna och tänker, eller reder sitt hår för natten... Å, om jag vore där, om jag fick vara där hos henne... Ligga där och se på henne och vänta, medan hon reder sitt hår framför spegeln och långsamt löser upp sina kläder... Men inte som en början, en första gång, utan som ett

led i en lång, god vana. Allt, som har en början, har också ett slut. Det skulle varken få ha början eller slut.

Jag vet inte hur länge jag stod där orörlig som en bildstod. En vattrad skyhimmel, svagt genomskimrad av månsken, rörde sig över mitt huvud långsamt som ett fjärran landskap. Jag frös. Gatan låg tom. Jag såg en nattvandrerska komma fram ur mörkret och närma sig. Kommen halvt förbi mig stannade hon, vände sig om och såg på mig med hungriga ögon. Jag skakade på huvudet: då gick hon och blev borta i mörkret.

Plötsligt hörde jag en nyckel rassla i låset till porten, den öppnades och en mörk gestalt gled ut... Var det verkligen hon...? Som går ut mitt i natten, och utan att ha släckt sin lampa...? Vad är detta? Jag tyckte att hjärtat stannade i mig. Jag ville se vart hon gick. Jag gick långsamt efter.

Hon gick bara till brevlådan i hörnet, kastade ner ett brev och skyndade sig fort tillbaka. Jag såg hennes ansikte under en lykta: det var blekt som lärft.

Jag vet inte om hon såg mig.

*

Aldrig blir hon min; aldrig. Jag gjorde aldrig hennes kind röd, och det var inte jag som hade gjort den så kritblek nu. Och aldrig skall hon med ångest i hjärtat ila över gatan om natten med ett brev till mig.

Mig gick livet förbi.

7 oktober.

Hösten härjar mina träd. Kastanjen utanför fönstret är redan naken och svart. Molnen fara i tunga skockar över taken, och jag ser aldrig solen.

Jag har skaffat mig nya gardiner i mitt arbetsrum: helt vita. Då jag vaknade i morse trodde jag först att det hade snöat; det var alldeles samma dager i rummet som när den första snön har kommit. Jag tyckte jag kände lukten av nyfallen snö.

Och snart kommer den, snön. Man känner den i luften.

Den skall vara välkommen. Låt den komma. Låt den falla.

ANMÄRKNINGAR.

Det hade länge varit min dröm att skriva ett arbete, som på en gång var en tankebok och en helstöpt roman, stor eller liten. Jag fann mig icke ha lyckats därmed i "Martin Bircks ungdom" och måste alltså göra försöket på nytt. Det blev *Doktor Glas*, och den gången lyckades det.

Jag fick idén på hösten 1901 och hoppades kunna skriva boken i en fart. Men det kom så mycket emellan, och först hösten 1905 kunde boken komma ut. Den fick, som några ännu torde erinra sig, ett blandaf mottagande.

Sid. 22. — *Katarina von Bora*: Luthers hustru.

Sid. 47. — *Nattvardsfrågan*. Under något år i slutet av nittioalet uppkom i pressen en diskussion om kommunionens hälsofarlighet, och de förslag, som pastor Gregorius här omnämner, framställdes offentligt av olika präster (i "Idun", om jag minns rätt).

Sid. 75. — *Pascal uppfann skottkärran*. Uppgiften förefaller besynnerlig, och jag erinrar mig inte längre var jag har läst den. Skottkärrans idé (kombination av hävstången och hjulet) torde vara av betydligt äldre datum.

Sid. 150. — *Drottning Margot*. Marguérite, drottning av Navarra, Frans I:s syster, den bekanta novellförfattarinnan (L'Heptaméron).

Sid. 150—151. — Citaten från Baudelaire tillhöra den första av de fyra dikter, som bära titeln *Spleen*. (Les Fleurs du Mal.)

Sid. 152. — *Vil Monsieur have den Historie* etc. Holberg: Barselstuen.

INDEX.

JUNI.

Jag har aldrig sett en sådan sommar	5
Vilket yrke!	9
Åter sitter jag vid fönstret	13
Det var litet svalare	15
Så, fru Gregorius	16
Vem är den lycklige?	22
Jag sitter och läser	23
Midsommarnatt	24
På min kvällspromenad	31

JULI.

Nej, detta börjar bli ohyggligt	37
Sommarsöndag	54
Jag måste anteckna min dröm	63
Det regnar	65
Det regnar alltjämt	67
Vid chiffonjéklaffen	71
Vid chiffonjéklaffen en jämngrå dag	74
Jag har gråa dagar	75
Välsignade sol	76
Nej, ibland tycks det mig	78
Afrikahettan	81
Helga Gregorius	90
Prästen	90

AUGUSTI.

Det är månsken	92
Ja, månen	95
Ljus!	99
Jag har ridit och badat	112
Att vilja	114
Ett ur utan visare	114
Så grant solen lyser	116
Hur skall det gå till?	117
Jag önskar att jag hade en vän	122
Narr! Lump! Kretin!	122
I dag har jag sett henne	123
Vilken morgon!	132
Det har regnat och blåst	143
Min snuva	147
Jag såg i drömmen gestalter från min ungdom	152
I dag var jordfästningen	153
Åter en dag	167

SEPTEMBER.

Dagarna komma och gå	168
Från mörker till mörker	168
Jag ser henne aldrig	171
På middagen hos fru P.	171

OKTOBER.

Hösten härjar mina träd	174
-------------------------------	-----

SKRIFTER

AV

HJALMAR SÖDERBERG

SJÄTTE DELEN

G E R T R U D
AFTONSTJÄRNAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

HJALMAR SÖDERBERG

G E R T R U D
A F T O N -
S T J Ä R N A N

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1921

GERTRUD

SKÅDESPEL I TRE AKTER

PERSONERNA:

GUSTAV KANNING.
GERTRUD, hans hustru.
ERLAND JANSSON.
GABRIEL LIDMAN.

PROFESSORSKAN KANNING.
BIPERSONER.

Första akten. I. Kannings arbetsrum.
II. Parkanläggning på en höjd i ut-
kanten av staden.
Andra akten. Festvåningen i ett stort hotell.
Tredje akten. I. Parkanläggningen.
II. Kannings rum.

Tiden är från en onsdag middag till en fredag kväll.

FÖRSTA AKTEN.

I.

KANNINGS ARBETSNUM.

Ett avlångt herrum, icke stort. Vid fönstret, som är på väggen till höger, står skrivbordet, belamrat med böcker och papper, skrivbordstelefon och elektrisk lampa med grön skärm. Vid ändan av skrivbordet en skinnklädd vilstol. På bägge sidor om fönstret bokhyllor, som gå från golv till tak.

Mitt på fondväggen, som är rummets ena långvägg, en soffa med en stol på vardera sidan och ett runt bord framför. Till höger om denna möbelgrupp dubbeldörrar till salongen; till vänster ett dokumentskåp; i hörnet kakelugnen.

På vänstra sidoväggen, nära kakelugnen, en mindre dörr till tamburen. Nedanför dörren en liten antik byrå med pendyl och två ljusstakar. Över byrån en smal empirespegel med lampett till två ljus.

I förgrunden, något åt vänster, ett par skinnklädda korgstolar vid ett lågt rökbord.

Mörkgröna, randiga tapeter. Stick och gravyrer på väggarna. Tjock matta på golvet.

Genom de öppna dubbeldörrarna till salongen ses några vita möbler, belysta av en blek solstrimma.

Scenen står tom. Pendylen slår fyra.

KANNING in från tamburen. Går fram till skrivbordet och lägger ifrån sig en portfölj som han har i handen. Går därefter in i salongen. Man hör hans röst.

KANNING.

Gertrud!

Kommer tillbaka, går ned till rökbordet och tänder en cigarrett, går så ett slag över golvet. Han är en man i fyrtioårsåldern. Kal hjässa; kalla ljusa ögon; regelmässiga, förnäma drag.

GERTRUD kommer fram i dörröppningen till salongen. Hon är hög och smärt, med rikt brunt hår.

GERTRUD.

Ville du mig något?

KANNING.

Jag ville bara hälsa på dig.

GERTRUD.

God dag.

KANNING.

Har du varit ute något?

GERTRUD.

Inte ännu. Men jag går ut om en stund. Nå — du skall ju bort till middagen i dag igen? Till Hedmans?

KANNING.

Ja.

GERTRUD.

Herrmiddag? Politisk?

KANNING.

Herrmiddag. Och en smula politisk.

GERTRUD.

Ja — så går jag väl också ut. Har så mycket att bestyra i dag. Och i kväll går jag väl och sätter mig i min vanliga vrå på operan. Det är Fidelio.

Nickar åt honom och vill gå.

KANNING.

Å, gå inte ifrån mig strax, Gertrud. Jag har ju knappt sett dig förut i dag. Sitt hellre och prata

med mig en stund — förr trivdes du ju alltid så bra härinne hos mig.

GERTRUD

in i rummet, sätter sig i länstolen vid skrivbordet.
Jag har alltid tyckt om det här rummet.

KANNING.

Och jag har kanske för resten en nyhet att tala om för dig.

GERTRUD.

Låt höra.

KANNING.

Men det var sant — har mamma varit här i dag?

GERTRUD.

Nej.

KANNING.

Så kommer hon väl. Hon skall ha sina månads-
pengar i dag, och då brukar hon vara precis. Lilla
gumman behöver alltid pengar. Alltid har hon
någon protegé, som hon skall uppmuntra och
hjälpa. Den senaste är en ung operasångare —
eller skall bli.

GERTRUD.

Var det — nyheten?

KANNING.

Ånej.

Paus.

Det är vackert ute i dag. En frisk höstluft, som
sticker lite i näsan. Tog mig en riktigt skön pro-
menad på hemvägen.

På Norrbro mötte jag hans excellens rikspolitikern. Han blinkade åt mig. Du skall få se att det betyder något, Gertrud!

GERTRUD.

Tror du? Han blinkar åt alla människor. Han har blinkat åt mig också. Och jag försäkrar dig att det inte betydde det ringaste.

KANNING.

Nej, det vill jag hoppas... Men det är något annat när han blinkar åt mig. Ja ja. Vi få se.

Strax efteråt höll jag på att törna ihop med det nya musikgeniet — Erhard Jansson... Är det inte så han heter?

GERTRUD.

Det finns en ung kompositör som heter Erland Jansson. Om det nu var han.

KANNING.

Ja visst, Erland Jansson. Och han är ett geni? Ett äkta geni? Av guds nåde?

GERTRUD.

Han anses nog vara det.

KANNING.

Jag menade: vad anser du? För jag vet ju att du förstår musik.

GERTRUD.

Jag är viss om att han är ett geni.

KANNING.

Det tror jag också. Han stirrade mig nämligen

rakt i ansiktet och hälsade inte, fast vi har träffats ett par gånger, tre gånger, tror jag. Genier...

GERTRUD

ler.

Han såg kanske på dig att du inte hade riktigt klart för dig vad han hette. Och så tyckte han väl att han inte behövde hälsa...

KANNING.

...Genier är ett underligt folkslag. Jag har träffat genier i massvis, men jag blir aldrig klok på dem. Man talar så vanvördigt om sunt förnuft, som om det vore något mycket vanligt, något som allt bildat och hyggligt folk har gemensamt... Det är tvärtom det sällsyntaste som finns — mycket sällsyntare än geni. Jag är bror med minst femton genier, men känner knappt en människa med sunt förnuft.

Ja, kanske en. På sin höjd en.

GERTRUD

litet retsamt.

Ä, Gustav, du får laga att jag blir bekant med honom.

KANNING.

Jag är rädd att det blev en desillusion för dig. Det är en flintskallig gubbe på över fyrtio år.

GERTRUD

i samma ton.

Det var en annan sak. Då får det vara.

Paus.

KANNING.

Ja, som sagt, det var skönt ute i dag. Många vackra flickor ute i rörelsen också. Flickor och fruar och andra charmanta damer av alla åldrar och sorter. En skön promenad. Jag önskade ett tag att jag hade haft dig med mig. Men i brist på dig fick jag roa mig med att titta på andra. Och det fanns att titta på! Fru Bluhme till exempel. En charmant kvinna — vad?

GERTRUD.

Charmant.

KANNING

går av och an.

Och i Jakob ringde klockorna över gamla presidenten Torell. Tor Torell. Det var ett namn som det var klang i en gång i världen. En lovande ung man på sin tid. Han var finansminister i sin ungdom — och sedan fick han mögla bort resten av sitt liv som president i Kammarkollegium. Också ett öde. Och en av de aderton. Dja. — Jag kände honom. Borde egentligen ha varit på begravningen.

Trettitvå år var han när han blev finansminister. Och jag är redan fyrtitre. Fy för katten, att man skall vara så gammal.

Hör du, Gertrud — vad skulle du säga om att bli statsrådinna?

GERTRUD

muntert.

Det beror på vilket statsråd du tänker gifta bort mig med — det är väl aldrig gubben Dahlenius? Han tittar alltid så förälskat på mig.

KANNING.

Statsrådet Kanning.

Paus.

GERTRUD

reser sig och går ett slag.

Ja. Jag får väl ta det med ro. Som så många andra livets äventyrligheter. Så det var nyheten. Det är alltså på allvar fråga om att du skall bli statsråd?

KANNING.

Ja.

GERTRUD.

Du har annars inte hört till regeringens allra varmaste anhängare...?

KANNING.

Nej.

Och jag tänker inte ändra färg. I vart fall inte nämnvärt. Men man har kommit på den tanken, att ett litet saltkorn i regeringen inte skulle skada. Och det är jag som skall bli saltkornet.

Går ett slag.

Så har jag också en annan nyhet, Gertrud. Kan du gissa vem jag mötte i torget.

GERTRUD.

Nej.

KANNING.

Gabriel Lidman.

GERTRUD

ser framför sig och tiger.

KANNING.

Käraste — du kan väl inte tro att det var min mening att såra dig?

GERTRUD

still.

Nej, Gustav, det har jag inte trott. Det kan aldrig såra mig att höra hans namn.

KANNING.

Nej visst. Det är ju så länge sedan... sedan dess. Och han är gammal nu. Fyller femtio år i dagarna och skall firas med subskriberad fest på hôtel Royal... Han var sig rätt lik för resten. Vi gick och pratade med varandra länge och väl, och när vi skildes — ja, det var kanske litet oöverlagt, och jag vet inte vad du tycker om det — så bad jag honom komma och hälsa på oss.

GERTRUD.

Ville han det?

KANNING.

Han svarade naturligtvis ja. Men det kunde ju vara av artighet. Det är inte sagt att han kommer.

Gertrud, du har aldrig velat säga mig varför du bröt med honom?

GERTRUD

svarar icke på frågan.

Jag tror nog att han kommer. Det tror jag säkert.

Paus.

Han har varit länge borta.

KANNING.

Ja — inte så värst länge heller. Fyra, fem år är det väl han varit i utlandet.

GERTRUD
tänker efter.

Det är över sex år.

KANNING.

Hur kom det sig egentligen att du bröt med honom?

GERTRUD.

Du vet ju att jag inte vill tala om detta. Det är ju en överenskommelse.

KANNING.

Ja. Jag tycker bara — nu, så långt efter... Men det får vara detsamma.

GERTRUD.

Gustav, du talade om en fest som skall bli för honom. När är det?

KANNING.

I morgon.

GERTRUD.

Vi gå dit, Gustav! Säg, vill du det? Jag vill se honom en gång igen. Och tala med honom.

Och hellre där än här hemma hos oss.

KANNING.

Jag hade själv tänkt föreslå dig det, Gertrud.

GERTRUD.

Så mycket bättre.

KANNING.

Ja — jag tycker det faller sig helt naturligt att vi går dit. Jag hör ju till hans gamla vänner från Uppsala och Verdandi — han var åtskilliga år äldre — gammal överliggare som han var... eller höll på att bli — men vi kom varandra nära i alla fall. Och jag har alltid tyckt bra om honom.

Och hans förhållande till dig — ja, Gertrud, det var ju innan jag kände dig. Det ligger långt tillbaka i tiden nu. Det är en gång för alla en färdig och avslutad historia — det har du alltid sagt, och jag tror dig obetingat.

I detta liksom i allt. I allt.

Ringning på tamburdörren.

Seså, vem kommer nu? Det var inte mammas ringning.

Jungfrun in med ett brev till Gertrud, som bryter det och läser det under det följande.

KANNING

går av och an.

Du tycker kanske ändå det är underligt att jag vill komma tillsammans med honom och till och med bjuda honom hem. Men du vet att jag inte har några anlag för svartsjuka. Kan nu en gång inte känna på det sättet — det är mig omöjligt helt enkelt. Och nu, när han som det tycks åter tänker slå sig ner i Stockholm, måste vi ju ändå komma att träffas i sällskapslivet — kanske också att gå samman i det offentliga. Han är ju ingen politiker. Men en penna som hans är alltid en

makt. Och jag är nu en gång en offentlig man, och alla privatsynpunkter synas mig små.

Vad var det för ett brev?

GERTRUD.

Å... från sömmerskan om provning.

KANNING.

... Och du vet att jag inte har några fördomar. Det är kanske min förnämsta svaghet som politiker — nå, det kan också vara en styrka. Och särskilt vad allt erotiskt trassel beträffar, så har jag sannerligen allt ifrån ungdomen — som öm och vördnadsfull son till min ovanligt amoureuse fru moder — fått lära mig att se med mildhet på "hjärtats" små svagheter...

Och mamma är för resten den enda människa i världen som jag håller av. Utom dig!

GERTRUD

går ett slag över golvet med lätta, nästan dansande steg och med ett förstulet leende.

Jag är dig tacksam för din mildhet och ditt överseende. Kanske kan jag ännu en gång komma att behöva dem. Någon gång i framtiden.

KANNING.

Å, Gertrud, skämta inte.

GERTRUD

med plötsligt allvar.

Jag skämtade inte.

KANNING

lugnt.

Jo. Du skämtade. Och du vet ju för resten, att jag aldrig har räknat dig ditt förhållande till Gabriel Lidman till last ens som en svaghet. Jag har aldrig betraktat det som något som krävde överseende. Du var en fri och oberoende kvinna och var ingen någon räkenskap skyldig för ditt liv. Och du har aldrig fört mig bakom ljuset. Klart och rent har allting varit mellan oss.

Dessutom var du konstnärinna, och han var redan då en berömd man. Och en sådan förbindelse är ju alltid en sak för sig.

GERTRUD.

Är den —?

KANNING.

Ja visst. — Vad skrattar du åt?

GERTRUD.

Jag bara smålog. Jag har aldrig förr vetat av att kärleken skulle behöva ursäktas med sådant som konstnärskap och berömdhet. Och jag kom att tänka på alla de stackars människor som tillåta sig att älska utan att varken vara konstnärer eller berömdheter eller ens — gifta. Dem tycker du visst det är synd om?

KANNING.

Å kära — jag menade naturligtvis inför opinionen. Inför alla dem som äro mindre fördomsfria än jag.

GERTRUD

står och ser sig i spegeln, mumlar halvt för sig själv.

Nej, min vän, det menar du inte.

Högt.

Den här spegeln fick jag en gång av honom, Gustav. Av Gabriel Lidman.

KANNING

som ögnar i en tidning utan att se upp.

Jag vet det.

GERTRUD.

Så fick jag en annan av dig. En som var bättre och mera praktisk till toalettsspegel. Och nu har hans spegel hamnat här — hos dig.

KANNING.

Ja, den har så. Och jag ser på den med nöje ibland — som en trofé, vunnen i kärlekskriget.

GERTRUD

halvhögt för sig själv.

Ja, ja. Det är nog bäst att ta vara på... troféerna.

KANNING

disträ.

Vad säger du?

GERTRUD

som förut.

Allt flyter — flyter — bort och förbi — på en ström —

KANNING.

Ja, livet är en dröm. Läger bort tidningen. Har du sett att gamle Harald Vigert ligger sjuk? Det tycks vara dåligt med honom.

GERTRUD.

Poeten?

KANNING.

Ja. — Vet du vad, Gertrud, han var mammas stora kärlek — en gång i tiden. En av de största, åtminstone.

GERTRUD.

Ja, det tror jag visst att jag har hört.

KANNING.

Så? — Vad jag minns honom väl från min barndom. Hur han kunde sitta i timtal där hemma och bara se på henne... med sina stora runda ögon. — Ja, så helt barn var jag för resten inte då. En femton, sexton år. Och så en gång när jag var ute och botaniserade med några kamrater i Hagaparken — så vilka fick jag se komma fram i en vägkrök, om inte mamma och skalden Vigert! Tjänare!

GERTRUD.

Hur klarades den situationen?

KANNING.

Den klarades utmärkt, tack vare mitt redan då ganska utvecklade förstånd. Jag hukade mig ner och botaniserade en hundloka och såg ingenting.

GERTRUD

med ett klingande muntert skratt.

Just så har jag alltid tänkt mig dig som barn, Gustav! Likadan som nu, med andra ord! Lika klok och taktfull och fin!

KANNING.

Tack skall du ha.

Plötsligt fram till henne.

Jag får lov att kyssa dig, Gertrud!

Hon räcker honom under tystnad sin kind. Han tar hennes huvud mellan sina händer och ser henne in i ögonen, kysser henne icke men går ifrån henne bort till fönstret och ser ut.

KANNING

efter en paus.

Solen är borta. Det blir så tidigt skumt nu om dagarna.

GERTRUD.

Ute är det ännu litet sol kvar. Och jag ville gärna gå ut innan den är alldeles borta.

Drar sig mot dörren.

KANNING.

Å, vänta litet. Det var något jag ville säga dig.

Går ett steg, stannar och ser på henne.

Jag har bekymmer, Gertrud! Bekymmer för dig. Det är synd att jag är flintskallig, annars skulle du få se hur gråhårig du har gjort mig nu på en tid.

GERTRUD.

Åja, det är synd att du är flintskallig — synd också på ett annat sätt. Därför skulle du helst inte tala så mycket om det.

KANNING.

... Synd på ett annat sätt — hur menar du?

GERTRUD
ångrar sig.

Å, det gör detsamma. Det var bara ett löst infall — bry dig inte om det!

KANNING.

Säg ut vad du menar, mitt barn.

GERTRUD.

Slipper jag?

KANNING.

Jag ber dig.

GERTRUD.

När jag nu inte vill?

KANNING.

Om du inte vill säga vad du menade så... så går vi inte på den där festen i morgon.

GERTRUD.

Så får det väl vara detsamma med festen.

KANNING.

Å kära, jag skämtade. Det vet jag ju att det inte går att muta dig. Men jag tycker att eftersom det var ingenting, så kan du ju lika gärna säga det. Jag lovar dig att jag inte skall bli ond, om det är det du är rädd för — men det tvivlar jag på. Du fruktar varken gud eller fan, och allra minst mig.

Jag ber dig, säg vad du tänkte på.

GERTRUD.

Å käre, att du bryr dig om det. Jag kom bara att tänka på att det är — klädsammare med hår.

KANNING
 efter en paus.

Ja, det är obestridligt.

GERTRUD.

Förlåt mig, Gustav. Jag ville inte såra dig.

KANNING.

För all del.

GERTRUD.

Jag ångrade mig strax. Varför skulle du tvinga mig att säga det?

Och nu är du ledsen på mig. Det får du inte vara.

KANNING
 lågt, tätt intill henne.

Jag söker din mun, och du ger mig din kind.

Och det är nu snart en månad som din sängkammardörr varit stängd för mig.

GERTRUD
 tiger.

KANNING.

Det har dock varit tider — Gertrud — då jag har varit ganska välkommen därinnanför. Eller — har det inte?

GERTRUD
 med en böjning på huvudet, frimodigt och lugnt.
 Jo.

KANNING
 lättad.

Ja, det är lyckligt att jag inte har anlag för svartsjuka. Annars kunde jag börja på och upp-

vakta dig med scener ur den högre dramatiken: "Min fru, ni älskar mig inte", eller: "eländiga, du älskar en annan" . . .

Ändå måste jag göra dig en bekännelse, Gertrud. Jag har på sista tiden ibland legat vaken om nätterna och tänkt på dig.

Tar sig över pannan.

Jag ligger ofta vaken om nätterna och tänker på allt möjligt. På kriget i Mandschuriet och Europas framtid och statens affärer, och på mina egna med för resten. Och så på dig. Jag har tänkt: svärmar hon för någon? Och vem kan det vara? Och jag har gått igenom listan på alla våra umgängesvänner — alla som det kunde vara en tänkbarhet att . . . Men för var och en har jag måst svara mig själv: omöjligt, omöjligt!

Häftig ringning på tamburklockan.

Seså, nu är mamma här. Hennes ringning känner man igen.

Gertrud öppnar dörren till tamburen. PROFESSORSKAN KANNING in. Hon är en gammal dam i sextiårsåldern, ännu ungdomlig i hållning och rörelser och med spår av mjuk, kvinnlig skönhet. Fint, men icke anspråksfullt eller påfallande klädd. I diktion och sätt att vara är hon en dam av värld, även då tankegång och ordval stå i ett enklare plan.

FRU KANNING.

God dag, Gustav. God dag, söta Gertrud. Herregud, de trapporna . . . Och jag t ö r s inte gå i hissen ensam. Jag k a n ju inte veta om jag trycker på de rätta knapparna. Jag glömmer aldrig den gången jag hade tryckt på galen knapp, och när jag såg att hissen gick förbi din farstu, så tryckte

jag på stopp, och så stannade hissen mitt emellan tre och fyra trappor opp, och jag kom inte ut fläcken... Puh!

KANNING.

Och där sitter mamma följaktligen ännu.

FRU KANNING.

Nej, men en hel timme fick jag sitta där. Till all lycka hade jag en bok med mig som jag just hade lånat på läsesalongen. Man vill ju försöka följa med lite, fast man är gammal. Den hette — ja, det har jag glömt, men den var av — ja, vad heter han nu igen? Men en konstig bok var det.

GERTRUD.

Vad handlade den om?

FRU KANNING.

Det minns jag rakt inte. Jag förstår mig för resten inte på det som skrivs nu för tiden. Jag tycker att när man kan skriva, så skall man skriva vackert och ädelt.

KANNING.

Det skall man visst det, lilla mor. — Men apropå skriva och vackert och ädelt, så såg jag nyss i tidningen att Harald Vigert ligger sjuk.

FRU KANNING.

Ja, jag har hört sägas att han skall vara krasslig.

KANNING.

Skall mamma inte gå och höra efter hur det är med honom?

FRU KANNING.

Ack jo, det borde jag ju visst göra. Han var ju så god vän med pappa — med Adolf. I tio års tid var han ju den bästa vän vi hade. Och inte minst när motgångarna kom. Jag skall titta upp till honom endera dagen, så snart jag får tid.

KANNING.

Ja — men då borde mamma kanske inte dröja för länge. Det ser ut som det skulle vara allvarsam. Och vid hans ålder —

FRU KANNING.

Prat — ålder! Han är ju flera år yngre än jag.

GERTRUD.

Vill inte tant ha en kopp te?

FRU KANNING.

Tack, söta du, ge mig då hellre ett litet glas portvin. Men gör dig inte något besvär för min skull.

GERTRUD.

Jag måste i alla fall gå ut och säga några ord åt Lotten.

Ut.

FRU KANNING.

Ack ja, herregud. Harald Vigert. Sådan poesi skrivs inte nu för tiden.

KANNING.

Det behövs ju inte heller, mamma lilla, eftersom den redan är skriven. Men unga operasångare

tycks i alla fall sjunga lika vackert nu som förr i världen.

FRU KANNING.

Nej då, visst inte — det är stor skillnad nu mot förr. Det är inte vad det har varit. Men det är ju för resten en helt annan sak, det. Ack, människorösten är ändå det härligaste instrument som finns. Och du kan inte tro så stora framsteg herr Ekelund har gjort. Nu är det bestämt, att han skall debutera på operan i vinter. Och om söndag skall han sjunga på en matiné på Vasateatern.

KANNING.

Å fan. Då skall väl mamma gå dit?

FRU KANNING.

Ja visst. Och du och Gertrud också. Jag har åtagit mig att sälja tjugu biljetter åt honom.

KANNING.

Jo jag tackar jag!

FRU KANNING.

Ja, några är jag rädd att jag får lov att behålla och ge bort, förstås.

KANNING.

Ja, jag är rädd för det.

Paus.

FRU KANNING.

Den rara Gertrud. Hon är allt en bra snäll och rar hustru åt dig, Gustav.

KANNING.

Ja då.

FRU KANNING.

Ja, det säger jag också alltid åt alla människor.

KANNING.

Är det någon som frågar mamma om det?

FRU KANNING.

Å, inte frågar de mig — tycker du det! Nej, men alltid får man höra prat.

KANNING

tiger.

FRU KANNING.

Ja, det är förskräckligt så folk kan prata — hit och dit. Men under alla dessa sex år som du och Gertrud varit gifta har man ju inte haft det ringaste att säga om henne. Hittills åtminstone. Och den där gamla historien mellan henne och den där herr, vad var det han hette? Lidman var det — det var naturligtvis också bara prat.

KANNING

med övertygelse.

Naturligtvis.

FRU KANNING.

Nå, från ett till annat, så säger de att du skall bli statsråd, Gustav?

KANNING.

Dja — det pratas så mycket. Hit och dit.

FRU KANNING.

Hur stor lön får du då?

KANNING.

Tolv tusen.

FRU KANNING.

Asch, det var ju ingenting. Det är ju mindre än du förtjänar nu. Då bryr du dig väl inte om det.

KANNING.

Man får offra sig för det allmänna, lilla mamma.

FRU KANNING

förskräckt.

Det skall du inte bry dig om, Gustav. Det får du bara otack för. Tänk på Adolf — tänk på din far: vad offrade inte han för det allmänna! Satt i alla möjliga kommittéer, aldrig var han hemma, jämt på sammanträden till sent på nätterna, och när han kom hem, somnade han som en stock, så trött var han. Och gav pengar hit och dit, tiotusen här och tjugutusen där, och bildade bolag och skaffade pengar av andra till allt möjligt som kungen och kronprinsen intresserade sig för — och vad fick han? Ett par ordnar; och när han sen blev ruinerad, fick han minsann sitta där ensam om kvällarna med mig, och ingen människa brydde sig om honom. Nej, Gustav, var du klok och sköt din advokatbyrå och förtjäna pengar, och bry dig inte om det allmänna — det är mitt råd.

KANNING.

Lilla mamma, det var inte så allvarsamt men. Om jag vill bli statsråd, så är det för min egen skull.

FRU KANNING.

Ja ja, du vet nog själv vad som är bäst för dig. Men då måste väl Gertrud presenteras på hovet. Kan hon bli det, tror du?

KANNING.

Ja, för fan, det skall nog gå bra. — Det är henne visst för resten komplett likgiltigt.

Gertrud in, följd av jungfrun med bricka och glas.

FRU KANNING

sedan jungfrun gått.

Nå, Gertrud, vad säger du om att du skall bli statsrådinna?

GERTRUD

slår vin i glaset.

Ja, vad skall jag säga? Och är det för resten egentligen ännu så säkert?

KANNING.

Det är nog så gott som säkert. Statsministern har talat med mig om saken, och vi är i det närmaste överens. Jag väntar för resten ett telefonsamtal med honom klockan fem.

Jag skall försöka förklara hur sakerna stå.

Valen i höst ha — som du vet, Gertrud — gått regeringen litet emot. Inte så mycket att den behöver tänka på att gå; bara så pass att rikspolitikern kommit på den tanken, att ett moderat frisinnat element i regeringen skulle kunna vara honom till nytta. Och ministären måste i alla fall undergå en liten rekonstruktion. Statsrådet Dahlenius kan inte dra jämnt med excellensen och har

hållit ut det sista halvåret bara för statsrådspensionens skull. Och Lundin är omöjlig och skall bli landshövding i Karlstad. Det har han för resten velat hela tiden — han är därifrån. Han säger att han vill offra sig för sina kära värmlänningar.

Det blir alltså två platser lediga. Och nu har rikspolitikern räknat ut det så här: på den ena taburetten vill han ha det nötet Lundström som en muta åt första kammaren. Och som en liten muta åt rättvisan och förnuftet — eller närmare bestämt: åt mina talrika meningsfränder i andra kammaren — vill han pryda den andra taburetten med mitt obetydliga bakparti.

Han har ännu inte talat med kungen. Men det finns ingen anledning att befara några svårigheter på det hållet. Kungen vet knappt vem jag är.

FRU KANNING.

Herregud, Gustav, talar excellensen verkligen så där öppet om mutor?

KANNING.

Nej, lilla änglamamma. Det var min egen utläggning, avpassad för den trängre familjekretsen.

FRU KANNING.

Ack ja, excellensen. Jag träffade honom i Norrtälje i somras, och han var så snäll och vänlig. Precis som en vanlig människa.

GERTRUD.

Varför vill du bli statsråd, Gustav?

KANNING.

För mitt nöjes skull. Jag är road av arbete. Särskilt av ett arbete som jag vet att jag passar för. Jag känner till maskineriet, och jag vet att jag gott kan vara med om att sköta det.

Och naturligtvis också för äran. Det har alltid förr, också i min släkt, räknats som en ära att sitta vid regeringsbordet.

”Jag är ej bättre än mina fäder.”

FRU KANNING.

Ja, Gustav lilla, nöjet och äran är nog bra. Men jag tycker att du också borde ha några högre bevekelsegrunder. Eftersom lönen är så liten.

GERTRUD
reser sig.

Kära tant, jag tycker att Gustavs bevekelsegrunder är goda nog. Att bli statsråd för folkets skull och för fosterlandets skull och sedan landshövding i Karlstad för värmlänningarnas skull — det kan han lugnt lämna åt de andra.

Tar Kanning litet avsidet och säger lågt:

Om du kunde försöka få tant att gå nu, Gustav. Jag skall gå ut som du vet, men det är något jag måste tala med dig om innan dess. Något allvarligt.

KANNING
lågt.

Du skrämmer mig, mitt barn. Men som du vill . . .

Öppnar en skrivbordslåda och tar fram ett kuvert.

Lilla mamma, förlåt att vi inte kan be dig stanna

till middagen i dag. Jag skall bort och måste tänka på att klä mig. Och Gertrud skall gå ut.

FRU KANNING.

Ja, jag har så bråttom — vad är klockan? Över halv fem — och jag som har så mycket att uträtta... Jag får lov att gå...

KANNING.

Och här är apanaget. Spara nu på slantarna, lilla mor. Och ett par biljetter får vi väl lov att ta till herr Eklunds konsert, så att han får litet pengar till sina flickhistorier...

FRU KANNING.

Ekelund heter han. Och han har visst inga flickhistorier — å, det är en så hygglig ung man, en riktigt snäll gosse. Så hyggliga unga män finns det visst inte många nu för tiden. Tack, lilla Gustav, och adjö, adjö. Adjö, lilla Gertrud, adjö.

Kanning följer henne ut.

Gertrud sjunker ihop i länstolen vid skrivbordet. Hon har blivit mycket blek.

KANNING

in.

Lilla gumman är rask för sina år. — Vet du vad, Gertrud: medan du var ute, passade hon på att undra, om du kunde bli presenterad vid hovet. Jo, det kan hon hoppa opp i himmelen på att du skall bli. Och du skall bli den charmantaste statsrådinna som funnits sedan... sedan... Ja, jag kan förbanna mig inte i en hast erinra mig om det

egentligen nånsin har funnits någon vidare charmant statsrådinna...

Men vad är det nu du har på hjärtat, mitt barn? Du ser så grubblande ut.

GERTRUD

som under det sista har stigit upp och gått ett slag över golvet, stannar.

Ja, Gustav. Det är något som jag tänkt säga dig en tid. Och först för en stund sedan blev det mig fullt klart att jag inte kan få dröja längre. Jag kommer att göra dig en liten sorg.

Jag får lov att börja med att berömma dig litet, så går det andra lättare sedan. Det är så mycket hos dig som jag håller av. Och ibland beundrar jag dig. Du är redbar och klok; förfärligt klok. Du är stark också, när det behövs. Och jag är viss om att du kommer att bli ett utmärkt statsråd.

Lågt och med blicken i golvet.

Men jag... blir inte statsrådinna.

KANNING.

Gertrud...?

GERTRUD.

Gustav. Jag kan inte längre vara din hustru.

KANNING.

Gertrud... Vad är detta? Det går runt för mig... Hur menar du?

GERTRUD

tar hans hand.

Kom, sätt dig här. Låt mig försöka förklara det för dig. Det blir inte... så lätt.

De sätta sig i var sin av korgstolarna vid rökbordet.

GERTRUD.

Gustav — minns du dina ord den gången vi väx-
lade ringar?

KANNING
undvikande.

Jag sade väl att jag älskade dig.

GERTRUD.

Ånej, det hade du sagt så många gånger förut,
det behövdes inte. Utan du sade mig på en omväg,
hur klokt och försiktigt du älskade mig. Du sade:
vi gifter oss med varandra, därför att det nu en
gång är den relativt bästa formen för en kärleks-
förbindelse. Men det skall inte vara något band
för oss. Vi måste lova varandra, sade du, att om
det kommer den dag då en av oss vill bli fri —
då skall den andra inte hindra.

Och vi lovade varandra det.

Minns du?

KANNING.

Jag minns.

GERTRUD.

Den gången gjorde det mig ont — en liten smula
ont — att du kunde vara så ... förtänksam. Det
var något däri som kränkte mig. Varför? Ja, det
kan jag inte reda ut. Och i grunden hade du ju
rätt. Nu åtminstone inser jag det.

Men jag hade då ingen tanke på annat än att
vi skulle gå samman hela livet.

Jag var redan litet skadskjuten när du fann mig.
Jag hade älskat och tillhört en annan man, och du
visste det. Jag var slagen och sårad och trött intill

döden. Trött på allting — allting. Så kom du i min väg. Och utan att tänka på det eller vilja det, kom jag att tända din kärlek.

KANNING

vekt.

Ja, Gertrud. Du har nu en gång — Afrodites gördel. Den fick du i faddergåva.

GERTRUD.

Och du vet, att jag inte av yttre skäl behövde något giftermål. Jag var sångerska och redde mig gott ensam. Vad det beträffar. Och när du först bad mig att bli din, svarade jag nej.

KANNING.

Ja, Gertrud — och om du nu vill gå ifrån mig så tvingar du mig att önska att du aldrig hade svarat annat än nej!

GERTRUD

sitter framåtböjd med huvudet i händerna.

Men... ditt frieri hade väckt så många tankar hos mig. Det steg upp inom mig en längtan som var ny för mig... en längtan som jag inte hade trott att jag skulle få känna... en längtan efter vanliga kvinnors vanliga liv och lott. Efter hem och barn. Efter vardagsro och en lugn vrå.

Och när jag såg att du alltjämt älskade mig, och att du led av din kärlek — så gick jag själv till dig en dag och sade att jag ville vara din.

KANNING.

Glöm det jag nyss sade, Gertrud. Jag ville inte ha den dagen borta ur mitt liv för allt i världen.

Och nu — vill du gå ifrån mig? Gertrud — jag förstår ingenting av det här. Ännu har du ingenting förklarat för mig.

GERTRUD

efter en paus, lågt och skyggt.

Å, Gustav . . . Det är så mycket som är annorlunda nu mot då. Vi själva ha blivit annorlunda.

KANNING.

Jag älskar dig, Gertrud. Däri har jag inte blivit annorlunda. Och blir aldrig.

GERTRUD.

Å, älska . . . Det är ett så stort ord. Du älskar så mycket: du älskar makten och äran och härligheten. Du älskar dig själv: din klokhet och finhet och kvickhet. Du älskar dina möbler och dina böcker. Och dina havannacigarrer. Och jag tvivlar inte på att du bland annat också har älskat mig.

KANNING

stiger upp, ond.

Gertrud, jag är ju en man. Kärleken ensam kan inte fylla ut mitt liv. Det vore ju helt enkelt löjligt.

GERTRUD

har också rest sig. Med skuggan av ett leende.

Ja, det vore kanske litet löjligt.

Men där ser du alltså själv hur litet jag är för dig och hur obetydligt det tomrum blir som jag lämnar efter mig här hos dig. När jag nu går.

Sedan vår lilla gosse dog, finns det ju ingenting som verkligen binder oss samman. Därför skall

du nu hålla löftet vi gav varandra. Som du ville att vi skulle ge varandra.

KANNING

går upprörd fram och åter, stannar och ser skarpt på henne.

Gertrud, här ligger något under. Något som du döljer för mig.

GERTRUD

tiger.

KANNING.

Du — tycker om någon?

GERTRUD

med frånvarande ögon.

Du får kalla det så. På ditt språk.

KANNING.

Det vill säga: du älskar någon?

GERTRUD

med en suck av befrielse.

Ja...!

KANNING

står länge och ser stelt på henne. Lågt.

Har det redan skett?

GERTRUD.

Nej. Ingenting har ännu — "skett".

KANNING.

Men det kommer alltså att ske...?

GERTRUD

möter med fasthet hans blick, men svarar icke.

KANNING

bryter ut.

Gertrud, du gör mig galen!

GERTRUD.

Ånej, Gustav. Ingen kvinna lär göra dig galen.
Det tror du inte på själv.

KANNING.

Och — vem är det?

GERTRUD.

Den frågan kan du väl inte tänka dig att jag skulle svara på.

KANNING.

Svara mig åtminstone på ett. Är det en man som kan och vill gifta sig med dig?

GERTRUD.

Jag svarar dig inte på det. Men jag vill i varje fall bli sångerska igen, som förut och sörja för mig själv.

KANNING.

Gertrud — säg att allt det här inte är ditt allvar!
Säg att... Nej, jag drömmer —

Men Gertrud, du måste visa mig den sista lilla barmhärtigheten att säga mig vem det är. Så att jag slipper tänka var gång jag sitter och talar med en god vän: det är kanske h a n...

GERTRUD.

Jag säger ingenting.

KANNING.

Och det bästa är att jag vet inte en bland alla våra bekanta som inte är sådan att jag måste

skratta, om jag försöker tänka mig att du — älskar honom.

GERTRUD

leende.

Ja, Gustav, du har sinne för det komiska. Det hjälper en över mycket här i världen.

Men för att du skall slippa plåga dig med gissningar på dina vänner och bekanta, vill jag säga dig att den som jag älskar är en man som alls inte hör till våra kretsar.

KANNING.

Var i all världen har du då träffat honom? Gör du dina bekantskaper på gatan nu för tiden?

GERTRUD

går mot dörren.

KANNING

ställer sig i vägen för henne.

Gertrud, är det din mening att gå ifrån mig nu — och inte komma igen?

GERTRUD.

Ånej, min vän. Men jag tyckte att jag måste säga dig detta nu. Så få vi ju sedan tala närmare om hur det skall ordnas med skilsmässan.

Och i morgon skall vi ju gå på fest.

KANNING

ser framför sig.

Om du kunde hjälpa mig att förstå detta. — Jag känner det som ett klubbslag för pannan.

Om du kunde förklara för mig, hur det kommit. Allting blir lättare när man förstår.

GERTRUD.

Kära, vad kan jag mer förklara? Jag förstår ingenting själv.

Lågt.

Det enda jag vet är att kärleken huggit sin klo i mig. Och det kan jag ju inte hjälpa.

Paus.

KANNING.

Och det kostade dig ingenting att säga mig detta? Det var lätt och enkelt? Som att säga upp ett engagemang . . .

GERTRUD.

Jag har vändats i dagar och nätter för denna stund. Det har varit ögonblick då jag har önskat att du skulle dö. Bara för att jag skulle slippa säga dig detta.

KANNING

kastar en skygg blick på henne.

GERTRUD.

Och det har varit stunder då jag tänkt att det kanske vore bättre att bedra dig. Men jag kunde inte.

Och det har varit stunder då jag undrat om jag är klok eller galen. Och stunder, då jag velat dö.

Paus.

KANNING.

Vart går du nu?

GERTRUD.

Som jag sagt dig. Jag har ärenden. Och på kvällen går jag på operan.

KANNING.

Ensam?

GERTRUD.

Ja visst. På min vanliga plats.

Paus.

KANNING.

Nej, jag blir galen på det här!

GERTRUD

tar hans hand och klappar den.

Ånej, visst inte, tvärtom! Jag försäkrar dig, du blev mycket mindre galen än jag hade fruktat! Det gick mycket lättare för oss bägge två än jag hade tänkt. Adjö med dig nu.

KANNING

vemodigt.

Och just nu, Gertrud — när jag behöver dig som aldrig förr! Du är troligen den enda kvinna i Sverige som man kan tala med i politiska saker...

GERTRUD.

Nå, käraste — så kan vi väl kanske råkas en och annan gång och tala lite politik... Adjö.

Ut genom salongen.

Det har börjat skymma.

KANNING

går av och an, stannar framför länstolen vid skrivbordet och mumlar.

Där satt hon. Först pratade vi om ditt och datt. Och så kom mamma. Och sedan... underligt. — Underligt.

Han slår i ett glas portvin och dricker ur det. Sätter sig vid skrivbordet och stöder huvudet i händerna.

KANNING

brister plötsligt ut.

Gertrud! — Gertrud!

Pendylen slår fem. Han skruvar upp lampan och börjar ordna med några papper. Det ringer i skrivbords-telefonen.

KANNING

tar luren och säger det följande i torr och trött affärston.

Hallå. — Ja, det är jag. — Ja, ers excellens. — Ja visst. — Ja, det är också min mening. — — — Mja, det är gott och väl, men — — — Ja, tills vidare kan jag bara upprepa vad jag hade äran säga ers excellens i går: jag vill inte bygga mitt inträde i ministären på någon överskattning av det inflytande jag möjligen kan ha bland mina politiska vänner. Därför måste jag först rådgöra med ett par av dem — ers excellens vet vilka jag menar. Jag träffar dem för resten om en stund på en middag hos...

II.

PARKANLÄGGNING PÅ EN HÖJD I UTKANTEN AV STADEN.

Till höger den fästningsliknande muren av en stor vattenledningscistern med gräsvall. Till vänster några träd med glesnande kronor. I bakgrunden löper en barriär av grovhuggna gråstensblock med en bjälke över. Fonden är ett stadslandskap med hyreskaserner, fabriker och ett par kyrktorn.

I förgrunden åt höger en grov träbänk utan ryggstöd. På marken vissna blad.

Begynnande skymning efter en klar höstdag. En rödaktig himmel, fördunklad av rök och dis. Då och då skär en vissling från ett lokomotiv eller en fabrikspipa genom det dämpade bruset från staden.

ERLAND JANSSON står vid staketet i fonden och ser utåt. Han har mjuk svart filthatt och en mörk regnrock.

Två flickor i tolv- trettonårsåldern gå över scenen från vänster till höger.

ENA FLICKAN.

Så här säger alltid mamma till mig: ljug inte, unge! Men om du ska ljuga så ljug djärvt! Och det gör jag också, må du tro.

Ut till höger.

En gammal slusk kommer från vänster och går ut efter dem, nosande och vädrande som en hund.

Erlend Jansson vänder sig om och ser efter dem. Går så ett slag ned över scenen, ser på sin klocka och går tillbaka till sin förra plats. Han är en helt ung man, ett par och tjugu år. Ett skägglöst ansikte med något histert i uttrycket, som gör honom litet äldre än han är. Stort, svart musikerhår.

GERTRUD in från vänster. Hon har en lång mörk höst-kappa. Svart hatt och flor.

GERTRUD.

Har du väntat länge?

JANSSON

talar lågmält och litet skyggt.

Ja. F ö r länge.

GERTRUD.

Förlåt mig, älskade.

JANSSON

med ett buttert leende.

Får väl försöka.

Han lyfter upp hennes flor, tar hennes huvud mellan sina händer och kysser henne länge.

Varför har du dröjt så länge?

GERTRUD.

Älskar du mig?

JANSSON

möter hennes blick och böjer allvarligt på huvudet.

GERTRUD.

Jag vill att du skall säga det.

JANSSON

leende.

Jag, älskar, dig.

GERTRUD.

Säg det en gång till.

JANSSON.

Jag — — Nej, Gertrud! Jag älskar dig, men det är bäst att vi gå ifrån varandra! Vad är jag för dig — vad kan jag vara för dig! Låt mig gå min väg. Den kan ju ändå aldrig bli din.

GERTRUD
stilla och ödmjukt.

Allt är du för mig. Min kärlek och min lust
och min sorg. Mitt nya liv.

JANSSON.

Din sorg?

GERTRUD.

Ja. Det är min sorg att jag måste älska dig,
fast jag inte . . . förstår dig. Du är mig ibland så
främmande. Så långt borta. Som om jag nästan
inte kände dig.

JANSSON.

Gertrud, låt oss gå ifrån varandra! Jag är ingen-
ting annat för dig än ett infall, en nyck. Du skickade
mig blommor efter en konsert. Du har givit mig
några blommor och några kyssar. Men när jag
tigger dig om det som jag hungrar efter, då —
viker du undan.

Och så säger du att jag är allt för dig. Och
det kallar du — kärlek!

GERTRUD
ser framför sig och ler stilla.

Jag skickade dig blommor dagen efter din kon-
sert. Två rosor och ett kort med några rader.
Och jag fick inte något svar. Inte ett litet tack
en gång.

JANSSON.

Vi konstnärer får ju så mycket sådant. Och
jag visste ju inte ens hur du såg ut. Jag hade sett

dig i ett par roller på operan förr i världen, men då var jag ju nästan barn.

GERTRUD.

Ja. Och så tänkte du dig en tämligen avtacklad för detta teaterdam.

JANSSON.

Ja, uppriktigt sagt — så ungefär var det. Men så — tar hennes hand och kysser den — så kom du själv.

GERTRUD

försjunken i minnet.

Ja. Gud vet hur jag fick mod till det. Men jag fick dig inte, inte ur mina tankar. Inte på något sätt.

Jag älskade din musik. Och när jag såg dig på konserten måste jag hålla av ditt huvud. Men jag hade aldrig hört din röst — aldrig hört dig tala. Och jag måste först höra dig tala för att kunna veta — om det var du. Om du var den som jag måste älska.

Så gick jag till dig.

JANSSON.

Det var tur att jag var hemma.

GERTRUD.

... Och du var hemma och satt vid ditt piano. Jag ser ännu solstrimman över nothäftet... Det var så mycket sol i ditt lilla rum den dagen.

JANSSON.

Och du hade blommor med dig och satte dem i ett glas på pianot.

Och så sjöng du en av mina sånger. Å, som du sjöng den, Gertrud! Det var som om jag aldrig hade hört den sången förr.

GERTRUD.

Jag hade längtat efter att en gång få sjunga den för dig.

Leende.

Det var egentligen bara därför jag kom.

Åter allvarlig.

Jag älskar den sången.

JANSSON.

Jag fäste ingen vidare vikt vid den när jag gjorde den. Sådant gör jag mest för att det skall sjungas på konserter och hjälpa till att göra mig känd. Annars är det orkestersaker jag vill göra — och kan göra. I sångsaker är man bunden vid en annans text — och den är för det mesta dum. I den där sången, som du tycker så mycket om, tycker jag att texten är onödig. Och det allra bästa är att struntpoeten, som har gjort den, tycket att musiken är onödig!

Men när du sjöng min sång, gick det upp för mig att den kanske är vacker.

Det är synd att du aldrig sjunger offentligt mera.

GERTRUD.

Jag kommer kanske att göra det igen — snart

JANSSON

tar henne vid handen och för henne till bänken.

Vi sätter oss. Jag är trött. Jag levde rövare i går — som vanligt.

GERTRUD.

Måste du det, Erland? Hör det också till — konstnärskapet?

JANSSON.

Det vet jag inte. Vet bara att jag måste.

Vi var några stycken som slog ihjäl natten tillsammans. Musikanter och gycklare och en stor skald. Och skalden gick på händerna över halva Hötorget fram på morgonsidan.

Till sist hamnade vi på en liten krog i en av smågatorna i Hötorgstakten. En kuskrog närmast. Där kom vi ihop med ett bar bondfångare — härliga typer. Präktiga pojkar. Vi spelade kort med dem, och till sist drack vi brorskål. — Ja, jag spelade inte, jag hade gjort slut på mina pengar. Jag satt och halvsov i en vrå och såg på de andra. Och under tiden steg det upp ett motiv för mig — en ny musik tyckte jag det var — något alldeles nytt — ljust, blått, underligt... Ja, jag har det i huvudet ännu. Det kan bli en symfoni av det.

Men i dag är jag litet trött.

GERTRUD.

Erland, du får inte rasa så mot dig själv.

JANSSON.

Och i kväll blir det detsamma om igen. Detsamma — eller något annat. Jag känner en stor aktieskojare — präktig pojke för resten, flott och gentil. Han har en väninna. En flicka som han underhåller. "Fröken Constance." En liten fin

våning vid Floragatan — jag har varit där förr...
Där skall bli fest i natt, och jag är bjuden.

GERTRUD.

Å, Erland. Gå inte dit.

JANSSON.

Varför skulle jag inte göra det?

GERTRUD.

När jag ber dig.

JANSSON
likgiltigt.

Jag har också bett dig om något. Och det bryr
du dig inte om.

GERTRUD

som rest sig från bänken, ställer sig framför honom, tar
hatten av hans huvud och lägger den på bänken, smeker
hans panna och river om i hans hår.

Erland. Du har ett instrument i din själ, som
du inte får förstöra. Du får det inte. Du har inte
rätt till det, Erland. Det finns så mycket musik
i dig, som vill ut i världen. Ut bland människorna.
Så som du lever, stänger du den inne och kväver
den och förgiftar den. Och till sist dör den. Kanske
snart. Kanske förr än du tror. Och dina inspi-
rationer i ett kaféhorn efter en genomvakad natt,
Erland, dem är det ingenting med. Det är som
trollguld. Det blir vissna blad.

JANSSON.

Alla blad måste vissna. De bli till för det.

GERTRUD.

Jag ber dig, Erland. Ber dig. Som om jag bad för mitt liv. Gå inte!

JANSSON.

Å, kära. Jag lever som jag kan och måste leva. Finns ingen bot för det. Jag har det i blodet. Far min var en fyllbult.

Och om jag lovar dig att stanna hemma i kväll, så — håller jag ändå inte mitt löfte. När kvällen kommer.

GERTRUD
med trött blick.

Ja, ja. Så är det ju bättre att du ingenting lovar.

JANSSON.

Jag har haft ett svårt liv, Gertrud — så långt jag kan minnas. Fick sörja för mig själv från det jag var femton, sexton år. Så gott som. Gud vet hur det har gott till, att jag kunnat klara mig. Mitt liv har varit arbete och umbäranden. Och ibland — svält. Så måste jag ju ta skadan igen, när jag kan få. Och leva litet rackare.

För det är skönt att leva rackare, det kan inte hjälpas.

GERTRUD
går tigande av och an med blicken i marken.

JANSSON.

Och så i morgon igen!

Muntert.

Jag ser inte något slut på orgierna. Gabriel Lid-

man, den store mannen, är återbördad åt fosterjorden med lagerbärsblad kring sina glesnande hårtestar och skall firas med en fest på Royal i morgon. Han fyller femtio år. Det är nu också en trollkonst — att fylla femtio år. Man har bett mig vara med och spela ett par av mina pianosaker. Och för all del, jag har ingenting emot att bringa snillet min enkla hyllning, eftersom det alltså blir gratis för mig.

GERTRUD

går fortfarande av och an.

Då träffas vi där i morgon. Jag skall också dit.

Stannar och ser förtjust på honom.

Å, vad det skall bli roligt!

JANSSON.

Kommer — din man också?

GERTRUD.

Ja.

JANSSON.

Den slipade politikern. Som du inte vill unna mig nöjet att få ge? — med en förtydligande gest åt pannan — vad han förtjänar.

GERTRUD

tiger.

JANSSON.

Den flintskalliga statsmannen. Som offerar sig för svenska folket! Det vill säga för mig och oss andra. Att han bryr sig om det! Vi är inte värda en sådan välvilja. Ätminstone inte jag.

GERTRUD
tiger.

JANSSON
i stigande upphetsning.

Och nu skall han ju bli statsråd också! Den grönskimrande idioten — som tror att han och hans medidioter regera oss andra därför att de äro klokare än vi! De regerar, därför att vi andra — vi arbetare och hantverkare och konstnärer — vi som frambringar och skapar — därför att vi helt enkelt inte har tid till det och inte bryr oss om det! Därför att det är ett dränggöra, som vi föraktar! Därför regerar de — oss!

Och honom — ger du det som du nekar mig! Och säger till på köpet att jag är allt för dig.

Fy!

GERTRUD
mjukt och stilla.

Erland. Du talar om en man som du inte känner. Han är en annan än du tror. Och du får inte mera tala om honom så som du gjorde nyss.

JANSSON
torrt.

Ber om ursäkt.

GERTRUD.

Men, Erland — jag har ingenting gemensamt med honom. Inte nu längre.

Å, om du visste, Erland, hur jag har haft det dessa sista år. Mest sedan min lilla gosse dog. Om du kunde förstå det... En sådan tomhet jag levat i. Om du kunde veta hur jag pinats och

lidit och hur min fattiga själ har svultit. Jag älskade dig nyss, Erland, när du talade om att du svultit. Jag är själv en uthungrad, och jag älskar dem som hungra. Och jag har törstat och hungrat i mitt hem: med min kloka, fina man och hans krets av "politiska vänner". Jag är trött och led vid deras kloka huvuden och förtorkade hjärtan. Allting har blivit så g a m m a l t omkring mig dessa sista år. Så färdigt och avslutat. Så — dött.

En gång förr har jag levat. Det är längesen. Så längesen att jag knappt minns det. Och det livet är dött och begravet.

Men jag är för ung att redan vara död, Erland. Och du blev mitt nya liv. Först skimrade det fram för mig i din musik. Sedan i ditt ansikte — när jag såg dig. Och till sist i dig själv.

Erland, jag hade ett samtal med min man i dag, innan jag gick hemifrån. Det var därför du fick vänta på mig så länge. I dag har jag — sagt mig fri.

JANSSON

upprörd och förvirrad.

Du — vill vara min — — —?

GERTRUD.

Ja. Du sade nyss: min väg kan aldrig bli din. Jo, Erland. Jag vill att din väg skall vara min väg. Jag vill vara helt och hållet din.

Lång kyss.

GERTRUD

gör sig sakta lös ur hans armar.

Jag drömde något i natt.

JANSSON.

Vad drömde du?

GERTRUD

stryker sig över pannan.

Något hemskt. — Det gör detsamma.

JANSSON.

Säg vad du drömde.

GERTRUD

lätt framåtböjt, lågt.

Jag sprang naken genom gatorna med ett koppel av hundar efter mig... Men när de hann upp mig vaknade jag. — — — Älskade!

Hon kysser honom åter.

JANSSON.

Jag har också drömt ibland — om dig...

GERTRUD

leende.

Erland — nu går du visst alltså ändå inte på den där festen i kväll?

JANSSON

lågt.

Vart vill du att vi går nu?

GERTRUD.

Hem till dig. Kom.

De gå fort ut hand i hand.

Slusken kommer in från höger, stannar och ser efter dem och nosar och vädrar som en hund.

Det har mörknat. Ljus ha tänts här och där i staden.

ANDRA AKTEN.

FESTVÄNINGEN I ETT STORT HOTELL.

Salong i vitt, rött och guld. Fonden öppnar sig mellan två par kolonner ut åt ett galleri med stora speglar i fondväggen. Längs denna vägg en smal, rödklädd soffa utan ryggstöd. På vardera av salongens sidoväggar två par dubbeldörrar; dörrarna närmast fonden stå hela tiden öppna, de andra äro stängda. Väggfälten mellan dörrarna äro täckta av gobelänger: till vänster Venus' födelse, till höger en hind som sönderslites av hundar. I förgrunden till vänster en soffa, ett bord med marmorskiva och fåtöljer. Till höger en annan soffa och fåtöljer vid ett mindre, runt bord.

Genom fondgalleriet rör sig från höger till vänster en jämn ström av herrar i sällsksdräkt och ett mindretal damer. I salongen stå och sitta spridda grupper av damer och herrar. Allmänt sorl.

En orkester spelar någonstädes långt borta kröningsmarschen ur Profeten.

En grupp av tre herrar till vänster.

EN LITEN HERRE.

Vart tog Lidman vägen? Jag såg honom nyss i spegelgalleriet.

EN TJOCK HERRE.

Han går därute och pratar med sin förläggare.

DEN LILLE.

Jag var skolkamrat med honom i gamla Klara.

Då var det just ingen som tänkte sig att han skulle bli vad han blev.

DEN TJOCKE.

Tja — vad blev han då? Det finns något som heter humbug också, min lilla fina bror. Och vi är här i afton och hjälper till med humbugen, därför att vi är roade av att festa.

EN BLEK HERRE.

Och därför att vi tycker om humbug. När den lyckas, förstås. Vi är här för att uttrycka vår uppriktiga sympati för framgången.

DEN LILLE.

Humbug kan man inte säga om Gabriel Lidman. Det passar inte på honom.

Går ifrån dem.

DEN BLEKE.

Nå, har du varit på konstutställningen?

DEN TJOCKE.

Går aldrig på konstutställningar. Nykter. Det målas ju bara landskap nu för tiden. Jag står inte ut med de där eviga landskapena — det vet man väl ändå hur det ser ut på bondvischan. Nej, om jag vore artist skulle jag måla nakna fruntimmer.

DEN BLEKE.

Det vet man väl också ändå. Men skall vi inte ha en cigarr?

De gå uppåt fonden.

Två herrar, en äldre och en yngre, ned i förgrunden.

DEN YNGRE.

Fru Kanning är här i afton. Jag undrar om man får höra henne sjunga.

DEN ÄLDRE.

Har hon någon röst kvar då?

DEN YNGRE.

Om hon har? Jag hörde henne senast på en soaré för en vecka sen. Hon sjunger som hon aldrig har sjungit förr.

DEN ÄLDRE.

Men hon är väl lite gammal nu.

DEN YNGRE.

Visst inte. Några och trettio år.

DEN ÄLDRE.

Ja, det kallade vi för gammalt på min tid. Men apropå, hur länge har hon varit gift?

DEN YNGRE.

Låt mig tänka — sex år, tror jag.

DEN ÄLDRE.

Fysiologerna påstår att man blir en ny människa i varenda bit på sju år. Om ett år är hon alltså en fullt ärbar kvinna. Och i vad fall som helst blir hon statsrådinna i övermorgon.

DEN YNGRE

med sänkt röst.

Häradshövding Kanning står där.

DEN ÄLDRE.

Jaha, där står han. Ministären artar sig mer och mer till en samlingsministär. Korrupsionsministär kan man också säga.

Vänder sig till Kanning, som står med ett likörglas i handen och pratar med en mycket uringad dam i soffan till höger.

Hör du, Kanning. Malisen påstår att du håller på och utvecklar dig till opportunist?

KANNING.

Opportunist? Nå, jag är inte rädd för ordet. Om man får tro Renan och världshistorien, så tycks vår herre vara opportunist. Så att jag är alltså i skapligt sällskap.

DEN ÄLDRE HERRN.

Det tycker inte jag.

Vänder sig åter till den yngre.

Har ni hört talas om något som heter rikspolitik? Vet ni vad det är? Hör på.

Demonstrerar med pekfingret i luften.

Det är den förmodade medelproportionalen mellan de dumheter som förmodas stå högst i kurs bland dem som förmodas vara de slugaste!

DEN YNGRE.

Det var subtilt.

DEN ÄLDRE.

Då tar vi om det: den förmodade —

DEN YNGRE.

Behövs inte, jag var nog med. Men jag tror lektorn är litet bitter i kväll.

DEN ÄLDRE.

Ja, jag är arg för att man aldrig har förmodat mig höra till de slugaste.

De dra sig uppåt.

DEN URRINGADE DAMEN.

Och ni vill alltså inte säga mig vad det är ni tänker på nu?

KANNING.

Törs inte, fru konsulinna, jag är för blyg. Det har jag alltid varit. Men — lutar sig litet fram över damen — skål för det som jag nu tänker på!

DAMEN

ljuvt leende.

Alltid skall statsrådet vara ekivåk.

Gertrud visar sig i fonden, vitklädd, mellan två unga herrar, blir stående ett ögonblick i bakgrunden och pratar med dem, varefter gruppen går ut till höger.

KANNING

i det han följer sin hustru med ögonen.

Jag är tyvärr ännu inte statsråd, men om jag någon gång i framtiden med guds hjälp skulle lyckas bli det, så heter det: ekivåkt. Statsråd är neutrum.

DAMEN

ljuvt leende.

Å, är det det? Men då dröjer det visst ännu en tio, femton år innan häradshövdingen blir statsråd...

KANNING

med en lätt bugning.

Jag är smickrad och rörd av edra vänliga tankar om mig... Men se där har vi ju konsuln.

En liten tjock och ful herre går förbi genom spegelgalleriet, rökande på en enorm cigarr.

Konsul och statsråd kan för resten egentligen komma på ett ut.

DAMEN.

Verkligen?

KANNING.

Ja, hos romarna var konsul till och med lite finare än statsråd hos oss. Så att om konsulinnan någon gång i distraktion skulle råka ta miste på en konsul och en statsråd, så gör det ju inte så mycket.

DAMEN

ljuvt leende.

Alltså skall det heta: statsrådet, är, fortfarande, ekivåkt!

Stiger upp ur soffan.

Men varifrån kommer egentligen musiken?

KANNING.

Nerifrån kafét. Festsalen därute har en balkong utåt musikkafét.

DAMEN.

Ja visst, diplomatläktarn. Så går vi ditut en stund och hör på musiken.

De gå ut genom fonden åt höger.

Salongen har småningom blivit nästan tom. I soffan till vänster sitta två svartklädda äldre damer kvar. På soffan i spegelgalleriet sitta några herrar och röka.

DEN ENA DAMEN.

Säga vad man vill, men jag tycker det är smaklöst av Gertrud Kanning att visa sig här i kväll.

DEN ANDRA.

Det har du så rätt i, Sofi. Det skall vara modigt, förstås! Men det är smaklöst.

DEN FÖRSTA.

Ja, somliga människor tror att de kan göra allt vad de vill.

DEN ANDRA.

Och att hennes man tillåter det!

DEN FÖRSTA.

Han är ju här själv — det var han som stod där och kurtiserade konsulinnan Bluhme!

DEN ANDRA.

Vad säger du, var det han?

DEN FÖRSTA.

Och han höll ju tal för Gabriel Lidman under supén!

DEN ANDRA.

Ja, det är så att en hund kan bli en katt.

Salongen tom. Herrarna i spegelgalleriet berätta en historia: man hör en skrattsalva.

Gertrud kommer ensam från fonden. Hon ser sig omkring som om hon sökte någon. Man hör från orkestern några tongångar av Grieg: Jeg elsker dig. Hon stannar mitt i salongen och betraktar tapeten till höger. Hon tar sig samman som i en lätt frysning och för handen över pannan.

Kanning kommer från höger. Han tar henne vid handen och för henne ned åt förgrunden till vänster.

Musiken har tystnat.

KANNING
dämpat och behärskat.

Gertrud. Det är något jag ville tala med dig om.
Medan vi kan vara ostörda ett ögonblick.

GERTRUD.

Ja gärna.

KANNING.

Jag har bokstavigt talat inte sett dig sedan vårt
samtal i går. När jag kom hem i går afton, var
din dörr naturligtvis stängd — som vanligt.

GERTRUD.

Att du brydde dig om att känna efter det —

KANNING.

Vid frukosten i dag såg jag dig inte — du hade
ätit en timme tidigare än vanligt och gått ut på
morgonpromenad. Till middagen var jag borta —
som vanligt, höll jag på att säga. Så har vi nu
kommit hit från skilda håll — du hemifrån, och
jag från mitt middagssällskap —

GERTRUD
böjer på huvudet.

KANNING.

... Och så har jag alltså inte förr än nu haft
tillfälle att säga dig ett enda ord.

GERTRUD.

Så tala då nu.

KANNING
djupt efter ett andedrag.

Jag sade nyss, att din dörr var stängd när jag

kom hem i går afton. Ja — det var när jag kom hem a n d r a gången. Men jag hade redan kommit hem en gång förut: strax efter elva. Tio minuter över elva. Då var du inte hemma. Och då gick jag ut igen.

GERTRUD.

Nej, jag hade väl ännu inte kommit hem —

KANNING

ser på henne som om han väntade på fortsättning.

Det skall underförstås: från operan. Men du vill inte s ä g a det.

GERTRUD

tiger.

KANNING.

Därför att det inte är sant.

GERTRUD.

Å, Gustav, det är ju till ingen nytta att du plågar dig själv och mig —

KANNING

nervöst.

Vänta litet. Låt mig tala nu.

Åter lugn.

Efter middagen hos Bergfelts i går bröt jag upp tidigare än vanligt. Strax efter tio. Jag hade ingen ro i kroppen. Jag gick ut och drev kring gatorna. Månsken var det också. Och det kom för mig så många tankar. Hur den ena människan drömmer bort sitt liv och den andra jäktar bort det — och hur det långsamt och ohjälpligt — så förtvivlat ohjälpligt! — halkar oss ur händerna vad vi så

än gör med det. Och hur det dyrbaraste och käraste i mitt eget liv just höll på att halka bort ur mina händer utan att jag kunde förstå eller förklara hur det gått till. Det kom för mig en gammal vers. Jag gick och mumlade den för mig själv: Ty skatten akta — som gud dig sänder — den halkar sakta — ur dina händer —

Jag vet inte av att jag på något sätt har förbrutit mig mot dig, Gertrud. Men jag känner mig ändå osäker. Mitt i framgången känner jag mig så osäker — isynnerhet i framgången. Det är ingenting bestämt jag har att förebrå mig. Ingenting som man kan ta på. Men det står ändå för mig som en känsla av att jag kanske på något sätt inte varit nog aktsam om dig. Jag har haft så många andra intressen . . . Varit upptagen av så mycket . . . Tjänat främmande gudar . . .

Aldrig, aldrig är man nog aktsam om det man äger.

GERTRUD

vekt, med en lätt smekning över hans hand.

Å, Gustav. Du har inte alls något att förebrå dig mot mig.

KANNING

plötsligt upprörd.

Och medan jag gick i de tankarna, fick jag lust att gå till operan och hämta dig.

GERTRUD

åter kall.

Gustav, jag ber dig att inte fortsätta det här samtalet. Det kan ju inte leda till någonting.

KANNING.

Jo, du skall höra på mig nu. Jag fick lust att gå och hämta dig. Först kämpade jag emot; jag var rädd att du kunde tyda det som att jag spionerade på dig. Men jag kunde inte låta bli. Jag längtade efter dig. Längtade efter att ännu en gång få gå med dig genom gatorna om natten med din arm i min, som så många, många gånger förr. I våra lyckliga natters tid. Och min längtan blev mig för stark.

Jag gick till operan och väntade utanför den vanliga logedörren. Jag stod där tills alla hade gått och logen var tom. Men du kom inte. Och vaktmästaren sade mig till sist att du inte varit där.

Jag blev inte strax varken rädd eller orolig. Jag tänkte att du var hemma, och jag gick hem. Men redan i trappan kom ångesten över mig — vissheten om att du inte var hemma. Och jag fick rätt. Du hade inte varit hemma sedan du gick ut — strax före fem.

Gertrud, var var du i går?

GERTRUD

blek men lugn, säger långsamt.

Gustav. Efter vårt samtal i går måste du ju själv förstå att din fråga är meningslös.

KANNING.

Jag är din man, Gertrud — ännu är jag din man. Och du säger att min fråga är meningslös!

GERTRUD
med frånvarande ögon.

Jag känner inte längre igen dig. Är det du, som talar så? Du vet ju så väl att det yttre bandet ingenting betyder för oss — inte för någondera av oss. Det knöt vi för "världens" skull. Och det skulle ju inte binda oss den dag en av oss inte ville det längre.

KANNING.

Jag måste ha varit galen då. Alldeles bindgalen. Tar hennes bägge händer och ser henne in i ögonen. Och i går, när du gick ut — när du narrade mig med ditt prat om operan — då visste du redan vad du ville!

GERTRUD
gör sig sakta lös.

Ja. Jag visste vad jag ville. Och att jag narrades var av undseende för dig — för att inte göra dig mera ont än som var nödvändigt. Det var inte av feighet eller osannfärdighet. Du vet att jag är sannfärdig.

KANNING
i blekt raseri.

Ja — förskräckligt! Så sannfärdig borde ingen kvinna ha lov att vara!

GERTRUD
tiger.

KANNING.

Men jag släpper dig inte! Du skall inte tro att jag släpper dig!

GERTRUD

leende.

Tänker du spärra mig inne? Stänga in mig i en garderob, när du går ut?

Å, Gustav, du är upphetsad och ifrån dig nu. Men när du kommer till dig själv igen, kommer du att ta detta lugnt och förnuftigt och klokt. Eftersom du är förnuftig och klok som få.

KANNING

ser stelt på henne, lågt.

Gertrud. Du skall vara min i natt. Ännu en sista gång. Så må du sedan gå dit du vill och skall Och gå under i smuts och skam. Eftersom du vill gå under.

Gertrud ut till höger.

Kanning blir stående och ser efter henne. Går sedan långsamt uppåt och möter GABRIEL LIDMAN, som kommer ensam från fonden. Han är en smärt och fint byggd man, ännu ungdomlig i hållning och rörelser. Slätrakat ansikte. Glest och gråsprängt hår.

LIDMAN.

Det var ett vackert tal du höll för mig vid supén, Kanning. Tack skall du ha.

KANNING.

Tack själv. Jag sade ingenting annat än vad jag tänkte och kände.

LIDMAN.

Många vackra tal för resten. Konsten att ljuga är gudskelov ännu inte bortglömd i gamla Sverige. De sade så mycket vackert att jag nästan fick knip i magen — det vill säga i samvetet. Man skall ha

ett ovanligt garvat samvete för att inte få knip i det under ett skåltal. Nå, det har jag då också för resten. Ett rent samvete är som en vit klädnad. Det blir smutsigt med tiden. — Gud vet vad jag svarade, för resten — det var väl något pjoller. Men det är som det ska vara. Att säga något förståndigt i ett skåltal skulle inte gå för sig, då skulle folk tro att man vore galen...

Hejdar sig med ett leende.

Nej, nu pratade jag visst huvudet av mig!

KANNING

klappar honom om ryggen.

Ja, slutet harmonierade inte riktigt med början. Du är dig lik, gamle Gabriel.

LIDMAN

med en hastig blick på Kanning.

Men inte du.

Bryter av.

För resten skall jag tala om för dig att jag är lite yr i huvudet. Jag är inte van vid det här levnadssättet. Har kommit alldeles bort från det. Några fikon och oliver och en flaska Chianti en och annan gång, det är vad jag har brukat festa på därnere i södern.

Gud vet hur ni står ut med er diet här oppe. Om jag stannar här i fjorton dar till, så gör ni kål på mig. Jag ger mig av igen.

KANNING.

Tänker du verkligen på det? På allvar?

LIDMAN.

Ja.

KANNING.

Du känner dig väl inte på något sätt besviken på fosterjorden?

LIDMAN.

Jag är rädd att man alltid känner sig lite besviken på det som man har längtat efter mycket. Och länge. — När man så till sist får det.

Annars är fosterjorden nog bra. Själva jorden nämligen. Och luften och skogarna och vattnen. Och slottet och Strömmen och allt det där. Men människorna, Kanning, människorna! Fy katten. — Jag kom tillsammans med ett sällskap i går afton — ett sällskap som — — Nej. Det får vara detsamma.

Och det var mitt eget fel för resten. Jag får skylla mig själv.

Och jag kunde lika gärna skratta åt det.

Orkestern tränger plötsligt starkt igenom med motivet: Skratta, pajazzo, åt din skövlade lycka, skratta åt kval, som ha förgiftat din själ.

Kanning och Lidman stå tysta och lyssna till musiken, tills den slutat.

Musiken har förmörkat bägge människans ansikten. De stå och stirra åt var sitt håll.

LIDMAN.

Ja. Det där spelas i natt på många hundra förlustelokaler över hela jorden. I natt och alla nätter, hela året runt.

KANNING.

Man blir trött på det.

LIDMAN.

Jo, det vill jag lova. Som på tandvärk. — Man blir trött på att lida också. Och lider ändå.

Men vad var det vi talade om? — Jo, varför jag vill resa till södern igen. Jag kan inte arbeta här uppe. Har nu gått här i över en vecka och inte gjort det ringaste. Jag tål inte vid att komma ur mina vanor. Jag har blivit ett urverk. En komedi var sommar och en tragedi var vinter, det är min diet nu för tiden. Och när så några stycken av dem spelas samtidigt på tjugu teatrar i Tyskland, på en i Italien och på ingen i Sverige, så blir det pengar. Och det är en egenhet hos mig att jag alltid har behövt pengar.

KANNING.

Prat, vad skall du med pengar att göra! Du är alltid Gabriel Lidman, antingen du har pengar eller inte. Men vad en enkel syndare som jag skulle vara om jag inte hade litet pengar — det skall vi tala tyst om.

LIDMAN

ler invärtes.

Ja, smieker är också bra. Inte så bra som pengar, men det är bra i alla fall. Jag sätter mycket värde på det.

Men utom mina teaterpjäser förbereder jag en liten extra finanskupp. Jag skriver på mina memoarer. Har redan en tre, fyra volymer färdiga. Och eftersom de naturligtvis inte handla om mig, utan om alla de furstar och statsmän och snillen

och murvlar och biskopar och kardinaler och kokotter och komedianter och anarkister och skälmar och skojare och fähundar som jag har umgåtts med — och det är ett galleri, må du tro! — så kommer förläggarna att slåss om dem när jag närmar mig min levnadsafton. Du skall få se att det blir en hel liten förmögenhet.

KANNING.

Så du tänker alltså förgylla upp din levnadsafton. Men — när så solen till sist går ner — vem skall ha förgyllningen då?

LIDMAN.

Det har jag inte tänkt på. Så obehagliga saker skall man inte tänka på.

KANNING.

Har du kanske skaffat dig några små brunstekta lazzaroner där nere?

LIDMAN.

Nej. Inga barn. Men jag har en sorts fru till vänster hand där nere i Rom. Hon får väl ta hand om slantarna när jag dör, och spela bort dem i Monte Carlo. — Eller sätta upp en bordell för dem. När jag är död.

Men en gravvård skall hon resa över mig. Det skall in i testamentet. En sjujäkla gravvård!

KANNING.

Det låter inte som du älskade henne så förskräckligt mycket, din... fru.

LIDMAN.

Älska? — Prat.

KANNING
efter en paus.

Nå — du kunde ju möjligtvis älska henne, fast du har henne till vänster hand?

LIDMAN.

Nej. Om jag älskade henne, skulle hon i och med detsamma v a r a till höger — med eller utan ceremonier och kontrakt. — Älska! Jag måste skratta. En liten svartmuskig satan... Spanjorska för resten, inte italienska. Italienskorna är mycket bättre, på lång sikt åtminstone. Och därför har jag naturligtvis blivit fast för en spanjorska.

Muntert.

Kan du tänka dig, Kanning — hon klår mig! Markattan.

KANNING.

Å fan.

LIDMAN.

Ja, det kan hon gärna göra för resten. Jag är en gammal rövare. Jag har det som jag ska ha det.

Men det är underliga kärleksseder man har här i landet, i parentes. — Nå — nej... Det skall vi inte komma in på. Men här i landet är egentligen all kärlek — till vänster hand. Något som skall hållas nere — i en undre våning. Något fult. Och något att skratta åt.

Man hör rop utifrån festsalen: Lidman! Lidman!

KANNING.

Du är efterfrågad, Gabriel. Det skall hållas tal igen.

LIDMAN.

Vid bålarna. Nu skall de ljuga mig full om mig själv igen. Och det allra värsta är att jag tror dem — så länge de håller på. Fy tusan, Kanning — att framgången skall vara så löjlig! Motgången gör oss olyckliga. Och framgången gör oss löjliga. Man föredrar i allmänhet det senare.

Men det är sant -- du blir ju statsråd nu, påstås det?

KANNING.

Det ser nästan så ut. Om man får tro vad tidningarna säger.

LIDMAN.

Det skall man alltid göra. Något måste man tro på här i världen.

EN HERRE

i fonden.

Gabriel Lidman!

LIDMAN.

Ja, jag kommer.

De gå ut i fonden till höger.

Gertrud kommer från vänster genom spegelgalleriet, stannar och ser efter dem. Lutar sig mot en av kolonnerna och lyssnar en stund till talen, av vilka abrupta ord och satser tränga fram då och då. Går sedan långsamt ned mot förgrunden och sätter sig i soffan till vänster. Ser först framför sig med ett lyckligt leende. Så skakar hon på huvudet, och det går en frysning över hennes gestalt. Hon lutar sig tillbaka och sluter ögonen.

En gråaktig kvinnoskepnad kommer ljudlöst fram från den slutna dörren till höger, skrider långsamt över scenen,

stannar litet ifrån Gertrud och lutar sig en smula fram över med händerna på knäna.

SKEPNADEN

sakta.

Titta lite på mig.

Gertrud öppnar långsamt ögonen — vidöppna — och ser på henne utan att röra på huvudet.

SKEPNADEN.

Titta lite på mig.

Är jag vacker?

Nej.

Men jag har älskat.

Titta lite på mig.

Är jag ung?

Nej.

Men jag har älskat.

Titta lite på mig.

Lever jag?

Nej.

Men jag har älskat.

Försvinner långsamt genom den slutna dörren till vänster. Gertrud sluter ögonen.

Man hör applåder och bravorop från festsalen. Gertrud spritter upp.

GERTRUD

reser sig upp.

Drömde jag något?

En ström av festdeltagare rör sig genom spegelgalleriet. Bland de sista som passera är Gabriel Lidman. Han stannar i fonden, ser Gertrud och går ned till henne.

LIDMAN

tar hennes ena hand mellan sina bägge och klappar den sakta.

Det var rart att du ville komma hit i afton, Gertrud.

Jag hade dig att se på under supén — mitt emot mig. Det var min enda tröst. Men jag har inte fått tala något vidare med dig.

GERTRUD.

Sätt dig här, Gabriel.

De sätta sig.

LIDMAN.

Å, vad det gör mig gott att se, att du alltjämt är så ung. Annars tycker jag att det har blåst en bister höstvind över människorna här hemma. — Ja, en ny ungdom har det ju också kommit upp. Som jag inte känner.

Får jag se på dig riktigt. — Så ung och skär... som en brud.

Å, vad det gör mig gott att se. Men det är också det enda som gjort mig gott, sedan jag kom... hem. Annars är allting förbannat.

GERTRUD.

Ja, du ser inte glad ut, Gabriel. Det har jag sett hela kvällen. Har det hänt dig något tråkigt?

LIDMAN.

Åja, det skulle man kunna säga. Men det är mitt eget fel. Jag var i dåligt sällskap i går afton. Och vad hade jag där att göra? Det var mitt eget fel.

Och det gör detsamma för resten. Allting gör detsamma.

GERTRUD.

Förr talade du alltid om ditt verk. Verket, som väntade på dig. De verk du hade bakom dig räknade du aldrig för något. Och nu har du så många djupa, vackra verk bakom dig, och du har blivit en stor och berömd man. Och nu — gör allting detsamma . . . ?

Med en smekning över hans hand.

Hur har du det, Gabriel?

LIDMAN.

Å, som en gammal hund kan ha det. Jag är gammal. Det har jag fått veta sedan jag kom . . . hem.

GERTRUD.

Menar du för att de firar din femtiårsdag?

Hon tar åter hans hand och ser länge på den.

LIDMAN.

Ånej. Jag fäster mig inte så mycket vid en siffra. Räknar inte min ålder efter antalet genomtråkade år. Det är inte på det det hänger. Det är på timmar och minuter man åldras, inte på år.

Åren brukar jag snarare begagna till att förnygra mig på. Till att bota det onda som timmarna och minuterna ha gjort mig.

Kan du säga mig, Gertrud, vad hade jag här hemma att göra?

GERTRUD.

Ja, Gabriel — vad var det som drog dig hit? Jag ville just fråga dig om det.

LIDMAN.

Det var väl ett slags hemlängtan. Efter mina olyckors heliga platser. Efter skammens gathörn och nederlagets torg och förtvivlans förbannade gränder.

Efter en gata särskilt — en gata som jag ofta har tänkt på. Förr i tiden — på den tiden — hände det mig ibland att jag grät. Mest om natten. Och det gör mindre, natten har rum för så mycket. Men en dag — en vårdag för sju år sen — gick jag på en gata och grät mitt i solskenet.

GERTRUD

ler svagt.

Åja, jag har också gråtit ibland. Och det tycker jag inte är så farligt. Det bara lättar.

Och nu — Gabriel — är ju allt det där långt borta. Och nu har du kommit igen som segrare.

LIDMAN.

Segrare? Ja visst. De spelade kröningsmarschen ur Profeten. — Men vi talar inte om samma sak. I den enda strid jag någonsin brytt mig om har jag bara lidit nederlag.

GERTRUD

ser frågande på honom.

LIDMAN.

Den striden, som du och jag en gång i årtal kämpade tillsammans, Gertrud.

GERTRUD

med ett fruset leende.

Den enda strid du brytt dig om —? Ånej, Gabriel...

LIDMAN

stiger upp.

Gertrud, varför gick du ifrån mig?

GERTRUD

tiger.

LIDMAN.

Nej visst, vi skall inte tåla om det nu.

Går ett slag över golvet.

Som sagt, jag råkade ut för dåligt sällskap i går afton. Jag åt middag ute med en gammal skolkamrat. Fram på kvällen blev vi flera. Bland andra dök det upp en figur som jag inte kände. Han var nästan lite förnärmad över att jag aldrig hade hört hans namn; han påstod att han var lika känd och berömd som skojare som jag är på mitt område. Nå... Till sist bad han oss komma med på en liten fest hemma hos hans... väninna. "Fröken Constance."

GERTRUD

leende.

Vid Floragatan.

LIDMAN.

Vad i all världen —?

GERTRUD.

Å, jag har hört talas om henne. Är det så märkvärdigt? Staden är inte så stor.

LIDMAN.

Nej, den är inte det. — Nå, jag gick med naturligtvis. Heligare män än jag ha inte försmått att sitta vid kurtisanernas bord.

Avbryter sig och lyssnar till musiken.

GERTRUD

lyssnar också, sedan.

Men fortsätt nu — du har gjort mig nyfiken.

LIDMAN

tiger och lyssnar.

GERTRUD.

Vad var det nu alltså för ett förskräckligt äventyr du råkade ut för? De spelade väl inte av dig alla dina många pengar?

LIDMAN.

Nej, så illa var det inte. Spelade gjorde jag nog. Men jag vann. Kan du tänka dig, Gertrud — jag vann nära sjuhundra kronor! Jag som aldrig i mitt liv förr har vunnit något på spel — hade jag så när sagt.

Lyssnar åter efter musiken, som under det föregående har hörts mycket svagt och som nu slutar i ett långt ackord.

Vad var det där? Det som slutade just nu?

GERTRUD.

"Bön i natten." Av Erland Jansson.

LIDMAN.

Ja visst. Jag tyckte väl att jag kände igen det. — Jag har hört det i Rom. Gud vet hur det hade hittat vägen dit. Kapellet, som spelade det, hade väl varit uppe i Stockholm och spelat på något kafé och sedan tagit det med sig härifrån. Det är vackert. Jag minns att jag nästan blev litet rörd då jag sökte efter kompositören på programmet och fann ett svenskt namn. — Det är vackert.

GERTRUD

med ett drömleende.

Ja. Det är vackert.

LIDMAN

betraktar henne.

Så ung och skär och vit...

GERTRUD

vars leende dröjer kvar.

Tack för att du berömmar mig. Det hjälper mig litet att hålla modet uppe. Och jag kan behöva det ibland. — Men var det inte meningen att herr Erland Jansson skulle komma hit i afton och spela något? Jag tycker jag har hört det.

LIDMAN.

Jo, det sade han åtminstone till mig. Men ännu har jag inte sett till honom. — Nå, det gör mig för resten detsamma. Jag tycker inte om honom.

GERTRUD.

Du känner honom alltså...?

LIDMAN.

Ja tyvärr. Jag önskar att jag inte kände honom.

Så kunde jag ha mera nöje av hans musik. Jag är ledsen över att ha gjort hans personliga bekantskap. — Men jag får skylla mig själv för det.

GERTRUD.

När har du blivit bekant med honom? Jag känner honom också.

LIDMAN

lågt.

Gertrud, Gertrud. Varför gick du ifrån mig?

GERTRUD

stelt och fruset leende.

Nu kommer vi alldeles bort från det vi höll på med. Du skulle ju berätta om det där nattliga missödet som så totalt tycks ha tagit humöret ifrån dig.

LIDMAN

tungt.

Änej, vi kommer nog inte så lätt bort ifrån det. Vi kommer till det nu.

Det var i natt jag gjorde bekantskap med herr Erland Jansson. Hos fröken Constance.

Gertruds leende dröjer ännu stelt kvar en sekund, så slocknar det och hon ser på Lidman med ångest i blicken.

LIDMAN.

Han dök upp där fram på nattsidan.

GERTRUD

med skälvningar över orden.

Ja... nå...? Vad kunde det göra dig? Och varför talar du om detta för mig?

Du föraktar ju inte själv att sitta vid kurtisannernas bord. Varför skulle han förakta det?

LIDMAN.

Nej, naturligtvis. Och det är inte det. Kort sagt, jag tycker inte om honom.

Lågt.

Han... skryter

Gertrud ser ångestfullt frågande på honom.

Han skryter. Med sina framgångar. Hos kvinnorna.

GERTRUD

blek, försöker småle.

Ja, det är ju inte så vackert.

LIDMAN

lågt, med tonvikt på varje ord.

Där — i detta sällskap av underjordiska kvinnor och halvdruckna män — satt han, själv drucken, och talade — högt — för alla — om sin senaste erövring.

Och han nämnde hennes namn.

GERTRUD

reser sig ur soffan och stirrar stelt på Lidman. All färg är borta ur hennes ansikte.

LIDMAN

knappt hörbart.

Hennes älskade namn.

Gertrud sjunker långsamt ned i soffan igen. Blir sittande och ser framför sig med ett ansikte utan uttryck, som en mask.

Lidman går uppåt fonden. Går ned till Gertrud igen och stryker henne sakta över håret.

LIDMAN.

Gertrud. Var det mycket illa av mig att säga dig detta?

GERTRUD

vaggar med huvudet.

Jag vet inte. Jag vet ingenting. Förstår ingenting.

LIDMAN.

Jag måste, Gertrud. Jag kände det så. Måste. Måste.

GERTRUD.

Ja, ja. Du måste väl det.

Hon famlar efter hans hand.

Å, Gabriel — hjälp mig att förstå detta!

LIDMAN.

Jag förstår det inte själv, Gertrud. Jag förstår bara de dåligheter jag själv har gjort, eller som jag skulle kunnat göra. Detta förstår jag inte.

GERTRUD.

Han måste vara — med en gest åt huvudet — alldeles sjuk och förvirrad.

LIDMAN.

Å, jag tror inte det är så farligt med det. Men han var drucken. — Och så är han väl litet barnslig. Han är ju så ung.

GERTRUD

lyser upp en smula, klamrar sig fast vid detta.

Ja, ja. Han är så barnslig — och så ung —

LIDMAN.

Och så — är han ju tydligen ur ett helt annat samhällslager än vi. Och folkets son — Gertrud!

— är inte god mot kvinnan. Djupt, djupt sitter kvinnohatet hos folkets son. Och kvinnoföraktet.

Han talade hånfullt och fräckt om allt vad kvinnor heter.

Gertrud stöder huvudet i händerna och vaggar sakta av och an.

LIDMAN

tar hennes hand, lågt.

Gertrud. Du bryter ju med honom?

GERTRUD

sakta jämrande.

Jag älskar honom. — Jag älskar honom.

LIDMAN.

Det är ju rena vansinnet, Gertrud.

GERTRUD

böjer långsamt huvudet.

Ja.

LIDMAN.

Och det finns ingen bot?

GERTRUD.

Å, jag har känt som en aning om det hela tiden — ända från första början. Att det var vansinnigt. Men jag hade så litet att förlora, Gabriel. Jag var så olycklig. Mitt liv var så förtärande ensamt och tomt.

Och nog vet du, Gabriel — du som vet och förstår allt — nog vet du att inte kärleken har något att göra med klokhets och förnufts.

Klokhets hade jag nog av — omkring mig.

LIDMAN
frånvarande.

Gertrud. Varför gick du ifrån mig?

GERTRUD
ser stelt framför sig och tiger.

LIDMAN.

Det var i natt jag fyllde mina femtio år. I natt blev jag gammal. När man får se det som man har älskat och ärat över allting skymfas och smutsas av en ny ungdom — då vet man vad klockan är slagen. Då är man gammal.

Och nu ger jag mig väl av till mitt land igen. Hem till södern. För att försöka komma över det här.

I ett plötsligt utbrott.

Å, Gertrud — Gertrud! Att det var så vi skulle mötas igen! Efter sju år... Jag hade inte tänkt mig det så. Inte så.

Men ingenting blir som man tänkt.

GERTRUD
skyggt.

Hur hade du tänkt dig det, Gabriel?

LIDMAN.

Kan inte säga det nu. Inte nu. Jag har nästan glömt det för resten.

GERTRUD.

Så underligt, Gabriel — att du bryr dig så mycket om detta. Efter sju år,

LIDMAN.

Underligt? Ja, det är väl — underligt. Efter du säger det. Och det är väl dumt av mig. — God natt.

Går uppåt fonden.

GERTRUD.

Ånej — du får inte gå ifrån mig så...

LIDMAN

tillbaka, tar hennes hand och för den över sina ögon.
God natt.

Ut genom fonden till vänster.

Det hörs några ackord och löpningar från ett piano, men de tystna strax åter. Gertrud lyssnar. Man hör prat och skratt från höger. Kanning in med några damer och herrar, bland dem Erland Jansson.

KANNING.

Jag kommer i spetsen för en deputation. Folkets röst ropar att du skall sjunga, Gertrud. Och herr Erland Jansson, den svenska tonkonstens framtids-hopp, nyss anländ från okänd vistelseort, får plikta för sen ankomst genom att ackompanjera dig.

JANSSON.

Jag tycker att fru Kanning ser litet trött ut.

GERTRUD

med ett skuggleende.

Jag är nog litet trött. Men jag kan inte minnas att jag någonsin varit så trött att jag inte kunnat sjunga. Jag har brukat sjunga mig frisk när jag varit sjuk.

Tar Erland Janssons arm,

JANSSON.

Vad vill fru Kanning sjunga?

GERTRUD.

Jag vill — jag vill sjunga — "Ich grolle nicht".
Ut med Jansson, Kanning och de övriga, utom ett par
herrar.

DEN LILLE.

Så blek hon var.

DEN BLEKE.

"Pallor amantium." Älskandes blekhet. — Det
är en lättsinnig kvinna.

DEN LILLE.

Hur vet du det?

DEN BLEKE.

Jag har hört henne sjunga.

De gå ut efter de andra.

Scenen står tom. Man hör först några anslag på pianot. Gabriel Lidman kommer tillbaka från vänster och stannar i fonden, stödd mot en av kolonnerna. Sorlet tystnar. Man hör början av sången: Ich grolle nicht, und wenn das Herz auch bricht — — Plötsligt blir allt dödyst. Lidman skyndar ut till höger. Ett par andra herrar halvspringa genom spegelgalleriet i samma riktning.

Den lille herrn och den bleke herrn in från höger.

DEN LILLE.

Vad var det? Jag kunde ingenting se. Blev hon sjuk?

DEN BLEKE.

Hon svimmade mitt i sången.

TREDJE AKTEN.

I.

PARKANLÄGGNINGEN PÅ HÖJDEN.

Mulet. Begynnande skymning. Blåst.

GERTRUD står vid staketet i fonden. Hon går ett slag ner över scenen, rolöst, på måfå, och går så tillbaka till staketet.

Efter en stund kommer ERLAND JANSSON från vänster.

JANSSON.

Har du väntat länge?

GERTRUD.

En liten stund.

JANSSON.

Jag kunde inte komma förr. Jag blev uppehållen...

Men hur har du det i dag?

GERTRUD.

Å, det är litet bättre. Jag håller mig uppe, som du ser.

JANSSON.

Du ser dålig ut.

GERTRUD.

Jag har en liten aning om det. Spegeln var stygg mot mig i dag på morgonen.

Men det kunde ju inte hjälpas. Jag måste träffa dig ändå.

JANSSON.

Men säg, hur kom det sig att du blev så rent slut med ens? I går afton?

GERTRUD.

Å... Jag var uppriven och förbi. Du vet ju att jag har sagt min man att jag vill skiljas. Och så måste det ju bli uppslitande scener. Det kan väl inte undgås.

JANSSON.

Är han brutal mot dig?

GERTRUD.

Å, hur kan du tro...

JANSSON.

Om han älskar dig så måste han ju bli brutal mot dig, när du vill lämna honom.

GERTRUD
frånvarande.

Det är inte hans natur att älska på det sättet...
Går rolöst av och an.

JANSSON.

Ja, jag känner honom ju knappt. Jag pratade litet med honom i går. Och jag tyckte han var rätt hygglig. Vad har du egentligen emot honom?

Gertrud stannar och ser på honom som på en främmande, vänder honom ryggen oh fortsätter att gå av och an.

JANSSON

sätter sig på bänken och ritar i sanden med sin käpp.

Varför måste du egentligen så nödvändigt skiljas från honom? Vi kunde ju älska varandra ändå.

GERTRUD

stannar framför honom.

Erland. Jag vill resa. Långt bort härifrån. Det var därför jag ville träffa dig nu i dag.

JANSSON

skyggt.

Menar du — att du vill säga mig farväl?

GERTRUD

tar hatten av honom, river med händerna i hans hår.

Det får bero på dig.

JANSSON.

Hur menar du —?

GERTRUD.

Res med mig, Erland.

JANSSON

stiger upp.

Det är omöjligt, Gertrud.

GERTRUD.

Du menar, för att du inte har pengar?

JANSSON.

Nej, det har jag verkligen inte.

GERTRUD.

Jag har. Jag har några tusen som är mina egna.

Det räcker ju alltid ett stycke. Och så får vi ju arbeta. Både du och jag.

JANSSON.

Det vill säga att jag skulle resa på din bekostnad? Kort. Nej.

GERTRUD

ser länge på honom. Med en frysning.

Ja, ja. — Så förstår jag inte... vad kärlek är. Och så blir det ingenting annat kvar än att jag får säga dig farväl.

JANSSON.

Du skulle förakta mig, Gertrud.

GERTRUD

med all sin kärlek samlad i ett leende.
Erland.

JANSSON.

Jag skulle förakta mig själv.

GERTRUD

mjukt.

Gör du verkligen aldrig det ändå, Erland?

JANSSON.

Åjo. Och jag kunde ju ha anledningar. Men ändå — nej, det gör jag inte. Jag kan inte förakta mig själv för att jag gör det som jag måste göra. Måste.

Leende.

Jag vill bikta en liten synd för dig, Gertrud. I förrgår kväll, när du hade gått ifrån mig, låg jag vaken och kunde inte somna. Och så — steg jag

upp och klädde mig och gick — till den där tillställningen hos Constance.

GERTRUD

nickar långsamt.

Ja, ja. "Måste." — Så, du gick dit ändå. "Måste."
Ja — det är nyckelordet. Till allting.

Går rolöst av och an. Stannar åter framför Jansson.

Nå, har du annars något roligt att berätta från den där — tillställningen?

JANSSON.

Ingenting vidare. Gabriel Lidman var där. Han satt och vann en massa pengar på baccara och var i ett lysande humör. Pengar är visst det enda han egentligen bryr sig om numera. Det är kvinnorna som ha förstört honom. En humbug har han blivit — för att kunna skaffa alla de pengar som hans spanska markatta där nere i Rom pressar ur honom...

GERTRUD

går rolöst av och an. Stannar åter framför Jansson.

Erland. Är det verkligen bara för de eländiga pengarnas skull som du inte vill resa med mig?

JANSSON

undviker hennes blick.

Å, Gertrud — jag var så oförberedd på detta. Jag måste ju få ro att tänka mig litet om.

GERTRUD.

Erland, du talade nyss om att älska — att vi kunde älska varandra utan att jag behövde skiljas. Det lät så fult. Och jag tänker ibland, att det att

älska måste betyda något helt annat för dig än för mig.

Jag låg vaken i natt och tänkte på så mycket. Jag låg och grubblade över vad du egentligen tänker om mig, Erland. Och det stod med ens klart för mig, att du visst tänker om mig detsamma som väl de flesta män tänker om en kvinna som... självtar första steget. Att du tänker fult om mig.

JANSSON.

Å, Gertrud... hur kan du komma på sådant...

Men du är ju ännu inte skild från din man, och du lät inte hindra dig av det i förrgår. Så kunde jag ju inte tro att du tyckte det var fult.

GERTRUD

med hopplöshet i blicken.

Å, Erland... När skall vi två börja tala samma språk...

Erland... Min älskade... Res med mig! Jag vill inte att vi skall gifta oss. Jag är ju så många år äldre än du. Men du skall älska mig så länge som... så länge... ja, så länge som du älskar mig. Vi skall leva samman och vara varandra nära. Då blir allting så annorlunda. Och då skall du älska mig mer än du kan göra nu... Mera, och annorlunda. Så, som jag vill att du skall älska mig. Du är så ung, och vad du hittills sett av kvinnor har visst inte givit dig så vackra tankar om dem, säg?

JANSSON

mörkt.

Ånej...

GERTRUD
stryker hans hår.

Du är så ung. Jag älskar dig för att du är så ung. Res med mig nu, Erland! Du skall vara min älskade. Det får bli kort eller långt, men vi skall älska varandra. Det finns inte något annat liv än att älska. Ingenting, ingenting annat. Och när du inte älskar mig mer, skall du gå ifrån mig.

JANSSON.

Ja — och sedan...?

GERTRUD.

Det får vara detsamma. Sedan får allting vara detsamma.

Bara du älskar mig nu. Säg att du älskar mig.

JANSSON
stiger upp från bänken.

Gertrud, jag kan inte resa med dig. Jag är inte fri.

GERTRUD
svagt.

Inte... fri? Du älskar någon annan?

JANSSON.

Nej. Men jag är bunden. Vid en annan.

GERTRUD
sjunker ihop på bänken.

JANSSON
förläget, skyggt.

Det är en flicka som jag är hemligt förlovad med. Jag har givit henne mitt ord. Och det kan jag ju inte bryta. Som hederlig karl.

Vi var kamrater på konservatoriet. Hon sög sig fast vid mig redan från det jag var sexton, sjutton år. Hon är en fem, sex år äldre än jag. Jag har aldrig älskat henne. Men hon har ändå varit så mycket för mig under alla mina svåra år. Hon har hjälpt mig med pengar också, när jag haft det alltför svårt. Så att du förstår ju att jag inte kan överge henne.

Och nu skall hon för resten visst få barn.

GERTRUD

vaggar med huvudet och tiger.

JANSSON

bryter ut.

Å, herregud — kan jag hjälpa att kvinnorna alltid varit som galna efter mig!

Mellan tänderna.

Kvinnor och kvinnor...

GERTRUD

med blicken ut i det tomma.

Och inte ett enda ord har du sagt mig om detta förut.

JANSSON.

Gertrud, jag vill vara alldeles uppriktig mot dig. Jag tänkte inte från början att det här skulle bli så allvarligt. Och då tyckte jag ju heller inte det var lönt att säga något om detta.

GERTRUD

utan att se på honom.

Vad tänkte du, Erland?

JANSSON
skyggt.

Du sade för en stund sedan något om . . . kvinnor som ta första steget. Jag tänkte inte därför egentligen något fult om dig. Jag tänkte, att du sökte efter ett äventyr. Och jag ser inte något fult i det.

GERTRUD
långsamt, i det hon ser förbi honom.

Och du tänkte så, därför att du ville tänka så. Du ville att det skulle vara så. Ett — äventyr . . .

JANSSON.

Ja, kanske du har rätt i det också. Det var nog så jag ville se på det.

GERTRUD
ser alltjämt förbi honom.

Och nu — är äventyret slut.

JANSSON.

Hatar du mig nu, Gertrud?

GERTRUD
tar hans hand och torkar en tår med den.
Jag älskar dig.

JANSSON
skyggt och lågt.

Då behöver det ju inte vara slut?

GERTRUD
reser sig.

Jag reser bort, och du gifter dig. Och så är det ju alltså slut.

JANSSON

tar hennes hand.

Gertrud. Kom med mig hem.

GERTRUD

skakar på huvudet och går ut åt fonden.

Står med ryggen åt honom och ser ut. Kommer så tillbaka.

Jag älskar dig. Men du älskar inte mig, och jag vill aldrig tillhöra dig mer.

JANSSON.

Älska, ja — vad är det egentligen? Jag har alltid tyckt att "älska" är ett underligt ord. Det låter så främmande. Det låter inte som det vore riktig svenska.

GERTRUD

fruset leende.

Kanske du har rätt i det, Erland. Det är nog litet främmande för vårt klimat. Och du talar nog helst — svenska.

JANSSON

kort.

Ja, jag kan inte något annat språk.

GERTRUD

tätt intill honom, lågt.

Du finge älska mig på vilket språk som helst, om du bara — älskade mig...

Hon kysser honom länge.

JANSSON.

Gertrud — kom med mig!

GERTRUD.

Nej. — Nej, nej.

Han går ifrån henne uppåt fonden och vänder henne ryggen. Hon sätter sig på bänken och stöder huvudet i händerna.

JANSSON

ned till henne igen, upprörd.

Jag älskar dig! Gertrud, du är så olik alla kvinnor jag har känt. Jag älskar dig. Jag ber dig en sista gång. Jag tigger dig. Kom!

GERTRUD

stilla.

Det tjänar alls ingenting till att du ber och tigger nu, Erland. Sedan jag en gång vet att du inte älskar mig.

JANSSON

kort.

Ja. Så går jag hem. Här har jag inte lust att gå längre. Och nu börjar det regna. Adjö.

Han går några steg, men vänder om. Bryter plötsligt ut:

Jag älskar dig inte! Jag har aldrig älskat dig! Om jag älskade dig, skulle jag resa med dig och inte bry mig om någonting... O, det är rent förbannat, att jag som haft så många kvinnor aldrig har kunnat träffa en enda som jag kan älska! Jag har en dröm om kvinnan inom mig, en dröm som jag söker och söker. Men du liknar inte den drömmen. Hon skall vara ung. Och hon skall vara oskyldig och ren. Och hon skall taga sitt bröd ur min hand och älska mig och lyda mig och vara min egendom. Du — Gertrud! — blir aldrig någon mans egendom. Du är så stolt. Jag tänkte först att det var den vanliga stoltheten hos en fin dam — och den stoltheten tänker jag att jag nog hade

fått bukt med. Men det är mycket värre. Det är din själ som är stolt.

GERTRUD

sitter tyst som förut och ser på honom.

JANSSON.

Du är inte någon riktig kvinna. En kvinna skall ljuga och smila och smeka. Ja, smeka — det kan du. Men du gör det för ditt eget nöje. Och det vet du! Sådant får en kvinna inte veta.

Och jag har redan ägt dig. Det man har vunnit är ingenting. Det man har att vinna är allt.

GERTRUD

stilla.

Du skall lämna mig ensam nu, Erland.

JANSSON

skyggt.

Förlåt mig, Gertrud. Vi skall inte skiljas som ovänner. Förlåt mig.

GERTRUD.

Förlåta — det vet jag knappt vad det är. Men jag ville önska att jag hade min gud kvar för att kunna be honom skydda dig och bevara dig på alla dina vägar.

JANSSON

lågt.

Tror du inte på Gud då, Gertrud?

GERTRUD.

Gör du?

JANSSON
skyggt.

Jag vet inte. Ett högsta väsen måste det väl ändå finnas. Annars blir det så mycket som blir oförklarligt.

GERTRUD.

Ja, ja. Det är nog mycket som blir oförklarligt... ändå. — Men nu skall du lämna mig. Farväl.

JANSSON.

Farväl.

Han går ut med en förlägen bugning. Gertrud sitter kvar och ser efter honom.

Det har mörknat. Ljusen tändas i staden.

II.

KANNINGS ARBETSNUM.

Den gröna lampan är tänd. En brasa brinner i kakelugnen. Portiärer äro dragna för dörrarna.

KANNING går av och an och röker en cigarrett. GABRIEL LIDMAN sitter i en av stolarna vid rökbordet.

KANNING.

Det var vänligt att du kom. Men tråkigt att det är på avskedsvisit du kommer.

LIDMAN.

Ja, jag ger mig av i övermorgon. Och när jag nu innan dess skulle gå till er, valde jag den här tiden, strax efter middagen, i tanke att träffa er bägge hemma.

KANNING.

Ja, jag var verkligen hemma till middagen i dag. Gertrud gick ut vid fyratiden, och jag väntade ju henne hem till middagen. Men hon har blivit fördröjd på något sätt.

LIDMAN.

Hur har hon annars haft det i dag? Efter sitt illamående i går afton?

KANNING.

Åjo. Bättre än jag hade kunnat hoppas. Hon

steg upp i god tid, som vanligt, och gick sin morgonpromenad. Men när hon kom hem var hon mycket trött och har visst legat på en soffa hela förmiddagen...

Men vad var det vi talade om nyss?

LIDMAN.

Arméfrågan. — Men det var alltså inte så farligt? Det behövdes ingen doktor?

KANNING.

Gertrud och doktorn! Nej, hon skickar inte efter doktorn för småsaker. Men jag förstår inte att hon inte kommer hem. Regnar det inte ute?

LIDMAN.

Det ösregnar.

KANNING.

Nå, så måste hon väl komma snart. — Men det var arméfrågan vi talade om.

LIDMAN.

Men du skall väl för fan inte bli krigsminister?

KANNING.

Ånej, ännu har vi inte haft någon civil krigsminister i Sverige. Jag blir bara konsultativ. Men för krigsministern finns det knappt någon militärfråga. Han är fackminister. Och militärfrågan liksom alla andra verkliga "frågor" tynger mest på de statsråd som sliter med den egentliga politiken. Och till dem lär jag nog gunås så visst komma att höra.

LIDMAN.

Utnämningen är alltså i ordning?

KANNING.

Troligtvis. Det vill säga så gott som säkert. Jag har väntat telefonmeddelande om saken, men ännu inte fått något. — Men om en stund kommer ju Posttidningen.

Trycker på en knapp i väggen. Tystnad. Kanning går av och an.

Jungfrun in.

KANNING

till jungfrun.

Jag väntar ett viktigt telefonsamtal, men jag vet inte om det kommer på Riks eller Allmänna.

Till Lidman:

Riks har jag här på skrivbordet, men Allmänna är långt borta i andra ändan av korridoren. Det hörs inte alltid hit när det ringer i den.

Till jungfrun:

Tag sin roman, Lotten, och sätt sig och läs i den på vedlåren, och gå inte ifrån telefonen.

Jungfrun ut.

LIDMAN.

Du sade att militärfrågan gör dig så mycket bekymmer?

KANNING.

Den är helt enkelt huvudbekymret i all liberal politik. Och för resten i all framsynt och något så när uppriktig politik. I den övergångstid vi lever i.

Vårt land och vår tid behöver ännu soldater. Men vårt land och vår tid frambringar med vart år som går allt sämre och sämre soldater. En soldat

måste först och främst kunna svälta och lyda. Nutidens svenskar kommer dagligen allt längre och längre bort från dessa slags ideal.

LIDMAN.

Det är otvivelaktigt. Men jag förstår inte, att dina bekymmer över den saken kan vara så särskilt stora nu — efter den vändning sakerna i Mandschuriet ha tagit.

KANNING.

Jo, där är just knuten! Om Ryssland blir alltför oskadligt, mister vi ju vårt bästa argument i arméfrågan!

Armén har två uppgifter. En officiell: de yttre fienderna. Och en underförstådd: den inre ordningen. Den underförstådda är inte den minst viktiga. Det är något som varje om än så radikalt politiskt parti får lära sig inse i den mån det närmar sig makten. Under en god styrelse vilar svärdet; men det måste finnas, och hållas blankt. Låt överheten lägga svärdet ifrån sig, och du skall få se att den blir till åtlöje för småbarnen.

LIDMAN.

Ja, gärna för mig.

KANNING.

Men inte för mig. — Men olyckan är att den senare uppgiften lämpar sig så dåligt för argumentationen i riksdagsdebatterna. Det är där vi behöver — de yttre fienderna.

De inre talar man inte om i onödan. Isynnerhet inte vi, som i en mängd andra frågor behöver dem som bundsförvanter. Och det är nu en gång all politikens väsen, att säga det som är lämpligt att säga. Att säga det som man tänker är filosofi, inte politik.

LIDMAN.

Verkligen?

KANNING.

Ja visst. — Om man säger det som man för sin personliga fortkomst finner lämpligt att säga, är man en lycksökare. Om man säger det som man för statens väl finner mest oportunt att säga, är man en statsman. Men om man säger det som man tänker är man en filosof och kommer alltså inte i betraktande.

LIDMAN
stiger upp.

Filosof? Prat. En filosof säger inte det som han tänker, utan det som han vill tänka. Han älskar inte vilken sanning som helst, utan sin sanning. Och liksom en förälskad man mäter alla kvinnor efter sin älskades mått, så mäter han alla sanningar med sin sannings mått. Han vill inte beblanda sig med alla möjliga sanningar, och han tänker mycket som han lider av att tänka och som han aldrig säger. — Så var det med filosofen. Den som rätt och slätt säger vad han tänker är en dum-bom och ingen filosof.

KANNING

leende.

I så fall vill jag gärna vara en dumbom när jag är på tu man hand med dig, kära Gabriel. Det är ett så sällsynt nöje för mig. — Men jag tyckte att det ringde.

LIDMAN.

Jag hörde ingenting.

Kanning trycker på en knapp.

Tystnad.

KANNING

till jungfrun, som synes i dörren.

Ringde det inte på tamburdörren? Var det frun som kom hem?

JUNGFRUN.

Nej, det var bara en tiggare.

Ut.

KANNING

efter en paus.

För resten är jag tyvärr egentligen ingen politiker. Ingen riktig politiker. En riktig politiker behöver aldrig dölja vad han tänker: han t ä n k e r över huvud bara sådana tankar som stå i överensstämmelse med den politiska situationens krav. — Det gjorde alltid Gladstone. — Och så kan han alltså med gott samvete säga precis det som han tänker. Och det är en oerhörd styrka. Att ha gott samvete.

LIDMAN.

Har du inte det, Kanning — gott samvete? Det har jag alltid trott.

KANNING.

Åjo. Medelgott. Det vill säga bättre än de flesta. — Men inte riktigt gott. Det har bara de allra klokaste dumbommarna. Som rikspolitikern, till exempel...

Han vill begagna mig. — Men få se om inte det till sist blir jag som kommer att begagna honom...

Plötsligt, i en annan ton:

Å, Gabriel — vad det här är olikt våra långa samtal förr i världen!

LIDMAN.

När vi stod i månskenet på slottsbacken i Uppsala. — —

KANNING.

Ja, ja. Det är längesen.

LIDMAN.

Det är några år sen.

KANNING

går till kakelugnen och rör om i glöden.

Ja. Det är ett par och tjugu år sen dess.

LIDMAN

går av och an.

Tänk att du kan hålla reda på tiden så bra. Det kan inte jag. Jag har varit med om så mycket sen dess.

Får se spegeln och stannar framför den.

Så mycket. Så mycket.

Allt flyter. Allt rinner undan. Bort. På en ström — — —

KANNING

lyssnar.

Ringde det inte nu igen?

Paus.

JUNGFRUN

in.

Det är telefon till häradsförordningen.

KANNING.

Du ursäktar mig väl ett ögonblick.

Ut genom dörren till tamburen.

Lidman står kvar vid spegeln. Han tänder de två ljusen. Och han står länge med sammanknäppa händer och ser in i spegeln, som gömmer på den älskades bild och på syner från de längesedan gångna åren.

Pendylen slår sju.

Gertrud kommer långsamt in från salongen. Då hon ser Lidman, blir hon stående tyst mitt på scenen. Han ser henne i spegeln och vänder sig åter om.

GERTRUD.

Så, Gabriel. Du är här.

LIDMAN

fram emot henne.

Jag kom för att säga farväl. Jag reser i övermorgon.

GERTRUD.

Så. Du reser.

LIDMAN.

Och du själv, Gertrud? Skall du stanna här?

GERTRUD

går rolöst av och an.

Ånej. Jag reser väl också. Någonstans.

Ser sig omkring.

Jag har länge varit hemlös här.

Stannar ett ögonblick framför spegeln. Vänder sig mot Lidman.

Du tycker väl det är underligt att den spegeln sitter här. Men jag har aldrig brytt mig stort om döda saker och ting. Aldrig kunnat fästa något av min själ vid sådant. — Jag är så olik dig i det. Du var alltid en smula... fetischdyrkare.

LIDMAN.

Det är jag nog ännu, Gertrud. De levande gudarna, de åldras och dö, eller de vända sig bort från mig. Fetischerna bli kvar.

Plötsligt, upprörd:

Gertrud. Du reser, och jag reser. Låt oss resa samman. Låt oss leva den lilla resten av det här skugglivet samman med varandra.

GERTRUD
frånvarande.

Å, Gabriel, du är från dina sinnen.

LIDMAN.

Gertrud! Har du inte ibland om natten hört mitt hjärta ropa efter ditt! Har du inte straffat mig nog för det okända som jag har förbrutit mot dig — vad det var fick jag aldrig veta. Har jag inte levat länge nog i fiendeland, med barbarernas kvinnor!

Du frågade i går, vad det var som drog mig hem. Det var du, Gertrud. Du, du. Ingenting annat. Det var längtan att än en gång få höra din röst

och se dina älskade ögon. Det var hela min hemlängtan.

GERTRUD

sätter sig i länstolen vid skrivbordet.

Vad detta är underligt, Gabriel.

LIDMAN.

Jag visste ju att du var gift, och med vem. Så läste jag en dag i en tidning — det är väl nu ett år sen eller mer — att din lilla gosse var död. Och jag tänkte: kanske ligger hennes liv nu lika tomt och öde som mitt.

Och jag tänkte vidare: kanske hon är färdig med Gustav Kanning vid det här laget. Jag kände det nästan som en visshet, att det måste vara så.

Och jag fick ju bekräftelse på det. Fast på ett annat sätt än jag tänkt.

Ingenting blir som man har tänkt.

GERTRUD

vaggar med huvudet.

Nej, nej. Ingenting blir som man har tänkt.

LIDMAN.

Gertrud — har du älskat honom? Din man?

GERTRUD

som om hon sökte i sitt minne.

Älskat honom? Det minns jag knappt. — Men jag minns något annat. Jag sitter och tänker på ditt valspråk. Din trosbekännelse. Minns du den?

LIDMAN.

Jag vet inte vad du syftar på...

GERTRUD.

Nej, man kan inte minnas allt vad man har sagt.
Men så här var din trosbekännelse:

”Jag tror på köttets lust och på själens obotliga
ensamhet.”

LIDMAN.

Åja, det låter tämligen likt mig.

GERTRUD.

Jag har inte glömt det. Du sade de orden i
en stund, då jag trodde att vår lyckodrom var full
och hel verklighet. Och du väckte mig ur den med
de orden.

Men jag blev din lärjunge, i det ena och i det
andra. Din tro blev min tro. Och sedan, när det
hade gått sönder för oss två, sökte jag köttets lust
hos en man som var främmande för min själ. Där
har du mitt äktenskap.

LIDMAN.

Jag hade tänkt mig något sådant.

GERTRUD.

Och för resten, när jag tänker efter: det har
varit tider och stunder, då jag har tänkt att jag
älskade honom. Å, hur skall man veta vilket som
är det rätta; det som man tänker om en kärlek
medan den lever, eller det som man tänker om den
sedan den är död...

LIDMAN.

Gertrud! Bryt upp och följ mig!

GERTRUD

skakar på huvudet.

Nej, Gabriel. För mig finns bara ensamheten nu.

LIDMAN

lågt.

Du har alltså ändå brutit med honom? Musikan-
kanten?

GERTRUD.

Brutit — nej. Men jag är ingenting för honom.

LIDMAN

på knä framför henne.

Följ mig, Gertrud!

GERTRUD.

Låt mig kyssa dina gråa hår.

Hon kysser honom lätt vid tinningen.

Men hur kan du tro, att vi skulle kunna få liv
i det som en gång är dött och begravet? Det sker
inte sådana underverk, Gabriel. Och du vet ju att
jag älskar en annan.

LIDMAN

reser sig och går ett slag över golvet. Stannar framför
Gertrud.

Gertrud — varför gick du ifrån mig? Du skall
säga mig det en gång. Du övergav mig så plötsligt.
Du skrev att du var ingenting för mig, att du ville
vara ensam, och att jag skulle komma att trösta mig
så lätt och snart. Men du gav ingen verklig för-
klaring. Och snart slutade du upp att svara på
mina brev. Vad var det, Gertrud? Varför gick du
ifrån mig?

GERTRUD

stiger upp ur stolen, går ett slag med blicken i golvet, stannar.

Gabriel, tror du verkligen själv så fast på den legenden, som du har skapat åt dig efteråt — den legenden att jag gick ifrån dig? Vet du verkligen inte av att det var du själv som sköt mig bort ifrån dig — sakta och varsamt och fint. Så fint, att en annan än jag kanske inte hade förstått det.

LIDMAN.

Å, Gertrud, jag minns ju att jag ibland kunde skönja den inbillningen hos dig. Men jag förstod den aldrig. Jag älskade dig. Jag har aldrig älskat någon annan. Alltsedan jag mötte dig på min väg, har jag mätt alla andra kvinnor med ditt mått. Och aldrig kunnat känna en skugga av kärlek till någon annan.

GERTRUD.

Ja, ja. Du älskade mig — det tror jag. Och du älskade ingen annan — det vet jag. Jag tror att du älskade mig så mycket som du kunde älska. Men vad betydde jag för dig? Jag — en kvinna.

Du var trött, Gabriel. Kanske inte trött på mig, men på hela kärleken och allt dess väsen.

Och när det till sist stod klart för mig — så gick jag. Kunde ju inte annat.

LIDMAN.

Å, Gertrud, det är något i det som du där säger. Jag kände rösten i mitt inre ropa och kalla. Kalla mig till verket. Bort från kärleken! Bort från kvinnan! Verket, verket! Mitt rätta liv!

Det är sant att det fanns stunder då jag ville bort från dig. Men aldrig hade jag velat eller kunnat bryta. Jag älskade dig för mycket.

GERTRUD.

Nej, du kunde inte bryta. Och så var det ju gott att jag kunde.

Du längtade till verket. Och också till ryktet och äran och pengarna och allt som lyste. Kärleken hade blivit till hinder och börda för dig. Du ville ha en vällust, som lämnade din själ oberörd och inte störde din tankes ro. Du ville inte ha kärlek. Den var dig innerst — en börda.

LIDMAN
skakad.

Gertrud, det är sant! Det är så som du säger! Det är ohyggligt sant, förtvivlat sant!

GERTRUD.

Detta kände och anade jag länge, länge. Jag tror nästan ända från början. Och nu vill jag säga dig, Gabriel, hur jag fick den sista vissheten.

Det var en tid du inte på länge hade kunnat arbeta. De tiderna, då du inte kunde arbeta något, var de svåraste också för mig, och vi hade inte på länge varit samman. Så sökte jag dig en dag efter en repetition på operan. Jag hade just fått Venus i Tannhäuser och var glad och förtjust och ville sjunga igenom den för dig. Men du var inte hemma. Men jag hade ju nyckel till dina rum, och jag gick in för att skriva en rad till dig vid ditt skrivbord.

Det låg några papperslappar där. Jag visste ju att du brukade kasta ner infall och idéer på sådana små papperslappar, och jag kunde inte låta bli att se på dem. På en av dem hade du ritat en kvinno-profil — det skulle visst vara jag. Och därunder hade du skrivit dessa ord:

”Kvinnans kärlek och mannens verk — de två äro fiender av begynnelsen.”

Så fick jag vissheten, Gabriel.

LIDMAN.

Och detta har du aldrig sagt mig...

GERTRUD.

Nej. Efter detta förstod jag att det måste vara slut. Och om jag hade sagt dig detta då — så skulle du ha förklarat och bortförklarat dina ord, din kärlek skulle ha slagit upp i en ny flamma, som jag inte skulle ha kunnat stå emot, du skulle ha sugit mig till dig igen, och vi hade bägge gått under.

Därför måste jag tiga.

LIDMAN.

Och på den fattiga skrivna raden var det alltså mitt liv gick i trasor.

GERTRUD.

Ditt liv i trasor? — Du har ju nått det som du ville nå.

LIDMAN.

Det man har vunnit är ingenting. Det man har förlorat är allt. Så är det alltid, alltid.

Man måste välja. I allt väljande vinner man något och förlorar något. Och alltid, alltid visar det sig efteråt att det som man har förlorat var det enda som var något värt.

Alltid. — Alltid.

GERTRUD.

Å, de dagarna, då vissheten om detta gick upp för mig . . . I de dagarna blev mitt hjärta gammalt.

Jag kände blygsel och leda vid att vara kvinna och att älska. Jag tyckte att jag inte kunde leva längre. Jag var led vid allt.

Och jag tänkte över så mycket. Jag tänkte, att du hade rätt i detta om kvinnokärleken och verket. Jag såg omkring mig och fann, hur rätt du hade. Jag såg hur alla män, som stiger högt — alla de som blir storheter och millionärer och ministrar — hur de allesammans är sådana män, som inte vet vad kärlek är och inte bryr sig om att veta det. För det mesta ha de fula och rika hustrur. Ibland ha de också vackra, dyra älskarinnor. De förakta inte vällust. Det är kärleken de förakta.

Och du har blivit som de. Och jag älskar dig inte.

LIDMAN.

Gertrud, Gertrud . . .

GERTRUD.

Å, de dagarna, när detta blev mig klart. De eländiga gråa dagarna. I de dagarna, Gabriel — blev jag gammal.

Man hinner bli gammal mer än en gång under

sitt liv. Och man tar igen sig och blir ung på nytt. Det kommer nya vårar, och man tror att man ännu är ung. Men i hjärtat sitter åldern kvar. Frosten sitter kvar.

LIDMAN.

Gertrud. Mitt liv, det var de tre åren då du älskade mig. Allting förut var preludier. Och allting efteråt har varit epilog. En alltför lång och meningslös epilog.

Å, att du gick ifrån mig! Att du kunde. Att du kunde.

GERTRUD

tar hans hand, ser på den och smeker den sakta.

Att det skulle göra ont, det visste jag. Och jag såg ju av dina brev sedan, att det gjorde mera ont än jag hade kunnat tänka eller ana. Det var stunder då jag kände mig som en förbryterska mot dig. Det var en tid — du vet det nog — som det talades om att ditt . . . ditt förstånd var i olag. Men jag såg ju av dina brev till mig, att det inte kunde vara så farligt. Och också av dina böcker. Och om det kanske också var lite svårt en tid, så reste du dig sedan. Du reste dig och steg högt och lyste vitt omkring. Och du blev en storhet. Men kall som stenen är mig din storhet — liksom den tycks vara det för dig själv.

Jag vill ha varmt, rött hjärtblod. Och jag bryr mig inte om storhet.

Hon låter hans hand falla och går ifrån honom; går rolöst av och an.

LIDMAN.

Det finns ingen storhet, Gertrud. Natten är stor, och rymden är stor. Men jorden är liten och människornas liv är smått.

Storhet. Å, herregud! Jag tror på intet och vet intet och har i snart tretti år levat av att lära ut — intet. Det är min storhet.

Det enda jag har att minnas från mitt liv på jorden är vår kärlek, Gertrud. Det enda, det enda. Som en grönskande ö i havet har den stigit upp för mig. Allt annat har varit tomhet och narraktighet och meningslöst besvär.

Minns du den vårkvällen, då vi gick hand i hand på en kyrkogård i en främmande stad och läste namnen på de främmande döda? Där var bland de andra gravarna en grav utan något namn. På stenen stod blott de orden: AMOR — OMNIA. — Kärleken är allt.

Minns du?

GERTRUD.

Jag minns. Vi stod länge stilla framför den stenen.

LIDMAN.

Kärleken är allt. Den är det enda i världen. Det har den långa saknaden och de många tomma åren omsider lärt mig.

Man skall inte vara ensam. Jag har levat för mycket ensam.

Och man skall inte vara många. Jag har för mycket beblandat mig med mängden.

Man skall vara två.

Gertrud, vi två hör tillsammans.

GERTRUD

lätt framåtböjd, viskande.

Ja, man skall vara två.

Tänk, att du alltså har lärt dig förstå det, Gabriel.

Nu, när det är för sent.

LIDMAN.

Gertrud, ingenting är ännu för sent. Bryt upp och följ mig! Vi skall låta stormarnas tid vara förbi. Vi skall leva stilla samman i ett vitt hus vid det blå havet och inte låta någon eller något skilja oss mer. Ingen utom döden. Och vi skall gå hand i hand bland minnena av det stora förgånga. Ingenstädes försonar man sig lättare med förgängelsen än där. Gertrud, följ mig! Jag älskar dig. Jag älskar dig som aldrig förr.

Och kärleken är allt.

GERTRUD.

Det finns ingen lycka i kärleken, Gabriel. Du kan tro mig, jag har älskat mer än du. Eftersom jag är kvinna.

Kärleken är lidande. Kärleken är olycka.

Och jag älskar dig inte. Det finns ett tomt rum i ditt bröst, som ingenting kan fylla. Jag kan inte hjälpa dig. Sök ingenting hos mig.

LIDMAN

i länstolen vid skrivbordet.

För sent. Och förgäves.

Det är inskriften över hela mitt liv; förgäves.

GERTRUD.

står rak och stel framför honom.

Vill du ha sanningen naken, Gabriel? Så tag den då. Jag skulle kunna älska dig på nytt, om du kunde göra dig trettio år yngre. Och den som jag nu älskar, han skulle älska mig, om jag vore aderton eller tjugu år.

Det är åldern som tar oss. Och mot den sjukau finns ingen bot.

Men du skall ha tack för allt vackert du skrivit och sänt mig under dessa åren.

Hon böjer sig fram och kysser lätt hans panna. Därefter går hon till spegeln och släcker de två ljusen.

Kanning in från tamburen.

KANNING.

Ursäkta mig, kära Lidman. Det blev långt. — Så, du är hemma nu, Gertrud. — Det blev långt. Han var envis, rikspolitikern. Han släppte mig inte förr än jag välsignade honom. Ännu i det sista, sedan utnämningen redan var klar, fick han mig till medgivanden, som jag inte hade tänkt mig från början.

Han vill begagna mig. Men vänta bara tills jag hinner bli litet varm i kläderna. — Men nu skall vi dricka ett glas champagne.

Och så ljus — mera ljus.

Han skruvar upp det elektriska takljuset.

Jungfrun kommer in med champagne på en bricka, sätter den på det runda bordet framför soffan, fyller glaset och går ut.

LIDMAN.

Man får alltså gratulera.

KANNING
trycker hans hand.

Ja. Tack, gamle vän.

GERTRUD.

Jag lyckönskar dig, Gustav.

KANNING.

Tack, Gertrud.

Han kysser hennes kind.
De dricka alla med varandra.

KANNING
går av och an.

Ja. När jag nu har blivit statsråd, får jag lov att tänka på att skaffa mig en favoritpsalm. Det brukar alla statsråd ha. Det får man veta vid begravningen, om inte förr. På gubben Toréns begravning deklamerade prästen en psalmvers, som han påstod var den avlidnes favoritpsalm. Det måste ha tagit sig vackert ut.

Någon favoritblomma behövs däremot inte. Det ingår inte i våra politiska seder. Chamberlain har nog haft nytta av sin orkidé, men hos oss skulle den inte göra sig. Monokel är inte heller bra. Jag hade monokel ett litet tag i min ungdom, när jag kom hem från min stora utlandsresa. Men det var ett missgrepp, det kom jag snart underfund med...

Men så du ser ut, mitt barn. Du borde fråga doktorn.

GERTRUD.

Å, det är inte farligt. Men jag är trött. Och jag går väl in och lägger mig snart.

KANNING.

Du har ju inte ätit någon middag. Skall du inte ha litet mat?

GERTRUD.

Jag är inte hungrig.

KANNING.

Ja, ja. Du gör som du vill.

Tar sitt glas.

Skål, fru statsrådinna. Ser du att du blev det i alla fall!

GERTRUD

ler svagt.

Ja, så får jag väl glädja mig åt härligheten så länge den räcker. Längre blir det ju inte.

Pinsam tystnad.

Ja, Gustav — Gabriel Lidman vet redan att vi skall gå åt skilda håll. Jag har sagt honom det.

KANNING.

Så. Du har sagt det. Ja, ja...

LIDMAN.

Ja. Vi skall gå åt skilda håll — vi alla tre. Och jag får väl göra början och bryta laget och säga er farväl. Min tid är litet knapp.

Farväl, Gertrud.

GERTRUD.

Farväl, Gabriel.

LIDMAN.

Farväl, Kanning.

KANNING.

Ja, farväl då, kära Lidman. Det dröjer kanske länge innan vi ses närmast.

LIDMAN.

Ja. Det dröjer kanske länge.

Farväl.

Ut.

Sedan han gått stå Kanning och hans hustru på var sin sida av det runda bordet och se på varandra.

GERTRUD.

God natt, Gustav. Jag går in till mig, nu. Jag är trött.

KANNING.

Gertrud. Jag ber dig att höra på mig nu. Jag har tänkt över våra saker, och jag tror att jag har kommit till ett resultat.

Men svara mig först på en fråga. Har det verkligen skett — det som vi talade om i går?

GERTRUD.

Det vet du ju. Det visste du ju redan i går.

KANNING.

Jag visste det, och kunde ändå inte tro det.

Men vad jag nu har tänkt vill jag säga dig. Gertrud, du får inte lämna mig. Stanna här hos mig. Du får ha din . . . kärlek. Eftersom du alltså måste det. Men stanna här och låt oss leva tillsammans som goda vänner. Jag skall inte ha några andra anspråk på dig.

Du tycker det är ett underligt förslag. Men jag kan inte vara alldeles utan dig. Det blir för tomt omkring mig, om du går bort. Utom min gamla mor finns det ju ingen människa i världen som jag

bryr mig det ringaste om, mer än du. Det skulle bli så tomt omkring mig.

GERTRUD.

Jag tackar dig för att du är god mot mig. Du har alltid varit god. Och jag säger dig tack för dessa gångna åren.

Men jag kan inte stanna hos dig. Man och kvinna kan inte leva samman under samma tak utan att det bandet binder dem, det bandet som har brustit mellan oss. Och när du vill att jag skall stanna, så är det för att du tror att det bandet skall kunna knytas på nytt. Är det inte så, Gustav?

KANNING.

Du ser mitt igenom mig.

GERTRUD.

Åja, det är inte svårt. I det här fallet. Men jag vill resa långt bort.

KANNING.

Med din nya kärlek?

GERTRUD.

Jag reser ensam.
Gustav — jag är lika övergiven som du.

KANNING.

Vad är det du säger, Gertrud?

GERTRUD.

Den som jag älskar bryr sig inte om mig. Så att för hans skull kunde jag lika gärna stanna hos dig.

Men jag vill vara ensam nu. Jag måste det. Och därför vill jag resa.

KANNING.

Gud i himlen, Gertrud — finns det en man som du älskar och som inte bryr sig om dig...

Det här förstår jag inte.

GERTRUD.

God natt nu, Gustav. Jag är så trött.

KANNING.

Gertrud, du har dock älskat mig. Jag vet att du har det. Säg, att du har älskat mig.

GERTRUD.

Förlåt att jag släcker. Ljuset gör ont.

Hon släcker takljuset.

Jag är så trött. God natt.

KANNING.

Säg att du har älskat mig. Jag vill höra det av din mun.

GERTRUD

i dörren; böjer undan portiären.

Å, Gustav... Varför skall du pina mig nu, när jag är så trött.

När vi möttes, hade jag ju redan min kärlek bakom mig. Det vet du ju. Det som jag då kallade min kärlek.

Men mina sinnen levde, och blodet ville ha sitt. Och så blev det ju också mellan oss två något som... liknade kärlek.

KANNING
ryggar tillbaka.

Något som... liknade!

Förskräckliga kvinna! Vem är du? Gå bort ifrån mig! Bort, ut! Ut på gatan! Jag vill aldrig se dig mer! Aldrig höra talas om dig mer...

Gertrud är redan borta.

Kanning går av och an. Skruvar upp takljuset. Går till skrivbordet och tar Gertruds fotografi. Står länge och ser på den. Slutligen tar han ut den ur ramen, river sönder den och kastar bitarna i papperskorgen. Därefter släcker han åter takljuset och sätter sig vid skrivbordet med huvudet i händerna.

Professorskan Kanning in från tamburen.

FRU KANNING.

God afton, Gustav.

KANNING
sitter kvar vid skrivbordet.

God afton, lilla mamma.

FRU KANNING
sätter sig.

Jag kunde inte låta bli att titta upp till dig för att få höra hur det har gått med din statsrådsutnämning.

KANNING.

Jo, den är i ordning.

FRU KANNING.

Nå, det var ju roligt att höra.

I annan ton.

Men nu är vår gamle vän Harald Vigert död, Gustav. Han slutade i går afton. Och jag kom

aldrig till att gå upp till honom. Herregud, vem kunde tänka att det skulle gå så hastigt!

KANNING.

Skall mamma gå på begravningen?

FRU KANNING.

Ack nej, den blir om söndag middag, och då skall jag ju gå på Vasateatern. Men jag skall skicka krans.

Är Gertrud hemma?

KANNING.

Nej.

FRU KANNING.

Var är hon då?

KANNING.

Hon har gått ut. Och jag tror inte att hon kommer igen.

FRU KANNING.

Vad säger du, Gustav?

KANNING.

Hon har gått ifrån mig.

FRU KANNING.

Hon har väl inte bedragit dig, Gustav?

KANNING.

Det kallas visst så.

FRU KANNING.

Det är inte möjligt, Gustav. Det kan jag inte tro.

Aldrig kan jag tänka något sådant om den rara, snälla Gertrud.

Hon har kanske varit lite oförsiktig och fått skenet emot sig. Det kan hända den bästa.

KANNING.

Hon har själv sagt mig hur det är.

FRU KANNING.

Vad i Herrans namn är det du säger, Gustav! Har hon själv sagt det till dig? Är hon inte riktigt klok?

KANNING.

Lilla mor, du hör till en annan generation.

FRU KANNING.

Det här var förskräckligt, Gustav. Och nu till på köpet, när du har blivit... Nej, det här går över mitt förstånd.

Jag tror du gråter, Gustav? Gråt inte, min lilla gosse. Om det verkligen är sant — fast jag tror det ändå inte, Gustav — så är hon ju inte sådan att du behöver bry dig om att sörja över henne.

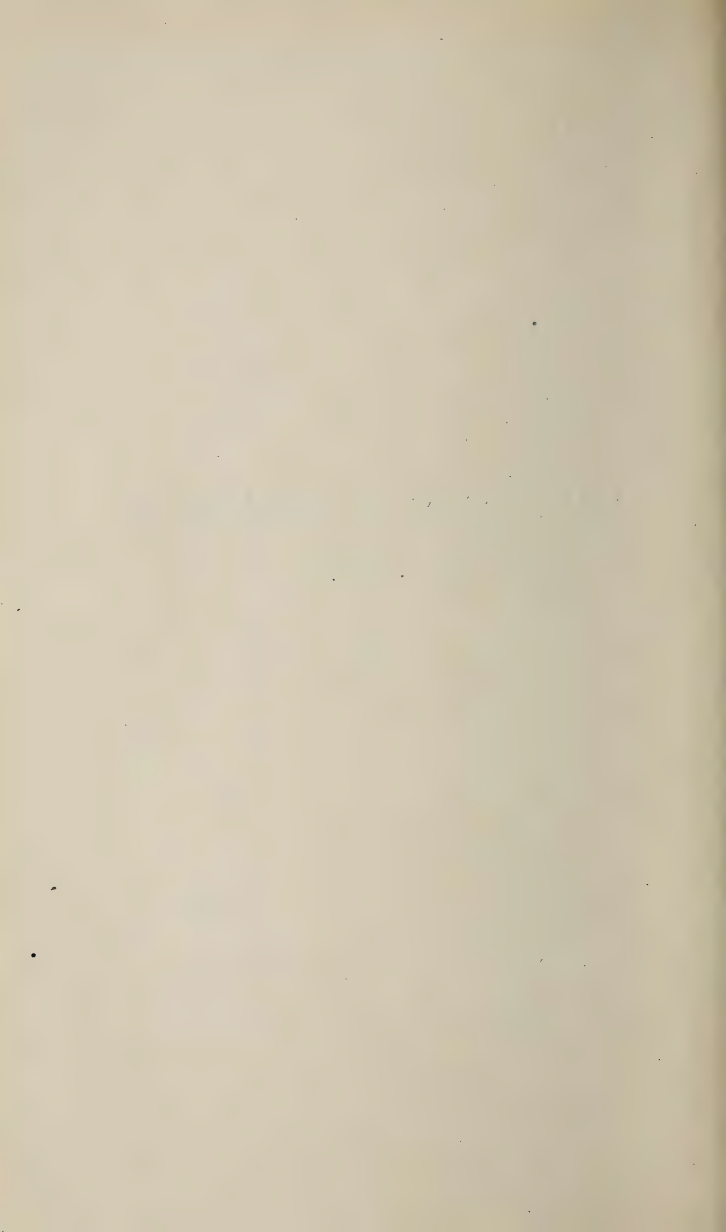
KANNING

reser sig och lyssnar. Går ut genom dörren till salongen. Man hör hans röst, först från salongen, sedan från ett inre rum, till sist långt bortifrån.

Gertrud! — Gertrud! — Gertrud!

AFTONSTJÄRNAN

PJÄS I EN AKT

PERSONERNA:

VIVAN }
TORA } uppasserskor på "Aftonstjärnan".

INGENJÖRN.

HOVKAMRERN.

DOKTORN.

FABRIKÖRN.

APOTEKARN.

GROSSHANDLARN.

HERR STRÖM.

FRU DAHLGREN.

TVA UNGA MÄN.

Kaféet till en mindre Stockholmsrestaurang, vid elvåtiden på kvällen. I fonden entréen genom en liten glas-skruvb, i vilken Rockambole skymtar då och då. Till vänster därom byffédiskan, bakom vilken FRU DAHLGREN tronar, sorgklädd. På vänstra sidoväggen närmast byffén dubbeldörr till matsalen, längre ner en soffa med ett runt bord. Den är tom. — Till höger om entréen ett stort fönster, bakom vars tunga gardin gatans skuggfigurer skymta då och då. Vidare en stor soffa med bord och två stolar: i soffan FABRIKÖRN och APOTEKARN, på stolarna GROSSHANDLARN och HERR STRÖM, på bordet toddey. — I en soffa med runt bord, pendant till den till vänster mitt emot, sitter DOKTORN, en flintskallig herre omkring de 50, och dricker whisky. I förgrunden något till vänster ett runt bord med virksaker och en trasig romanbok: "flickornas bord".

VIVAN sitter till vänster om bordet med händerna i knäet och ser rakt framför sig. TORA står bredvid och gör henne viskande en fråga, som Vivan besvarar med att skaka på huvudet.

TIDNINGSFÖRSÄLJAREN

som nyss sålt några tidningar åt Doktorn, går vidare till de fyra herrarna.

Aftonblarallelhandavårtland, kvällsupplagan! För-gät mig ej, Nya Nisse . . .

Han tar betalt med avigsidan av handen och utför sitt kända lilla specialnummer. Går.

TORA

lågt.

Jag tycker om dig i alla fall, lilla Vivan. Men Gud nåde mig om jag hade varit så dum som du!

En av de fyra gubbarna knackar.

Ja, jag kommer, fabrikörn . . .

DOKTORN

har lagt ifrån sig tidningarna och öppnar en bok.
Får jag låna en kniv och skära upp med, lilla Vivan!

Vivan kommer med kniven.

Litet blek om nosen, tror jag? Är det kärleksblekhet?

VIVAN

litet frånvarande.

Vet inte. — Vad är det för en bok doktorn läser?

DOKTORN.

Det är en bok om viljan.

VIVAN.

Om viljan —? Vad kan det skrivas om det?

DOKTORN.

Ja, det är just för att få veta det som jag skär upp boken. — Men nog kan det skrivas ett och annat om det. Vivan har väl alltid någon gång hört någon säga: man kan det man vill?

VIVAN.

Ja, det tycker jag nästan alla människor säger. Men det är ju bara ett talesätt.

DOKTORN.

För det mesta, ja. Men det finns verkligen också människor som äro så lyckligt inrättade att de inte vill annat än det som de kan. Och då passar det. Men om nu till exempel Vivan hellre vill gå och plocka blommor på en grön äng än gå här i röken

och servera punsch och whisky för gamla fyllrackor — då passar det inte!

VIVAN.

Nej — man kan väl inte gå och plocka blommor på en äng mitt i vintern.

DOKTORN.

Nej. Man kan inte det. Och ändå tycker jag att jag minns från barnbjudningarna om julen — när jag var barn och ung — att man kunde "plocka smultron under bar snö". Men det var på den tiden.

Men vad var det vi talade om? Jo visst, det var den här boken om viljan. Ja, det kan alltså skrivas åtskilligt om viljan; boken är på nära trehundra sidor. Och det kan sägas mycket om det ämnet. Det finns de som tillbringa ett helt långt liv med att vilja ett och göra allt möjligt annat.

VIVAN.

Nå, hjälper det då om man läser den där boken?

DOKTORN

alltjämt sysselsatt med att skära upp boken.
Låt oss hoppas det!

VIVAN.

Men säg mig en sak, doktorn.

DOKTORN.

Ja — vad då?

VIVAN.

Varför sitter doktorn *här* och läser sina böcker?
Varför sitter doktorn inte hemma hos sig?

DOKTORN
förskräckt.

Hemma hos mig?

VIVAN.

Ja...?

DOKTORN.

Det är en statshemlighet. Men till Vivan kan jag säga det: jag kan inte sitta hemma hos mig på grund av något som inträffade i april 1892.

VIVAN.

Nå — vad var det som inträffade då —?

DOKTORN.

Ett bröllop.

VIVAN.

Ett bröllop — — —?

Vivan bortkallas av en ringning från byffén. Doktorn fördjupar sig i sin bok.

"INGENJÖRN" in från entréen. En blek ung man, knappt 30 år, av socialt svårbestämbar typ. Han behåller överrocken på — det är snö på skuldrorna och kragen — och sätter sig i förgrundssoffan till vänster.

Medan ingenjörn väntar på att bli betjänad, börjar samtalet mellan de fyra herrarna i högra mellangrunden, som dittills förts mera lågmält, att tränga igenom.

FERNSTEDT.

Ja, så mycket är emellertid visst och sant, att jag drömde om min gamla skolkamrat sjökaptén Dillström i natt; och det första jag fick se när jag öppnade tidningen i morse, så var det hans döds

annons! Man behöver ju inte därför tro på det man inte har sett, men det jag har sett, det tror jag på, och jag såg honom så tydligt som jag i denna stund ser fru Dahlgren därborta! Och ju mer jag tänker på det, dess tydligare vet jag att jag såg det! Jag var på ett stort skepp, och det gungade opp och ner...

STRÖM.

Hi-hi-hi.

LAXMAN.

Tyst, Ström!

QUIDING.

Det här är inte något att skratta åt, herr Ström.

STRÖM

tar en bottenflock och tiger.

FERNSTEDT.

Och det gungade opp och ner.

LAXMAN.

Nå, än Dillström då — han var väl kapten på skutan?

FERNSTEDT

skarpt.

Nej, jag ber om ursäkt! Det var han inte det! Först var jag på ett skepp, som jag nyss sa; men så försvann skeppet, och jag gick oppför en mörk trappa i ett gammalt hus på Kungsholmen. Det var det huset där min morfar, klockar Gavelholm, bodde när jag var barn.

Här sänker Fabrikörn rösten och blir ohörbar för en stund.

VIVAN

har åter kommit ned i förgrunden och står invid ingenjörns bord. De betrakta varandra ett ögonblick under tystnad. Alla repliker mellan dem växlas lågt ("avsidet").

Vad vill du ha?

INGENJÖRN

granskar innehållet i sin portmonnä.

Det tycks räcka till en kopp kaffe.

VIVAN

dröjande.

Snöar det likadant?

INGENJÖRN.

Yrsnö och åtta grader kallt.

VIVAN.

Fryser du inte — i den där tunna rocken?

INGENJÖRN

med en axelryckning.

Det är väl det minsta.

VIVAN.

Och du har inte fått dina pengar än?

INGENJÖRN.

Mina pengar...? Jaså, de där pengarna... Nej. Nej — man skall se opp när man har med skojare att göra. Annars får man skylla sig själv.

VIVAN.

Nå — kommer tid, kommer råd...

Hon smusslar omärkligt för de andra gästerna till honom en sedel ur sin väska.

INGENJÖRN.

Tack, lilla barnet. Tack. Du är ändå den... den enda. Och du kan tro, jag skall inte glömma bort dig.

VIVAN

med stilla värme.

Nej, det är väl inte meningen heller — att man skall glömma bort varann?

Högt.

Alltså en kopp kaffe?

INGENJÖRN.

Ja tack. Och en konjak.

Vivan bort i förgrunden. Då hon passerar de fyra borgarnas bord, uppfångas hon i förbigående av Grosshandlaren, som klappar henne på stjärten. Hon är alltför van vid denna form av vänlighet för att reagera mot den. Ingenjörn ser intresselöst på.

De fyra borgarnas samtal blir åter hörbart.

FERNSTEDT.

Jaså — det var inte vid Parmmätargatan? Det var inte det, inte? Jag skulle kanske inte veta det lite bättre än bror Laxman, då klockar Gavelholm var min morfar och då jag mång-fal-diga gånger var och hälsade på honom vid Parmmätargatan!

QUIDING.

Är bror Fernstedt verkligen säker på att det var Parmmätargatan?

FERNSTEDT.

Jaha, det var det. Det var i sjuan. Jag kan se huset för mig när jag vill: backen och portgången och trappan och farstun och rummena!

QUIDING
grubblande och inåtvänd.

Det var egendomligt. Det var i allra högsta grad egendomligt.

LAXMAN.

Hur så då?

QUIDING
högtidligt.

Därför att jag också en gång — det är väl nu en femton år sen — drömde att jag gick på Parmmätargatan!

LAXMAN.

Å fan!

STRÖM.

Ja, men bror Fernstedt var ju på ett skepp som gunga opp och ner!

LAXMAN.

Håll käften, Ström!

QUIDING.

Mina herrar. Jag drömde att jag gick på Parmmätargatan; jag gick backen uppför ett stycke, och så sneddade jag över körgår'n, och när jag kom fram i backen på andra sidan, fick jag se en karl som kom körande med en brun häst för en gulmålad kärra. G u l m å l a d: observera det! Och hästen var brun. Men bäst han körde, stannade han hästen och frågade mig: "Tror herrn att man kan köra den här vägen med häst och åkdon?" — "Nej, det kan man visst inte", svarade jag honom, "det är omöjligt att komma fram förbi hörnet därborta, där är bara bergknallar." — "Tackar så mycket",

svarade han mycket hövligt och tog av sig mössan; och så vände han om.

LAXMAN.

Nå, vad var det för konstigt med det då?

QUIDING

stilla, inåtvänt leende.

Nej, det var inte något konstigt i och för sig. Men jag skulle bara be att få tala till punkt! Dagen efter — mina herrar: d a g e n e f t e r — hade jag ärendet åt det hållet och gick precis samma väg som jag hade drömt — drömmen hade jag för resten glömt då. Och då hände mig precis detsamma som jag hade drömt! detsamma! Och jag svarade detsamma! Och då kom jag ihåg min dröm!

LAXMAN.

Usch, det var otäckt. Var schäsen gulmålad i verkligheten också?

QUIDING.

Ja, den var gulmålad!

Tystnad, bottenföckar, förstämning.

Under loppet av detta samtal har Vivan kommit med kaffe och konjak till Ingenjörn.

VIVAN.

Var så god.

INGENJÖRN.

Tack.

Tänder en cigarr. Lågt.

Har "gubben" varit här i afton?

VIVAN.

Ja. Han satt här en stund vid niotiden. Som vanligt. Men varför frågar du det?

INGENJÖRN.

För ingenting.

Tystnad. Vivan sätter sig vid "flickornas bord" och virkar. Tora står vid gubbarnas bord, mycket firad och omklappad både fram och bak.

VIVAN

lågt, medan hon virkar.

Och hur går det med patentet —?

INGENJÖRN

dyster.

Det går nog bra. Men det går bara så långsamt. Och "medan gräset gror"...

Det är för resten alltid så mycket bråk och trassel i patentverket... Och när man inte har några relationer...

VIVAN.

Skall det behövas när det är fråga om en uppfinning?

INGENJÖRN.

Herregud, vad du är barnslig, lilla flickan! Var behöver man inte relationer?

Tömmer sitt konjaksglas och slår i ett nytt.

Jaså, "gubben" har varit här. Det är lustigt, lilla Vivan; när jag nyss frågade dig: har gubben varit här? — så svarade du strax ja. En annan än du skulle ha gjort sig till och frågat: vilken gubbe?

VIVAN.

Vad menar du? Varför skulle jag ha gjort mig

till och frågat så dumt? Det var väl klart vem du menade!

INGENJÖRN

med något som skall föreställa fin ironi.

Ja, det var det alltså. Och det är just det som är det roliga. Det var klart ändå!

VIVAN

lägger virkningen.

Å, Rudolf! Vad du är konstig i kväll! Du vet ju lika bra som jag, att gubben kommer in här varenda kväll, så gott som, beställer en bit sodavatten, femton öre, och betalar med en tvåkrona — när det är jag som serverar, förstås! Jag tycker det är genant, men vad skall jag göra? Inte säger man nej till drickspengar, när man är kaféflicka. Och han har väl råd till det.

INGENJÖRN.

Ja, han har det. Gammal ungarl med trettitusen om året. Minst.

Sänder drömmande rökringar mot taket. Med fin ironi.

Och lilla Vivan har förstås ingen den bittersta aning om vad han menar med de där tvåkronorna — för en bit vatten, femton öre?

VIVAN.

Vad du är underlig i kväll, Rudolf! Skulle jag inte förstå vad han menar? Jag har ju själv talat om för dig, att han en kväll i förra veckan kom igen strax innan vi skulle stänga och bjöd mig femtio kronor för att jag skulle följa med honom hem. Jag hade så när spottat honom i synen!

INGENJÖRN.

Ja, det var ju så sant, det. Du hade så när. Men du gjorde det ändå inte. — "Du oskuldsfulla ängel, du" ...

Tömmer konjaksglaset.

VIVAN

ser på honom undrande och rädd.

Varför hånar du mig, Rudolf? Vad har jag gjort dig?

INGENJÖRN.

För all del. Jag hånar dig inte alls. Jag tycker tvärtom att du är en riktigt klok och duktig flicka. — Du hade så när spottat gubben i synen, men du gjorde det inte. För du ville inte bränna dina skepp, inte avskära dig en utväg ... Men du ville inte heller kasta bort dig för en femtilapp.

Med fin ironi.

En fattig femtilapp — vad betyder det för lilla Vivan, som är så rik?

VIVAN.

Å, herregud, Rudolf, vad är det? Vad är det med dig i kväll? Jag känner inte igen dig. Jag är rädd för dig!

INGENJÖRN

dyster.

Stackars lilla Rudolf är ingenting att vara rädd för. Han är på sin höjd farlig för sig själv. Inte för någon annan. Inte för lilla Vivan.

VIVAN

smeker honom i ett obemärkt ögonblick lätt över pannan.

Det är inte heller på det viset jag är rädd för dig. Det är för din skull jag är rädd.

Ibland, när jag går här om dagarna och kvällarna och inte ser dig, är det som om hjärtat ville stanna i bröstet på mig av ångest för dig.

INGENJÖRN.

Oroa dig inte för mig, lilla barn. Det skall nog gå bra till sist. Hade jag bara ett par hundralappar tills jag fått mitt patent sålt . . . Men de fähundarna vet hur jag har det, och därför vill de avspisa mig med en spottstyver. Men de känner mig inte — de känner mig inte!

Tömmer sitt glas.

Herregud — att en människas öde ibland kan hänga på ett par fattiga hundralappar!

"GUBBEN" hörs hosta och harkla i entréen och växla några ord med Rockambole. Han kommer in, en fin och värdig gammal herre. Vitt hår, vita polisonger, guldglasögon, svart bonjour med röd ros i knapphållet, vit väst. Han haltar en smula och stöder sig på en käpp med guldrycka. Han går ett stycke ner på scenen, men då han ser sin vanliga plats upptagen av Ingenjörn, sätter han sig vid ett litet bord i bakgrunden och läser en tidning.

TORA

fram till "Gubben".

Vad får det lov att vara?

GUBBEN.

Ingenting så länge. Jag väntar.

TORA.

Var så god!

DOKTORN ser upp från sin bok, knackar mot glaset, vinkar åt Vivian och pekar på sin tömda sodavattenbutelj. Vivian går till disken och hämtar en ny.

De fyra borgarnas samtal börjar åter tränga igenom.

LAXMAN.

Det var ruskigt, det där med schäsen. Men inte b e v i s a r det egentligen någonting. Och för resten tycker jag inte om sånt där som befordrar vidskepelsen. Nej, vetenskapen, mina herrar — vetenskapen! Det är något annat! Jag håller på vetenskapen! Är det inte till exempel en s k a n d a l, att barna får lära sig i skolan att det är fem tusen år sen världen skapades! När det för länge sen är vetenskapligt bevisat, att det är minst tjugu tusen år sen!

FERNSTEDT

saktmodigt.

Det är väl ändå litet överdrivet. Men jag fick ju aldrig tala om vad det var jag drömde på Parmmätargatan — — —

LAXMAN.

Överdrivet? Inte ett dugg! Jag måste väl veta det, när jag har en måg på Observatoriet!

FERNSTEDT.

Jaså. Sitter dom på Observatoriet och ser hur gammal jorden är? Kan dom se det i sina kikare?

LAXMAN.

Asch, lilla bror, jorden är ju en stjärna — vet bror verkligen inte det?

FERNSTEDT.

Jo visst. Jo visst. Och på Observatoriet sitter dom alltså och tittar på stjärnorna i sina kikare och ser på deras fysionomier hur gamla di är. Hi-hi-hi! Jag gör min ödmjukaste reverens för vetenskapen. Men för egen ringa del skall jag be att få hålla mig till min barnatro och Guds klara ord!

STRÖM

piggar upp sig.

Skål på dig, gamla frimickel och hedersfilur! Inte ska vi sitta här och gräla om strunt! Vad var det nu du drömde på Parmmätargatan?

FERNSTEDT

arg.

Det rör dig inte!

DOKTORN

till Vivan, som kommer med sodavattnet.

Tack, lilla Vivan.

Slår i en ny whisky.

Nu börja vi med vår fjärde. Vid den börjar jag se dubbelt, om jag vill, förstås. Jag ser Vivan dubbel också. Jag ser Vivan gå här med flaska och glas, och på samma gång ser jag Vivan gå och plocka blommor på en grön äng.

VIVAN.

Det var ju vackert. Ja — då kan jag förstå att doktorn tycker om whisky. Det är visst ett sätt att komma bort ifrån verkligheten. Jag kunde ha lust att försöka det, jag också.

DOKTORN.

Nej, gör inte det, lilla Vivan! Det är ingenting för unga flickor.

VIVAN.

Vad var det för ett bröllop, som doktorn talade om för en stund sen?

DOKTORN.

Bröllop? Inte har jag talat om något bröllop...

VIVAN.

Jo — ett bröllop i april 1892.

DOKTORN.

Herregud, det var ju mitt eget bröllop.

Från ett enskilt rum innanför matsalen tränger piano-spel och sång: *Polnisches Lied* spelas på piano, och i "Polens frihetsbön" på slutet stämman några sträva basar in. Orden kunna icke uppfattas.

DOKTORN.

Vad är det?

VIVAN.

Det är några gamla ryssar eller polacker, som bruka komma hit ibland. De ta alltid enskilt rum, och de bruka sjunga den där sången. Fru Dahlgren är så rädd för att det kan vara anarkister eller något sånt. Men jag tycker inte det låter så på sången. Det låter mera som en psalm.

DOKTORN.

Det är "Polens frihetsbön".

Tar upp boken igen och läser. VIVAN går över åt vänster. INGENJÖRN sitter mörkt blickande och leker med en revolver, som han tagit upp ur fickan.

VIVAN

stel av skräck, viskar.

Å, Rudolf! Ge mig revolvern! Ge mig den! Du får inte gå härifrån med den!

INGENJÖRN

mörkt leende.

Nej, lilla Vivan — nej, lilla kärleksflickan min! Nej, den får du inte! Min klocka har jag stampat, min vinterrock har jag stampat. Men den här, smeker revolvern, den skils jag inte ifrån i det här livet.

Stoppar revolvern i fickan. Reser sig och räcker henne handen.

För resten behöver du inte vara orolig. Inte för i kväll åtminstone. Jag är inte den som ger mig utan att först ta ett livtag med ödet! God natt, lilla Vivan — lilla kärleksblomman min! God natt!

Ut. Vivan står stel och ser efter honom.

GUBBEN

lämnar sin plats i bakgrunden och sätter sig i soffan till vänster.

God afton igen, lilla Vivan, god afton!

VIVAN.

God afton.

GUBBEN.

Får jag en bit sodavatten.

Vivan går till byffén.

GUBBEN

skjuter glasögonen upp i pannan.

Nej, se god afton, doktorn!

DOKTORN.

God afton, hovkamrern!

GUBBEN.

Vad är det för en bok doktorn läser?

DOKTORN.

Det är filosofi.

GUBBEN.

Aj fan! Det är inte min starka sida. Att läsa om, vill jag säga! Men nog har jag min filosofi, alltid. He he! Men den kommer aldrig på tryck, lämpar sig inte för offentligheten. He, he! he, he! Hi-hi-hi!

Paus. Doktorn fördjupar sig i sin bok.

Men en sån vinter vi ha fått nu igen! Snöyra och nie grader kallt! Och det på första april!

DOKTORN

utan att se upp från boken.

Jaså, är det första april?

GUBBEN.

Ja!

Vivan kommer med sodavattnet.

Tack, lilla barnet. Får jag betala med detsamma, så är det gjort. En bit vatten, femton öre. Få se om jag har en tolvskilling. Joho, det har jag — var så god.

VIVAN.

Tackar.

GUBBEN

lägt.

Ja, lilla Vivan, det är slut med tvåkronorna nu.

För jag har ju märkt att Vivan inte är en sådan flicka som bryr sig om pengar. Och när man inte kan göra någon glädje med sina pengar, så kan man ju lika gärna behålla dem. Inte sant?

VIVAN.

Jo visst.

Sätter sig och virkar.

GUBBEN.

Hör nu, doktorn — doktorn har väl läst om gubben Quarfoths donationer? Det står i Aftonbladet, kvällsupplagan!

DOKTORN.

Donation? Hovkamrern menar väl testamente. Donationer, det är att ge bort något som man äger; men det låg inte för gubben Quarfoth. Men testamente, det är att ge bort det som man inte längre äger. Och det låg bättre för honom.

GUBBEN.

He he! Mycket riktigt för resten. Jag kände gubben. Och jag tillstår att jag blev flat, när jag såg i tidningen att han var död. Han var bara tre år äldre än jag. — Jag kände honom. Och jag kan vittna och intyga: ett dåligt hjärta hade han, men huvud — det var om möjligt ännu sämre...

DOKTORN.

Nu är väl hovkamrern ändå litet för elak.

GUBBEN.

Elak? Jag? Jag är tamejfancken den hyggligaste karl som finns! Skål, doktorn!

DOKTORN.

Skål.

GUBBEN.

Ursäkta att jag inte förtär starka drycker. Men man kan väl skåla med sodavatten. — Elak? Jag? Alltid får jag höra att jag är elak. Och då är jag i verkligheten den hyggligaste karl som finns! — Tycker lilla Vivan att jag är elak?

VIVAN

lägt.

Vad vet jag. Men jag tycker mest det är synd om hovkamrern.

GUBBEN.

Varför nu det då, lilla Vivan?

VIVAN.

Vet inte. Men jag tycker det. Kan man hjälpa vad man tycker?

GUBBEN.

Nej. Det kan man inte hjälpa. Men man brukar ha motiv till sina tycken. Orsaker. Anledningar.

Varför i all världen är det synd om mig? Det kan jag inte bli klok på! He he!

VIVAN

virkar och tiger.

GUBBEN.

För att jag är gammal kanske? Och mänskligt att döma snart skall samlas till mina fäder? He he! Då tycker jag det är mera synd om ett nyfött barn. Det skall också dö, men det har ett helt litet

helvete att gå igenom innan dess. Det har jag bakom mig. Och ändå är det synd om mig?

VIVAN

virkar och tiger.

GUBBEN

liksom för sig själv.

Lilla Vivan, lilla Gullvivan har mycket att gå igenom ännu, innan hon får orsak att tycka synd om gamla farbror hovkamrern.

Tänder en cigarrcigarrett.

Två unga män av arbetarklassen, snyggt klädda, komma in och slå sig ned vid fönsterbordet i bakgrunden. Tora fram till dem.

DEN ENE.

En halv punsch, lilla fröken!

FRU DAHLGREN

från disken, skarpt och bestämt.

Serveras inte!

DEN UNGE MANNEN.

Vad nu då — serveras inte punsch?

FRU DAHLGREN.

Serveras inte!

TORA.

Herrarna kan inte bli serverade.

DEN UNGE MANNEN.

Varför det då?

TORA

tiger.

FRU DAHLGREN.

Serveras inte!

DEN UNGE MÄNNEN.

Jaså, på det viset. Joho, det begrips! Kom då, Ville, så går vi.

De gå ut, men den unge mannen, som ensam fört ordet, kommer in igen och säger till fru Dahlgren:

God natt, lilla frun! Vi ska inte glömma bort det här, när vår tid kommer. Vi behöver inte skriva opp det, vi kommer ihåg det ändå! God natt, god natt!

Ut.

TORA

ned till doktors bord.

Usch, vad sånt där är obehagligt!

DOKTORN.

Men det är ju så lätt att undvika.

TORA.

Hur då?

DOKTORN.

Genom att servera dem, helt enkelt. Inte generar det mig att inta min enkla fylla i samma rum som ett par unga arbetare.

TORA.

Det här är väl ingen buskrog heller!

DOKTORN.

Jaså. Jaså.

Försjunker i sin bok. Tora går uppåt bakgrunden.

GUBBEN.

Jag har gjort mitt testamente i dag. Och jag har tänkt på Vivan i mitt testamente.

VIVAN
virkar.

Tackar.

GUBBEN.

Ja. Jag har verkligen tänkt på Vivan i mitt testamente. Fast jag inte får någon glädje av det. För Vivan — lilla Gullvivan! — är ju inte en sådan flicka som bryr sig om pengar.

VIVAN.

Det beror allt på. Inte bryr man sig om pengar för pengarnas skull. Men för allt det som man får för pengarna.

GUBBEN.

Ja visst, ja visst. Och det är inte lite, det! Men allt får man ändå inte för pengar — det vet nog jag det, gunås så visst! Ungdomen får man inte igen för pengar, när den en gång har flytt sin kos. Och en dygdig och oskuldsfull flicka med ett rent hjärta, henne får man inte heller för pengar. Ack nej!

VIVAN

lågt, virkande utan att se upp.

Jag trodde inte precis det var ett oskuldsfullt hjärta, som hovkamrern ville ge mig femti kronor för häromkvällen.

GUBBEN.

Nej, det var det heller inte. — Men jag skall säga Vivan, att jag har blivit nästan liksom en bättre människa sen dess. Och jag har tänkt på Vivan i mitt testamente. — Jag minns nog vad

Vivan svarade: "Hovkamrern borde skämmas." Och det gjorde jag också. Jaha, det gjorde jag.

Inte för att det precis var första gången jag fick skämmas. Det har jag fått många gånger i mitt liv. Se, man lever inte ett långt liv utan mycken synd och skam.

VIVAN.

Å, hovkamrern är väl inte värre än de flesta.

GUBBEN.

Nej, det är jag visserligen inte. Men skämmas, det får jag göra ändå. När jag var ung, var jag kär i en flicka, men när jag bad henne om det som man brukar be om i sådana fall, så svarade hon: du borde skämmas! — För si, på den tiden hade jag inga pengar. Och nu har jag pengar, men nu skall jag skämmas ändå. Och skändes gjorde jag då, och skäms gör jag nu.

Säg, lilla Vivan — vad var det egentligen jag skulle skämmas för?

VIVAN

grubblar ett ögonblick.

För sitt gråa hår.

GUBBEN.

För mitt gråa hår? He he! Nej, lilla barnet, det skäms jag inte för. För det är inte mitt. Det är peruk.

Och kommer det bara an på det — så kan jag när som helst skaffa mig *en* svart, *en* brun, *en* röd och *en* gul, att variera med allt efter lilla Vivans lilla humör! He, he!

Nej, mitt hår — det kan jag inte skämmas för. För jag har inget. Vad var det alltså jag skulle skämmas för, lilla Vivan?

VIVAN.

Hovkamrern vet nog vad jag menar, fast jag inte kan uttrycka mig så precist.

GUBBEN.

Nej. Det vet jag inte. Men skämdes, det gjorde jag.

Liksom för sig själv.

Om jag skulle skaffa mig en blå peruk. En ljusblå. Det har ingen annan. Och flickorna tycker om det som är litet originellt.

DOKTORN

knackar i glaset. Vivan fram till honom.

Får jag lov att betala. Sex whisky, två sodavatten, fem cigarrer. — Gudskelov att jag har litet kvar i glaset.

VIVAN.

4,85. — Tackar så mycket. Tackar!

DOKTORN.

Trivs Vivan här?

VIVAN

litet trött.

Nej. Jag passar inte alls för den här platsen. Men andra platser, som jag kan få, är väl likadana.

DOKTORN.

Jo, jo. Det händer.

Sjunker in i sin bok igen.

Vivan återtar sin plats och virkar. "Gubben" sitter och plockar med guldmünt, som han tar upp ur fickorna, och ordnar dem i små högar på bordet. Vivan ser upp då och då och betraktar guldnet liksom mot sin vilja.

De fyra borgarnas samtal tränger åter igenom.

QUIDING.

Nå, kan vi nu äntligen få höra vad bror Fernstedt drömde om sjökaptén Dillström?

LAXMAN.

På Parmmätargatan.

FERNSTEDT

sur.

Jag har aldrig sagt att jag drömt något på Parmmätargatan. Jag drömde att jag gick på Parmmätargatan!

LAXMAN.

Nå, det är väl detsamma!

FERNSTEDT.

Jaså, är det detsamma?

STRÖM.

Nej, det är en (hick) jäkla skillnad!

QUIDING.

Jag ber dig, bror, berätta nu vad du drömde.

FERNSTEDT.

Ja, om jag gör det, så är det verkligen brors skull.

Jo, jag drömde att jag gick i Parmmätarbacken, och jag gick in i sjuan, mörkt var det i trappan,

men när jag kom opp, såg jag att morfars dörr stod på vid gavel...

LAXMAN.

Tackar för det, när det var klockar Gavelholms dörr!

STRÖM.

Hihhi! Hohoho! (hick!)

FERNSTEDT.

Att bror Laxman är kvick, vet jag förut; men vad jag drömde i natt om sjökaptén Dillström vet herrarna inte förut.

QUIDING.

Jag förstår inte hur man kan vilja avbryta.

FERNSTEDT.

När jag såg att dörren stod öppen, så gick jag in. Jag gick ur rum och i rum men såg varken till morfar eller någon annan. Och inte kände jag riktigt igen mig heller. Det låg gamla söndriga basfioler överallt, så man knappt kunde komma fram. Jag tänkte att jag hade gått galet och vände om för att gå ut samma väg jag hade kommit. Men som jag vänder mig om, står jag ansikte mot ansikte med — — —

LAXMAN

mumlar.

Nu kommer Dillström!

FERNSTEDT

tiger envist.

Quiding genomborrar Laxman med ögonen. Ström tar en bottenflock. Klockan slår tolv. Doktorn har somnat i sitt soffhörn.

GUBBEN

liksom för sig själv.

Jaha. Nu ligger det hundra kronor på bordet. I guld.

Vivan vänder honom ryggen och virkar.

LAXMAN

efter en stunds själsstrid.

Förlåt mig, bror Fernstedt!

Räcker honom handen.

FERNSTEDT

skakar hans hand.

Kära bror, jag vet ju att du är en bra karl i grund och botten. Skål!

Alla skåla.

FERNSTEDT.

Och när jag så vänder mig om, står jag ansikte mot ansikte med salig källarmästar Dahlgren.

FRU DAHLGREN

lägger ned antimakassen som hon virkat på.

Min man?

FERNSTEDT.

Ja. Fru Dahlgrens salig man.

Rörd tystnad. Fru Dahlgren för en näsduk till ögonen. Herr Ström skålar med henne. Hon svarar med en värdig huvudböjning.

QUIDING.

Det var i allra högsta grad egendomligt.

FRU DAHLGREN.

Ack ja, herregud. Det är mycket som är egen-

domligt. Och det finns mycket här i världen, som di lärda inte kan förklara. Har jag berättat för herrarna vad salig Dahlgren sa, när han låg på sitt yttersta? Han var inte riktigt vid sans det sista dygnet; ibland yrade han, och ibland talade han förståndigt. Men strax innan han dog, så satte han sig upp i sängen och stirrade så underligt ut i rummet — mig kände han inte igen, stackarn — och så sa han, högt och tydligt och klart: "Ja, herr löjtnant, kommer strax!"

Kväver en snyftning.

Det var de sista ord han sa här i livet.

HOVKAMRERN

sitter alltjämt och leker med guldpengar och lägger dem i ormliknande slingor på bordet. Sakta, liksom för sig själv.

Salig Dahlgren, ja. Han var en stor filur. En förbaskad lutfisk. Jag kände honom förr i världen, när han var hovmästare på Kung Karl. — Nu ligger det två hundra på bordet. Två hundra i guldpengar.

Vivan vänder inte på huvudet, men lägger nu virkningen och stirrar tomt ut i luften. Doktorn snarkar.

FRU DAHLGREN.

Jag trodde förstås att han yrade. Men annat fick jag veta sedan. Dan därpå körde vi honom till gravkoret, det var för trångt hemma, och jag har ju ett par inackorderingar. Nå, som vi kom dit med Dahlgren, liket vill jag säga, så stod där en kista förut med silverplåt på locket. Men det var skumt i gravkoret, så jag kunde inte läsa

namnet. Då fråga jag en gumma, som var där om hon visste vad det andra liket hette. "Jo, det vet jag visst det", sa hon, "det är löjtnant Ekeblad på artilleriet!" Ordagrant på det viset svarade hon: "Det är löjtnant Ekeblad på artilleriet!"

Det "går en ängel genom rummet". Quiding stirrar dystert. Fernstedt för med darrande hand sitt glas till munnen och smuttar på det.

QUIDING.

Ja, fru Dahlgren, det finns mycket mellan himmel och jord.

FRU DAHLGREN.

Ja, det är visst och sant.

FERNSTEDT.

Ja, jag skall be att få hålla mig till min barnatro.

STRÖM

deklamerar med patos.

"Det går en liklukt genom mänskolivet" ... — Hur fan var det sen? "Det går en liklukt" ...

Sjunker i grubbel.

Tora går omkring och släcker några av de elektriska lamporna. Stannar vid hovkamrerns bord och ser på guld-pengarna.

TORA

lågt.

Att du inte vet hut, ditt gamla svin!

Går bortåt fonden utan att vänta på svar.

STRÖM.

Det går en liklukt ... Det går ... Det går en liklukt ... Asch, jag sitter och dillar. Men hör

nu, bror Fernstedt. — Hur gick det egentligen med salig Dillström?

Fabrikör Fernstedt stirrar på Ström med stela ögon och vidöppen mun. Därefter reser han sig utan ett ord och går, stödd på sin käpp.

QUIDING

knackar på Tora.

Får jag lov att betala, fröken Tora!

LAXMAN.

Fy fan, Ström!

Quiding och Laxman göra upp och ga.

HOVKAMRERN

småpratar för sig själv.

När kung David blev gammal, blev han litet frussen av sig. Fast han levde i ett varmare klimat än vårt. Och då värmdes han sig med en flicka, som hette Abisag av Sunem. En ung flicka. Jag tror inte hon var så gammal som Vivan en gång. Och det står ingenting i bibeln om att han skämdes. — Men han kom nog ihåg henne i sitt testamente.

Nu ligger det trehundra kronor på bordet. Gullpengar. Gullpengar!

Varför säger folk att jag är elak? Jag är förbaska mig den hyggligaste karl som finns.

He he. Nej, kung David skämdes inte, han. Han föll inte på den idén. Och ingen annan heller, inte en gång profeten Natan, som ändå hade mod att tala ur skägget. Han steg inte fram och sa: Ers majestät borde skämmas! — Men kung David glömde nog inte bort Abisag av Sunem i sitt testamente.

Jag sitter bara och pratar för mig själv, lilla Vivan. För Vivan vill ju inte prata med mig. Hon är inte en sådan flicka som bryr sig om pengar. Och doktorn där sitter och sover. Den som bara kunde sova! Och den andra fyllrackan därborta sitter och dillar på en vers av Tegnér, och supbröderna ha gått ifrån honom. Och fru Dahlgren syns inte. Har dragit sig tillbaka. Till sorgen och minnena. — Stor lutfisk, salig Dahlgren!

STRÖM

ensam vid sitt bord.

Det går en liklukt...

HOVKAMRERN.

Jaha. Det gör det, ja. Det är så, det. Hör nu, Vivan?

VIVAN

reser sig, blek.

Ja...?

HOVKAMRERN.

Vill lilla Vivan ha de här gullpengarna?

VIVAN

skakas av en frossbrytning.

Ja! — Ja, ja!

HOVKAMRERN.

Och gå med mig hem i kväll? Lilla Gullvivan?

VIVAN

tonlöst.

Ja.

HOVKAMRERN.

Och vara en riktigt snäll och söt och rar flicka?
Och villig? Till alla inomhus förefallande göromål?

VIVAN
tiger.

HOVKAMRERN.

Villig?

VIVAN.

Ja.

HOVKAMRERN.

Är dagskassan uppgjord och serveringen slut?

VIVAN.

Ja.

HOVKAMRERN.

Gå då och ta på ytterkläderna. Jag väntar här.

VIVAN
skälvande.

Men... Men så länge här finns gäster kvar...
Kan jag ju inte gå... Inte komma hit in i hatt
och kappa... Kan väl inte... så där öppet...
det törs jag inte...

HOVKAMRERN.

Gör bara som jag säger, lilla Vivan. Lilla Gull-
vivan min! Det skall gå så bra.

VIVAN.

Måste jag?

HOVKAMRERN.

Ja!

VIVAN

går ett par steg åt fonden, stannar och ser på hovkamrern, bedjande.

HOVKAMRERN.

Var snäll och raska på litet!

Hon går.

HOVKAMRERN.

He he! Det bästa har jag kvar. — Hör nu, doktorn! Jaså, han sover.

DOKTORN

lyfter en smula på ena ögonlocket.

Sa hovkamrern något?

HOVKAMRERN.

Nej, för all del, det var inget viktigt.

DOKTORN.

Nej, kunde tro det. Vad är det egentligen som är viktigt?

Sluter ögat igen.

HOVKAMRERN

liksom för sig själv.

Jo. Ett är viktigt. En enda sak är viktig här i livet. Och det är att man får sin vilja fram. Det är viktigt. — Och det bästa har jag ändå kvar.

Stryker in gullpengarna och stoppar dem i sina fickor.

He he! Jag var i banken i förmiddags och växlade till mig fem hundra i guld. Men det gick för tre hundra. He he!

STRÖM

har plötsligt funnit tråden, som han sökte. Deklamerar:

”Det går en liklukt genom mänskolivet — fan-

tastisk, utländsk, flärdfull, om du vill — men det var sol däri...

... men det var sol däri..."

Var fan blir rimmet av? v

"Men det var sol däri, det ju givet..."

Vacklar ned mot hovkamrerns bord och deklamerar:

Det går en liklukt genom mänskolivet

— fantastisk, utländsk, flärdfull om du vill,

men det var sol däri, och det står skrivet:

var stode vi, om vi ej funnits till?

HOVKAMRERN.

Mycket sant. "Var stode vi, om vi ej funnits till." Och mycket djupsinnigt och filosofiskt. Är det Boström?

STRÖM.

Nej, bracka! Han skrev inte vers! Det är Tegnér!

Stor, världsfamnande gest.

HOVKAMRERN.

Dra åt helvete, fyllhund!

Ström gör en djup reverens och går.

STRÖM

kommer in igen i hatt och överrock.

Vad var det jag ville säga? För något var det.

Jo, det går en komet på himlavalvet! Jag har inte sett honom; men de lärda ha sett honom i sina kikare.

"Så hisklig en komet bland hemska norrsken står, förkunnar troners fall, och krig, och hungerår..."

Och han har en djävligt lång svans! Den är tre

tusen milliarder millimeter lång. Det står i Aftonbladet, kvällsupplagan. Men vart går han? Vart går han?

Bort gå alla kometer. Bort gå även vi. Vad återstår?

Pekande på "Doktorn".

Måhända någon enstaka fyllhund...

Ut.

VIVAN

in i hatt och kappa, rätt fattigt och dygdigt klädd.

HOVKAMRERN.

Nej, se lilla Vivan! Påklädd? Vart skall Vivan ta vägen?

VIVAN

förvirrad, lågt.

Vad menar hovkamrern?

HOVKAMRERN.

Ja, vad menar Vivan?

VIVAN.

Å, låt mig åtminstone slippa långa historier... Jag har ju... Jag har ju lovat...

HOVKAMRERN.

Vad har Vivan lovat?

VIVAN

osäker i rösten, lågt.

... Jag har ju lovat... Jag har ju lovat att följa med hovkamrern hem...

HOVKAMRERN.

Hem? Hem till mig? Det var konstigt. Det

mätte jag ha glömt. Kan Vivan verkligen inbilla sig, att hon får sätta sin fot inom mitt aktningsvärda hem?

Men det är visst inte bara jag som har klennt minne i kväll. Kommer till exempel Vivan ihåg vad det är för en dag i dag?

Vivan står stel och stirrar och tiger.

Det är första april.

Paus.

Det är första april, lilla Vivan! Vädret är som om vi vore i januari. Men det är första april.

VIVAN
tonlöst.

Första april?

HOVKAMRERN.

Jaha. Det är första april. April, april, din dumma sill!

Hör nu Vivan: har Vivan verkligen kunnat inbilla sig, att Vivan skulle få trehundra kronor för ingenting — för nästan ingenting? Nej, lilla Gullvivan! Jag bjöd femti kronor häromkvällen; och då menade jag allvarsamt. För det blir ju alltid litet dyrare för gamla gubbar. Men femti kronor tyckte jag var ett hederligt pris. För en sån där liten unge! — Ja, det tyckte jag verkligen.

Tre hundra kronor? Nej, lilla Gullvivan! Jag har barn och barnbarn som skall ärva. Och jag är inte den som förslösar deras arv på fala och lösaktiga kvinnor!

Reser sig och går mot dörren. Stannar.

God natt, lilla Vivan. Lilla Gullvivan. God natt!

Vänder om på halva vägen.

Gubben borde skämmas? Var det inte så? Nu får Vivan skämmas i stället.

God natt.

Ut.

Vivan sitter hopsjunken på en stol och gömmer ansiktet i händerna. I sina fattiga och dygdiga kläder.

Doktorn vaknar, långsamt, och reser sig ur sin soffa för att gå. Han har sovit och vet ingenting, men han ser Vivan med händerna för ögonen.

DOKTORN.

Hur är det fatt, lilla Vivan?

VIVAN

vaggar med huvudet i händerna och tiger.

DOKTORN.

Hur är det — lilla barnet?

VIVAN.

Å, det går väl över . . . Det också, som så mycket annat. — Men jag passar inte alls för den här platsen.

DOKTORN.

Nej, det är nog så. Men det är också en mycket sällsam lyckträff att en människa kommer på den plats som hon passar för. Mycket sällsynt!

God natt, lilla Vivan.

Går.

Lokalen är nu helt mörk. Man ser skuggor av förbigående på fönstret.

Polackerna sjunga "Polens frihetsbön" med skrovliga basar.

ANMÄRKNINGAR.

Gertrud skrevs i Köpenhamn sommaren 1906, på knappt två månader. Stycket kom ut på hösten samma år och antogs till spelning på Dramatiska Teatern, vars dåvarande censor, frih. Carl C:son Bonde, med en viss tvekan lär ha tillstyrkt uppförandet. ("Vid andra läsningen tyckte baronen litet bättre om det", sade direktör Fredrikson till förf.) I mars 1907 hade det sin premiär på samma kväll i Stockholm (med Gerda Lundequist som Gertrud) och i Köpenhamn (med Betty Nansen). Senare har det uppförts i Finland, Norge, Ryssland (Moskva och några provinsstäder, 1910—11) och Tyskland (Leipzig 1920). I Stockholm upplevde det en repris på Dramatiska Teatern 1916 (med Signe Kolthoff).

Sid. 75. — "På lång sikt." Gabriel Lidman begagnar här en växelterm, som emellertid lätt missförstås. Uttrycket bör kanske därför vid uppförande utbytas mot "på lång tid".

Sid. 77. — Drömscenen uteslöts vid uppförandet 1907 (med förf:s medgivande). Det kan inte heller nekas att den verkar något desorienterande i ett skådespel som eljes håller sig på realistisk grund.

Aftonstjärnan skrevs hösten 1911 i Stockholm. Den har till en del sitt ursprung i en många år tidigare (1897) skriven dialognovell, "Underbara ting", som intogs i samlingen "Det mörknar över vägen", men som jag har utslutit ur "Skrifter". Ludvig Nordström skrev en gång till mig om denna dialog, att jag borde begagna den som

uppslag till en enaktare — och jag följde rådet. — Pjäsen uppfördes på Intima Teatern 1912 och på Betty Nansen-Teatret i Köpenhamn 1917.

Sid. 137. — Tidningsförsäljarens "lilla specialnummer": det fanns för ett tjugotal år sedan i Stockholm en tidningsförsäljare, som alltid tog emot slanten med avigsidan av handen, kastade den upp i luften och fångade den igen, allt blixtnabbt.

LSwed.

S6813

171813

Author Söderberg, Hjalmar Emil Fredrik

Vol. 5-6.

Skrifter.

Author

Title

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU

